2 הָרִאשֹׁנִית לִנְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל׃ אֲשֶׁר דִּבֶּר יִרְמְיָהוּ
הַנָּבִיא עַל־כָּל־עַם יְהוּדָה וְאֶל כָּל־יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִָם לֵאמֹר׃
3 מִן־שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְיֹאשִׁיָּהוּ בֶן־אָמוֹן מֶלֶךְ יְהוּדָה
וְעַד ס הַיּוֹם הַזֶּה זֶה שָׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים שָׁנָה הָיָה דְבַר־יְהוָה
4 אֵלַי וָאֲדַבֵּר אֲלֵיכֶם אַשְׁכִּים וְדַבֵּר וְלֹא שְׁמַעְתֶּם׃ וְשָׁלַח
יְהוָה אֲלֵיכֶם אֶת־כָּל־עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים הַשְׁכֵּם וְשָׁלֹחַ וְלֹא
5 שְׁמַעְתֶּם וְלֹא־הִטִּיתֶם אֶת־אָזְנְכֶם לִשְׁמֹעַ׃ לֵאמֹר שׁוּבוּ־
נָא אִישׁ מִדַּרְכּוֹ הָרָעָה וּמֵרֹעַ מַעַלְלֵיכֶם וּשְׁבוּ עַל־
הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה לָכֶם וְלַאֲבוֹתֵיכֶם לְמִן־עוֹלָם
6 וְעַד־עוֹלָם׃ וְאַל־תֵּלְכוּ אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים לָעָבְדָם
וּלְהִשְׁתַּחֲוֹת לָהֶם וְלֹא־תַכְעִיסוּ אוֹתִי בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם וְלֹא
7 אָרַע לָכֶם׃ וְלֹא־שְׁמַעְתֶּם אֵלַי נְאֻם־יְהוָה לְמַעַן הַכְעִסוֹנִי
8 בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם לְרַע לָכֶם׃ לָכֵן כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
9 יַעַן אֲשֶׁר לֹא־שְׁמַעְתֶּם אֶת־דְּבָרָי׃ הִנְנִי שֹׁלֵחַ וְלָקַחְתִּי
אֶת־כָּל־מִשְׁפְּחוֹת צָפוֹן נְאֻם־יְהוָה וְאֶל־נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־
בָּבֶל עַבְדִּי וַהֲבִאֹתִים עַל הָאָרֶץ הַזֹּאת וְעַל־יֹשְׁבֶיהָ וְעַל
כָּל־הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה סָבִיב וְהַחֲרַמְתִּים וְשַׂמְתִּים לְשַׁמָּה
10 וְלִשְׁרֵקָה וּלְחָרְבוֹת עוֹלָם׃ וְהַאֲבַדְתִּי מֵהֶם קוֹל שָׂשׂוֹן
וְקוֹל שִׂמְחָה קוֹל חָתָן וְקוֹל כַּלָּה קוֹל רֵחַיִם וְאוֹר נֵר׃

v. 3. א׳ במקום ה׳ v. 7. קמץ בטרחא ibid הכעיסני קרי

2. על zam. אל napotyka się często, por. wiersz następny, 6, 10; 23, 35. i t. d.

3. Jozjasz panował 31 lat 2 Król. 22, 1; ponieważ Jeremjasz działalność swą w 13. roku panowania tego króla rozpoczął, prorokował on zatem 18 lat za Jozjasza, licząc w to i trzy miesiące syna i następcy jego Jonchaza 2 Król. 23, 31. tak że czwarty rok Jojakima 23. proroctwa Jeremjasza oznacza אשכים wedle Masory zam. הַשְׁכֵּם.

4. Por. 7, 25; 11, 7.

5. Właściwa treść napomnień w w. 3 wzmiankowanych, równie ustawicznych jak bezskutecznych. עולם por. 7, 7.

2. Które wystosował Jeremjasz, prorok, do całego ludu Judy i do wszystkich mieszkańców Jerozolimy, jak następuje.

3. Od trzynastego roku Jozjasza, syna Amona, króla Judy, aż po dzień dzisiejszy — oto dwadzieścia i trzy lata — dochodziło mnie słowo Wiekuistego, a przemawiałem do was, niestrudzenie przemawiając, aleście nie słuchali.

4. Posyłał też Wiekuisty do was wszystkie sługi Swoje — proroków — niestrudzenie wysyłając, aleście nie słuchali, aniście nakłonili ucha swego, aby słyszeć.

5. Wołając: Nawróćcie się też każdy od drogi swej niecnej i od niecności postępków waszych, a pozostaniecie na ziemi, którą oddał Wiekuisty wam i ojcom waszym od wieków do wieków!

6. A nie postępujcie za bóztwami cudzemi, abyście im służyli i korzyli się im, a nie jątrzcie Mnie dziełem rąk waszych, abym wam źle uczynił!"

7. Aleście nie usłuchali Mnie, rzecze Wiekuisty, aby Mnie jątrzyć dziełem rąk waszych, na nieszczęście wasze.

8. Przeto rzecze tak Wiekuisty zastępów: Ponieważ nie usłuchaliście słów Moich,

9. Oto posyłam i sprowadzam wszystkie plemiona Północy, rzecze Wiekuisty, i do Nebukadrecara, króla Babelu, sługi Mojego, i przywiodę je na ziemię tę, i na mieszkańców jej, i na wszystkie narody te dokoła, i wyplenię je, i uczynię je zgrozą i pośmiewiskiem i rumowiskiem wieczném.

10. I wydalę z niej głos radości i głos wesela, głos oblubieńca i głos oblubienicy, klekot żaren i światło kaganka.

7. Por. 7, 6; 7, 18.

9. Rozpoczęty raz bieg sprawiedliwości ogarnie i inne ościenne ludy w zepsuciu i demoralizacyi pogrążone. *Sept.* czyt. πατριὰν ἀπὸ Βοῤῥᾶ משפחה מצפון por. wszakże 1, 15. — opuszczają też całe zdanie do słowa ואל נבוכדרצר—והבאתים łączy się ze słowem שלח sługa w znaczeniu narzędzie Moje.

10. Por. 7, 34; 16, 9. Zniknie nietylko każda oznaka radości, ale wogóle wszelki ślad życia, wszelka wskazówka, że tu ludzie mieszkają.

11 וְהָיְתָה כָּל־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְחָרְבָּה וּלְשַׁמָּה וְעָבְדוּ הַגּוֹיִם
12 הָאֵלֶּה אֶת־מֶלֶךְ בָּבֶל שִׁבְעִים שָׁנָה: וְהָיָה כְּמַלֹּאת
שִׁבְעִים שָׁנָה אֶפְקֹד עַל מֶלֶךְ־בָּבֶל וְעַל־הַגּוֹי הַהוּא נְאֻם־
יְהוָה־אֶת־עֲוֹנָם וְעַל־אֶרֶץ כַּשְׂדִּים וְשַׂמְתִּי אֹתוֹ לְשִׁמְמוֹת
13 עוֹלָם: וְהֵבֵאתִי עַל־הָאָרֶץ הַהִוא אֶת־כָּל־דְּבָרַי אֲשֶׁר־
דִּבַּרְתִּי עָלֶיהָ אֵת כָּל־הַכָּתוּב בַּסֵּפֶר הַזֶּה אֲשֶׁר־נִבָּא
14 יִרְמְיָהוּ עַל־כָּל־הַגּוֹיִם: כִּי עָבְדוּ־בָם גַּם־הֵמָּה גּוֹיִם רַבִּים
וּמְלָכִים גְּדוֹלִים וְשִׁלַּמְתִּי לָהֶם כְּפָעֳלָם וּכְמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם:
15 כִּי כֹה אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֵלַי קַח אֶת־
כּוֹס הַיַּיִן הַחֵמָה הַזֹּאת מִיָּדִי וְהִשְׁקִיתָה אוֹתוֹ אֶת־כָּל־
16 הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אָנֹכִי שֹׁלֵחַ אוֹתְךָ אֲלֵיהֶם: וְשָׁתּוּ וְהִתְגָּעָשׁוּ
17 וְהִתְהוֹלָלוּ מִפְּנֵי הַחֶרֶב אֲשֶׁר אָנֹכִי שֹׁלֵחַ בֵּינָתָם: וָאֶקַּח
אֶת־הַכּוֹס מִיַּד יְהוָה וָאַשְׁקֶה אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־שְׁלָחַנִי
18 יְהוָה אֲלֵיהֶם: אֶת יְרוּשָׁלַם וְאֶת־עָרֵי יְהוּדָה וְאֶת־מְלָכֶיהָ
אֶת־שָׂרֶיהָ לָתֵת אֹתָם לְחָרְבָּה לְשַׁמָּה לִשְׁרֵקָה וְלִקְלָלָה
19 כַּיּוֹם הַזֶּה: אֶת־פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם וְאֶת עֲבָדָיו וְאֶת־
20 שָׂרָיו וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ: וְאֵת כָּל־הָעֵרֶב וְאֵת כָּל־מַלְכֵי אֶרֶץ

v. 11. כצ"ל. v. 12. מלא ו׳. v. 13. והבאתי קרי

11. Królowi Babelu, t. j każdemu z panujących w tej epoce władców bab aż do trzeciego pokolenia, por. את בנו ואת בן בנו 27, 7. Lat 70 licząc od pierwszego wtargnięcia Nebukadrecara do Palestyny w 4. roku Jojakima. Zd. innych jest tu 70 liczbą okrągłą, dłuższy czas określającą, por. Jez. 23, 15.

12. Na narodzie owym, chaldejskim. *Sept.* opuszczają od על do ההוא

13. Wzmianka o Jer. w osobie trzeciej powtarza się często בספר הזה odnosi się do później zamieszczonego szeregu mów przeciwko narodom pogańskim.

14. Królów wielkich, perskich i medyjskich, którzy z kolei Babilończyków ujarzmią.

15. כי uzasadnia wiersz 11. Wedle Jez. 51, 17. 22. Ezech. 23. 32. jest kielich odurzenia albo gniewu obrazem klęsk od Boga zesłanych, który to kielich prorok w wizyi odbiera. Wszystkim narodom wyliczonym w w. 18—26 הזאת odnosi się do כום *suff.* אותו do היין

11. I będzie cała ziemia ta rumowiskiem, pustkowiem, a służyć będą narody te królowi Babelu siedmdziesiąt lat.

12. I stanie się po upływie siedmdziesięciu lat, poszukiwać będę na królu babilońskim i na narodzie owym winy ich, i na ziemi Kasdejczyków, że obrócę ją w pustkowia wieczne.

13. I spełnię nad ziemią tą wszystkie słowa Moje, które wyrzekłem o niej — wszystko co napisano w księdze tej, w której prorokował Jeremjasz o wszystkich narodach:

14. Bo i same ujarzmione będą przez narody potężne i królów wielkich, a odpłacę im wedle zasługi ich i wedle dzieła rąk ich.

15. Albowiem tak rzekł Wiekuisty, Bóg Israela, do mnie: Weź ten kielich z winem odurzenia z ręki Mojej, a daj się napić zeń wszystkim narodom do których cię wysyłam.

16. Aby piły i zatoczyły się i szalały od miecza, który posyłam między nie!

17. Wziąłem tedy kielich z ręki Wiekuistego i napoiłem wszystkie narody, do których mnie wysłał Wiekuisty:

18. Jerozolimę i miasta Judy i królów jego, i książęta jego, aby uczynić ich pustkowiem, zgrozą i pośmiewiskiem i przekleństwem, jako dziś.

19. Faraona, króla Micraimu, i sługi jego, i książęta jego, i cały lud jego.

20. I wszystkich mieszkańców, i wszystkich królów ziemi

16. נוע zataczać się, trząść, por. Ps. 18, 8. Obraz bezradności i popłochu.

17. Wziąłem, w wizyi jak w w. 15.

18. Kolej rozpoczyna Jerozolima, dla której z chwilą wkroczenia Chaldejczyków do Palestyny każą się już zaczęła כיום הזה por. 2 Król. 24, 1. Wyrazy כיום הזה nie stanowią zatem dowodu, że jak *Raszi* twierdzi, cały rozdział dopiero po zburzeniu Jerozolimy napisany. מלכיה Jojakim, Jojachin, Cydkjasz.

19. Wyszczególnienie wzmiankowanych poprzednio ogółowo ludów z południa ku północy.

20. ערב „mieszanina", mianowicie obcoplemieńców, którzy się do jakiegobądź narodu przyłączyli, w szczególności napływowe żywioły egipskie, por. Ex. 12, 38. Ezech. 30, 5. por. też Neh. 13, 3. 1 Król. 10, 15. עוץ kraina w północnej Arabii między Edomem a Chaldeą

הָעֻוִּץ וְאֵת כָּל־מַלְכֵי אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים וְאֶת־אַשְׁקְלוֹן וְאֶת־ 21
עַזָּה וְאֶת־עֶקְרוֹן וְאֵת שְׁאֵרִית אַשְׁדּוֹד׃ אֶת־אֱדוֹם וְאֶת־ 22
מוֹאָב וְאֶת־בְּנֵי עַמּוֹן׃ וְאֵת כָּל־מַלְכֵי צֹר וְאֵת כָּל־מַלְכֵי 23
צִידוֹן וְאֵת מַלְכֵי הָאִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיָּם׃ אֶת־דְּדָן וְאֶת־ 24
תֵּימָא וְאֶת־בּוּז וְאֵת כָּל־קְצוּצֵי פֵּאָה׃ וְאֵת כָּל־מַלְכֵי 25
עֲרָב וְאֵת כָּל־מַלְכֵי הָעֵרֶב הַשֹּׁכְנִים בַּמִּדְבָּר׃ וְאֵת | כָּל־
מַלְכֵי זִמְרִי וְאֵת כָּל־מַלְכֵי עֵילָם וְאֵת כָּל־מַלְכֵי מָדָי׃
וְאֵת | כָּל־מַלְכֵי הַצָּפוֹן הַקְּרוֹבִים וְהָרְחֹקִים אִישׁ אֶל־ 26
אָחִיו וְאֵת כָּל־הַמַּמְלָכוֹת הָאָרֶץ אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה
וּמֶלֶךְ שֵׁשַׁךְ יִשְׁתֶּה אַחֲרֵיהֶם׃ וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר 27
יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שְׁתוּ וְשִׁכְרוּ וְקִיאוּ וְנִפְלוּ וְלֹא
תָקֻמוּ מִפְּנֵי הַחֶרֶב אֲשֶׁר אָנֹכִי שֹׁלֵחַ בֵּינֵיכֶם׃ וְהָיָה כִּי 28
יְמָאֲנוּ לָקַחַת הַכּוֹס מִיָּדְךָ לִשְׁתּוֹת וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת שָׁתוֹ תִשְׁתּוּ׃ כִּי הִנֵּה בָעִיר אֲשֶׁר־ 29
נִקְרָא שְׁמִי עָלֶיהָ אָנֹכִי מֵחֵל לְהָרַע וְאַתֶּם הַנָּקֵה תִנָּקוּ
לֹא תִנָּקוּ כִּי חֶרֶב אֲנִי קֹרֵא עַל־כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ נְאֻם
יְהוָה צְבָאוֹת׃ וְאַתָּה תִּנָּבֵא אֲלֵיהֶם אֵת כָּל־הַדְּבָרִים 30

Gen. 10, 23. nie podana w *Sept.* Niewiadomo czy ważne filistyńskie miasto Gath pominięte dla tego, że je Dawid z Judeą połączył, czy też dla tego, że w epoce Jer. już nie istniało, por. Am. 1, 6—8.

22. אי prawdop. zbiorowe określenie pobrzeżnych krajów morza Śródziemnego podlegających Fenicyanom. Zdaniem innych Cypr, por. Jez. 23, 12.

23. Dedan nad zatoką perską, por. Gen. 10, 7. Thema, plemię północno-arabskie, Gen. 25, 15. Jez. 21, 14. Buz, plemię w pustej Arabii, Gen. 22, 21. Ij. 32, 2. Goliboki, por. 9, 25.

24. הערב por. w. 20. obcoplemieńcy, którzy się połączyli z Arabami.

25. זמרי prawdopod. ident. z זמרן por. Gen. 25, 2. Kraina między Mekką a Medyną עילם Elimais z gł. miastem Suza Dan. 8, 2. u Strabona i Ptolomeusza Suzjana, późniejsza Persya, por. Gen. 10, 22.

26. Wszystkie królestwa o ile Żydom były znane — ששך tyle co Babel, por. 51, 4. podług mistycznej przekładni „atbasz" polegającej na odwrotnym porządku głosek alfabetu, tak że literę „t" zastępuje „n",

Uc, i wszystkich królów ziemi Pelisztów, Azkalon, i Azę, i Ekron, i szczątek Aszdodu.

21. Edom i Moab i synów Ammonu.

22. I wszystkich królów Coru, i wszystkich królów Cydonu, i królów pobrzeża, które po tej stronie morza.

23. Dedana i Themę i Buza i wszystkich o postrzyżonych bokobrodach.

24. I wszystkich królów Arabu, i wszystkich królów mieszańców, osiadłych na puszczy.

25. I wszystkich królów Zymrejskich i wszystkich królów Elamu, i wszystkich królów Madaju.

26. I wszystkich królów Północy, blizkich i oddalonych jeden od drugiego, i wszystkie królestwa ziemi, którekolwiek są na powierzchni świata; a król Szeszachu niechaj pije po nich.

27. A oświadcz im: Tak rzecze Wiekuisty zastępów, Bóg Israela: Pijcie, abyście się upili i wymiotowali i padali a nie powstali więcej w skutek miecza, który posyłam w pośród was!

28. A gdyby się wzbraniali przyjąć kielich z ręki twojej, wtedy oświadczysz im: Tak rzecze Wiekuisty zastępów: Pić, pić wam!

29. Bo oto na miasto nad którém mianowane imię Moje poczynam niedolę sprowadzać — a wybyście mieli bezkarnie ujść? Nie ujdziecie bezkarnie, gdyż miecz Ja przyzywam na wszystkich mieszkańców ziemi! rzecze Wiekuisty zastępów.

30. Ty zaś zwiastuj im wszystkie słowa te, a oświadcz

---

lit. sz — b. i t. d. por. לב קמי 51, 1. zam. כשרים Zd. innych jest ששך redupl. wyrazu שך „upokorzony" albo też nazwą bóztwa babilońskiego. *Sept.* opuszczają całe to zdanie.

27. Dalszy ciąg zapowiedzi w w. 15. zawartej. Prorok ma im przedstawić stan ostatecznego poniżenia i niemocy w jaki popadną קיו ząm. קאו odnosi się prawdop. do wydania skarbów plądrującemu wrogowi.

28. Gdyby się którybądź lud do obrony szykował nie chcąc losowi swemu się poddać, to ma mu prorok z góry oświadczyć, że żaden opór nie pomoże.

29. נקה ujść na czysto, bezkarnie.

30. Mowa tu o okrzykach wojennych wojsk babilońskich.

דָּאֲלָה וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם יְהוָה מִמָּרוֹם יִשְׁאָג וּמִמְּעוֹן קָדְשׁוֹ
יִתֵּן קוֹלוֹ שָׁאֹג יִשְׁאַג עַל־נָוֵהוּ הֵידָד כְּדֹרְכִים יַעֲנֶה אֶל
כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ׃ 31 בָּא שָׁאוֹן עַד־קְצֵה הָאָרֶץ כִּי רִיב
לַיהוָה בַּגּוֹיִם נִשְׁפֹּט הוּא לְכָל־בָּשָׂר הָרְשָׁעִים נְתָנָם לַחָרֶב
נְאֻם־יְהוָה׃ 32 כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הִנֵּה רָעָה יֹצֵאת
מִגּוֹי אֶל־גּוֹי וְסַעַר גְּדוֹל יֵעוֹר מִיַּרְכְּתֵי־אָרֶץ׃ 33 וְהָיוּ חַלְלֵי
יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא מִקְצֵה הָאָרֶץ וְעַד־קְצֵה הָאָרֶץ לֹא
יִסָּפְדוּ וְלֹא יֵאָסְפוּ וְלֹא יִקָּבֵרוּ לְדֹמֶן עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה יִהְיוּ׃
34 הֵילִילוּ הָרֹעִים וְזַעֲקוּ וְהִתְפַּלָּשׁוּ אַדִּירֵי הַצֹּאן כִּי־מָלְאוּ
יְמֵיכֶם לְטִבְחָה וּתְפוּצוֹתֵיכֶם וְנַפַּלְתֶּם כִּכְלִי חֶמְדָּה׃ 35 וְאָבַד
מָנוֹס מִן־הָרֹעִים וּפְלֵיטָה מֵאַדִּירֵי הַצֹּאן׃ 36 קוֹל צַעֲקַת
הָרֹעִים וְיִלֲלַת אַדִּירֵי הַצֹּאן כִּי־שֹׁדֵד יְהוָה אֶת־מִרְעִיתָם׃
37 וְנָדְמוּ נְאוֹת הַשָּׁלוֹם מִפְּנֵי חֲרוֹן אַף־יְהוָה׃ 38 עָזַב כַּכְּפִיר
סֻכּוֹ כִּי־הָיְתָה אַרְצָם לְשַׁמָּה מִפְּנֵי חֲרוֹן הַיּוֹנָה וּמִפְּנֵי
חֲרוֹן אַפּוֹ׃

כו.

1 בְּרֵאשִׁית מַמְלְכוּת יְהוֹיָקִים בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה הָיָה

v. 30. קמץ בפשטא. v. 34. חפי בחולם וכחיר׳ק הת׳

31. Por. 6, 22. Jez. 13, 4; 17, 12.

32. Od kończyn, niby od horyzontu ziemi, mianowicie ze stanowiska Żydów z Mezopotamii.

33. Zwycięzca nie zadawszy sobie trudu, aby ciała poległych pochować, pociągnie dalej.

34. W niebezpieczeństwie ujrzą się przedewszystkiem pasterze czyli książęta i właściciele stad, czyli magnaci i klasa zamożna por. 5, 5. w przeciwstawieniu do צעירי צאן 49, 20. Zd. innych אדירי הצאן przewodnie barany. התפלש por. 6, 26. ותפוצותיכם zd. *Raszi* i *Kim.* rzeczownik oznaczający trzodę w przeciwstawieniu do pasterzy, wedle Masory słowo, analogicznie do תרגלתי Hoz. 11, 3. od תפוץ *taf.* od פוץ skruszę was, nie bacząc na to, że za kosztowne naczynie się uważacie.

35. Por. Am. 2, 14.

36. מרעית metonymicznie zam. trzoda czyli poddani, por. 10, 21. Zach. 11, 3.

37. Por. 4, 26. Am. 1, 2.

38. Subj. nie jest król lub lud chaldejski por. 4, 7. lecz Bóg jak w wiersz 37. i חרון אפו wskazują. Suff. od ארצם odnosi się do pasterzy w. 36. חרב יונה *part. fem.* od ינה woalle *Sept.* חרב היונה por. 46, 16; 50, 16.

im: Wiekuisty z wysoka zahuczy, a z siedziby Swej świętej zagrzmi głosem Swoim; zahuczyć zahuczy przeciw niwie Swojej, pobudką jakby tłoczących prasę odezwie się do wszystkich mieszkańców ziemi.

31. Rozejdzie się wrzawa aż do kończyn ziemi, gdyż sprawę toczy Wiekuisty między narodami, prawuje się On z wszelkiém ciałem; niegodziwych — poda ich pod miecz, rzecze Wiekuisty!

32. Tak rzecze Wiekuisty zastępów: Oto klęska pójdzie od narodu do narodu, a burza wielka się zerwie od kończyn ziemi.

33. I będą porażeni Wiekuistego w dzień ów od końca ziemi do końca ziemi; nie będą opłakiwani ani sprzątani, ani pochowani — mierzwą na roli zostaną.

34. Biadajcie pasterze i zawodźcie i tarzajcie się (w prochu) wy mocarze stad! gdyż spełniły się dni wasze ku rzezi; i skruszę was i rozpadniecie się jako naczynie kosztowne.

35. I zniknie ucieczka dla pasterzy, a ocalenie dla mocarzy stad.

36. Odgłos krzyku pasterzy i biadanie mocarzy stad! bo pustoszy Wiekuisty pastwisko ich.

37. I zamilkną błonia ciche przed płonącym gniewem Wiekuistego!

38. Opuścił On niby młody lew gęstwinę Swoją; tak, obróciła się ziemia ich w pustkowie przed żarem (miecza) tępiącego i przed żarem gniewu Jego.

ROZDZIAŁ XXVI.

1. Na początku panowania Jehojakima, syna Jozjasza, króla Judy, doszło słowo to od Wiekuistego, głosząc:

Rozdział XXVI. Jeremjasz wzywa uroczyście zgromadzony w dworcu świątyni lud do poprawy i zmiany panujących stosunków, grożąc w przeciwnym razie zarówno miastu jak domowi Bożemu zburzeniem. Kapłani i pseudoprorocy oskarżają go z tego powodu przed dygnitarzami o zbrodnię stanu, nastawając na jego życie. Prorok broni się z godnością, pełen spokoju i nieustraszonej odwagi, poczem książęta i lud niewinniają oskarżonego, oświadczając, że na śmierć nie zasłużył, ponieważ w imieniu Boga przemawiał. Kilku starszych, między innymi Achikam, syn Szafana, zwracają przytem uwagę na podobnej treści mowę, wygłoszoną niegdyś przez proroka Michasza z Moreszet, którego król Chiskjasz ze skruchą wysłuchał, a bynajmniej życia nie pozbawił. Inaczej wszakże skończył Urjasz syn Szemaji, który w duchu Jeremjasza prorokował — padł on ofiarą zawziętej mściwości Jojakima, jakkolwiek do Egiptu się był schronił. Wedle napisu odnosi się ten rozdział do początku panowania Jojakima, co zresztą i ta okoliczność stwierdza, że brak w nim jeszcze wszelkiej wzmianki o Chaldejczykach — w szczególności zaś świadczy o tem sama treść mowy, podana w szerszych zarysach w rozdziale VII.

1. ממלכות *st. const.* od מַמְלָכוּת panowanie.

2 הַדָּבָר הַזֶּה מֵאֵת יְהוָה לֵאמֹר׃ כֹּה ׀ אָמַר יְהוָה עֲמֹד
בַּחֲצַר בֵּית־יְהוָה וְדִבַּרְתָּ עַל־כָּל־עָרֵי יְהוּדָה הַבָּאִים
לְהִשְׁתַּחֲוֹת בֵּית־יְהוָה אֵת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לְדַבֵּר
3 אֲלֵיהֶם אַל־תִּגְרַע דָּבָר׃ אוּלַי יִשְׁמְעוּ וְיָשֻׁבוּ אִישׁ מִדַּרְכּוֹ
הָרָעָה וְנִחַמְתִּי אֶל־הָרָעָה אֲשֶׁר אָנֹכִי חֹשֵׁב לַעֲשׂוֹת לָהֶם
4 מִפְּנֵי רַע מַעַלְלֵיהֶם׃ וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר יְהוָה
אִם־לֹא תִשְׁמְעוּ אֵלַי לָלֶכֶת בְּתוֹרָתִי אֲשֶׁר נָתַתִּי לִפְנֵיכֶם׃
5 לִשְׁמֹעַ עַל־דִּבְרֵי עֲבָדַי הַנְּבִאִים אֲשֶׁר אָנֹכִי שֹׁלֵחַ אֲלֵיכֶם
6 וְהַשְׁכֵּם וְשָׁלֹחַ וְלֹא שְׁמַעְתֶּם׃ וְנָתַתִּי אֶת־הַבַּיִת הַזֶּה
כְּשִׁלֹה וְאֶת־הָעִיר הַזֹּאת אֶתֵּן לִקְלָלָה לְכֹל גּוֹיֵי הָאָרֶץ׃
7 וַיִּשְׁמְעוּ הַכֹּהֲנִים וְהַנְּבִאִים וְכָל־הָעָם אֶת־יִרְמְיָהוּ
8 מְדַבֵּר אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּבֵית יְהוָה׃ וַיְהִי ׀ כְּכַלּוֹת
יִרְמְיָהוּ לְדַבֵּר אֵת כָּל־אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לְדַבֵּר אֶל־כָּל־
הָעָם וַיִּתְפְּשׂוּ אֹתוֹ הַכֹּהֲנִים וְהַנְּבִיאִים וְכָל־הָעָם לֵאמֹר
9 מוֹת תָּמוּת׃ מַדּוּעַ נִבֵּאתָ בְשֵׁם־יְהוָה לֵאמֹר כְּשִׁלוֹ יִהְיֶה
הַבַּיִת הַזֶּה וְהָעִיר הַזֹּאת תֶּחֱרַב מֵאֵין יוֹשֵׁב וַיִּקָּהֵל כָּל־
10 הָעָם אֶל־יִרְמְיָהוּ בְּבֵית יְהוָה׃ וַיִּשְׁמְעוּ ׀ שָׂרֵי יְהוּדָה אֵת
דְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיַּעֲלוּ מִבֵּית־הַמֶּלֶךְ בֵּית יְהוָה וַיֵּשְׁבוּ
11 בְּפֶתַח שַׁעַר־יְהוָה הֶחָדָשׁ׃ וַיֹּאמְרוּ הַכֹּהֲנִים וְהַנְּבִאִים
אֶל־הַשָּׂרִים וְאֶל־כָּל־הָעָם לֵאמֹר מִשְׁפַּט־מָוֶת לָאִישׁ הַזֶּה

כצ"ל v. 9. ‏ חסר י׳ ibid. ‏ יתיר ה׳ v 6.

2. על zam. אל — בית ה׳ *accus. loci.*

3. Por. 36, 3. נחם w konstrukcyi z אל zam. zwykłego על por. w. 13, 19; 42, 10.

4. Nauką jest tu wyraźnie nauka Mojżesza, którą słowo proroków tłumaczy i wyjaśnia, por. עובט את תורתי 9, 12.

5. שמע w konstr. z על tylko u Jeremjasza i 2 Król. 20, 13.

6. Por. 7, 14.

7. וכל העם nie cały lud, lecz stronnictwo popierające fanatycznych kapłanów i fałszywych proroków, których władzy i wpływowi Jer. zagrażał.

2. Tak rzecze Wiekuisty: Staniesz w dworcu domu Wiekuistego i powtórzysz wszystkim mieszczanom Judy, przybywającym, by ukorzyć się w domu Wiekuistego, wszystkie słowa, które poruczyłem ci obwieścić im; nie ujmiesz słowa.

3. Może usłuchają, a nawrócą się każdy od drogi swojej niecnej; a namyślę się nad złem, które zamierzam sprowadzić na nich, z powodu niecności postępków ich.

4. A powiesz im: Tak rzecze Wiekuisty: Jeżeli nie usłuchacie Mnie, abyście postępowali wedle nauki Mojej, którą przedstawiłem wam,

5. Abyście posłuszni byli słowom sług Moich, proroków, których wysyłam do was, niestrudzenie wysyłając, aleście nie byli posłuszni:

6. Tedy uczynię domowi temu, jako Szylo, a miasto to podam na przekleństwo wszystkim narodom ziemi.

7. Ale gdy słyszeli kapłani i prorocy i cały lud, Jeremjasza, głoszącego słowa te w domu Wiekuistego.

8. I zaledwie przestał Jeremjasz wygłaszać wszystko, co mu był polecił Wiekuisty wygłosić wobec całego ludu, pochwycili go owi kapłani i prorocy i cały ów lud, wołając: śmiercią zginiesz!

9. Czemu prorokowałeś w imieniu Wiekuistego: Jako Szylo będzie dom ten, a miasto to opustoszeje dla braku mieszkańca? I zgromadził się cały lud przeciw Jeremjaszowi w domu Wiekuistego.

10. Usłyszawszy tedy książęta Judy o rzeczach tych, wstąpili z domu króla do domu Wiekuistego, i zasiedli u wejścia do nowej bramy Wiekuistego.

11. I rzekli kapłani i prorocy do owych książąt i do

9. נבית *nif.* zam. נבאת por. w. 11. 12. 18.

10. Wstąpili por. 36, 12. z położonego niżej, a zbudowanego w bezpośredniej bliskości świątyni pałacu królewskiego, por. Ezech. 43, 8. Wskutek wynikłego rozruchu, udali się ministrowie do jednej z bram świątyni. mianowicie do bramy „nowej" 36. 10. aby sprawę sądownie rozpatrzeć.

11. משפט כות wł. proces kryminalny, po którym wyrok śmierci zapaść może, por. Deut. 21, 22. Oskarżyciele powoływali się na przepis prawa Deut. 18, 20. według którego fałszywych proroków śmiercią karać należy.

כִּי נְבֹא אֶל־הָעִיר הַזֹּאת כַּאֲשֶׁר שְׁמַעְתֶּם בְּאָזְנֵיכֶם׃
12 וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ אֶל־כָּל־הַשָּׂרִים וְאֶל־כָּל־הָעָם לֵאמֹר יְהוָה
שְׁלָחַנִי לְהִנָּבֵא אֶל־הַבַּיִת הַזֶּה וְאֶל־הָעִיר הַזֹּאת אֵת כָּל־
13 הַדְּבָרִים אֲשֶׁר שְׁמַעְתֶּם׃ וְעַתָּה הֵיטִיבוּ דַרְכֵיכֶם וּמַעַלְלֵיכֶם
וְשִׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְיִנָּחֶם יְהוָה אֶל־הָרָעָה אֲשֶׁר
14 דִּבֶּר עֲלֵיכֶם׃ וַאֲנִי הִנְנִי בְיֶדְכֶם עֲשׂוּ־לִי כַּטּוֹב וְכַיָּשָׁר
15 בְּעֵינֵיכֶם׃ אַךְ יָדֹעַ תֵּדְעוּ כִּי אִם־מְמִתִים אַתֶּם אֹתִי כִּי־
דָם נָקִי אַתֶּם נֹתְנִים עֲלֵיכֶם וְאֶל־הָעִיר הַזֹּאת וְאֶל־יֹשְׁבֶיהָ
כִּי בֶאֱמֶת שְׁלָחַנִי יְהוָה עֲלֵיכֶם לְדַבֵּר בְּאָזְנֵיכֶם אֵת כָּל־
16 הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה׃ וַיֹּאמְרוּ הַשָּׂרִים וְכָל־הָעָם אֶל־הַכֹּהֲנִים
וְאֶל־הַנְּבִיאִים אֵין־לָאִישׁ הַזֶּה מִשְׁפַּט־מָוֶת כִּי בְשֵׁם יְהוָה
17 אֱלֹהֵינוּ דִּבֶּר אֵלֵינוּ׃ וַיָּקֻמוּ אֲנָשִׁים מִזִּקְנֵי הָאָרֶץ וַיֹּאמְרוּ
18 אֶל־כָּל־קְהַל הָעָם לֵאמֹר׃ מִיכָיְהוּ הַמֹּרַשְׁתִּי הָיָה נִבָּא
בִּימֵי חִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה וַיֹּאמֶר אֶל־כָּל־עַם יְהוּדָה לֵאמֹר
כֹּה־אָמַר ׀ יְהוָה צְבָאוֹת צִיּוֹן שָׂדֶה תֵּחָרֵשׁ וִירוּשָׁלַיִם עִיִּים
19 תִּהְיֶה וְהַר הַבַּיִת לְבָמוֹת יָעַר׃ הֲהָמֵת הֱמִתֻהוּ חִזְקִיָּהוּ
מֶלֶךְ־יְהוּדָה וְכָל־יְהוּדָה הֲלֹא יָרֵא אֶת־יְהוָה וַיְחַל אֶת־
פְּנֵי יְהוָה וַיִּנָּחֶם יְהוָה אֶל־הָרָעָה אֲשֶׁר־דִּבֶּר עֲלֵיהֶם

מיכה קרי v. 18.

13. Podsądny nie upada na duchu, lecz występuje sam jako oskarżyciel, gromiąc i napominając sędziów swoich.

15. Nie idzie o jego życie, którém dowolnie rozporządzać mogą, zwraca jednak uwagę sędziów, że wyrok śmierci nań wydany pomnoży tylko liczbę grzechów kraj obciążających.

16. Wyrok uniewinniający świadczy o bezstronności zarówno sądu jak obecnych przy rozprawie starszych, którzy fanatyzmu kapłanów nie dzielili.

17. W. 19. a niemniej 24. wskazuje, że wystąpienie starszych miało miejsce w chwili, gdy jeszcze sentencja sędziów nie była pewną.

18. מִיכָה pierwiastkowe imię znanego proroka — przytoczone słowa

całego ludu, mówiąc: Na wyrok śmierci zasłużył ten człowiek, albowiem prorokował temu miastu, jakoście słyszeli uszyma waszemi!

12. Tedy rzekł Jeremjasz do wszystkich książąt i do całego ludu, mówiąc: Wiekuisty wysłał mnie, abym prorokował domowi temu, i miastu temu wszystkie te słowa, któreście słyszeli.

13. Przeto teraz poprawcie drogi wasze i postępki wasze i słuchajcie głosu Wiekuistego, Boga waszego, aby rozmyślił się Wiekuisty co do nieszczęścia, które wyrzekł przeciw wam.

14. Ja zaś — otom w ręku waszych; czyńcie zemną jako dobrem i prawem jest w oczach waszych!

15. Wszakże wiedzieć wam, jeśli zabijecie mnie, że krew niewinną ściągniecie na siebie i na miasto to, i na mieszkańców jego; albowiem w istocie wysłał mnie Wiekuisty do was, abym głosił w uszy wasze wszystkie te słowa!

16. I rzekli książęta i cały lud do kapłanów i proroków: Nie zasłużył ten mąż na wyrok śmierci, bo w imieniu Wiekuistego, Boga naszego, przemawiał do nas.

17. Tedy wystąpili mężowie ze starszyzny kraju, i przemówili do całego zgromadzenia ludu, w te słowa:

18. Micha, Morastyjczyk, prorokował za dni Chiskjasza, króla Judy, i rzekł do całego ludu Judy, w te słowa: Tak rzecze Wiekuisty zastępów: „Cyon będzie jako pole zaorane, a Jerozolima w zwaliska się obróci, a góra tego domu w wzgórza lesiste!"

19. Alboż go zaraz uśmiercili Chiskjasz, król Judy, i cały Juda? Alboż się nie uląkł Wiekuistego i błagał przed obliczem Wiekuistego, tak że rozmyślił się Wiekuisty co do nieszczęścia, które był wyrzekł przeciw nim; a mybyśmy mieli ściągnąć to zło wielkie na dusze nasze?

podane Micha 3, 12. היה נבא akcentuje dłuższy czas działalności tego proroka.

19. Podany tu fakt, zkądinąd nieznany, zgadza się wogóle z nauką Jer. o znaczeniu postanowień Bożych, od postępowania ludzi zależnych, por. rozd. 18.

20 וְאֲנַחְנוּ עֹשִׂים רָעָה גְדוֹלָה עַל־נַפְשׁוֹתֵינוּ: וְגַם־אִישׁ הָיָה
מִתְנַבֵּא בְּשֵׁם יְהוָה אוּרִיָּהוּ בֶן־שְׁמַעְיָהוּ מִקִּרְיַת הַיְעָרִים
וַיִּנָּבֵא עַל־הָעִיר הַזֹּאת וְעַל־הָאָרֶץ הַזֹּאת כְּכָל דִּבְרֵי
21 יִרְמְיָהוּ: וַיִּשְׁמַע הַמֶּלֶךְ יְהוֹיָקִם וְכָל־גִּבּוֹרָיו וְכָל־הַשָּׂרִים
אֶת־דְּבָרָיו וַיְבַקֵּשׁ הַמֶּלֶךְ הֲמִיתוֹ וַיִּשְׁמַע אוּרִיָּהוּ וַיִּרָא
22 וַיִּבְרַח וַיָּבֹא מִצְרָיִם: וַיְשַׁלַּח הַמֶּלֶךְ יְהוֹיָקִים אֲנָשִׁים
מִצְרַיִם אֶת־אֶלְנָתָן בֶּן־עַכְבּוֹר וַאֲנָשִׁים אִתּוֹ אֶל־מִצְרָיִם:
23 וַיֹּצִיאוּ אֶת־אוּרִיָּהוּ מִמִּצְרַיִם וַיְבִאֻהוּ אֶל־הַמֶּלֶךְ יְהוֹיָקִים
24 וַיַּכֵּהוּ בֶּחָרֶב וַיַּשְׁלֵךְ אֶת־נִבְלָתוֹ אֶל־קִבְרֵי בְּנֵי הָעָם: אַךְ
יַד אֲחִיקָם בֶּן־שָׁפָן הָיְתָה אֶת־יִרְמְיָהוּ לְבִלְתִּי תֵּת־אֹתוֹ
בְּיַד־הָעָם לַהֲמִיתוֹ:

כז.

1 בְּרֵאשִׁית מַמְלֶכֶת יְהוֹיָקִם בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה הָיָה
2 הַדָּבָר הַזֶּה אֶל־יִרְמְיָה מֵאֵת יְהוָה לֵאמֹר: כֹּה־אָמַר
יְהוָה אֵלַי עֲשֵׂה לְךָ מוֹסֵרוֹת וּמֹטוֹת וְנָתַתָּם עַל־צַוָּארֶךָ:
3 וְשִׁלַּחְתָּם אֶל־מֶלֶךְ אֱדוֹם וְאֶל־מֶלֶךְ מוֹאָב וְאֶל־מֶלֶךְ בְּנֵי

1. v. מלא ו׳

20. Śmierć Urjasza nie jest przeciwstawieniem do poprzedniego opowiadania i dalszym ciągiem mowy starszych, lecz wiadomością historyczną, stwierdzającą wielkość niebezpieczeństwa, na jakie życie proroka było narażone — działający bowiem współcześnie z nim Urjasz, ścigany zawzięcie przez Jojakima skończył inaczej. Przytem zaznaczoném zostaje, że najgorliwszym obrońcą Jeremjasza był Achikam, któremu głównie ocalenie swe zawdzięcza, por. w 24.

22. Druga część wiersza opuszczona w *Sept.* rzeczywiście też jest wątpliwém, czy Elnatan proroka prześladował, por. 36, 12. 25.

23. Dwór egipski wydał bez trudności człowieka ściganego przez wiernego wasala. Ogólny cmentarz, por. 2 Król. 23, 6.

24. Achikam był ojcem sprzyjającego również Jeremjaszowi późniejszego namiestnika Gedaljasza 39, 14. Por. też 2 Król. 22, 12.

Rozdział XXVII. Jako symbol koniecznego poddania się pod władzę babilońską i zaniechania wszelkich sprzysiężeń, ma sobie Jer. włożyć jarzmo, i pokazać je posłom zagranicznych państw, starających

20. Ale był też wówczas i mąż, który prorokował w imieniu Wiekuistego, Uryjahu, syn Szemaji z Kirjath-Jearim, a prorokował o tém mieście i o tej ziemi zgodnie ze słowami Jeremjasza.

21. A gdy usłyszał król Jehojakim i wszyscy rycerze jego, i wszyscy książęta słowa jego, usiłował go król uśmiercić; ale dowiedziawszy się Uryjahu uląkł się i zbiegł i przybył do Micraim.

22. Król Jehojakim jednak wysłał ludzi do Micraim, Elnatana, syna Achbora i ludzi z nim do Micraim.

23. Ci sprowadzili Uryję z Micraim, i przywiedli go do króla Jehojakima, który zabił go mieczem i wrzucił zwłoki jego do grobów ludu pospolitego.

24. Wszakże ręka Achikama, syna Szafana, była przy Jeremjaszu, aby go nie wydano w ręce ludu, aby go uśmiercił.

ROZDZIAŁ XXVII.

1. Na początku panowania Jehojakima, syna Jozjasza króla Judy, doszło słowo to do Jeremjasza od Wiekuistego, głosząc:

2. Tak rzekł Wiekuisty do mnie: Sporządź sobie więzy i jarzmo, a włóż je na szyję twoję.

3. I poszlij je do króla Edomu, i do króla Moabu, i do

się skłonić Cydkjasza do zorganizowania ogólnego buntu przeciw Nebukadnecarowi. Bóg sam powierzył mu władzę, wszelkie też usiłowania, aby mu ją odebrać pogorszą położenie i sprowadzą większe tylko klęski. Przestrogę tę powtarza prorok Cydkjaszowi — przepowiednię pseudoproroków zaś, że król babiloński wkrótce zabrane z świątyni przybory zwróci, nazywa wobec kapłanów i ludu kłamstwem. Imię „Jojakim" w napisie podane jest pomyłką, powstałą wskutek przeniesienia tego imienia z napisu w rozd. 26. 1. co 28, 1. stwierdza. W niektórych też wydaniach zamieszczono wprost צדקיהו

2. Wyjaśnienie symbolu zrazu nie podane, jak np. Jez. 20. 1 Król. 22, 11. znaczenie bowiem jego było samo przez się zrozumiałém מוטה krótki pręt drewniany, stanowiący główną część jarzma przytwierdzonego za pomocą sznurów do karku, por. Lev. 26, 13. Ezech. 30, 18; 34, 27. w skróceniu zam. מטות על

3. Prawdopod. miał on każdemu z pięciu królów przez odnośnych posłów po jedném jarzmie przesłać, aby symbolem tym od zamierzonego przedsięwzięcia odradzić.

króla synów Ammonu, i do króla Coru, i do króla Cydonu przez posłów przybyłych do Jerozolimy, do Cydkjasza, króla Judy.

4. I poruczysz im do panów ich te słowa: Tak rzecze Wiekuisty zastępów, Bóg Israela: Tak powiecie panom swoim:

5. Jam uczynił ziemię, człowieka i zwierzęta, które na powierzchni ziemi, siłą Moją wielką i ramieniem Mojém wyciągniętém, i oddaję ją komu się podoba w oczach Moich.

6. Otóż teraz oddaję wszystkie ziemie te w rękę Nebukadnecara, króla Babelu, sługi Mojego; wszystkie nawet zwierzęta polne oddaję mu, aby mu służyły.

7. I służyć mu mają wszystkie narody, i synowi jego i synowi syna jego, póki nie nadejdzie czas i kraju jego, a ujarzmią go narody potężne i królowie wielcy.

8. I będzie, że ten naród, albo to królestwo, któreby mu służyć nie chciało — Nebukadnecarowi, królowi Babelu — i ktokolwiekby nie poddał szyi swej pod jarzmo króla Babelu — mieczem i głodem i morem nawiedzę naród taki, rzecze Wiekuisty, póki ich nie zgładzę ręką jego.

9. Wy przeto nie słuchajcie proroków waszych i wróżbitów waszych i snów i wieszczbiarzy i czarodziejów waszych, którzy was zapewniają i powiadają: nie będziecie służyli królowi Babelu.

10. Gdyż kłamstwo prorokują wam, aby wydalić was z ziemi waszej, abym wypędził was, i abyście poginęli.

11. Naród wszakże, który podda szyję swoją pod jarzmo króla Babelu, a który służyć mu będzie — ten zostawię na ziemi jego, rzecze Wiekuisty, aby ją uprawiał i zamieszkał w niej.

12. Do Cydkjasza też, króla Judy, rzekłem zgodnie z wszystkiemi słowami temi, mówiąc: Poddajcie szyje wasze pod jarzmo króla Babelu, a służcie mu i ludowi jego, abyście żyli!

13. Czemuż macie zginąć, ty i lud twój, od miecza, głodu

12. Mowa nie wystosowana już do posłów. Ton opowiadania wskazuje, że Jer. słowa swe dyktuje, por. דברתי w. 16.

13. באשר דבר odnosi się do wyłuszczonej na początku przestrogi. Cały ten wiersz brakuje w *Sept.*

עַמּוֹן וְאֶל־מֶלֶךְ צֹר וְאֶל־מֶלֶךְ צִידוֹן בְּיַד מַלְאָכִים הַבָּאִים
4 יְרוּשָׁלַ͏ִם אֶל־צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה׃ וְצִוִּיתָ אֹתָם אֶל־
אֲדֹנֵיהֶם לֵאמֹר כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כֹּה
5 תֹאמְרוּ אֶל־אֲדֹנֵיכֶם׃ אָנֹכִי עָשִׂיתִי אֶת־הָאָרֶץ אֶת־הָאָדָם
וְאֶת־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאָרֶץ בְּכֹחִי הַגָּדוֹל וּבִזְרוֹעִי
6 הַנְטוּיָה וְנֹתֵתִּיהָ לַאֲשֶׁר יָשַׁר בְּעֵינָי׃ וְעַתָּה אֲנִכִי נָתַתִּי
אֶת־כָּל־הָאֲרָצוֹת הָאֵלֶּה בְּיַד נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל
7 עַבְדִּי וְגַם אֶת־חַיַּת הַשָּׂדֶה נָתַתִּי לוֹ לְעָבְדוֹ׃ וְעָבְדוּ אֹתוֹ
כָּל־הַגּוֹיִם וְאֶת־בְּנוֹ וְאֶת־בֶּן־בְּנוֹ עַד בֹּא־עֵת אַרְצוֹ גַּם־
8 הוּא וְעָבְדוּ בוֹ גּוֹיִם רַבִּים וּמְלָכִים גְּדוֹלִים׃ וְהָיָה הַגּוֹי
וְהַמַּמְלָכָה אֲשֶׁר לֹא־יַעַבְדוּ אֹתוֹ אֶת־נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ־
בָּבֶל וְאֵת אֲשֶׁר לֹא־יִתֵּן אֶת־צַוָּארוֹ בְּעֹל מֶלֶךְ בָּבֶל
בַּחֶרֶב וּבָרָעָב וּבַדֶּבֶר אֶפְקֹד עַל־הַגּוֹי הַהוּא נְאֻם־יְהוָה
9 עַד־תֻּמִּי אֹתָם בְּיָדוֹ׃ וְאַתֶּם אַל־תִּשְׁמְעוּ אֶל־נְבִיאֵיכֶם
וְאֶל־קֹסְמֵיכֶם וְאֶל־חַלְמֹתֵיכֶם וְאֶל־עֹנְנֵיכֶם וְאֶל־כַּשָּׁפֵיכֶם
אֲשֶׁר־הֵם אֹמְרִים אֲלֵיכֶם לֵאמֹר לֹא תַעַבְדוּ אֶת־מֶלֶךְ
10 בָּבֶל׃ כִּי שֶׁקֶר הֵם נִבְּאִים לָכֶם לְמַעַן הַרְחִיק אֶתְכֶם
11 מֵעַל אַדְמַתְכֶם וְהַדַּחְתִּי אֶתְכֶם וַאֲבַדְתֶּם׃ וְהַגּוֹי אֲשֶׁר
יָבִיא אֶת־צַוָּארוֹ בְּעֹל מֶלֶךְ־בָּבֶל וַעֲבָדוֹ וְהִנַּחְתִּיו עַל־
12 אַדְמָתוֹ נְאֻם־יְהוָה וַעֲבָדָהּ וְיָשַׁב בָּהּ׃ וְאֶל צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־
יְהוּדָה דִּבַּרְתִּי כְּכָל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר הָבִיאוּ אֶת־
13 צַוְּארֵיכֶם בְּעֹל מֶלֶךְ בָּבֶל וְעִבְדוּ אֹתוֹ וְעַמּוֹ וִחְיוּ׃ לָמָּה
תָמוּתוּ אַתָּה וְעַמְּךָ בַּחֶרֶב בָּרָעָב וּבַדֶּבֶר כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר

6. Wszechmocny Stwórca oddał mu wszystko, nie wyłączając swobodnych, żadnemu panu nie podległych zwierząt w ziemiach waszych.

7. Syn Ewilmerodach, wnuk Belsacar, por. 25, 14.

10. Skutek oporu może być tylko ten, że was rozdrażniony Nebukadnecar zupełnie z ziem waszych wypędzi, i w niewolę uprowadzi.

11. Przeciwstawienie do w. 8. עבר w dwojakiém znaczeniu: służyć i rolę uprawiać tworzy tu grę słów.

14 יְהוָה אֶל־הַגּוֹי אֲשֶׁר לֹא־יַעֲבֹד אֶת־מֶלֶךְ בָּבֶל׃ וְאַל־
תִּשְׁמְעוּ אֶל־דִּבְרֵי הַנְּבִאִים הָאֹמְרִים אֲלֵיכֶם לֵאמֹר לֹא
15 תַעַבְדוּ אֶת־מֶלֶךְ בָּבֶל כִּי שֶׁקֶר הֵם נִבְּאִים לָכֶם׃ כִּי לֹא
שְׁלַחְתִּים נְאֻם־יְהוָה וְהֵם נִבְּאִים בִּשְׁמִי לַשֶּׁקֶר לְמַעַן
הַדִּיחִי אֶתְכֶם וַאֲבַדְתֶּם אַתֶּם וְהַנְּבִיאִים הַנִּבְּאִים לָכֶם׃
16 וְאֶל־הַכֹּהֲנִים וְאֶל־כָּל־הָעָם הַזֶּה דִּבַּרְתִּי לֵאמֹר כֹּה אָמַר
יְהוָה אַל־תִּשְׁמְעוּ אֶל־דִּבְרֵי נְבִיאֵיכֶם הַנִּבְּאִים לָכֶם לֵאמֹר
הִנֵּה כְלֵי בֵית־יְהוָה מוּשָׁבִים מִבָּבֶלָה עַתָּה מְהֵרָה כִּי שֶׁקֶר
17 הֵמָּה נִבְּאִים לָכֶם׃ אַל־תִּשְׁמְעוּ אֲלֵיהֶם עִבְדוּ אֶת־מֶלֶךְ
18 בָּבֶל וִחְיוּ לָמָּה תִּהְיֶה הָעִיר הַזֹּאת חָרְבָּה׃ וְאִם־נְבִאִים
הֵם וְאִם־יֶשׁ דְּבַר־יְהוָה אִתָּם יִפְגְּעוּ־נָא בַיהוָה צְבָאוֹת
לְבִלְתִּי־בֹאוּ הַכֵּלִים הַנּוֹתָרִים בְּבֵית־יְהוָה וּבֵית מֶלֶךְ
19 יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם בָּבֶלָה׃ כִּי כֹה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
אֶל־הָעַמֻּדִים וְעַל־הַיָּם וְעַל־הַמְּכוֹנוֹת וְעַל יֶתֶר הַכֵּלִים
20 הַנּוֹתָרִים בָּעִיר הַזֹּאת׃ אֲשֶׁר לֹא־לָקָחָם נְבוּכַדְנֶאצַּר
מֶלֶךְ בָּבֶל בַּגְלוֹתוֹ אֶת־יְכָנְיָה בֶן־יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ־יְהוּדָה
מִירוּשָׁלַם בָּבֶלָה וְאֶת כָּל־חֹרֵי יְהוּדָה וִירוּשָׁלָם׃
21 כִּי כֹה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עַל־הַכֵּלִים
22 הַנּוֹתָרִים בֵּית יְהוָה וּבֵית מֶלֶךְ־יְהוּדָה וִירוּשָׁלָם׃ בָּבֶלָה
יוּבָאוּ וְשָׁמָּה יִהְיוּ עַד יוֹם פָּקְדִי אֹתָם נְאֻם־יְהוָה וְהַעֲלִיתִים
וַהֲשִׁבֹתִים אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה׃

20. ר יתיר ו׳

16. Przybory zabrane za czasów Jojachina do Babilonu, por. 2 Król. 24,13. Niezwłocznie, nie jak Jer. zapowiadał dopiero po upływie 70. lat. Mowa zwraca się przedewszystkiem do kapłanów, których ta sprawa najwięcej obchodzi. מכבלה jak מפני צפונה 1, 13.

18. לבלתי באו zam. לְבִלְתִּי בָּאוּ albo לבלתי באו Rzeczywiście zabrali później Chaldejczycy i te trudniejsze do transportowania przybory do Babilonu, 2 Król. 25, 13.

19. Nie idzie tu prorokowi o ten szczegół, że i reszta naczyń

i moru, jako wyrzekł Wiekuisty o narodzie, któryby nie służył królowi Babelu.

14. Nie słuchajcie tedy słów tych proroków, którzy zapewniają was i powiadają: Nie będziecie służyli królowi Babelu; gdyż kłamstwo oni prorokują wam.

16. Do kapłanów też i do całego ludu tego rzekłem, jak następuje: Tak rzecze Wiekuisty: Nie słuchajcie słów proroków waszych, którzy prorokują wam i powiadają: Oto przybory domu Wiekuistego sprowadzone zostaną z Babelu, niezwłocznie, rychło; gdyż kłamstwo oni prorokują wam.

17. Nie słuchajcie ich; służcie raczej królowi Babelu, abyście żyli! Czemuż ma obrócić się miasto to w rumowisko.

18. Jeżeli zaś prorokami są, a jeżeli jest słowo Wiekuistego przy nich, niechaj też przyczynią się u Wiekuistego z astępów, aby nie dostały się i te przybory, które pozostały jeszcze w domu Wiekuistego, i w domu króla Judy, i w Jerozolimie, do Babelu.

19. Albowiem tak rzecze Wiekuisty zastępów o kolumnach i o morzu i o podnożach i o pozostałych przyborach zostawionych jemu w mieście tém,

20. Których nie zabrał Nebukadnecar, król Babelu, gdy uprowadził Jechonję, syna Jehojakima, króla Judy, z Jerozolimy do Babelu wraz z wszystkimi panami Judy i Jerozolimy.

21. Tak zaiste rzecze Wiekuisty zastępów, Bóg Israela, o tych przyborach pozostałych w domu Wiekuistego, i w domu króla Judy i w Jerozolimie:

22. Do Babelu sprowadzone będą i tam pozostaną, aż do dnia, którego znowu wspomnę o nich, rzecze Wiekuisty, a przywiodę je, i przywrócę na to miejsce.

zabrana będzie, chce on raczej przestrzedz uroczyście króla, że i on i cały dwór jego w niewolę pójdą — ztąd niezwykle obszerne proroctwo o naczyniach.

20. בגלותו zam. בהגלותו Druga część wiersza zdaje się być przeniesiona z 24, 1. por. 39, 6. gdzie również umieszczono שרי zam. חרי

21. Wiersz ten opuszczony w *Sept.* בית *acc. loci*, tak samo וירושלם

22. Przybory świątyni wymienione w w. 19. nie wróciły już do Jerozolimy. Zapowiedź Jer. ma tu raczej charakter dogmatyczny, o ile wierzył i zapewniał, że niewola bab. wiecznie nie potrwa.

כח.

1 וַיְהִי ׀ בַּשָּׁנָה הַהִיא בְּרֵאשִׁית מַמְלֶכֶת צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־
יְהוּדָה בַּשָּׁנָה הָרְבִעִית בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי אָמַר אֵלַי חֲנַנְיָה
בֶן־עַזּוּר הַנָּבִיא אֲשֶׁר מִגִּבְעוֹן בְּבֵית יְהוָה לְעֵינֵי הַכֹּהֲנִים
2 וְכָל־הָעָם לֵאמֹר׃ כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
3 לֵאמֹר שָׁבַרְתִּי אֶת־עֹל מֶלֶךְ בָּבֶל׃ בְּעוֹד ׀ שְׁנָתַיִם יָמִים
אֲנִי מֵשִׁיב אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה אֶת־כָּל־כְּלֵי בֵית יְהוָה אֲשֶׁר
לָקַח נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל מִן־הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיְבִיאֵם
4 בָּבֶל׃ וְאֶת־יְכָנְיָה בֶן־יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ־יְהוּדָה וְאֶת־כָּל־גָּלוּת
יְהוּדָה הַבָּאִים בָּבֶלָה אֲנִי מֵשִׁיב אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה נְאֻם
5 יְהוָה כִּי אֶשְׁבֹּר אֶת־עֹל מֶלֶךְ בָּבֶל׃ וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ
הַנָּבִיא אֶל־חֲנַנְיָה הַנָּבִיא לְעֵינֵי הַכֹּהֲנִים וּלְעֵינֵי כָל־הָעָם
6 הָעֹמְדִים בְּבֵית יְהוָה׃ וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא אָמֵן כֵּן
יַעֲשֶׂה יְהוָה יָקֵם יְהוָה אֶת־דְּבָרֶיךָ אֲשֶׁר נִבֵּאתָ לְהָשִׁיב

1. בשנה קדי

Rozdział XXVIII. Jeden z pseudoproroków imieniem Chananja występuje publicznie przeciw Jeremjaszowi zapowiadając, że potęga Babilonu wkrótce skruszoną będzie, a zarówno zabrane przybory do świątyni jak i zostający w niewoli król i lud na łono ojczyzny wrócą. Jer. oświadcza, że byłoby najgorętszém życzeniem jego, aby się ta przepowiednia spełniła — zwraca wszakże uwagę, że poprzedni prorocy nie w jasném lecz zazwyczaj w ponurém świetle przyszłość przedstawiali, dbając bowiem o prawdziwe dobro ludu, pragnęli, aby póki czas się opamiętał i poprawił. Taki jednak prorok, który bliski pomyślny zwrot w życiu narodu przepowiada, powinien proroctwo swoje jakimkolwiek objawem czy argumentem umotywować. Dla stwierdzenia słów swoich zrywa wtedy Chananja jarzmo z szyi Jeremjasza i łamie je wołając: „Oto tak skruszy Bóg jarzmo babilońskie, pod którem Judea się ugina!“ Jer. nie odpowiada na razie nic, znosząc spokojnie wyrządzoną sobie obelgę — po niejakim jednak czasie oświadcza publicznie Chananjaszowi, że zamiast złamanego jarzma drewnianego, Bóg jarzmo żelazne na kark nieulegających Babilonowi narodów włoży, przyczem zwiastuje mu rychłą śmierć, jako karę za kłamliwe jego proroctwo. Groźba spełniła się rzeczywiście

ROZDZIAŁ XXVIII.

1. I stało się tegoż roku, w początkach panowania Cydkjasza, króla Judy, roku czwartego, miesiąca piątego, że rzekł do mnie Chananja, syn Azura, prorok z Gibeonu, w domu Wiekuistego, w oczach kapłanów i całego ludu, w te słowa:

2. Tak rzecze Wiekuisty zastępów, Bóg Izraela, mówiąc: Skruszę Ja jarzmo króla Babelu!

3. Za dwa lata przywrócę na miejsce to wszystkie przybory domu Wiekuistego, które zabrał Nebukadnecar, król Babelu, z miejsca tego, a uprowadził do Babelu.

4. Jechonję też, syna Jehojakima, króla Judy i wszystkich wygnańców Judy, którzy się dostali do Babelu, przywrócę na miejsce to, rzecze Wiekuisty; albowiem skruszę jarzmo króla Babelu.

5. Rzekł tedy Jeremjasz, prorok, do Chananji, proroka, w oczach kapłanów i w oczach całego ludu, stojących w domu Wiekuistego:

6. Rzekł Jeremjasz prorok: Tak niechaj będzie! Tak niechaj uczyni Wiekuisty! Oby stwierdził Wiekuisty słowa

po upływie dwóch miesięcy — tak że powaga Jer. w oczach ludu znacznie wzrosła. Łączy się rozdział ten ściśle z poprzednim, por. 27, 16. Skrócenie końcówki יָהוּ na יָה w imionach własnych, dopiero w epoce niewoli pospolite, wskazuje na późniejszą przeróbkę pierwiastkowego tekstu.

1. W tym samym roku, w którym Jer. jarzmo sobie sporządził. בראשית tu jak 27, 1. nie ściśle na początku, lecz w początkach panowania mianowicie w roku czwartym. Według *Raszi* uznał Nebukadnecar rządy Cydkjasza dopiero po przybyciu tegoż do Babilonu, por. 51, 59. Gibeon, miasto kapłańskie Joz. 21, 17. prawdop. był i Chananja kapłanem.

2. שברת *perf.* pewności.

3. שנתים ימים dwa pełne lata, por. ימים חדש miesiąc dni. Num. 11, 20. Deut. 21, 13. Ścisłe oznaczenie terminu świadczy zarówno o lekkomyślności jak o zuchwalstwie Chananjasza, za co mu Jer. równie pewną datę zgonu przepowiada, por. w. 16. Druga część wiersza opuszczona w *Sept.* tak samo znaczna część następnego.

4. Zapowiedź powrotu Jechonjasza nie oznacza koniecznie, aby z krzywdą Cydkjasza dawne stanowisko swe zajął.

6. Jer. nie ma nic przeciw samemu proroctwu i byłby je chętnie powtórzył gdyby mógł. יקם por. 11, 5; 35, 14 להשיב tak, aby przywrócił.

7 כְּלֵי בֵית־יְהוָה וְכָל־הַגּוֹלָה מִבָּבֶל אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה׃ אַךְ
שְׁמַע־נָא הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אֲנֹכִי דֹּבֵר בְּאָזְנֶיךָ וּבְאָזְנֵי
8 כָּל־הָעָם׃ הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר הָיוּ לְפָנַי וּלְפָנֶיךָ מִן־הָעוֹלָם
וַיִּנָּבְאוּ אֶל־אֲרָצוֹת רַבּוֹת וְעַל־מַמְלָכוֹת גְּדֹלוֹת לְמִלְחָמָה
9 וּלְרָעָה וּלְדֶבֶר׃ הַנָּבִיא אֲשֶׁר יִנָּבֵא לְשָׁלוֹם בְּבֹא דְבַר
10 הַנָּבִיא יִוָּדַע הַנָּבִיא אֲשֶׁר־שְׁלָחוֹ יְהוָה בֶּאֱמֶת׃ וַיִּקַּח חֲנַנְיָה
הַנָּבִיא אֶת־הַמּוֹטָה מֵעַל צַוַּאר יִרְמְיָה הַנָּבִיא וַיִּשְׁבְּרֵהוּ׃
11 וַיֹּאמֶר חֲנַנְיָה לְעֵינֵי כָל־הָעָם לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְהוָה בָּכָה
אֶשְׁבֹּר אֶת־עֹל נְבֻכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל בְּעוֹד שְׁנָתַיִם
יָמִים מֵעַל צַוַּאר כָּל־הַגּוֹיִם וַיֵּלֶךְ יִרְמְיָה הַנָּבִיא לְדַרְכּוֹ׃
12 וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָה אַחֲרֵי שְׁבֹּר חֲנַנְיָה
הַנָּבִיא אֶת־הַמּוֹטָה מֵעַל צַוַּאר יִרְמְיָה הַנָּבִיא לֵאמֹר׃
13 הָלוֹךְ וְאָמַרְתָּ אֶל־חֲנַנְיָה לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְהוָה מוֹטוֹת עֵץ
14 שָׁבָרְתָּ וְעָשִׂיתָ תַּחְתֵּיהֶן מֹטוֹת בַּרְזֶל׃ כִּי כֹה־אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֹל בַּרְזֶל נָתַתִּי עַל־צַוַּאר ו כָּל־
הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה לַעֲבֹד אֶת־נְבֻכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל וַעֲבָדֻהוּ
15 וְגַם אֶת־חַיַּת הַשָּׂדֶה נָתַתִּי לוֹ׃ וַיֹּאמֶר יִרְמְיָה הַנָּבִיא
אֶל־חֲנַנְיָה הַנָּבִיא שְׁמַע־נָא חֲנַנְיָה לֹא־שְׁלָחֲךָ יְהוָה וְאַתָּה
16 הִבְטַחְתָּ אֶת־הָעָם הַזֶּה עַל־שָׁקֶר׃ לָכֵן כֹּה אָמַר יְהוָה

v. 8. נ״א עַל. v. 11. חצי הספר בפסוקים

8. Por. uwagi wstępne do tego rozdziału.

10. Zamiast odpowiedzi zrywa Chananja i łamie symbol Jer. uważając czyn ten za dostateczny argument. מוטה tu i w w. 12 *sing.* zam. *pl.* por. 27, 2; 28, 13. וישברהו *suff. masc.* jak gdyby była mowa o synonimie מוט Nah. 1, 12.

11. Imię własne króla bab. jak i oznaczenie terminu opuszczają *Sept.* zarówno tu jak w w. 14.

13. Publiczne podżegania twoje pogorszają polityczne położenie ludu, czyniąc jarzmo jego niezłomném, albo ściągając nań cięższą jeszcze niewolę. *Sept.* czyt. ועשיתי zam. ועשית zgodnie z następnym wierszem.

twoje, któreś prorokował, aby przywrócił przybory domu Wiekuistego, i wszystkich wygnańców z Babelu na miejsce to!

7. Wszakże posłuchaj słowa tego, które ja wypowiadam w uszy twoje i w uszy tego całego ludu.

8. Prorocy, którzy byli przedemną i przed tobą od wieków, prorokowali oni przeciw ziemiom potężnym i przeciw królestwom wielkim o wojnie i o klęsce i o morze, —

9. Ten zaś prorok, który prorokuje ku szczęściu, — po spełnieniu się tylko słowa tego proroka poznanym jest prorok, którego wysłał Wiekuisty w prawdzie!

10. Wtedy zdjął Chananja, prorok, jarzmo z szyi Jeremjasza, proroka, i skruszył je.

11. I rzekł Chananja w oczach całego ludu, w te słowa: Tak rzecze Wiekuisty: W ten sposób skruszę jarzmo Nebukadnecara, króla Babelu, po dwóch latach z szyi wszystkich narodów! Na to odszedł Jeremjasz, prorok, drogą swoją.

12. I doszło słowo Wiekuistego Jeremjasza po skruszeniu przez Chananję, proroka, owego jarzma, głosząc:

13. Pójdziesz i oświadczycz Chananji w tych słowach: Tak rzecze Wiekuisty: Jarzmo drewniane skruszyłeś, przeto uczynisz miasto niego jarzmo żelazne!

14. Gdyż tak rzecze Wiekuisty zastępów, Bóg Israela: Jarzmo żelazne włożę na szyję wszystkich narodów tych, aby służyły Nebukadnecarowi, królowi Babelu, a służyć mu będą; nawet i zwierzęta dzikie poddałem mu.

15. I rzekł Jeremjasz, prorok, do Chananji, proroka: Posłuchajże Chananjo! Nie posłał cię Wiekuisty, a ty wzbudzasz ufność ludu tego, aby polegał na kłamstwie!

16. Przeto rzecze tak Wiekuisty: Oto usunę cię z po-

14. נתתי *perf. prophet.* Jer. powtarza tu z naciskiem zapowiedź w w. 27, 6. zaznaczoną. Wyrazy האלה i ועבדוהו opuszczone w *Sept.*

15. Dotąd występował Jer. przeciw proroctwu, obecnie zwraca się do osoby Chananjasza, zarzucając mu nietylko zuchwałe kłamstwo ale i lekkomyślne łudzenie ludu.

16. Ponieważ kłamałeś, żem Ja cię posłał, więc poszlę cię — na zatracenie. Wyrazy: głosiłeś odstępstwo, zapożyczone z Deut. 13, 6; opuszczone w *Sept.* השנה w przeciągu bieżącego roku, por. שבעת ימי המשתה Sęd. 14, 12.

הִנְנִי מְשַׁלֵּחֲךָ מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה הַשָּׁנָה אַתָּה מֵת כִּי־
17 סָרָה דְבֵּרְתָּ אֶל־יְהוָה: וַיָּמָת חֲנַנְיָה הַנָּבִיא בַּשָּׁנָה הַהִיא
בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי:

כט.

1 וְאֵלֶּה דִּבְרֵי הַסֵּפֶר אֲשֶׁר שָׁלַח יִרְמְיָה הַנָּבִיא מִירוּשָׁלַם
אֶל־יֶתֶר זִקְנֵי הַגּוֹלָה וְאֶל־הַכֹּהֲנִים וְאֶל־הַנְּבִיאִים וְאֶל־
כָּל־הָעָם אֲשֶׁר הֶגְלָה נְבוּכַדְנֶאצַּר מִירוּשָׁלַם בָּבֶלָה:
2 אַחֲרֵי צֵאת יְכָנְיָה הַמֶּלֶךְ וְהַגְּבִירָה וְהַסָּרִיסִים שָׂרֵי יְהוּדָה
3 וִירוּשָׁלַם וְהֶחָרָשׁ וְהַמַּסְגֵּר מִירוּשָׁלָם: בְּיַד אֶלְעָשָׂה בֶן־
שָׁפָן וּגְמַרְיָה בֶּן־חִלְקִיָּה אֲשֶׁר שָׁלַח צִדְקִיָּה מֶלֶךְ־יְהוּדָה
4 אֶל־נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל בָּבֶלָה לֵאמֹר: כֹּה אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לְכָל־הַגּוֹלָה אֲשֶׁר־הִגְלֵיתִי
5 מִירוּשָׁלַם בָּבֶלָה: בְּנוּ בָתִּים וְשֵׁבוּ וְנִטְעוּ גַּנּוֹת וְאִכְלוּ
6 אֶת־פִּרְיָן: קְחוּ נָשִׁים וְהוֹלִידוּ בָּנִים וּבָנוֹת וְקִחוּ לִבְנֵיכֶם

17. Umarł zatem w dwa miesiące po publicznem swém wystąpieniu por. w. 1. Podobne przepowiednie Jer. powtarzają się 20, 6 29, 21. 32. uderzającą wszakże jest tu krótkość i ścisłość oznaczonego terminu, odpowiadającego krótkości i ścisłości w proroctwie Chananjasza, por. w. 3.

Rozdział XXIX. Pismo Jeremjasza wzywające uprowadzonych wraz z Jojachinem wygnańców judzkich, aby w nowej siedzibie swojej spokojnie osiedli, jak w dawnej ojczyźnie się urządzili, a kraj uczciwie i szczerze miłowali, uważając pomyślność jego za pomyślność własną, i nie dając się uwieść zgubnym poszeptom fałszywych proroków, zwiastujących rychłą zmianę położenia. Na Cydkjasza i mieszkańców Judei spadną jeszcze liczne i ciężkie klęski, nie powinni ich przeto bracia w Babilonii naśladować, lecz trzymać się ściśle wskazówek przez prawdziwych proroków im danych. Samych też owych podszczuwaczy nie ominie zasłużona kara, a dosięgnie ona w szczególności Szemaję Nechlamitę, który Judejczyków babilońskich buntuje, dbającego zaś o prawdziwe dobro ich Jeremjasza o zdradę pomawia. Łączy się ten rozdział ściśle z poprzednim, jako dalszy opis ustawicznej walki Jer. ze zgubną działalnością pseudoproroctwa. Data napisania listu w w. 2. zaznaczona, podaje chwilę, w której się wygnańcy jeszcze wahają, nie zdecydowani, jak mianowicie w nowej siedzibie

wierzchni tej ziemi; tego roku jeszcze umrzesz, gdyż odstępstwo głosiłeś przeciw Wiekuistemu!

17. I umarł Chananja, prorok, onego roku, miesiąca siódmego.

ROZDZIAŁ XXIX.

1. A oto słowa pisma, które posłał Jeremjasz, prorok, z Jerozolimy, do pozostałej starszyzny wygnańców, i do kapłanów, i do proroków, i do całego ludu, który był uprowadził Nebukadnecar z Jerozolimy do Babelu,

2. Gdy wyszli byli Jechonja, król, i władczyni, i dworzanie, książęta Judy i Jerozolimy, i płatnerze, i majstrowie forteczni z Jerozolimy;

3. Za pośrednictwem Elasy, syna Szafana, i Gemarji, syna Chilkji, których wysłał Cydkjasz, król Judy, do Nebukadnecara, króla babilońskiego do Babelu, w tych słowach:

4. Tak rzecze Wiekuisty zastępów, Bóg Israela, do wszystkich wygnańców, których uprowadziłem z Jerozolimy do Babelu:

5 Budujcie domy i zamieszkujcie je, zasadźcie ogrody i pożywajcie owoc ich!

6. Pojmujcie żony i płodźcie synów i córki, bierzcie też dla synów waszych żony, a córki wasze wydawajcie za

swojej zachowywać się powinni, określa zatem ta data pierwszy czas panowania Cydkjasza.

1. Nie wiadomo, czy Jer. zachował sobie kopię tego listu, czy też dyktował go z pamięci Baruchowi. ספר pismo, list, jak 2 Sam. 11, 14. 2 Król. 5, 5. Wyraz יתר brakuje w *Sept.* określa on tu tych przedstawicieli ludu, którzy ani kapłanami, ani prorokami nie byli — wedle przypuszczenia innych zmarła pewna liczba starszych podczas deportacyi.

2. Por. 24, 1. i 2 Król. 24, 12—15. גבירה matka Jechonjasza.

3. Jer. wręczył pismo swe posłom wysłanym przez Cydkjasza do Babilonu, prawdopod. celem złożenia rocznego haraczu — starsi mieli treść jego zakomunikować ludowi. Elasa, syn Szafana, brat Achikama, 26, 24. i Gemarji, kanclerza i stronnika Jer. por. 36, 10. 25. O Gemarjaszu b. Chilkja niema dalszej wzmianki.

4. Wyrazy צבאות כל, i בבלה brakują w *Sept.*

5. Dotąd mieszkali prawdopod. w namiotach, rozproszeni po prowincyi, teraz powinni o stałém osiedleniu się pomyśleć.

נָשִׁים וְאֶת־בְּנוֹתֵיכֶם תְּנוּ לַאֲנָשִׁים וְתֵלַדְנָה בָּנִים וּבָנוֹת
7 וּרְבוּ־שָׁם וְאַל־תִּמְעָטוּ׃ וְדִרְשׁוּ אֶת־שְׁלוֹם הָעִיר אֲשֶׁר
הִגְלֵיתִי אֶתְכֶם שָׁמָּה וְהִתְפַּלְלוּ בַעֲדָהּ אֶל־יְהוָה כִּי
8 בְשְׁלוֹמָהּ יִהְיֶה לָכֶם שָׁלוֹם׃ כִּי כֹה אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אַל־יַשִּׁיאוּ לָכֶם נְבִיאֵיכֶם אֲשֶׁר־
בְּקִרְבְּכֶם וְקֹסְמֵיכֶם וְאַל־תִּשְׁמְעוּ אֶל־חֲלֹמֹתֵיכֶם אֲשֶׁר
9 אַתֶּם מַחְלְמִים׃ כִּי בְשֶׁקֶר הֵם נִבְּאִים לָכֶם בִּשְׁמִי לֹא
10 שְׁלַחְתִּים נְאֻם־יְהוָה׃ כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה כִּי לְפִי
מְלֹאת לְבָבֶל שִׁבְעִים שָׁנָה אֶפְקֹד אֶתְכֶם וַהֲקִמֹתִי עֲלֵיכֶם
11 אֶת־דְּבָרִי הַטּוֹב לְהָשִׁיב אֶתְכֶם אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה׃ כִּי
אֲנִכִי יָדַעְתִּי אֶת־הַמַּחֲשָׁבֹת אֲשֶׁר אֲנֹכִי חֹשֵׁב עֲלֵיכֶם נְאֻם־
יְהוָה מַחְשְׁבוֹת שָׁלוֹם וְלֹא לְרָעָה לָתֵת לָכֶם אַחֲרִית
12 וְתִקְוָה׃ וּקְרָאתֶם אֹתִי וַהֲלַכְתֶּם וְהִתְפַּלַלְתֶּם אֵלָי וְשָׁמַעְתִּי
13 אֲלֵיכֶם׃ וּבקַשְׁתֶּם אֹתִי וּמְצָאתֶם כִּי תִדְרְשֵׁנִי בְּכָל־
14 לְבַבְכֶם׃ וְנִמְצֵאתִי לָכֶם נְאֻם־יְהוָה וְשַׁבְתִּי אֶת־שְׁבִיתְכֶם
וְקִבַּצְתִּי אֶתְכֶם מִכָּל־הַגּוֹיִם וּמִכָּל־הַמְּקוֹמוֹת אֲשֶׁר הִדַּחְתִּי
אֶתְכֶם שָׁם נְאֻם־יְהוָה וַהֲשִׁבֹתִי אֶתְכֶם אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־

14. שבותכם קרי

7. O pomyślność nietylko Babilonu, lecz העיר każdego miasta, do którego was Bóg zaprowadził. Nie pokładajcie nadziei waszych na upadku państwa Chaldejskiego, mniemając, że nieszczęście współobywateli będzie zbawieniem waszém. Powstaje tu Jer. przeciw fałszywym prorokom, zapowiadającym blizkie zburzenie Babilonu przez potęgę egipską.

8. ישיאו *hif.* od נשא wł. sprowadzać z drogi מחלמים *part. hif.* forma chald. zam. מחלימים zmyślają snowidzenia, w których życzenia wydawają się im rzeczywistością.

10. Gdy skończy się wyznaczony okres czasu, w którym Babilon ster wszechwładztwa swego nad światem ma dzierżyć, por. 25, 11, לפי wł. „w miarę“ 70 lat, jak zwykle liczba okrągła, por. Jez. 29, 17. מלאת zam. מלא jakby z pierwiastku ל"ה uformowane. Tekst *Sept.* wykazuje tu znaczne różnice.

mężów, aby rodziły synów i córki, abyście się mnożyli tam, a nie umniejszali.

7. A starajcie się o pomyślność miasta, do którego uprowadziłem was, a módlcie się za niém do Wiekuistego; albowiem w pomyślności jego będzie własna pomyślność wasza!

8. Gdyż tak rzecze Wiekuisty zastępów, Bóg Israela: Niechaj nie zwodzą was prorocy wasi, którzy w pośród was, ani wróżbici wasi, a nie zważajcie na sny wasze, które śnią się wam;

9. Albowiem kłamliwie prorokują wam w imieniu Mojém; nie posłałem ich! rzecze Wiekuisty.

10. Gdyż tak rzecze Wiekuisty: Dopiero gdy spełnią się dla Babelu siedmdziesiąt lat wspomnę na was, i stwierdzę słowo Moje dobre, że was przywrócę na miejsce to.

11. Albowiem Ja znam zamysły, które umyśliłem o was, rzecze Wiekuisty, zamysły szczęścia, a nie niedoli, aby dać wam przyszłość i nadzieję!

12. A wtedy wzywać mnie będziecie, i pójdziecie, by modlić się do Mnie, a wysłucham was.

13. A szukając Mnie — znajdziecie, gdy Mnie szukać będziecie całém sercem waszém.

14. I dam się znaleść wam, rzecze Wiekuisty, i przywrócę wygnańców waszych, i zgromadzę was ze wszystkich narodów, i ze wszystkich miejsc do których zagnałem was, rzecze Wiekuisty, i przywiodę was na miejsce, z którego uprowadziłem was!

11. Jeżeli się wyzwolenie wasze opóźni, to będzie to tylko z korzyścią dla was, o ile doznane niepowodzenia moralnie was pokrzepią, dając rękojmię trwałej pomyślności — דברי הטוב odnosi się prawdop. do zapewnień w rozd. 24, 5—7 wyłuszczonych אחרית ותקוה *hendiadyoin*, zam. pełna nadziei przyszłość.

12. A pójdziecie do miejsc służbie Bożej poświęconych, aby się tam pomodlić, por. w. 14.

13. Przypomina Deut. 4, 29 por. też 24, 7.

14. Wiersz ten opuszczony prawie cały w *Sept.* Uważają go też niektórzy za późniejszy dopisek, ponieważ wygnańcy prawdop. nie we wszystkich prowincyach bab. osiedli. Jest to jednak pospolity zwrot mowy proroka, por. 23, 3; 24, 9; 31, 7; 32, 37 itd.

15 הֹגְלֵיתִי אֶתְכֶם מִשָּׁם׃ כִּי אֲמַרְתֶּם הֵקִים לָנוּ יְהוָה
16 נְבִיאִים בָּבֶלָה׃ כִּי־כֹה | אָמַר יְהוָה אֶל־הַמֶּלֶךְ
הַיּוֹשֵׁב אֶל־כִּסֵּא דָוִד וְאֶל־כָּל־הָעָם הַיּוֹשֵׁב בָּעִיר הַזֹּאת
17 אֲחֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא־יָצְאוּ אִתְּכֶם בַּגּוֹלָה׃ כֹּה אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת הִנְנִי מְשַׁלֵּחַ בָּם אֶת־הַחֶרֶב אֶת־הָרָעָב
וְאֶת־הַדָּבֶר וְנָתַתִּי אוֹתָם כַּתְּאֵנִים הַשָּׁעָרִים אֲשֶׁר לֹא־
18 תֵאָכַלְנָה מֵרֹעַ׃ וְרַדַּפְתִּי אַחֲרֵיהֶם בַּחֶרֶב בָּרָעָב וּבַדָּבֶר
וְנָתַתִּים לְזַוְעָה לְכֹל | מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ לְאָלָה וּלְשַׁמָּה
19 וְלִשְׁרֵקָה וּלְחֶרְפָּה בְּכָל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־הִדַּחְתִּים שָׁם׃ תַּחַת
אֲשֶׁר־לֹא־שָׁמְעוּ אֶל־דְּבָרַי נְאֻם־יְהוָה אֲשֶׁר שָׁלַחְתִּי
אֲלֵיהֶם אֶת־עֲבָדַי הַנְּבִיאִים הַשְׁכֵּם וְשָׁלֹחַ וְלֹא שְׁמַעְתֶּם
20 נְאֻם־יְהוָה׃ וְאַתֶּם שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה כָּל־הַגּוֹלָה אֲשֶׁר־
21 שִׁלַּחְתִּי מִירוּשָׁלַם בָּבֶלָה׃ כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־אַחְאָב בֶּן־קוֹלָיָה וְאֶל־צִדְקִיָּהוּ בֶן־
מַעֲשֵׂיָה הַנִּבְּאִים לָכֶם בִּשְׁמִי שֶׁקֶר הִנְנִי | נֹתֵן אֹתָם בְּיַד
22 נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל וְהִכָּם לְעֵינֵיכֶם׃ וְלָקַח מֵהֶם
קְלָלָה לְכֹל גָּלוּת יְהוּדָה אֲשֶׁר בְּבָבֶל לֵאמֹר יְשִׂמְךָ יְהוָה
23 כִּצְדְקִיָּהוּ וּכְאַחְאָב אֲשֶׁר־קָלָם מֶלֶךְ־בָּבֶל בָּאֵשׁ׃ יַעַן אֲשֶׁר

לועוה קרי v. 18. נ״א עַל v. 16.

15. A jeżeli powiadacie, prorocy nasi w Babilonie zwiastują nam rychły powrót do kraju, to otóż oświadczam, że właśnie pozostałych w Judei braci waszych czekają ciężkie klęski, i że tóm samóm prorocy wasi kłamią, por. w. 21. Zresztą jest tekst widocznie zepsuty i nie przedstawia ścisłego związku. בבלה wł. aż do Babelu, t. j. proroków wybiegających działalnością swoją poza granice Judei.

16. אל בבא zam. על por. 17, 25; 22 2. 30.

17. Por. 24, 10. השערים *adj.* od שער wydrykuś ale, ilgi których spożywanie wstręt budzi.

18. הדחתים *praet.* zam. *fut.* por. אריחם 24, 9.

19. Por. 25, 3. שמעתם druga osoba zam. trzeciej tłumaczy się zapałem mówcy, tak samo cały ustęp, który od w. 16—20 jest jakby nawiasowo wtrącony.

15. Jeżeli wszakże powiadacie: Wzbudził nam Wiekuisty proroków i w Babelu, —

16. Tedy rzecze tak Wiekuisty o królu, który zasiada na tronie Dawida, i o całym ludzie, który zamieszkuje w mieście tém, o braciach waszych, którzy nie poszli z wami na wygnanie,

17. Tak rzecze Wiekuisty zastępów: Oto posyłam na nich miecz, głód i mór, i uczynię ich jako owe figi cierpkie, których się nie jada dla lichoty.

18. I będę ich ścigał mieczem, głodem i morem, i podam ich na postrach wszystkim królestwom ziemi, na przekleństwo i na zgrozę i na pośmiewisko i na sromotę u wszystkich narodów, do których ich zapędzę.

19. Przeto, że nie słuchali słów Moich, rzecze Wiekuisty, gdy wysyłałem do nich sługi Moje, — proroków, niestrudzenie wysyłając, a nie słuchaliście Mnie, rzecze Wiekuisty.

20. Wy tedy słuchajcie słowa Wiekuistego, wszyscy wygnańcy, których wysłałem z Jerozolimy do Babelu:

21. Tak rzecze Wiekuisty zastępów o Achabie, synu Kolaji i o Cydkjaszu, synu Maseji, prorokujących wam w imieniu Mojém kłamliwie: Oto wydam ich w rękę Nebukadrecara, króla Babelu, aby ich zabił przed oczyma waszemi.

22. I wzięte z nich będzie przekleństwo dla wszystkich wygnańców Judy, którzy w Babelu, w słowach: „Oby uczynił cię Wiekuisty jako Cydkjasza i jako Achaba, których upražył król Babelu w ogniu!"

23. Przeto, że spełniali bezeceństwa w Israelu, i nie-

20. Por. 24, 5.

21. Wiersz ten łączy się ściśle z w. 15. W szczególności spotka kara dwóch tych pseudoproroków, głoszących rychłe zwycięztwo Egiptu nad Babilonem.

22. Poniosą śmierć tak okrutną, że stanowić ona będzie groźny przykład i przysłowiot przekleństwa, por. לשבועה Jer. 65, 15. Spiskowców przeciw władzy królewskiej palono w Bab. żywcem w rozżarzonych piecach, Dan. 3, 6. Słowo קלה prażyć wybrane tu dla współdźwięku z קוליה i קללה.

23. Żyjąc zdala od Palestyny mniemali, że na obczyznie Bóg postępków ich nie zobaczy נבלה por. Gen. 34, 7. Deut. 22, 21.

עָשׂוּ נְבָלָה בְּיִשְׂרָאֵל וַיְנָאֲפוּ אֶת־נְשֵׁי רֵעֵיהֶם וַיְדַבְּרוּ דָבָר
בִּשְׁמִי שֶׁקֶר אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִם וְאָנֹכִי הַיּוֹדֵעַ וָעֵד נְאֻם־
יְהוָה׃ 21 וְאֶל־שְׁמַעְיָהוּ הַנֶּחֱלָמִי תֹּאמַר לֵאמֹר׃ כֹּה־ 23
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר יַעַן אֲשֶׁר אַתָּה
שָׁלַחְתָּ בִשְׁמְךָ סְפָרִים אֶל־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם
וְאֶל־צְפַנְיָה בֶן־מַעֲשֵׂיָה הַכֹּהֵן וְאֶל־כָּל־הַכֹּהֲנִים לֵאמֹר׃
26 יְהוָה נְתָנְךָ כֹהֵן תַּחַת יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן לִהְיוֹת פְּקִדִים בֵּית
יְהוָה לְכָל־אִישׁ מְשֻׁגָּע וּמִתְנַבֵּא וְנָתַתָּה אֹתוֹ אֶל־הַמַּהְפֶּכֶת
27 וְאֶל־הַצִּינָק׃ וְעַתָּה לָמָּה לֹא גָעַרְתָּ בְּיִרְמְיָהוּ הָעֲנָתֹתִי
28 הַמִּתְנַבֵּא לָכֶם׃ כִּי עַל־כֵּן שָׁלַח אֵלֵינוּ בָּבֶל לֵאמֹר אֲרֻכָּה
הִיא בְּנוּ בָתִּים וְשֵׁבוּ וְנִטְעוּ גַנּוֹת וְאִכְלוּ אֶת־פִּרְיֵהֶן׃
29 וַיִּקְרָא צְפַנְיָה הַכֹּהֵן אֶת־הַסֵּפֶר הַזֶּה בְּאָזְנֵי יִרְמְיָהוּ
30 הַנָּבִיא׃ וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ לֵאמֹר׃
31 שְׁלַח עַל־כָּל־הַגּוֹלָה לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְהוָה אֶל־שְׁמַעְיָה
הַנֶּחֱלָמִי יַעַן אֲשֶׁר נָבָא לָכֶם שְׁמַעְיָה וַאֲנִי לֹא שְׁלַחְתִּיו
32 וַיַּבְטַח אֶתְכֶם עַל־שֶׁקֶר׃ לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה הִנְנִי פֹקֵד
עַל־שְׁמַעְיָה הַנֶּחֱלָמִי וְעַל־זַרְעוֹ לֹא־יִהְיֶה לוֹ אִישׁ יוֹשֵׁב

v. 23. היורע קרי v. 25. יתיר ה׳

24. Ustęp ten do końca rozdziału stanowi referat późniejszy, ponieważ wystąpienie Szemaji przeciw Jeremjaszowi już na podanym tu liście się opiera, por. w. 28. נחלמי określa prawdopodobnie miejsce pochodzenia pseudoproroka.

25. בשמכה w własném imieniu powołując się kłamliwie na imię Boże, por. w. 31. Cefanja ben Maaseja drugi z rzędu kapłan w świątyni כהן משנה por. 52, 24. 2 Król. 25, 18. poruczano mu często ważne misje za Cydkjasza, por. 21, 1; 37, 3. Objął też prawdop. jako פקיד inspektor, godność piastowaną przedtem przez Paszchura b. Immer, por. 20, 1; 21, 1.

26. Treść listu Szemaji: Zastępujesz słynnego arcykapłana Jehojadę, który wedle 2 Król. 11, 18. 2 Kron. 23, 18. nadzorców w świątyni ustanowił, i masz za przykładem jego czuwać nad tem, aby nikt samowolnie godności proroczej sobie nie przywłaszczał — משגע ומתנבא *hendiadyoin*, w dzikiej ekstazie prorokujący, por. 2 Król 9, 11,

rządowi się oddawali z żonami bliźnich swoich, a wygłaszali w imieniu Mojém słowa kłamliwie, których nie poleciłem im; Ja zaś Sam świadom tego i świadkiem, rzecze Wiekuisty.

24. Szemaji téż Nechlamicie, oświadczysz tak:

25. Tak rzecze Wiekuisty zastępów, Bóg Israela: Przeto, że posłałeś w własném imieniu swojém listy do całego ludu, który w Jerozolimie, i do Cefanji, syna Maseji, kapłana, i do wszystkich kapłanów, głosząc:

26. Wiekuisty ustanowił cię kapłanem miasto Jehojady, kapłana, abyście mieli dozorców w domu Wiekuistego nad każdym w szale prorokującym, abyś osadził go w bloku i pod obrożę —

27. Oto — czemużeś nie skarcił Jeremjasza, Anatotczyka, który prorokuje wam?

28. Wszakże posłał on do nas do Babelu, głosząc: „Długo to jeszcze potrwa — budujcie domy i zamieszkujcie je, zasadzajcie ogrody i pożywajcie owoc ich“. —

29. I odczytał zaś Cefanja, kapłan, list ten przed oczyma Jeremjasza, proroka.

30. Wtedy doszło słowo Wiekuistego Jeremjasza, głosząc:

31. Poszlij do wszystkich wygnańców w tych słowach: Tak rzecze Wiekuisty o Szemaji, Nechlamicie: Ponieważ prorokował wam Szemaja, jakkolwiek Ja go nie posłałem, a wzbudzał ufność waszą do kłamstwa, —

32. Przeto rzecze tak Wiekuisty: Oto poszukiwać tego będę na Szemaji, Nechlamicie, i na rodzie jego! Nie

מחפכת por. 20, 2. צינק pokr. z זנק i צמק ściągać, ściskać, prawdopod. żelazna obręcz na szyi, w arab. zinak. Szemaja pochlebia tu kapłanom, przypisując im nieograniczoną władzę nad stanem prorockim, i prawo rozsądzenia komu właściwie tytuł ten się należy.

27. נערת wl. złajał — czemu nie osadziłeś go w bloku?

28. Długo jeszcze niewola wasza potrwa. היא odnosi się do ostatecznego terminu pobytu w Bab. Przytoczony tu tylko początek listu Jer. por. w. 5.

29. Ten i następne dwa wiersze są nawiasowo wtrącone.

32. Ani on ani dzieci jego nie ujrzą zbawienia, którego rychłe nadejście głosił.

בְּתוֹךְ־הָעָם הַזֶּה וְלֹא־יִרְאֶה בַּטּוֹב אֲשֶׁר־אֲנִי עֹשֶׂה־לְעַמִּי
נְאֻם־יְהוָה כִּי־סָרָה דִבֶּר עַל־יְהוָה׃

ל.

1 2 הַדָּבָר אֲשֶׁר־הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה לֵאמֹר׃ כֹּה־
אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר כְּתָב־לְךָ אֵת כָּל־הַדְּבָרִים
3 אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי אֵלֶיךָ אֶל־סֵפֶר׃ כִּי הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם־
יְהוָה וְשַׁבְתִּי אֶת־שְׁבוּת עַמִּי יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה אָמַר יְהוָה
וַהֲשִׁבֹתִים אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַתִּי לַאֲבוֹתָם וְיָרָשׁוּהָ׃
4 וְאֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־יִשְׂרָאֵל וְאֶל־יְהוּדָה׃
5 כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה קוֹל חֲרָדָה שָׁמָעְנוּ פַּחַד וְאֵין שָׁלוֹם׃
6 שַׁאֲלוּ־נָא וּרְאוּ אִם־יֹלֵד זָכָר מַדּוּעַ רָאִיתִי כָל־גֶּבֶר יָדָיו
7 עַל־חָלָצָיו כַּיּוֹלֵדָה וְנֶהֶפְכוּ כָל־פָּנִים לְיֵרָקוֹן׃ הוֹי כִּי
גָדוֹל הַיּוֹם הַהוּא מֵאַיִן כָּמֹהוּ וְעֵת־צָרָה הִיא לְיַעֲקֹב וּמִמֶּנָּה
8 יִוָּשֵׁעַ׃ וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת אֶשְׁבֹּר
עֻלּוֹ מֵעַל צַוָּארֶךָ וּמוֹסְרוֹתֶיךָ אֲנַתֵּק וְלֹא־יַעַבְדוּ־בוֹ עוֹד

Rozdział XXX. W związku z ostatnią wzmianką o przyszłém szczęściu ludu, 29, 32. rozpoczyna się tu szereg proroctw w tym samym duchu napisanych lub wygłoszonych, w których Jer. w wzniosłych słowach zarówno Judzie jak i Izraelowi świetną przyszłość przepowiada. Zdaniem *Hitziga* stanowią ten i trzy następne rozdziały mimo oddzielnych napisów w rozd. 32. i 33. jedną całość, datują bowiem wszystkie z jednej epoki i wyrażają jedną i tę samą myśl przewodnią. Przypuszcza on wszakże rozmaite interpolacje w czasach deuterojezajasza do pierwiastkowego tekstu wsunięte. Tak samo twierdzą *Movers*, *de Wette*, *Cornill* i inni, którzy z fragmentarnego charakteru tych ustępów wniosek o późniejszej ich przeróbce wyprowadzają.

1. W. 1—4. obejmują napis i temat całości

2. Rozkaz napisania odnosi się wyłącznie do tej mowy zwiastującej powrót Judy i Izraela — ma ona być czytaną przez wszystkich, którzy jej z ust proroka nie słyszeli, aby w obecnych smutnych stosunkach nadziei i otuchy nie stracili.

4. Ponieważ właściwa mowa już z w. 3. się zaczyna, zdaje się wiersz ten późniejszą być interpolacją.

pozostanie zeń nikt, któryby osiadł wpośród ludu tego, ani ujrzeć mu dobra, które wyświadczę ludowi Mojemu, rzecze Wiekuisty; gdyż odstępstwo głosił przeciw Wiekuistemu.

ROZDZIAŁ XXX.

1. Słowo, które doszło Jeremjasza od Wiekuistego, głosząc:

2. Tak rzecze Wiekuisty, Bóg Israela: Spisz sobie wszystkie słowa, które ci zwiastowałem, do księgi!

3. Bo oto dni nadejdą, rzecze Wiekuisty, a przywrócę wygnańców ludu Mojego Israela i Judy, rzecze Wiekuisty, a przywiodę ich do ziemi, którą oddałem ojcom ich, aby ją posiedli. —

4. Te zaś są słowa, które wyrzekł Wiekuisty o Israelu i o Judzie:

5. Zaiste, tak rzecze Wiekuisty: Odgłos trwogi słyszeliśmy, postrach a nie pokój.

6. Pytajcie się téż, a zobaczcie, czy rodzi mężczyzna! Czemu widzę każdego męża, ręce jego na biodrach swych jako rodząca, a odmieniły się wszystkie oblicza w bladość?

7. Biada! bo wielkim dzień ów, że mu żaden nie dorówna; ale jakkolwiek czas to niedoli dla Jakóba, jednak wybawionym zeń zostanie!

8. I będzie dnia onego, rzecze Wiekuisty zastępów, że skruszę jarzmo jego z karku twojego, a więzy twoje rozerwę, i nie ujarzmią go nadal cudzoziemcy.

5. Zdaniem niekt. wyrażona tu skarga wygnańców, których wciąż trwożące wieści z kraju nadchodzą, — prawdopodobniej jednak mowa tu o przyszłej trwodze, która ogarnie Babilon na wieść o zwycięztwach Cyrusa, por. Jez. 13, 6. פחד *acc.* w zależności od שמענו.

6. ילד w znaczeniu rodzić jak 16, 3. Trzymają się z obu stron zażywot, w którym niby rodzące kobiety gwałtowny ból uczuwają, por. Jez. 13, 6; 21, 3. W obrazie tym przebija się pewien odcień ironii z zwykłą powagą Jer. nie licującej. W innych podobnych opisach, np. 50, 43. przemawia prorok raczej ze współczuciem niż z sarkazmem. ירקון wl. żółto-zielona cera twarzy, na której się przestrach maluje — trupia bladość.

7. Będzie to czas okrutnej trwogi i dla wygnańców judzkich w Babilonii. Persowie jednak nie pokrzywdzą ich, lecz owszem wyzwolą.

8. Przekształcona wedle 2, 20. cytata z Jez. 10, 27. *Suff.* עלו od-

9 זָרִים׃ וְעָבְדוּ אֵת יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וְאֵת דָּוִד מַלְכָּם אֲשֶׁר
10 אָקִים לָהֶם׃ וְאַתָּה אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב נְאֻם־יְהוָה
וְאַל־תֵּחַת יִשְׂרָאֵל כִּי הִנְנִי מוֹשִׁיעֲךָ מֵרָחוֹק וְאֶת־זַרְעֲךָ
מֵאֶרֶץ שִׁבְיָם וְשָׁב יַעֲקֹב וְשָׁקַט וְשַׁאֲנַן וְאֵין מַחֲרִיד׃
11 כִּי־אִתְּךָ אֲנִי נְאֻם־יְהוָה לְהוֹשִׁיעֶךָ כִּי אֶעֱשֶׂה כָלָה בְּכָל־
הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הֲפִצוֹתִיךָ שָּׁם אַךְ אֹתְךָ לֹא־אֶעֱשֶׂה כָלָה
12 וְיִסַּרְתִּיךָ לַמִּשְׁפָּט וְנַקֵּה לֹא אֲנַקֶּךָּ׃ כִּי כֹה אָמַר
13 יְהוָה אָנוּשׁ לְשִׁבְרֶךָ נַחְלָה מַכָּתֶךָ׃ אֵין־דָּן דִּינֵךְ לְמָזוֹר
14 רְפֻאוֹת תְּעָלָה אֵין לָךְ׃ כָּל־מְאַהֲבַיִךְ שְׁכָחוּךְ אוֹתָךְ לֹא
יִדְרֹשׁוּ כִּי מַכַּת אוֹיֵב הִכִּיתִיךְ מוּסַר אַכְזָרִי עַל רֹב עֲוֹנֵךְ
15 עָצְמוּ חַטֹּאתָיִךְ׃ מַה־תִּזְעַק עַל־שִׁבְרֵךְ אָנוּשׁ מַכְאֻבֵךְ
16 עַל ׀ רֹב עֲוֹנֵךְ עָצְמוּ חַטֹּאתַיִךְ עָשִׂיתִי אֵלֶּה לָךְ׃ לָכֵן
כָּל־אֹכְלַיִךְ יֵאָכֵלוּ וְכָל־צָרַיִךְ כֻּלָּם בַּשִּׁבְיָ יֵלֵכוּ וְהָיוּ שֹׁאסַיִךְ

יתיר א' v. 16.

nosi się do Bab. albo Nebukadnecara — בו do Jakóba oznaczającego tu wyłącznie Judejczyków.

9. Przypomina prawie dosłownie Hoz. 3, 5. por. też Ezech. 34, 23; 37, 24. Dawid, czyli król z jego rodu pochodzący — tak nazwany np. Rehabeam Dawidem 1 Król. 12, 16.

10. Ten i następny wiersz powtarzają się 46, 27. 28. i przypominają co do formy styl Jez. 41, 8; 43, 1; 44, 1. Gdzie przydomek „sługa Mój" również lud izr. oznacza. Por. też אל תראו — אל תחתו Jez. 51, 7. Druga część wiersza jest w lit. późniejszej pospolitą, por. Ezech. 34, 28; 39, 26. Micha 4, 4. Cef. 3, 13. מרחוק nie z dalekiej ziemi niewoli, lecz z czasów odległych, starożytnych, por. 23, 23. Jez. 37, 26. 44, 2.

11. למשפט wedle normy umiarkowanej, por. ירני אך במשפט 10, 24. ונקה por. Ex. 34, 7. Zach. 5, 3. Inni: wszakże nie przepuszczę ci bezkarnie.

12. Nieszczęście które cię spotkało jest ciężkie, a obecne położenie twoje jest rzeczywiście smutne, por. 10, 19; 15, 18. Nah. 3, 19. אנוש=נוש być dotkliwym, niebezpiecznym, por. 15, 18. 2 Sam. 12, 15. Ps 69, 21.

13. מזור wł. bandaż dla przewiązania rany od זור wiązać, sieć splatać, por. ישימו מזור Obad. 7. zam. מזורה. Inni od זור wyciskać Jez.

9. I będą służyli Wiekuistemu, Bogu swemu, i Dawidowi, królowi swojemu, którego ustanowię im!

10. Ty przeto nie bój się sługo Mój, Jakóbie, rzecze Wiekuisty, a nie trwoż się Israelu, gdyż oto wybawię cię zdaleka, a ród twój z ziemi ich niewoli. I wróci Jakób, i spokojnym będzie i bezpiecznym, a nikt nie wystraszy.

11. Bo z tobą Ja, rzecze Wiekuisty, abym cię wybawił; bo położę koniec wszystkim narodom, między które cię rozproszyłem, wszakże tobie nie położę końca; karcić cię będę pomiernie, ale nie wytępię cię do ostatka.

12. Albowiem tak rzecze Wiekuisty: Dotkliwém porażenie twoje, bolesną rana twoja!

13. Nikt nie orzeknie w sprawie twej, by cię uzdrowić, leków skutecznych niema dla ciebie!

14. Wszyscy zalotnicy twoi zapomnieli cię, nie pytają się o ciebie; bo uderzeniem wroga uderzyłem cię, kaźnią okrutną, dla mnóztwa win twoich, że tak liczne były grzechy twoje.

15. Czemu utyskujesz nad porażeniem swojém, że tak dotkliwym ból twój? Dla mnóztwa win twoich, że tak liczne były grzechy twoje uczyniłem ci to!

16. Ale dla tego pochłonięci będą wszyscy, którzy ciebie

1, 5. Żaden lekarz nie powié, że można cię zwykłymi środkami uzdrowić. *Hitzig* przeciw akcentom למור רפאות w ropiącą się ranę zamieniły się leki, o ile przymierze z Egiptem najfatalniejsze następstwa sprowadziło, por. 46, 11. תעלה wł. plaster od עלה nakładać, por. העלה ארוכה 8, 22. Zd. innych świeże, gojące się ciało — tu prawdopod. w znaczeniu skuteczne lekarstwo.

14. Zalotnicy twoi, sprzymierzeńcy, mianowicie Edomici, Moabici itd. por. 27, 3. a w szczególności Farao Hofra, por. 37, 7. opuścili cię jak zwykle w nieszczęściu. Uderzeniem jakie tylko wróg zadać może, por. Tr. 2, 4. עצמו zostaje jeszcze w zależności od przedimka על. Druga część w. przypomina Am. 5, 12.

15. A jednak niemasz prawa uskarżać się na los twój, boś nań zasłużyła, por. 10, 19; 15, 18. Jez. 17, 11. Tr. 1, 12. Pierwsza część w. brakuje w *Sept.*

16. Ale właśnie dla tego, żeś za grzechy twe tak ciężko odpokutowała, skarcę narzędzia gniewu Mojego, wrogów twoich, mniemających, żeś nie własnej winie, lecz potędze i wyższości ich moralnej uległa, i żem Cyon zupełnie porzucił, por. 22, 22.

17 לִמְשׂפָּה וְכָל־בָּזַיִךְ אֶתֵּן לָבַז׃ כִּי אַעֲלֶה אֲרֻכָה לָךְ
וּמִמַּכּוֹתַיִךְ אֶרְפָּאֵךְ נְאֻם־יְהוָה כִּי נִדָּחָה קָרְאוּ לָךְ צִיּוֹן
18 הִיא דְּרֹשׁ אֵין לָהּ׃ כֹּה ׀ אָמַר יְהוָה הִנְנִי־שָׁב
שְׁבוּת אָהֳלֵי יַעֲקֹב וּמִשְׁכְּנֹתָיו אֲרַחֵם וְנִבְנְתָה עִיר עַל־
19 תִּלָּהּ וְאַרְמוֹן עַל־מִשְׁפָּטוֹ יֵשֵׁב׃ וְיָצָא מֵהֶם תּוֹדָה וְקוֹל
מְשַׂחֲקִים וְהִרְבֵּיתִים וְלֹא יִמְעָטוּ וְהִכְבַּדְתִּים וְלֹא יִצְעָרוּ׃
20 וְהָיוּ בָנָיו כְּקֶדֶם וַעֲדָתוֹ לְפָנַי תִּכּוֹן וּפָקַדְתִּי עַל כָּל־
21 לֹחֲצָיו׃ וְהָיָה אַדִּירוֹ מִמֶּנּוּ וּמֹשְׁלוֹ מִקִּרְבּוֹ יֵצֵא וְהִקְרַבְתִּיו
וְנִגַּשׁ אֵלָי כִּי מִי הוּא־זֶה עָרַב אֶת־לִבּוֹ לָגֶשֶׁת אֵלָי נְאֻם־
22 יְהוָה׃ וִהְיִיתֶם לִי לְעָם וְאָנֹכִי אֶהְיֶה לָכֶם לֵאלֹהִים׃
23 הִנֵּה ׀ סַעֲרַת יְהוָה חֵמָה יָצְאָה סַעַר מִתְגּוֹרָר עַל רֹאשׁ
24 רְשָׁעִים יָחוֹל׃ לֹא יָשׁוּב חֲרוֹן אַף־יְהוָה עַד־עֲשׂתוֹ וְעַד־
25 הֲקִימוֹ מְזִמּוֹת לִבּוֹ בְּאַחֲרִית הַיָּמִים תִּתְבּוֹנְנוּ בָהּ׃ *בָּעֵת
הַהִיא נְאֻם־יְהוָה אֶהְיֶה לֵאלֹהִים לְכֹל מִשְׁפְּחוֹת יִשְׂרָאֵל
וְהֵמָּה יִהְיוּ־לִי לְעָם׃

לא.

1 *כֹּה אָמַר יְהוָה מָצָא חֵן בַּמִּדְבָּר עַם שְׂרִידֵי חָרֶב הָלוֹךְ

v. 18. מלא ו׳ v. 25. בנ״א כאן תחלת סימן ל״א. ל״א v. 1. הפטרה ליום שני של ר״ה

17. Cyon to, wołają z pogardą na nie wskazując — wedle *Graetza* ציון pustynia.

18. השיב שבות por. 33, 7. 11. Deut. 30, Am. 9, 14. itd. przywrócić brańców. Według innych z powodu Ij. 42, 10. שבות od שוב sprowadzić zwrot, zmienić los, ale i tam rozumieć raczej należy zwrócić zabrany przez koczujących nomadów dobytek. Ulitują się sprowadzając mieszkańców opustoszałym siedzibom. תל od תלל wł. nasyp — ארמון tu *coll.* zamki, pałace משפטו według porządku, na należném im miejscu.

19. Nowe, pełne radości życie zakwitnie w Jerozolimie, a pierwszym jego objawem będzie uczucie wdzięczności wyzwolonego i szczęśliwego ludu. *Suff.* odnoszą się do wyrazu zbiorowego שבות.

20. *Suff.* בניו odnosi do Jakóba w. 18. Przed obliczem, pod okiem i opieką Moją, Gen. 17, 18.

pochłaniali, a ciemiężcy twoi wszyscy w niewolę pójdą; i będą grabiciele twoi ograbiani, a łupieżców twoich na łup wydam.

17. Bo sprowadzę uzdrowienie tobie, a z ran twoich cię uleczę, rzecze Wiekuisty; bo odtrąconą nazywali cię, „Cyon to, którego nikt nie nawiedza!"

18. Tak rzecze Wiekuisty: Oto przywrócę wygnanych z namiotów Jakóba, a nad siedzibami jego się ulituję, aby odbudowaném było miasto na rumowisku swojém, a zamki według dawnego porządku swego stanęły!

19. I wyjdzie z nich znowu dziękczynienie i głos rozbawionych, i rozmnożę ich, a nie umniejszą się, i spotęguję ich, a nie uszczuplą się.

20. I będą dzieci jego jako przedtém, a zbór jego przed obliczem Mojém się utwierdzi, i będę poszukiwał na wszystkich ciemiężcach jego.

21. I powstanie mocarz jego z niego samego, a władca jego z pośrodka jego wynijdzie, i przybliżę go, aby mógł przystąpić do Mnie, — bo któż to ten, coby ośmielił serce swoje, aby przystąpił do Mnie? rzecze Wiekuisty.

22. I tak będziecie Mi ludem, a Ja będę wam Bogiem.

23. Oto zawierucha od Wiekuistego z zapalczywością się zrywa, burza rozpętana, na głowę niegodziwych się stoczy.

24. Nie uśmierzy się płonący gniew Wiekuistego, aż spełni i urzeczywistni zamysły serca swego. W następstwie czasów wyrozumiecie to!

25. Czasu onego, rzecze Wiekuisty, będę Bogiem wszystkim pokoleniom Israela, a one będą Mi ludem.

ROZDZIAŁ XXXI.

1. Tak rzecze Wiekuisty: Znalazł upodobanie na puszczy

21. Na tronie Judy nie zasiądzie cudzoziemiec jak Nebukadnecar, lecz książę judzkiego pochodzenia, por. w. 8. 9. ממך לי יצא Micha 5, 1. Zerwany ścisły związek między Bogiem a pomazańcem Jego znowu się zacieśni, a żaden inny nie odważy się już do świątyni wstąpić, por. Zach. 6, 12.

23. Następujące dwa wiersze są z drobnemi zmianami powtórzeniem 22, 19. 20. i malują najście Persów na państwo Chaldejskie.

25 Czasu onego, 30, 24. rozciągnie się przyrzeczenie wyłuszczone 30, 22. i na państwo dziesięciu pokoleń, wogóle połączy się Juda z Izraelem w jeden naród.

Rozdział XXXI. Ulaskawienie państwa izraelskiego współcześnie z judzkiem i ustalenie nowego porządku rzeczy, wedle którego synowie za winy ojców cierpieć nie będą. Wskutek odnowionego przymierza z Bogiem zakwitnie lud pod względem duchowym i materyalnym Cały rozdział odznacza się zarówno oryginalnością formy jak siłą i głębokością myśli.

1. Już w starożytności znalazł Izrael upodobanie u Boga במדבר

2 לְהַרְגִּיעוֹ יִשְׂרָאֵל׃ מֵרָחוֹק יְהוָה נִרְאָה לִי וְאַהֲבַת עוֹלָם
3 אֲהַבְתִּיךְ עַל־כֵּן מְשַׁכְתִּיךְ חָסֶד׃ עוֹד אִבָּנֵךְ וְנִבְנֵית
בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל עוֹד תַּעְדִּי תֻפַּיִךְ וְיָצָאת בִּמְחוֹל מְשַׂחֲקִים׃
4 עוֹד תִּטְּעִי כְרָמִים בְּהָרֵי שֹׁמְרוֹן נָטְעוּ נֹטְעִים וְחִלֵּלוּ׃
5 כִּי יֵשׁ־יוֹם קָרְאוּ נֹצְרִים בְּהַר אֶפְרַיִם קוּמוּ וְנַעֲלֶה צִיּוֹן
6 אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ׃ כִּי־כֹה | אָמַר יְהוָה רָנּוּ לְיַעֲקֹב
שִׂמְחָה וְצַהֲלוּ בְּרֹאשׁ הַגּוֹיִם הַשְׁמִיעוּ הַלֵּלוּ וְאִמְרוּ הוֹשַׁע
7 יְהוָה אֶת־עַמְּךָ אֵת שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל׃ הִנְנִי מֵבִיא אוֹתָם
מֵאֶרֶץ צָפוֹן וְקִבַּצְתִּים מִיַּרְכְּתֵי־אָרֶץ בָּם עִוֵּר וּפִסֵּחַ הָרָה
8 וְיוֹלֶדֶת יַחְדָּו קָהָל גָּדוֹל יָשׁוּבוּ הֵנָּה׃ בִּבְכִי יָבֹאוּ וּבְתַחֲנוּנִים
אוֹבִילֵם אוֹלִיכֵם אֶל־נַחֲלֵי מַיִם בְּדֶרֶךְ יָשָׁר לֹא יִכָּשְׁלוּ

7. v. קמץ בפגולתא

w pustyni arąbskiej dokąd przed mieczem ścigających go Egipcjan uszedł. Zd. innych w niewoli bab. określonej przydomkiem pustynia, por. והלכתיה המדבר Hoz. 2, 16. gdzie w czasie burzy rozpętanej nad Babilonem przez Persów i Medów nietkniętym zostanie. W tym razie byłyby słowa w czasie przeszłym *tempora proph.* Może też במדבר oznaczać pustynię między Babilonem a Palestyną — חלוך z domyślném הָלַךְ por. חלוך הלכו העצים Sęd. 9, 8. *inf. absol.* zam. *verb. finit.* zam. להרגיעו do miejsca spoczynku swego. Inni: Gdy szedł Bóg by lud uspokoić.

2. Ukazywał mi się jako Bóg miłościwy i tak przetrwa Jego łaska i nadal. מרחוק z odległych czasów, por. 30, 10. משכתיך por. משך חסדך לירעך Ps 36, 11. Zd. innych jak כחבלי אדם אמשכם Hoz. 11, 4, ciągnę, prowadzę cię חסד *acc. adv.* łaskawie, albo w łasce. Co do treści por. Jez. 54, 8. Zmiana osób w jednym wierszu por. Gen. 4, 25; 26, 7; 32, 31. 1 Król. 20, 34.

3. Por. w. 13. Ps. 68, 26. אבנך por. 12, 16. תף ręczny bębenek z przytwierdzonemi wokoło metalicznemi blaszkami, używane zwykle przez pląsające kobiety, por. Ex. 15, 20.

4. W odbudowanem państwie izr. czyli na górach Samaryi zakwitnie znowu uprawa winnic, owa najprzedniejsza gałąź produkcyi krajowej. Praca ich nie będzie daremną, lecz ci, którzy je zasadzali pożywać będą plon ich, por. ואכלו פרים Jez. 65, 21. חלל zdjąć z winnicy znamię świętości, mianowicie po upływie trzech lat, podczas których użytkować z niej wolno, por. Deut. 20, 6.

lud od miecza ocalonych, gdy szedł do wypoczynku swego Israel

2. Od dawna Wiekuisty mi się ukazywał, — (tak, rzekł On), — bo miłością wieczną umiłowałem cię, a przeto zachowałem ci długotrwałą łaskę.

3. Jeszcze cię odbuduję, a odbudowaną będziesz, dziewico israelska! jeszcze przybierzesz się w bębenki swoje i puścisz się w pląsy rozochoconych!

4. Jeszcze sadzić będziesz winnice na górach Szomronu; zasadzą je sadownicy i użytkować z nich będą.

5. Tak, nastanie dzień, gdy zawołają stróże na górach Efraima: Naprzód, a wstąpmy na Cyon, do Wiekuistego, Boga naszego!

6. Bo tak rzecze Wiekuisty: Uderzcie nad Jakóbem w radość, a wykrzykujcie na czele plemion, zwiastujcie, wysławiajcie i głoście: Wspomógł Wiekuisty lud Swój, szczątek Israela!

7. Oto przywiodę ich z kraju Północy, i zgromadzę ich z kończyn ziemi, między nimi niewidomi i chromi, brzemienne i rodzące pospołu; gromadą wielką powrócą tu!

8. Z płaczem przyjdą, a przy prośbach błagalnych pro-

5. Nastanie dzień, gdy rozstawieni po górach samarytańskich stróże spoczywające karawany pielgrzymów budzić będą, aby w dalszą podróż do Jerozolimy ruszyły, by tam, a nie w Samaryi lub Betel uroczystości dziękczynne הלולים Lev. 19, 24. obchodzić. *Hitzig* rozumie stróżów zapowiadających rozpaleniem ogni po górach nów księżyca i datę świąt uroczystych — był to wszakże zwyczaj późniejszy. Wedle *Giesebrechta* oznacza wyraz נצרים winiarzy.

6. Wezwanie wystosowane do pojedyńczych Izraelitów, aby na czele innych ludów uciemiężonych przez Babilończyków się cieszyli szczęściem, które ogół Jakóba spotyka — ליעקב oznacza przedmiot radości. Słowo הושיע jest raczej liturgiczną formułą, wyrażającą okrzyk radości niż prośbę, por. Ps. 118, 25. *Sept.* czytają też הושיע Bóg dopomógł.

7. Przywiodę bez wyjątku wszystkich. Wrócą nawet ci, którzy tak dalekiej podróży przedsięwziąć nie mogą, por. Jez. 35, 6.

8. Ze łzami radości i skruchy z powodu tak wielkiego a niezasłużonego szczęścia, por. 3, 21; 50, 4. Nic im w podróży nie zbraknie, poprowadzi ich bowiem Bóg, jak ojciec drogiego syna, por. Ex. 4, 22. Paralele Jez. 55, 12; 63, 13. itd.

9 בָּהּ כִּי־הָיִיתִי לְיִשְׂרָאֵל לְאָב וְאֶפְרַיִם בְּכֹרִי הוּא׃ שִׁמְעוּ
דְבַר־יְהוָה גּוֹיִם וְהַגִּידוּ בָאִיִּים מִמֶּרְחָק וְאִמְרוּ מְזָרֵה
10 יִשְׂרָאֵל יְקַבְּצֵנוּ וּשְׁמָרוֹ כְּרֹעֶה עֶדְרוֹ׃ כִּי־פָדָה יְהוָה אֶת־
11 יַעֲקֹב וּגְאָלוֹ מִיַּד חָזָק מִמֶּנּוּ׃ וּבָאוּ וְרִנְּנוּ בִמְרוֹם־צִיּוֹן
וְנָהֲרוּ אֶל־טוּב יְהוָה עַל־דָּגָן וְעַל־תִּירֹשׁ וְעַל־יִצְהָר וְעַל־
בְּנֵי־צֹאן וּבָקָר וְהָיְתָה נַפְשָׁם כְּגַן רָוֶה וְלֹא־יוֹסִיפוּ לְדַאֲבָה
12 עוֹד׃ אָז תִּשְׂמַח בְּתוּלָה בְּמָחוֹל וּבַחֻרִים וּזְקֵנִים יַחְדָּו
וְהָפַכְתִּי אֶבְלָם לְשָׂשׂוֹן וְנִחַמְתִּים וְשִׂמַּחְתִּים מִיגוֹנָם׃
13 וְרִוֵּיתִי נֶפֶשׁ הַכֹּהֲנִים דָּשֶׁן וְעַמִּי אֶת־טוּבִי יִשְׂבָּעוּ נְאֻם־
14 יְהוָה׃ כֹּה׀ אָמַר יְהוָה קוֹל בָּרָמָה נִשְׁמָע נְהִי בְכִי
תַמְרוּרִים רָחֵל מְבַכָּה עַל־בָּנֶיהָ מֵאֲנָה לְהִנָּחֵם עַל־בָּנֶיהָ
15 כִּי אֵינֶנּוּ׃ כֹּה׀ אָמַר יְהוָה מִנְעִי קוֹלֵךְ מִבֶּכִי וְעֵינַיִךְ
מִדְּמָעָה כִּי יֵשׁ שָׂכָר לִפְעֻלָּתֵךְ נְאֻם־יְהוָה וְשָׁבוּ מֵאֶרֶץ
16 אוֹיֵב׃ וְיֵשׁ־תִּקְוָה לְאַחֲרִיתֵךְ נְאֻם־יְהוָה וְשָׁבוּ בָנִים
17 לִגְבוּלָם׃ שָׁמוֹעַ שָׁמַעְתִּי אֶפְרַיִם מִתְנוֹדֵד יִסַּרְתַּנִי וָאִוָּסֵר
כְּעֶגֶל לֹא לָמֵד הֲשִׁיבֵנִי וְאָשׁוּבָה כִּי אַתָּה יְהוָה אֱלֹהָי׃
18 כִּי־אַחֲרֵי שׁוּבִי נִחַמְתִּי וְאַחֲרֵי הִוָּדְעִי סָפַקְתִּי עַל־יָרֵךְ

v. 11. מלעיל v. 13. קמץ בטרחא

9. Wezwanie do pogan, aby cudowny ten fakt, stwierdzający wszechpotęgę Bożą rozgłaszali, por. Jez. 40, 11. מזרה *part. piel* od זרה rozsiewać, rozpraszać.

10. Wyzwolenie bowiem już się zaczęło, już nadciągają wojska perskie, por. 30, 6. a pierwsza zwycięzka bitwa stoczona, Jez. 43, 14, 17.

11. Na wyżynie cyońskiej, w świątyni, składać będą dziękczynienia swoje, poczém rozejdą się po kraju, by w nim wszelakiém błogosławieństwem się napawać, por. Jez. 35, 10; 51, 11; 58, 11. Hoz. 3, 5. לראבה od ראב *nom. verb.* z zakończeniem rodzaju żeńskiego.

12. Por. Zach. 8, 4. Jez. 49, 13; 61, 1–3.

13. Tukiem ofiar, które znowu w znacznej liczbie składane będą.

14. Prorok cofa się myślą do chwili, w której pędzeni przez Nebuzaradana por. 40, 1. brańcy izr. mimo grobu Racheli niedaleko Ramah przechodzą. Z głębi mogiły rozlega się wtedy niby głos

wadzić ich będę, powiodę ich do strumieni wód, po drodze prostej, aby się nie potknęli na niej; bo stałem się Izraelowi ojcem, a Efraim pierworodny to Mój!

9. Słuchajcie słowa Wiekuistego, narody, a zwiastujcie je po wyspach dalekich, i powiedzcie: Ten, który Israela rozproszył, zgromadza go znowu i strzeże go jako pasterz trzody swojej!

10. Bo wyzwolił Wiekuisty Jakóba, i wyswobodził go z mocy tego, który silniejszym był od niego.

11. I tak przyjdą i weselić się będą na wyżynie cyońskiej, i podążą do dobra Wiekuistego, do zboża i do moszczu, i do oliwy i do młodych trzód i stad, i będzie dusza ich jako ogród zroszony, a nie łaknąć im więcej.

12. Wtedy ucieszy się dziewica w korowodzie, młodzieńcy i starcy wraz; i obrócę żałobę ich w wesele, i pocieszę ich, i uraduję po znękaniu ich.

13. I napoję duszę kapłanów tukiem, a lud Mój dobrem Mojém się nasyci, rzecze Wiekuisty.

14. Tak rzecze Wiekuisty: Głos w Ramah się rozlega, łkanie, płacz gorzki! Rachel płacze za dziećmi swojemi, nie daje się utulić po dzieciach swoich, bo niemasz już żadnego!

15. Tak rzecze Wiekuisty: Powstrzymuj głos twój od płaczu, a oczy twe od łez; bo jest nagroda za trud twój, rzecze Wiekuisty, a wrócą z ziemi wroga!

16. Tak, jest nadzieja dla przyszłości twojej, rzecze Wiekuisty, a wrócą dzieci do dziedziny swojej!

17. Słyszałem Efraima utyskującego nad sobą: Skarciłeś mnie, a skarcony zostałem jako ciołak niesforny; dozwól mi wrócić, a nawrócę się, boś Ty Wiekuisty, Bóg mój!

18. Bo po odwróceniu się mojém żałowałem, a po opa-

matki, płaczącej nad dolą synów swoich, z których żaden już אינו *sing*, ziemi ojczystej nie ujrzy. Ramah w udziale Binjamina niedaleko grobu Racheli, por. 1 Sam. 10, 2.

15. Trudy i cierpienia w niewoli nie będą daremne.

17. Rękojmią tej nadziei jest skrucha dziesięciu pokoleń, które błąd swój poznały.

18. Po uświadomieniu sobie winy, ogarnął mnie żal. Uderzenie w biodro jako gest najgłębszej skruchy, por. Ezech. 21, 17. Hanbę, którą przez dawne grzeszne życie słusznie na siebie ściągnął.

miętaniu się mojém uderzyłem się w biodro; wstydzę się i rumienię, bo dźwigam hańbę młodości mojej.

19. Izali synem mi najdroższym Efraim, albo dziecięciem najrozkoszniejszém? Bo ile razy gromię go, muszę o nim znowu wspominać; zaiste, wyrywa się wnętrze Moje ku niemu — zmiłować zmiłuję się nad nim, rzecze Wiekuisty!

20. Ustawiaj sobie drogoskazy, wznieś sobie słupy, zwróć uwagę swą na ten gościniec, na drogę, którąś przebyła; wróć dziewico israelska, wróć do tych miast twoich!

21. Dopókiż chcesz się tułać, córo przekorna! Stworzy wszak Wiekuisty nowość na ziemi: Kobieta będzie otaczała mężczyznę!

22. Tak rzecze Wiekuisty zastępów, Bóg Israela: Jeszcze powtarzać będą słowo to w ziemi Judy i w miastach jego, gdy przywrócę brańców ich: Niechaj błogosławi ci Wiekuisty, przybytku sprawiedliwości, góro święta!

23. Albowiem osiedlą się w niej Juda i wszystkie miasta jego społem jako rolnicy i hodowcy stad.

24. I tak napoję duszę znękaną, a każdą duszę łaknącą nasycę.

25. Wtem ocknąłem się i rozejrzałem — a sen mój był mi słodkim.

26. Oto dni nadejdą, rzecze Wiekuisty, a obsieję dom Israela i dom Judy posiewem ludzi i posiewem bydła.

27. I będzie, że jakom czuwał nad nimi, abym wypleniał i druzgotał, i burzył i zatracał i niweczył, tak będę czuwał nad nimi, abym budował i zasadzał, rzecze Wiekuisty.

---

23. Juda, mieszkańcy Judei i jej miast, por. והלכו ערי יהודה 11, 12. ונסעו zam. ונקעי wł. wyruszający ze stadem.

24. Hodowla bydła i uprawa roli da mleko spragnionym i chleb łaknącym דאבה jak שָׂבְעִי *part.* od syr. דוב Lev. 26, 16. zam. דָּאֲבָה albo דְּאֵבָה.

25. Cały ten obraz szczęśliwej przyszłości ukazał się prorokowi w wizyi, która go pokrzepiła — co dalej następuje widział na jawie.

26. Ziemia izr. i judzka wyglądająca obecnie jako pole odłogiem leżące, na którem wszelkie życie znikło, będzie na nowo obsianém, tak że jak dawniej mieszkańcami i stadami się zapełni.

27. Por. 1, 10. 12.

19 בָּשְׁתִּי וְגַם־נִכְלַמְתִּי כִּי נָשָׂאתִי חֶרְפַּת נְעוּרָי׃ הֵבֵן יַקִּיר
לִי אֶפְרַיִם אִם יֶלֶד שַׁעֲשׁוּעִים כִּי־מִדֵּי דַבְּרִי בּוֹ זָכֹר
אֶזְכְּרֶנּוּ עוֹד עַל־כֵּן הָמוּ מֵעַי לוֹ רַחֵם אֲרַחֲמֶנּוּ נְאֻם־
20 יְהוָה׃ * הַצִּיבִי לָךְ צִיֻּנִים שִׂמִי לָךְ תַּמְרוּרִים שִׁתִּי
לִבֵּךְ לַמְסִלָּה דֶּרֶךְ הָלָכְתְּ שׁוּבִי בְתוּלַת יִשְׂרָאֵל שׁוּבִי
21 אֶל־עָרַיִךְ אֵלֶּה׃ עַד־מָתַי תִּתְחַמָּקִין הַבַּת הַשּׁוֹבֵבָה כִּי־
בָרָא יְהוָה חֲדָשָׁה בָּאָרֶץ נְקֵבָה תְּסוֹבֵב גָּבֶר׃
22 כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד יֹאמְרוּ אֶת־
* הַדָּבָר הַזֶּה בְּאֶרֶץ יְהוּדָה וּבְעָרָיו בְּשׁוּבִי אֶת־שְׁבוּתָם
23 יְבָרֶכְךָ יְהוָה נְוֵה־צֶדֶק הַר הַקֹּדֶשׁ׃ וְיָשְׁבוּ בָהּ יְהוּדָה
24 וְכָל־עָרָיו יַחְדָּו אִכָּרִים וְנָסְעוּ בָּעֵדֶר׃ כִּי הִרְוֵיתִי נֶפֶשׁ
25 עֲיֵפָה וְכָל־נֶפֶשׁ דָּאבָה מִלֵּאתִי׃ עַל־זֹאת הֵקִיצֹתִי וָאֵרֶאה
26 וּשְׁנָתִי עָרְבָה לִי׃ הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה
וְזָרַעְתִּי אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאֶת־בֵּית יְהוּדָה זֶרַע אָדָם וְזֶרַע
27 בְּהֵמָה׃ וְהָיָה כַּאֲשֶׁר שָׁקַדְתִּי עֲלֵיהֶם לִנְתוֹשׁ וְלִנְתוֹץ

---

v. 19. ע״כ v. 20. הלכת קרי

---

19. Bóg sam, który wyznanie to słyszy, dziwi się niejako, że odczuwa jeszcze miłość do Efraima. A jednak tak jest. דבר ב mówić przeciw komu, por. Num. 21, 5. 7. Ps. 50, 20. tu gniewać się, gromić.

20. Mowa zwraca się do córy Cyońskiej. Ponieważ powrót do ojczyzny postanowiony, oznacz sobie drogę, którą wychodzisz, abyś po niej wrócić mogła. ציונים pamiątkowe kamienie, drogoskazy — תמרורים od תמר zam. תְּמָרִים sztuczne palmy, słupy.

21. Wezwania do powrotu nie znajdywały chętnego posłuchu u Izraelitów babilońskich, por. np. Jez. 55, 2. ztąd pytanie, dopókiż chcesz się tułać? חמק pokr z חבק kręcić się, obracać w jedną i drugą stronę. Pieśń Sal. 5, 6. W przyszłém państwie izr. zapanuje stan ciszy i bezpieczeństwa, że mężczyźni powierzą obronę kraju kobietom סובב Deut. 32, 10. otaczać opieką, bronić. Inni: Córka Cyonu będzie się starała o męża, będzie szukała miłości Boga.

22. Nadejdzie jeszcze czas, w którym pielgrzymi przybywając do Jerozolimy, uroczyście witać będą górę Cyońską słowami: Niechaj błogosławi itd. נוה הצדק *voc.*

וְלַחֲרֹם וּלְהַאֲבִיד וּלְהָרַע כֵּן אֶשְׁקֹד עֲלֵיהֶם לִבְנוֹת וְלִנְטוֹעַ
נְאֻם־יְהוָה׃ 28 בַּיָּמִים הָהֵם לֹא־יֹאמְרוּ עוֹד אָבוֹת אָכְלוּ
בֹסֶר וְשִׁנֵּי בָנִים תִּקְהֶיְנָה׃ 29 כִּי אִם־אִישׁ בַּעֲוֹנוֹ יָמוּת כָּל־
הָאָדָם הָאֹכֵל הַבֹּסֶר תִּקְהֶיְנָה שִׁנָּיו׃ 30 הִנֵּה יָמִים בָּאִים
נְאֻם־יְהוָה וְכָרַתִּי אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאֶת־בֵּית יְהוּדָה בְּרִית
חֲדָשָׁה׃ 31 לֹא כַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַתִּי אֶת־אֲבוֹתָם בְּיוֹם
הֶחֱזִיקִי בְיָדָם לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר־הֵמָּה הֵפֵרוּ
אֶת־בְּרִיתִי וְאָנֹכִי בָּעַלְתִּי בָם נְאֻם־יְהוָה׃ 32 כִּי זֹאת הַבְּרִית
אֲשֶׁר אִכְרֹת אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵי הַיָּמִים הָהֵם נְאֻם־
יְהוָה נָתַתִּי אֶת־תּוֹרָתִי בְּקִרְבָּם וְעַל־לִבָּם אֶכְתְּבֶנָּה וְהָיִיתִי
לָהֶם לֵאלֹהִים וְהֵמָּה יִהְיוּ־לִי לְעָם׃ 33 וְלֹא יְלַמְּדוּ עוֹד אִישׁ
אֶת־רֵעֵהוּ וְאִישׁ אֶת־אָחִיו לֵאמֹר דְּעוּ אֶת־יְהוָה כִּי כֻלָּם
יֵדְעוּ אוֹתִי לְמִקְטַנָּם וְעַד־גְּדוֹלָם נְאֻם־יְהוָה כִּי אֶסְלַח
לַעֲוֹנָם וּלְחַטָּאתָם לֹא אֶזְכָּר־עוֹד׃ 34 כֹּה | אָמַר יְהוָה
נֹתֵן שֶׁמֶשׁ לְאוֹר יוֹמָם חֻקּוֹת יָרֵחַ וְכוֹכָבִים לְאוֹר לָיְלָה
רֹגַע הַיָּם וַיֶּהֱמוּ גַּלָּיו יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ׃ 35 אִם־יָמֻשׁוּ
הַחֻקִּים הָאֵלֶּה מִלְּפָנַי נְאֻם־יְהוָה גַּם זֶרַע יִשְׂרָאֵל יִשְׁבְּתוּ
מִהְיוֹת גּוֹי לְפָנַי כָּל־הַיָּמִים׃ 36 כֹּה | אָמַר יְהוָה אִם־
יִמַּדּוּ שָׁמַיִם מִלְמַעְלָה וְיֶחְקְרוּ מוֹסְדֵי־אֶרֶץ לְמָטָּה גַּם־

דגש אחר שורק .v 33

28 Ustalenie w nowo ugruntowaném państwie innego porządku rzeczy, wedle którego każde pokolenie tylko za własne winy odpowiadać będzie, por. Ezech 18, 2. בסר niedojrzałe, cierpkie grono. Ij. 15, 33.

29. Por. Deut. 24, 16. Ezech. 18, 19. 20.

30. Wraz z wygnaniem skończyło się dawne przymierze, o ile je sam lud zerwał — w przyszłości nastąpić musi przymierze nowe, w którém nauka Boża z wolą i myślą narodu się zjednoczy, tak że idąc za popędem własnego serca z radością wszystkie przepisy i przykazania jej spełni.

31. בעל por. 3, 14.

28. Za owych dni nie będą mówili więcej: ojcowie pożywali jagody cierpkie, a zęby synów stępiały;

29. Lecz zginie każdy przez własną winę swoję — ktokolwiek spożyje jagody cierpkie, tego zęby stępieją.

30. Oto dni nadejdą, rzecze Wiekuisty, że zawrę z domem Israela i z domem Judy przymierze nowe.

31. Nie jako to przymierze, którem zawarł z ich ojcami, gdym ich ujął za rękę, by ich wyprowadzić z ziemi Micraim — które to przymierze Moje zerwali, jakkolwiek nie przestałem władać nimi, rzecze Wiekuisty,

32. Lecz oto przymierze, które zawrę z domem Israela po dniach onych, rzecze Wiekuisty: Złożę naukę Moję we wnętrzu ich, a w sercu ich wypiszę ją, abym był im Bogiem, a oni Mi byli ludem.

33. I nie będą nadal nauczali każdy bliźniego, i każdy brata swego w słowach: „poznajcie Wiekuistego!" gdyż wszyscy znać Mnie będą: od najmniejszego do największego, rzecze Wiekuisty; albowiem wybaczę winę ich, a grzechów ich nie wspomnę więcej.

34. Tak rzecze Wiekuisty, który ustanowił słońce na światło we dnie, prawa księżyca i gwiazd na światło w nocy, który ucisza morze, choć szumią jego fale, Wiekuisty zastępów imię Jego.

35. Jeżeli ustąpią prawa te z przed oblicza Mojego, rzecze Wiekuisty, tedy i ród Israela przestanie być narodem przedemną po wszystkie czasy.

36. Tak rzecze Wiekuisty: Jeżeli zmierzone będą niebiosa u góry, a zbadane posady ziemi u dołu, tedy porzucę

32. Różnica między przymierzem starém a nowém polegać będzie na tém, że nie pozostanie ono tylko literą i normą na piśmie, lecz i w sercu i w postępowaniu utrwaloném, por. Ezech. 11, 19. 20.

33. Poznanie Boże będzie powszechném, por. Jez. 11, 10. Hoz. 2, 22. Każda jednostka poczuje ścisły stosunek swój do woli i opatrzności Bożej, por. Jez. 54, 13. Przyczyna, która podobny stan rzeczy uniemożliwiła, mianowicie grzeszność ludu, będzie usunięta.

34. Nowe to pojęcie o przymierzu z Bogiem zapewni ludowi byt niewzruszony, wieczny, por. Jez. 54, 9. Druga część zd. dosł. Jez. 51, 15.

36. Por. Jez. 42, 12. 45, 25. Ps. 22, 24.

אֲנִי אֵמָאֵס בְּכָל־זֶרַע יִשְׂרָאֵל עַל־כָּל־אֲשֶׁר עָשׂוּ נְאֻם־
37 יְהוָה׃ הִנֵּה יָמִים ׀ נְאֻם־יְהוָה וְנִבְנְתָה הָעִיר
38 לַיהוָה מִמִּגְדַּל חֲנַנְאֵל עַד־שַׁעַר הַפִּנָּה׃ וְיָצָא עוֹד קָוֶה
39 הַמִּדָּה נֶגְדּוֹ עַל גִּבְעַת גָּרֵב וְנָסַב גֹּעָתָה׃ וְכָל־הָעֵמֶק
הַפְּגָרִים ו וְהַדֶּשֶׁן וְכָל־הַשְּׂרֵמוֹת עַד־נַחַל קִדְרוֹן עַד־פִּנַּת
שַׁעַר הַסּוּסִים מִזְרָחָה קֹדֶשׁ לַיהוָה לֹא־יִנָּתֵשׁ וְלֹא־יֵהָרֵס
עוֹד לְעוֹלָם׃

לב.

1 הַדָּבָר אֲשֶׁר הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה בַּשָּׁנָת הָעֲשִׂרִית
לְצִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה הִיא הַשָּׁנָה שְׁמֹנֶה־עֶשְׂרֵה שָׁנָה
2 לְנְבוּכַדְרֶאצַּר׃ וְאָז חֵיל מֶלֶךְ בָּבֶל צָרִים עַל־יְרוּשָׁלָם
וְיִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא הָיָה כָלוּא בַּחֲצַר הַמַּטָּרָה אֲשֶׁר בֵּית־
3 מֶלֶךְ יְהוּדָה׃ אֲשֶׁר כְּלָאוֹ צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה לֵאמֹר

37. באים קרי ולא כתיב. 38. קו קרי. 39. השרמות קרי. ל״ב 1. בשנת קרי

37. Zburzona też Jerozolima będzie na nowo w całym obszarze swym odbudowana i jako siedziba chwały Bożej nietykalna. Topograficzne określenie północnej granicy miasta od wieży Chananel Neh. 3, 1; 12, 39. aż do bramy narożnej, Zach. 14, 10. 2 Król. 14, 13.

38. Z zachodu na wschód zwróci się mur miejski w kierunku ku podanym tu miejscowościom już nieznanym. Wzgórze Gareb może wymienione Joz. 15, 8; 18, 16. przed doliną ben Hinnom. Zam. נגדו w prostym kierunku czytają niekt. נגבה a zam. על — ער

39. Granica obejmie całą dolinę ben Hinnom, mianowicie miejsce ofiar Molochowi składanych, tu pogardliwie zwłokami nazwanych. Zd. innych doliną zwłok asyryjskich 2 Król. 19, 35. רשן popielisko po spalonych ofiarach, albo miejsce na którém gromadzono popiół z świątyni wyrzucony. Wszystkie pola owej doliny rzeczką Siloa użyzniane, aż do potoku Kidron, graniczącego z świątynią na północy. Z powodu drobiazgowego opisu, nie licującego z duchem Jer. uważają niekt. wiersz ten za dopisek późniejszy. Analogiczny opis Zach. 14, 20.

Rozdział XXXII. W ostatnich czasach oblężenia Jerozolimy zgłosił się do Jeremjasza krewny z propozycją, aby mu pewien grunt odkupił. Prorok upatruje w tem rozkaz Boży i zarządza troskliwe przechowanie spisanego aktu nabywczego, jako symbolicznej rękojmi przyszłego osiedlenia się w kraju, gdzie prawo własności znowu

i Ja cały lud Israela dla wszystkiego co uczynili, rzecze Wiekuisty.

37. Oto dni nadejdą, rzecze Wiekuisty, a odbudowaném będzie to miasto Wiekuistemu od wieży Chananel aż do bramy narożnej.

38. I rozciągnie się dalej sznur pomiaru wprost poza wzgórza Gareb, i zwróci się ku Goah.

39. I cała dolina zwłok i popiołu i wszystkie pola aż do potoku Kidron, aż do węgła bramy końskiej ku wschodowi poświęcone będą Wiekuistemu; nie będą tam wypleniali ani burzyli na wieki.

ROZDZIAŁ XXXII.

1. Słowo, które doszło Jeremjasza od Wiekuistego roku dziesiątego Cydkjasza, króla Judy, czyli roku ośmnastego Nebukadrecara.

2. Wtedy to wojsko króla Babelu oblegało Jerozolimę, a Jeremjasz prorok, osadzony był w dworcu straży należącym do domu króla Judy.

3. Gdzie był osadził go Cydkjasz, król Judy, zarzucając

zabezpieczoném będzie, a każdy spokojnie do kupna roli przystąpi. W modlitwie swojej wyraża prorok przekonanie, że wprawdzie pozór, a zwłaszcza ciężka chwila obecna przeciw podobnej możliwości przemawia — dla wszechmocy jednak Bożej niema żadnego niepodobieństwa. Rzeczywiście też odbiera on zapewnienie, że zburzenie Jerozolimy i następująca po tem niewola ostatecznym kresem nie będzie, i że rozproszony lud do ziemi ojców swych wróci, by na niej nową, szczęśliwą erę istnienia rozpocząć Tak łączy Jer. prywatną swą sprawę z położeniem ogólném, ponieważ go wszędzie i zawsze los narodu najżywiej obchodzi.

1. Właściwe słowo następuje dopiero w w. 6. poprzedzonym przez wstępne oznaczenie daty zdarzenia, ogólnej sytuacyi miasta, osobistego położenia proroka i przyczyny, która położenie to spowodowała.

2. Po przeprowadzeniu go z więzienia 37, 15. 16. osadzono Jer. w głównym odwachu na dworcu przed pałacem królewskim 37, 21. i tam też przebywał aż do upadku Jerozolimy, 38, 13. 28: 39, 14. Sądząc z w. 3. nie był przystęp do niego wzbronionym.

3. Przyczyną uwięzienia była obawa, aby Jer. głoszący bezużyteczność oporu sprawie obrony nie szkodził.

מַדּוּעַ אַתָּה נִבָּא לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹתֵן אֶת־
4 הָעִיר הַזֹּאת בְּיַד מֶלֶךְ־בָּבֶל וּלְכָדָהּ׃ וְצִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ
יְהוּדָה לֹא יִמָּלֵט מִיַּד הַכַּשְׂדִּים כִּי־הִנָּתֹן יִנָּתֵן בְּיַד מֶלֶךְ־
5 בָּבֶל וְדִבֶּר־פִּיו עִם־פִּיהוּ וְעֵינָיו אֶת־עֵינָיו תִּרְאֶינָה׃ וּבָבֶל
יוֹלֵךְ אֶת־צִדְקִיָּהוּ וְשָׁם יִהְיֶה עַד־פָּקְדִי אֹתוֹ נְאֻם־יְהוָה
6 כִּי תִלָּחֲמוּ אֶת־הַכַּשְׂדִּים לֹא תַצְלִיחוּ׃ * וַיֹּאמֶר
7 יִרְמְיָהוּ הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ הִנֵּה חֲנַמְאֵל בֶּן־
שַׁלֻּם דֹּדְךָ בָּא אֵלֶיךָ לֵאמֹר קְנֵה לְךָ אֶת־שָׂדִי אֲשֶׁר
8 בֶּעָנָתוֹת כִּי לְךָ מִשְׁפַּט הַגְּאֻלָּה לְקָנוֹת׃ וַיָּבֹא אֵלַי חֲנַמְאֵל
בֶּן־דֹּדִי כִּדְבַר יְהוָה אֶל־חֲצַר הַמַּטָּרָה וַיֹּאמֶר אֵלַי קְנֵה
נָא אֶת־שָׂדִי אֲשֶׁר־בַּעֲנָתוֹת אֲשֶׁר ׀ בְּאֶרֶץ בִּנְיָמִין כִּי לְךָ
מִשְׁפַּט הַיְרֻשָּׁה וּלְךָ הַגְּאֻלָּה קְנֵה־לָךְ וָאֵדַע כִּי דְבַר־
9 יְהוָה הוּא׃ וָאֶקְנֶה אֶת־הַשָּׂדֶה מֵאֵת חֲנַמְאֵל בֶּן־דֹּדִי
אֲשֶׁר בַּעֲנָתוֹת וָאֶשְׁקְלָה־לוֹ אֶת־הַכֶּסֶף שִׁבְעָה שְׁקָלִים
10 וַעֲשָׂרָה הַכָּסֶף׃ וָאֶכְתֹּב בַּסֵּפֶר וָאֲחַתֹּם וָאָעֵד עֵדִים

4. v. עיניו ק׳ 6. v. הפטרת בהר סיני 7. v. הבי בקמץ

4. Groził on, że przyjdzie królowi zdać osobiście sprawę z wiarołomnego swego postępowania względem władcy Babilonu i że za zdradę swą ciężko odpokutuje, por 34, 2. Ezech. 17, 13. Pokuta była cięższą, niż Jer. przewidywał, por. 52, 9—11

5. פקד prawdopod. w dobrém znaczeniu, por. 27, 22; 29, 10. być jednak może, że się Jer. umyślnie dwuznacznem tém wyrażeniem posługuje, por. Num. 16, 29.

6. Po dłuższej przerwie wraca opowiadanie do w. 1. „Wtedy rzekł" do otaczających go na odwachu.

7. Z powodu niepewności stosunków spadła własność ziemska znacznie w cenie, natomiast zdrożały pieniądze a temsamem i artykuły spożywcze, por. 37, 21; 52, 6. Chanamel, właściwie Chananel pragnąc grunt swój sprzedać, zaproponował kupno Jeremjaszowi, któremu jako krewnemu przysługiwało prawo odkupu, gdyby go ktokolwiek inny nabył, por. Lev. 25, 25. Rut 4, 3.

8. Teraz dopiero poznał prorok, że to wolą Bożą, aby grunt nabył, por. w. 25. ponieważ go o przybyciu Chanamela uprzedził.

mu: Czemu prorokujesz i głosisz: Tak rzecze Wiekuisty, oto wydam miasto to w ręce króla Babelu, aby zdobył je.

4. Cydkjasz zaś, król Judy, nie ujdzie ręki Kasdejczyków, lecz wydany będzie niechybnie w moc króla Babelu, aby pomówił z nim z ust do ust, a oczy w oczy go ujrzał

5. A do Babelu zawiedzie Cydkjasza, aby tam pozostał, dopóki nie wspomnę nań, rzecze Wiekuisty. Jeżeli walczyć będziecie z Kasdejczykami nie powiedzie się wam!

6. Wtedy rzekł Jeremjasz: Doszło mnie słowo Wiekuistego, głosząc:

7. Oto Chanamel, syn Szalluma, stryja twego, przyjdzie do ciebie i powié: Kup sobie pole moje co przy Anatoth, bo tobie służy prawo powinowactwa, abyś je nabył.

8. I przybył też do mnie Chanamel, syn stryja mojego, według zapowiedzi Wiekuistego, do dworca więziennego, i rzekł do mnie: Zechciej nabyć pole moje przy Anatoth w ziemi Binjamin, bo twojém prawo dziedzictwa i powinowactwa — nabądź je sobie! Zrozumiałem wtedy, że to rzeczywiście wola Wiekuistego.

9. I nabyłem pole od Chanamela, syna stryja mego w Anatoth i odważyłem mu pieniądze siedmnaście szekli w srebrze.

10. I zapisałem to w liście, i zapieczętowałem, i stwierdziłem przez świadków, i odważyłem pieniądze na wadze.

9. Pieniądze kursowały jeszcze wtedy podług wagi. Dosł. 17 sztuk szekli srebrnych, prawdopod. styl kancelaryjny.

10. בספר w liście podług zwykłych formalności. Sporządzano zazwyczaj dwa egzemplarze aktu kupna, jeden otwarty, w którym wyłuszczono tylko sam fakt przejścia własności z rąk jednych w drugie i który nabywca dla wylegitymowania się przy sobie zatrzymał, drugi zamknięty, zapieczętowany i w trzecie ręce powierzany, aby w razie wyniknąć mogącego sporu bliższe warunki kupna stwierdził. Pierwszy egzemplarz otwarty miał podpis stron i świadków pod samym tekstem, drugi prawdopod. w formie rodału zwinięty — pod pieczęcią na zewnątrz dokumentu, por tr. Baba Bathra rozd. 10. fol. 17. מקושר i פשוט = גלוי i חתום Jer. któremu nie o zwykły interes lecz o wyższą ideę idzie oddaje oba dokumenty Baruchowi.

11 וְאֶשְׁקֹל הַכֶּסֶף בְּמֹאזְנָיִם: וְאֶתֵּן אֶת־סֵפֶר הַמִּקְנָה אֶת־
12 הֶחָתוּם הַמִּצְוָה וְהַחֻקִּים וְאֶת־הַגָּלוּי: וְאֶתֵּן אֶת־הַסֵּפֶר
הַמִּקְנָה אֶל־בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּה בֶּן־מַחְסֵיָה לְעֵינֵי חֲנַמְאֵל דֹּדִי
וּלְעֵינֵי הָעֵדִים הַכֹּתְבִים בְּסֵפֶר הַמִּקְנָה לְעֵינֵי כָּל־הַיְּהוּדִים
13 הַיֹּשְׁבִים בַּחֲצַר הַמַּטָּרָה: וָאֲצַוֶּה אֶת־בָּרוּךְ לְעֵינֵיהֶם
14 לֵאמֹר: כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לָקוֹחַ אֶת־
הַסְּפָרִים הָאֵלֶּה אֵת סֵפֶר הַמִּקְנָה הַזֶּה וְאֵת הֶחָתוּם וְאֵת
סֵפֶר הַגָּלוּי הַזֶּה וְנָתַתָּם בִּכְלִי־חֶרֶשׂ לְמַעַן יַעַמְדוּ יָמִים
15 רַבִּים: כִּי כֹה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
עוֹד יִקָּנוּ בָתִּים וְשָׂדוֹת וּכְרָמִים בָּאָרֶץ הַזֹּאת:
16 וָאֶתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה אַחֲרֵי תִתִּי אֶת־סֵפֶר הַמִּקְנָה אֶל־בָּרוּךְ
17 בֶּן־נֵרִיָּה לֵאמֹר: אָהָהּ אֲדֹנָי יֱהוִה הִנֵּה אַתָּה עָשִׂיתָ
אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ בְּכֹחֲךָ הַגָּדוֹל וּבִזְרֹעֲךָ הַנְּטוּיָה
לֹא־יִפָּלֵא מִמְּךָ כָּל־דָּבָר: עֹשֶׂה חֶסֶד לָאֲלָפִים וּמְשַׁלֵּם
18 עֲוֹן אָבוֹת אֶל־חֵיק בְּנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר
19 יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ: גְּדֹל הָעֵצָה וְרַב הָעֲלִילִיָּה אֲשֶׁר־
עֵינֶיךָ פְקֻחוֹת עַל־כָּל־דַּרְכֵי בְנֵי אָדָם לָתֵת לְאִישׁ כִּדְרָכָיו
20 וְכִפְרִי מַעֲלָלָיו: אֲשֶׁר שַׂמְתָּ אֹתוֹת וּמֹפְתִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
עַד־הַיּוֹם הַזֶּה וּבְיִשְׂרָאֵל וּבָאָדָם וַתַּעֲשֶׂה־לְּךָ שֵׁם כַּיּוֹם
21 הַזֶּה: וַתּוֹצֵא אֶת־עַמְּךָ אֶת־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֹתוֹת

---

11. המצוה והחקים oznaczają może stypulacje i artykuły aktu, obejmującego dokładny spis nieruchomości, oznaczenie ceny w razie zażądania zwrotu przez pierwotnego właściciela itd.

12. בן דרי zam. בן אחיו por. אחיו zam. בן דרי Gen. 14. 16.

14. Pełny tytuł Boży, idzie tu bowiem o przepowiednię wielkiej doniosłości. W naczynie gliniane, aby je pod ziemią od wilgoci, pleśni itd. uchronić.

16. Rozkaz Boży i cel jego jest w danych okolicznościach tak niepojęty, że prorok zniewolonym się czuje Go prosić, aby mimowolne wątpliwości jego rozproszył. Dla wszechmocy Bożej jest wprawdzie wszystko możliwem, ale jest On wszak i sprawiedliwym sądzią.

11. I wziąłem ten list kupny, zapieczętowany wedle przepisów i ustaw, a niemniej list otwarty.

12. I wręczyłem ten list kupny Baruchowi, synowi Neryi, syna Machseji w oczach Chanamela stryja mojego i w oczach wszystkich Judejczyków, którzy zostawali w dworcu więziennym.

13. I poleciłem Baruchowi w oczach ich, mówiąc:

14. Tak rzecze Wiekuisty zastępów, Bóg Israela: Zabierz listy te, ten list kupny, zapieczętowany, i ten list otwarty, a włóż je w naczynie gliniane, by przetrwały przez długie lata.

15. Albowiem tak rzecze Wiekuisty zastępów, Bóg Israela: Jeszcze nabywane będą domy i pola i winnice na ziemi tej.

16. I błagałem Wiekuistego po wręczeniu listu kupna Baruchowi, synowi Neryi, temi słowy:

17. O Panie, Boże! Oto Ty stworzyłeś niebo i ziemię mocą Twoją wielką i ramieniem Twojém wyciągniętém; nic niedoścignioném dla Ciebie!

18. Ty to świadczysz miłość tysiącznemu pokoleniu, ale i zwracasz winę ojców na łono potomków ich po nich — Boże wielki i potężny, którego imię Wiekuisty zastępów.

19. Wielki w postanowieniu, i przemożny w wykonaniu, którego oczy otwarte na wszystkie drogi synów ludzkich, aby oddać każdemu wedle dróg jego i wedle owocu postępków jego.

20. Któryś uczynił znamiona i cuda na ziemi Micraim i aż po dziś dzień, tak wpośród Israela, jak wpośród innych ludzi, i uczyniłeś sobie imię jako dziś.

21. I wywiodłeś lud Twój israelski z ziemi Micraim znamionami i cudami i ręką przemożną, i ramieniem wyciągniętém i postrachem wielkim.

---

ludzi i ich postępków. Sprawiedliwość ta dosięgnęła obecnie lud izraelski jakże ją pogodzić z odebranem właśnie zleceniem?

17. Por. Neh. 9, 6.

18. Por. Ex. 20, 6; 34, 7.

19. Myśl podobna Ps. 14, 2. Ij. 34, 21.

20. Por. Neh. 9, 10. Sprawiedliwość ta objawiła się i w Egipcie przez cuda dotąd niezapomniane.

21. Postrachem wielkim, który padł na okoliczne ludy.

וּבְמוֹפְתִים וּבְיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבְמוֹרָא גָּדוֹל׃
22 וַתִּתֶּן לָהֶם אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבוֹתָם לָתֵת
23 לָהֶם אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ׃ וַיָּבֹאוּ וַיִּרְשׁוּ אֹתָהּ וְלֹא־
שָׁמְעוּ בְקוֹלֶךָ וּבְתוֹרָתְךָ לֹא־הָלָכוּ אֵת כָּל־אֲשֶׁר צִוִּיתָה
לָהֶם לַעֲשׂוֹת לֹא עָשׂוּ וַתַּקְרֵא אֹתָם אֵת כָּל־הָרָעָה
24 הַזֹּאת׃ הִנֵּה הַסֹּלְלוֹת בָּאוּ הָעִיר לְלָכְדָהּ וְהָעִיר נִתְּנָה
בְּיַד הַכַּשְׂדִּים הַנִּלְחָמִים עָלֶיהָ מִפְּנֵי הַחֶרֶב וְהָרָעָב וְהַדָּבֶר
25 וַאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ הָיָה וְהִנְּךָ רֹאֶה׃ וְאַתָּה אָמַרְתָּ אֵלַי אֲדֹנָי
יְהוִה קְנֵה־לְךָ הַשָּׂדֶה בַּכֶּסֶף וְהָעֵד עֵדִים וְהָעִיר נִתְּנָה
26 בְּיַד הַכַּשְׂדִּים׃ וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ לֵאמֹר׃
27 הִנֵּה אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵי כָל־בָּשָׂר הֲמִמֶּנִּי יִפָּלֵא כָל־דָּבָר׃ *
28 לָכֵן כֹּה אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹתֵן אֶת־הָעִיר הַזֹּאת בְּיַד
29 הַכַּשְׂדִּים וּבְיַד נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל וְלָכְדָהּ׃ וּבָאוּ
הַכַּשְׂדִּים הַנִּלְחָמִים עַל־הָעִיר הַזֹּאת וְהִצִּיתוּ אֶת־הָעִיר
הַזֹּאת בָּאֵשׁ וּשְׂרָפוּהָ וְאֵת הַבָּתִּים אֲשֶׁר קִטְּרוּ עַל־גַּגּוֹתֵיהֶם
לַבַּעַל וְהַסֵּכוּ נְסָכִים לֵאלֹהִים אֲחֵרִים לְמַעַן הַכְעִסֵנִי׃
30 כִּי־הָיוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יְהוּדָה אַךְ עֹשִׂים הָרַע בְּעֵינַי
מִנְּעוּרֵיהֶם כִּי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אַךְ מַכְעִסִים אֹתִי בְּמַעֲשֵׂה
31 יְדֵיהֶם נְאֻם־יְהוָה׃ כִּי עַל־אַפִּי וְעַל־חֲמָתִי הָיְתָה לִי
הָעִיר הַזֹּאת לְמִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר־בָּנוּ אוֹתָהּ וְעַד הַיּוֹם הַזֶּה

v. 23. ובתורתך קרי ibid. קמץ בו״ק v. 27. ע״כ

22. Por. Ex. 3, 8.

23. Neh. 9, 22. 26. Prorok przechodzi do obecnego położenia: Klęska, którą groziłeś, oto się spełniła.

24. נתנה *perf.* pewności. Jak widzisz, tak że zbytecznem jest bliżej to wyłuszczyć.

25. ואתה w znaczeniu przeciwstawienia: a jednak.

26. *Sept.* אל ירמיה zam אלי

27. W odpowiedzi swojej stwierdza Bóg, że potęga Jego rzeczywiście nieograniczoną jest, że może i chce lud fizycznie i moralnie

22. I oddałeś im ziemię tę, którąś zaprzysiągł ojcom ich, że ją oddasz im — ziemię opływającą mlekiem i miodem.

23. Ale gdy przyszli i zawładnęli nią, nie słuchali głosu Twojego, a wedle nauki Twojej nie postępowali; tego wszystkiego coś im polecił uczynić, nie czynili; a wtedy sprowadziłeś na nich całą tę niedolę.

24. Oto nasypy sięgają już miasta, aby je zdobyto, a miasto wpaść musi w ręce Kasdejczyków, którzy walczą przeciw niemu, wskutek miecza i głodu i moru, a coś zapowiedział spełnia się, tak jak to widzisz.

25. A jednak poleciłeś mi o Panie, Boże! nabądź ono pole za pieniądze, a stwierdź to przez świadków! — choć już miasto wpada w moc Kasdejczyków.

26. Na to doszło słowo Wiekuistego Jeremjasza, głosząc

27. Otom Ja Wiekuisty, Bóg wszelkiego ciała — czyż cokolwiek niedoścignioném dla Mnie?

28. Przeto rzecze tak Wiekuisty: Oto wydaję miasto to w moc Kasdejczyków i w moc króla Babelu, aby zdobył je.

29. I wkroczą Kasdejczycy, walczący przeciw miastu temu i podpalą miasto to ogniem, i spalą je wraz z tymi domami, na których dachach kadzono Baalowi, a wylewano zalewki bóztwom cudzym, aby Mnie jątrzyć.

30. Albowiem czynili synowie Israela i synowie Judy tylko to, co złém było w oczach Moich od młodości swojej; bo synowie Israela jątrzyli Mnie tylko sprawą rąk swoich, rzecze Wiekuisty.

31. Zaprawdę, na gniew i na oburzenie Moje było Mi miasto to od dnia, którego je zbudowano, aż po dzień dzisiejszy, tak że muszę je usunąć z przed oblicza Mojego.

podźwignąć — ale że musi przedewszystkiem sprawiedliwości zadość uczynić.

29. Na dachach ofiarowano gwiazdom, 19, 13. Cef. 1, 5. 2 Król. 23, 12. Wyraz Baal oznacza tu zatem bałwochwalstwo wogóle — והסכו por. 7, 18.

30. Bo synowie Izraela, zam. Judy i Izraela, por. w. 32.

31. על אפי jak על נקלה 6, 14. Już od początku, gdy jeszcze była stolicą obu państw urządziła się tak, aby była przedmiotem gniewu

32 לְהַסְרָה מֵעַל פָּנָי׃ עַל כָּל־רָעַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יְהוּדָה
אֲשֶׁר עָשׂוּ לְהַכְעִסֵנִי הֵמָּה מַלְכֵיהֶם שָׂרֵיהֶם כֹּהֲנֵיהֶם
33 וְנְבִיאֵיהֶם וְאִישׁ יְהוּדָה וְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִָם׃ וַיִּפְנוּ אֵלַי עֹרֶף
וְלֹא פָנִים וְלַמֵּד אֹתָם הַשְׁכֵּם וְלַמֵּד וְאֵינָם שֹׁמְעִים לָקַחַת
34 מוּסָר׃ וַיָּשִׂימוּ שִׁקּוּצֵיהֶם בַּבַּיִת אֲשֶׁר־נִקְרָא שְׁמִי־עָלָיו
35 לְטַמְּאוֹ׃ וַיִּבְנוּ אֶת־בָּמוֹת הַבַּעַל אֲשֶׁר | בְּגֵיא בֶן־הִנֹּם
לְהַעֲבִיר אֶת־בְּנֵיהֶם וְאֶת־בְּנוֹתֵיהֶם לַמֹּלֶךְ אֲשֶׁר לֹא־
צִוִּיתִים וְלֹא עָלְתָה עַל־לִבִּי לַעֲשׂוֹת הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת לְמַעַן
36 הַחֲטִא אֶת־יְהוּדָה׃ וְעַתָּה לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל אֶל־הָעִיר הַזֹּאת אֲשֶׁר | אַתֶּם אֹמְרִים נִתְּנָה בְיַד
37 מֶלֶךְ־בָּבֶל בַּחֶרֶב וּבָרָעָב וּבַדָּבֶר׃ הִנְנִי מְקַבְּצָם מִכָּל־
הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר הִדַּחְתִּים שָׁם בְּאַפִּי וּבַחֲמָתִי וּבְקֶצֶף גָּדוֹל
38 וַהֲשִׁבֹתִים אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וְהוֹשַׁבְתִּים לָבֶטַח׃ וְהָיוּ לִי
39 לְעָם וַאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים׃ וְנָתַתִּי לָהֶם לֵב אֶחָד
וְדֶרֶךְ אֶחָד לְיִרְאָה אוֹתִי כָּל־הַיָּמִים לְטוֹב לָהֶם וְלִבְנֵיהֶם
40 אַחֲרֵיהֶם׃ וְכָרַתִּי לָהֶם בְּרִית עוֹלָם אֲשֶׁר לֹא־אָשׁוּב
מֵאַחֲרֵיהֶם לְהֵיטִיבִי אוֹתָם וְאֶת־יִרְאָתִי אֶתֵּן בְּלִבָּם
41 לְבִלְתִּי סוּר מֵעָלָי׃ וְשַׂשְׂתִּי עֲלֵיהֶם לְהֵטִיב אוֹתָם וּנְטַעְתִּים

v. 35. החטיא קרי

Mojego. Zbudowali ją Jebusyci, ale tu mowa o budowlach wzniesionych przez Dawida 2 Sam. 5, 9.

32. Por. 2, 26; 17, 25. אשר עשו odnosi się głównie do królów izraelskich, ale i synowie Judy nie byli lepsi.

33. ואלמד ולמד *Sept.*

34. Dosł. 7, 30.

35. Por. 7, 31. למען החטיא zam. לבעל 19, 5. ponieważ tu w szczególności mowa o królach, którzy lud do bałwochwalstwa zachęcali.

36. Otóż to miasto, o którém, bacząc na najbliższą tylko chwilę powiadacie — że na wieki stracone — będzie ono przez wygnańców na nowo odbudowane. Stolica reprezentuje tu cały kraj.

38. Por. 31, 1; 24, 7.

32. A to dla wszelakiej niecności synów Israela i synów Judy, którą popełniali, by jątrzyć Mnie, oni, królowie, książęta, kapłani i prorocy ich, zarówno mężowie Judy, jak mieszkańcy Jerozolimy.

33. A zwrócili się do mnie karkiem a nie obliczem; a choć nauczano ich, ustawicznie nauczając, nie słuchali, aby przyjęli napomnienie.

34. I postawili nawet ohydy swe w domu, nad którym mianowane imię Moje, aby go znieważyć.

35. I zbudowano wyżyny Baala, które w dolinie Ben-Hinnom, by oddawać synów i córki swoje Molochowi — czegom nie rozkazał im, ani przeszło przez myśl Moję, aby czyniono obmierzłość tę, aby uwodzić do grzechu Judę.

36. Teraz wszakże rzecze tak Wiekuisty, Bóg Israela, o tém mieście, o którém powiadacie: wpaść ono musi w moc króla Babelu wskutek miecza, głodu i moru.

37. Oto zgromadzę ich ze wszystkich krajów, do których zapędziłem ich w gniewie i w oburzeniu Mojém i w uniesieniu wielkiém i przywrócę ich na miejsce to, i pozwolę im mieszkać bezpiecznie.

38. I będą Mi ludem, a Ja będę im Bogiem.

39. I dam im serce jedno i drogę jedną, by się obawiali Mnie po wszystkie dni, dla szczęścia ich i synów ich po nich.

40. I zawrę z nimi przymierze wieczne, że się nie odwrócę od nich, abym im przestał dobrze świadczyć; bojaźń też przedemną złożę w sercu ich, aby nie odstępowali odemnie.

41. I rad im będę, abym im dobrze świadczył, i osadzę ich na ziemi tej trwale, z całego serca i z całej duszy Mojej.

39. Jedno serce czyli jedną myśl i jeden sposób urzeczywistnienia jej w życiu. Por. przeciwnie odbiegające od siebie dążenia איש לדרכו 8, 13. Jez. 53, 6. które wewnętrzny byt ludu podkopywały. Ta jedność w myślach i czynach przedstawiona nie jako zasługa narodu lecz jako dar szczególnej łaski Bożej.

40. Por. 31, 32. Ez. 37, 26. Jez. 55, 3. מאחריהם nie przestanę chodzić za nimi, jako pasterz za trzodą swoją.

41. ושמחתי por. Deut. 28, 63; 30, 9. ונטעתים wł. wkorzenię głęboko, por. 2 Sam. 7, 10. Am. 9, 15. Hoz. 2, 25. באמת oznacza trwałość i rozkwit nowo założonej kolonii.

42 בָּאָרֶץ הַזֹּאת בֶּאֱמֶת בְּכָל־לִבִּי וּבְכָל־נַפְשִׁי׃ כִּי־
כֹה אָמַר יְהוָה כַּאֲשֶׁר הֵבֵאתִי אֶל־הָעָם הַזֶּה אֵת כָּל־
הָרָעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת כֵּן אֲנִכִי מֵבִיא עֲלֵיהֶם אֶת־כָּל־
43 הַטּוֹבָה אֲשֶׁר אֲנִכִי דֹבֵר עֲלֵיהֶם׃ וְנִקְנָה הַשָּׂדֶה בָּאָרֶץ
הַזֹּאת אֲשֶׁר אַתֶּם אֹמְרִים שְׁמָמָה הִיא מֵאֵין אָדָם וּבְהֵמָה
44 נִתְּנָה בְּיַד הַכַּשְׂדִּים׃ שָׂדוֹת בַּכֶּסֶף יִקְנוּ וְכָתוֹב בַּסֵּפֶר
וְחָתוֹם וְהָעֵד עֵדִים בְּאֶרֶץ בִּנְיָמִן וּבִסְבִיבֹתֵי יְרוּשָׁלַם וּבְעָרֵי
יְהוּדָה וּבְעָרֵי הָהָר וּבְעָרֵי הַשְּׁפֵלָה וּבְעָרֵי הַנֶּגֶב כִּי־אָשִׁיב
אֶת־שְׁבוּתָם נְאֻם־יְהוָה׃

לג.

1 וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ שֵׁנִית וְהוּא עוֹדֶנּוּ עָצוּר
2 בְּחֲצַר הַמַּטָּרָה לֵאמֹר׃ כֹּה־אָמַר יְהוָה עֹשֵׂה יְהוָה יוֹצֵר
3 אוֹתָהּ לְהָכִינָהּ יְהוָה ׀ שְׁמוֹ׃ קְרָא אֵלַי וְאֶעֱנֶךָּ וְאַגִּידָה
4 לְךָ גְּדֹלוֹת וּבְצֻרוֹת לֹא יָדָעְתָּם׃ כִּי כֹה אָמַר יְהוָה
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עַל־בָּתֵּי הָעִיר הַזֹּאת וְעַל־בָּתֵּי מַלְכֵי יְהוּדָה
5 הַנִּתָּצִים אֶל־הַסֹּלְלוֹת וְאֶל־הֶחָרֶב׃ בָּאִים לְהִלָּחֵם אֶת־

---

43. השדה *sing.* zam. שדות por. w. 44. tak samo ונקנו zam. ונקנה *pl.*

44. Po powrocie wygnańców odzyskają opuszczone grunta normalną swą cenę. Por. 17, 26; 33, 13.

Rozdział XXXIII. Łączy się z rozdziałem poprzednim i zapowiada w dalszém objawieniu powrót wygnańców i świetną przyszłość, która ich na ziemi ojczystej czeka. Na tronie judzkim zasiądzie wtedy odrósl sprawiedliwa z rodu Dawida. Wogóle rozpocznie się pod opieką tej dynastyi trwała, niczem nie zamącona era szczęścia i błogosławieństwa. *Sept.* wykazują znaczne różnice z tekstem hebrajskim, brakuje zwłaszcza cały ustęp od w. 14—26. Ztąd i z częstych cytat z poprzednich rozdziałów zaczerpniętych, por. w. 14—16. i 29, 10; 23, 5. wnioskują niektórzy o nieautentyczności całego rozdziału. Nazwa wszakże dla określenia kapłanów użyta הכהנים הלוים por. w. 18. i 21. byłaby w ustach późniejszego wieszcza archaizmem. Poraz ostatni nazywa ich podobnie Malcachi 2, 4—7. w połowie piątego wieku przed erą zw. Prawdopodobnie spisał całe objaśnienie Baruch z pamięci a nie za dyktandem Jer.

2. עשה *suff.* odnosi się do wielkich wypadków, które nastąpią,

42. Bo tak rzecze Wiekuisty: Jakom przywiódł na lud ten całą tę niedolę wielką, tak przywiodę na nich całe dobro, które przyobiecałem im.

43. I nabywane jeszcze będą pola na ziemi tej, o której powiadacie: pustkowiem ona dla braku ludzi i zwierząt, wydana jest w moc Kasdejczyków!

44. Pola za pieniądze nabywać będą i spisywać w listach, i pieczętować i stwierdzać przez świadków w ziemi Binjamina i w okolicach Jerozolimy, i w miastach Judy, i w miastach górskich, i w miastach południa; gdyż przywrócę brańców ich, rzecze Wiekuisty.

ROZDZIAŁ XXXIII.

1. I doszło słowo Wiekuistego Jeremjasza poraz wtóry, gdy jeszcze osadzony był w dworcu straży, głosząc:

2. Tak rzecze Wiekuisty, który to spełni, Wiekuisty, który to umyślił, aby je urzeczywistnić — Wiekuisty imię Jego!

3. Wezwij Mnie, a odpowiem ci, a oznajmię ci rzeczy wielkie i wzniosłe, których nie znałeś!

4. Albowiem tak rzecze Wiekuisty, Bóg Israela, o domach miasta tego, i o domach królów Judy burzonych wobec wałów i wobec miecza.

5. Pójdą wprawdzie, by walczyć z Kasdejczykami, i by

---

a nie do poprzednio zwiastowanych, o których prorok już słyszał. *Kimchi* rozumie Jerozolimę, 32, 44. *Sept.* ziemię, Jez. 45, 18. ה' שמו Jez. 47, 4; 48, 2. itd.

3. Wezwij Mnie, abym ci prawdę objawił, a usłyszysz ją. Wyrażenie גדלות ובצרות często o obwarowanych miastach, Num. 13. 28. Deut. 1, 28; 9, 1. Joz. 14, 12. przeniesione tu na rzeczy niezbadane, dla rozumu niedostępne. Zd. *Ewalda.* zam. נצרות Jez. 48, 6, tak samo *Chald.* i *Raszi.*

4. Domy prywatne i rządowe, które burzono, aby w zagrożonych punktach wały wzmocnić, powstaną na nowo z ruin swoich אל המלות wobec oblężniczych wałów nieprzyjacielskich חרב metonymicznie zam. walka.

5. באים odnosi się do obrońców Jerozolimy ולמלאם do nowo wzmocnionych wałów na których bój najzacięciej wre, tak że napełniają się masami ciał poległych, którzy grzesznem postępowaniem swojém całą obecną klęskę sprowadzili.

הַבָּשְׁדִּים וּלְמַלְאָם אֶת־פִּגְרֵי הָאָדָם אֲשֶׁר הִכֵּיתִי בְאַפִּי
וּבַחֲמָתִי וַאֲשֶׁר הִסְתַּרְתִּי פָנַי מֵהָעִיר הַזֹּאת עַל כָּל־
6 רָעָתָם: הִנְנִי מַעֲלֶה־לָּהּ אֲרֻכָה וּמַרְפֵּא וּרְפָאתָם וְגִלִּיתִי
7 לָהֶם עֶתֶר שָׁלוֹם וֶאֱמֶת: וַהֲשִׁבֹתִי אֶת־שְׁבוּת יְהוּדָה
8 וְאֶת שְׁבוּת יִשְׂרָאֵל וּבְנִתִּים כְּבָרִאשֹׁנָה: וְטִהַרְתִּים מִכָּל־
עֲוֹנָם אֲשֶׁר חָטְאוּ־לִי וְסָלַחְתִּי לְכָל־עֲוֹנוֹתֵיהֶם אֲשֶׁר
9 חָטְאוּ־לִי וַאֲשֶׁר פָּשְׁעוּ בִי: וְהָיְתָה לִי לְשֵׁם שָׂשׂוֹן לְתִהְלָּה
וּלְתִפְאֶרֶת לְכֹל גּוֹיֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּ אֶת־כָּל־הַטּוֹבָה
אֲשֶׁר אָנֹכִי עֹשֶׂה אוֹתָם וּפָחֲדוּ וְרָגְזוּ עַל כָּל־הַטּוֹבָה וְעַל
10 כָּל־הַשָּׁלוֹם אֲשֶׁר אָנֹכִי עֹשֶׂה לָהּ: כֹּה | אָמַר
יְהוָה עוֹד יִשָּׁמַע בַּמָּקוֹם־הַזֶּה אֲשֶׁר אַתֶּם אֹמְרִים חָרֵב
הוּא מֵאֵין אָדָם וּמֵאֵין בְּהֵמָה בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחֻצוֹת
יְרוּשָׁלַם הַנְּשַׁמּוֹת מֵאֵין אָדָם וּמֵאֵין יוֹשֵׁב וּמֵאֵין בְּהֵמָה:
11 קוֹל שָׂשׂוֹן וְקוֹל שִׂמְחָה קוֹל חָתָן וְקוֹל כַּלָּה קוֹל אֹמְרִים
הוֹדוּ אֶת־יְהוָה צְבָאוֹת כִּי־טוֹב יְהוָה כִּי־לְעוֹלָם חַסְדּוֹ
מְבִאִים תּוֹדָה בֵּית יְהוָה כִּי־אָשִׁיב אֶת־שְׁבוּת־הָאָרֶץ
12 כְּבָרִאשֹׁנָה אָמַר יְהוָה: כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
עוֹד יִהְיֶה | בַּמָּקוֹם הַזֶּה הֶחָרֵב מֵאֵין־אָדָם וְעַד־בְּהֵמָה
13 וּבְכָל־עָרָיו נְוֵה רֹעִים מַרְבִּצִים צֹאן: בְּעָרֵי הָהָר בְּעָרֵי
הַשְּׁפֵלָה וּבְעָרֵי הַנֶּגֶב וּבְאֶרֶץ בִּנְיָמִן וּבִסְבִיבֹתֵי יְרוּשָׁלַם

8. לה odnosi się do Jerozolimy do przyszłych jej mieszkańców ארכה por. 31, 17. וגליתי objawię, odsłonię — może jednak lepiej od גלל stoczę na nich niby falą עתרת mnóztwo, pełnię szczęścia, por. Ez. 8, 11. Cef. 3, 10. שלום ואמת może zam. שלום אמת trwała pomyślność, por. 14, 13.

8. Doznane nieszczęścia oczyszczą i uszlachetnią ich moralnie.

9. Rozkwit Jerozolimy będzie dla Boga źródłem chwały u wszystkich ludów, które potęgę i dobroć Jego poznawać i podziwiać zaczną שם ששון analogicznie do שמן ששון Ps. 45, 8. Jez. 61, 3.

10. Wiersz ten do 13. widocznie dopisek późniejszy, po zburzeniu Jerozolimy skreślony. חצות nie koniecznie ulice miasta, lecz okolice jego, por. על פני חוצות Ij. 5, 10. Przyp. 8, 26

je napełnić zwłokami ludzi, których poraziłem w gniewie i oburzeniu Mojém, skrywając oblicze Moje od miasta tego dla wszelakiej niecności ich.

6. Ale oto przywrócę mu ukojenie i uzdrowienie, i uleczę ich, i odsłonię im pełnię pokoju i stateczności.

7. I przywrócę wygnańców Judy i wygnańców Israela, i odbuduję ich jako przedtém.

8. I oczyszczę ich ze wszystkich win ich, któremi zgrzeszyli względem Mnie, i odpuszczę wszystkie wykroczenia ich, któremi zgrzeszyli i któremi sprzeniewierzyli się Mnie.

9. I będzie Mi ono sławą, rozkoszą, chwałą i ozdobą wobec wszystkich narodów ziemi, które słysząc o wszystkiém dobrem, które wyświadczę im, zadrżą i zadygocą z powodu wszystkiego dobra i wszystkiej pomyślności, które wytworzę dlań.

10. Tak rzecze Wiekuisty: Jeszcze rozlegać się będzie na tém miejscu, o którem powiadacie; pustkowiem ono dla braku ludzi i bydła — w miastach Judy i w okolicach Jerozolimy, opustoszałych dla braku ludzi, i dla braku mieszkańców i dla braku bydła —

11. Głos radości i głos wesela, głos oblubieńca i głos oblubienicy, głos wołających: „wysławiajcie Wiekuistego zastępów, gdyż dobrym Wiekuisty, gdyż wieczną łaską Jego!“ — składających dziękczynienia w domu Wiekuistego; bo przywrócę wygnańców tej ziemi jako przedtém, rzecze Wiekuisty.

12. Tak rzecze Wiekuisty zastępów: Jeszcze będzie na miejscu tém, spustoszoném dla braku ludzi i bydła, i we wszystkich miastach jego koczowisko pasterzy, hurtujących stada —

13. W miastach górskich, w miastach nizin i w miastach południa, i w ziemi Binjamina, i w okolicach Jerozolimy,

11. הודו pieśń liturgiczna przy składaniu ofiar dziękczynnych w świątyni śpiewana, Ezra 3, 11. 2 Kron. 7, 6. Ps. 136, 2.

12. מקום tu kraj pusty, wszelkiego życia i ruchu pozbawiony, por. גור מטכלת צאן Hab. 3, 17.

13. Por. 32, 44. Liczącym jest sam pasterz, który codzień stan stada swego sprawdza, por. Verg. Eclog. 3, 14

וּבְעָרֵי יְהוּדָה עוֹד תַּעֲבֹרְנָה הַצֹּאן עַל־יְדֵי מוֹנֶה אָמַר
יְהוָה׃ 14 הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וַהֲקִמֹתִי אֶת־
הַדָּבָר הַטּוֹב אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל בֵּית־יִשְׂרָאֵל וְעַל־בֵּית
יְהוּדָה׃ 15 בַּיָּמִים הָהֵם וּבָעֵת הַהִיא אַצְמִיחַ לְדָוִד צֶמַח
צְדָקָה וְעָשָׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה בָּאָרֶץ׃ 16 בַּיָּמִים הָהֵם תִּוָּשַׁע
יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם תִּשְׁכֹּון לָבֶטַח וְזֶה אֲשֶׁר־יִקְרָא־לָהּ
יְהוָה ו צִדְקֵנוּ׃ 17 כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה לֹא־יִכָּרֵת לְדָוִד
אִישׁ יֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא בֵּית־יִשְׂרָאֵל׃ 18 וְלַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם לֹא־
יִכָּרֵת אִישׁ מִלְּפָנַי מַעֲלֶה עוֹלָה וּמַקְטִיר מִנְחָה וְעֹשֶׂה
זֶבַח כָּל־הַיָּמִים׃ 19 וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ לֵאמֹר׃
20 כֹּה אָמַר יְהוָה אִם־תָּפֵרוּ אֶת־בְּרִיתִי הַיּוֹם וְאֶת־בְּרִיתִי
21 הַלָּיְלָה וְלִבְלְתִּי הֱיוֹת יוֹמָם־וָלַיְלָה בְּעִתָּם׃ גַּם־בְּרִיתִי
תֻפַר אֶת־דָּוִד עַבְדִּי מִהְיוֹת־לוֹ בֵן מֹלֵךְ עַל־כִּסְאוֹ וְאֶת־
22 הַלְוִיִּם הַכֹּהֲנִים מְשָׁרְתָי׃ אֲשֶׁר לֹא־יִסָּפֵר צְבָא הַשָּׁמַיִם
וְלֹא יִמַּד חוֹל הַיָּם כֵּן אַרְבֶּה אֶת־זֶרַע דָּוִד עַבְדִּי וְאֶת־
23 הַלְוִיִּם מְשָׁרְתָי אתי׃ וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ
24 לֵאמֹר׃ הֲלוֹא רָאִיתָ מָה־הָעָם הַזֶּה דִּבְּרוּ לֵאמֹר שְׁתֵּי
הַמִּשְׁפָּחוֹת אֲשֶׁר בָּחַר יְהוָה בָּהֶם וַיִּמְאָסֵם וְאֶת־עַמִּי

---

v. 8. 19. יתיר ו׳

14. Por. 29. 10; 23, 5. 6.

15. צדיק zam. צדקה 23, 5. por. Jez. 61, 11.

16. Przydomek ה׳ צדקנו nadany tu nie królowi 23, 6. lecz miastu.

17. Por. 2 Sam. 7, 16. 1 Król. 9, 5. Przepowiednia odnosi się do czasów mesjanicznych.

18. לכהנים הלוים Deut. 18, 1; 17, 9. Joz. 3, 3. Ezech. 43, 19; 44, 15. Jez. 66, 21. 2 Kron. 30, 27. nazwa kapłanów łącząca ich urząd z pochodzeniem do którego był przywiązanym, przyczem jeden wyraz jest apozycją drugiego

20. Proroctwo to, w danych okolicznościach nieprawdopodobne, stwierdzoném zostaje uroczyście. Jak porządek następstwa dnia i nocy, niby wieczną umową z niemi ustanowiony, por. Gen. 8, 22. zmianie uledz nie może, tak nie może itd. Podobny zwrot mowy 31, 36. תפרו zam. את היום zam. בריתי היום — יום Ez. 30, 16. zam. יומם — תפר

i w innych miastach Judy jeszcze przechodzić będą trzody pod ręką liczącego, rzecze Wiekuisty.

14. Oto dni nadejdą, rzecze Wiekuisty, w których ziszczę zapowiedź dobrą, którą wyrzekłem o domu Israela i o domu Judy.

15. W one dni i czasu onego wywiodę Dawidowi szczep prawdziwy, i pełnić będzie prawo i sprawiedliwość w kraju!

16. Owych dni wspomożonym będzie Juda, a Jerozolima spocznie bezpiecznie; a tak nazywać ją będą: „Wiekuisty zbawieniem naszém!“

17. Albowiem tak rzecze Wiekuisty: Nie zbraknie Dawidowi męża, zasiadającego na stolicy domu israelskiego.

18. Kapłanom też, lewitom, nie zbraknie męża przedemną, składającego całopalenia i palącego ofiary śniedne, i sprawiającego ofiary rzeźne po wszystkie czasy!

19. I doszło słowo Wiekuistego Jeremjasza, głosząc:

20. Tak rzecze Wiekuisty: Gdy zdołacie zerwać przymierze Moje z dniem, i przymierze Moje z nocą, aby nie bywało ani dnia ani nocy w czasie swoim:

21. Wtedy zerwane będzie i przymierze Moje z Dawidem, sługą Moim, aby mu nie pozostał potomek, panujący na stolicy jego — i z lewitami, kapłanami, posługującymi Mi.

22. Jako nie może być policzonym zastęp niebios, ani zmierzonym piasek morza — tak rozmnożę ród Dawida, sługi Mojego, i lewitów, posługujących Mi.

23. I doszło słowo Wiekuistego Jeremjasza, głosząc:

24. Czyżeś nie zauważył co lud ten twierdzi, głosząc: Dwa owe rody, które wybrał był Wiekuisty, już je porzucił. — I tak lżą lud Mój, że nie będzie już narodem przed obliczem ich.

---

22. Por. Gen. 13, 16. משארי אתי zam. כאשר Konstrukcja משרתי przypomina styl Ezech. 43, 17.

24. Co lud ten chaldejski o dwóch państwach Judy i Efraima mówi? Zd. innych: co pewne sfery judzkie w zwątpieniu swojém mówią? Dwa te rody, królewski i kapłański porzucił Bóg, a miałby szary tłum podźwignąć. Przeciw takiej interpretacyi przemawia wszakże wyraz לפניהם

25 יְנָאצוּן מְהִיוֹת עוֹד גּוֹי לְפָנַיהֶם׃ כֹּה אָמַר יְהוָה
אִם־לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וָלַיְלָה חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא־
6 שָׂמְתִּי׃ גַּם־זֶרַע יַעֲקֹב וְדָוִד עַבְדִּי אֶמְאַס מִקַּחַת מִזַּרְעוֹ
מֹשְׁלִים אֶל־זֶרַע אַבְרָהָם יִשְׁחָק וְיַעֲקֹב כִּי־אָשִׁוב אֶת־
שְׁבוּתָם וְרִחַמְתִּים׃

לד.

1 הַדָּבָר אֲשֶׁר־הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה וּנְבוּכַדְרֶאצַּר
מֶלֶךְ־בָּבֶל וְכָל־חֵילוֹ וְכָל־מַמְלְכוֹת אֶרֶץ מֶמְשַׁלְתָּ יָדוֹ
וְכָל־הָעַמִּים נִלְחָמִים עַל־יְרוּשָׁלַם וְעַל־כָּל־עָרֶיהָ לֵאמֹר׃
2 כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הָלוֹךְ וְאָמַרְתָּ אֶל־צִדְקִיָּהוּ
מֶלֶךְ יְהוּדָה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹתֵן אֶת־
3 הָעִיר הַזֹּאת בְּיַד מֶלֶךְ־בָּבֶל וּשְׂרָפָהּ בָּאֵשׁ׃ וְאַתָּה לֹא
תִמָּלֵט מִיָּדוֹ כִּי תָּפֹשׂ תִּתָּפֵשׂ וּבְיָדוֹ תִּנָּתֵן וְעֵינֶיךָ אֶת־עֵינֵי
מֶלֶךְ־בָּבֶל תִּרְאֶינָה וּפִיהוּ אֶת־פִּיךָ יְדַבֵּר וּבָבֶל תָּבוֹא׃
4 אַךְ שְׁמַע דְּבַר־יְהוָה צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה כֹּה־אָמַר יְהוָה

26. v מלא ו׳ ibid. אשיב קרי

25. Por. 31, 36. אם לא z domyślném שמתי por. ברית עולם שם לי 2 Sam. 23, 5. Zd. *Hitziga* położony główny nacisk na לא gdy niczem będzie przymierze Moje z dniem i nocą, gdy ustawy nieba i ziemi w nicość obrócę — wtedy itd.

26. Is'hak zam. Ic'hak cztery razy w P. ś Ze względu na przymierze zawarte z trzema tymi patryarchami nie porzuci Bóg potomków ich, Lev. 26, 42.

Rozdział XXXIV. Podczas oblężenia Jerozolimy i pozostałych jeszcze w ręku Judejczyków twierdz, przestrzega Jeremjasz króla o bezużyteczności dalszego oporu i nalega nań, aby dobrowolnie kapitulował, bo tylko w tym razie zdoła życie, koronę i honor swój ocalić, por. 32, 3–5. W innej mowie w. 8–22. występuje przeciw nikczemnej zdradzie, której się panowie judzcy względem niewolników swych dopuścili. Pragnąc ducha ludu rozbudzić i ożywić i siłę obronną jego pomnożyć, tak, aby niepewne przymierza zewnętrzne skutecznie zastąpić mogła, nakłonił Jer. zarówno króla jak możniejsze klasy, aby stosownie do prawa Mojżesza, wedle którego żaden człowiek własnością drugiego nie jest, Lev. 25, 39. powszechne wy-

25. Tak rzecze Wiekuisty: Jeżeliby nie dotrwało przymierze Moje z dniem i z nocą, i gdybym praw nieba i ziemi nie ustanowił,

26. Wtedybym i ród Jakóba i Dawida, sługi Mojego, porzucił, abym nie brał z potomstwa jego władców dla rodu Abrahama, Is'haka i Jakóba; gdyż przywrócę brańców ich, i ulituję się nad nimi!

ROZDZIAŁ XXXIV.

1. Słowo, które doszło Jeremjasza od Wiekuistego, gdy Nebukadnecar, król Babelu, i całe wojsko jego, i wszystkie królestwa ziemi, podwładne potędze jego, i wszystkie owe narody walczyły przeciw Jerozolimie i wszystkim miastom jej, głosząc:

2. Tak rzecze Wiekuisty, Bóg Israela: Pójdziesz i oświadczysz Cydkjaszowi, królowi Judy, i powiesz mu: Tak rzecze Wiekuisty: Oto wydam miasto to w moc króla Babelu, aby je spalił ogniem.

3. Ty też nie ujdziesz ręki jego, lecz pojmany będziesz i w moc jego wydany, a oczy twoje oczy króla Babelu zobaczą, a usta jego do ust twych przemówią, a do Babelu przyjdziesz!

4. Wszakże słuchaj słowa Wiekuistego Cydkjaszu, królu Judy! Tak wyrzekł Wiekuisty o tobie: Nie zginiesz od miecza;

zwolenie ogłosili. Był to czyn wielkiej doniosłości socjalnej, w danych okolicznościach szczególnie ważny, o ile synom wyższych stanów w jednym szeregu z niewolnikami służyć i walczyć pozwalał. Działo się to wszakże tylko pod naciskiem chwili. Zaledwie ustąpili zagrożeni przez Nekona Chaldejczycy z pod murów Jerozolimy, unieważnili wiarołomni panowie zawarty uroczyście układ, zmuszając wyzwolonych do dawnej służby. Postępek ten wywołuje najwyższe oburzenie proroka i zapowiada on też im i miastu ostateczną zagładę.

1. עריה por. w. 7. i 19, 15. zam. ערי יהודה

2. Widocznie nie był jeszcze wówczas prorok uwięzionym, tak że data tej mowy rozd. 32. i 33. poprzedza.

3. Por. 32, 4; 39, 4—7; 52, 9.

4. Wszakże możesz o życie swe być spokojnym, bo czeka cię znośny los poprzednika twego Jojachina, 2 Król. 25, 27.

5 עָלֶיךָ לֹא תָמוּת בֶּחָרֶב׃ בְּשָׁלוֹם תָּמוּת וּכְמִשְׂרְפוֹת
אֲבוֹתֶיךָ הַמְּלָכִים הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר־הָיוּ לְפָנֶיךָ כֵּן יִשְׂרְפוּ־
לָךְ וְהוֹי אָדוֹן יִסְפְּדוּ־לָךְ כִּי־דָבָר אֲנִי־דִבַּרְתִּי נְאֻם־יְהוָה׃
6 וַיְדַבֵּר יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא אֶל־צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה
7 אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בִּירוּשָׁלִָם׃ וְחֵיל מֶלֶךְ־בָּבֶל
נִלְחָמִים עַל־יְרוּשָׁלַם וְעַל כָּל־עָרֵי יְהוּדָה הַנּוֹתָרוֹת אֶל־
לָכִישׁ וְאֶל־עֲזֵקָה כִּי הֵנָּה נִשְׁאֲרוּ בְעָרֵי יְהוּדָה עָרֵי
8 מִבְצָר׃ *הַדָּבָר אֲשֶׁר־הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה
אַחֲרֵי כְּרֹת הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ בְּרִית אֶת־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר
9 בִּירוּשָׁלַם לִקְרֹא לָהֶם דְּרוֹר׃ לְשַׁלַּח אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ
וְאִישׁ אֶת־שִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִי וְהָעִבְרִיָּה חָפְשִׁים לְבִלְתִּי עֲבָד־
10 בָּם בִּיהוּדִי אָחִיהוּ אִישׁ׃ וַיִּשְׁמְעוּ כָּל־הַשָּׂרִים וְכָל־הָעָם
אֲשֶׁר־בָּאוּ בַבְּרִית לְשַׁלַּח אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־
שִׁפְחָתוֹ חָפְשִׁים לְבִלְתִּי עֲבָד־בָּם עוֹד וַיִּשְׁמְעוּ וַיְשַׁלֵּחוּ׃
11 וַיָּשׁוּבוּ אַחֲרֵי־כֵן וַיָּשִׁבוּ אֶת־הָעֲבָדִים וְאֶת־הַשְּׁפָחוֹת
אֲשֶׁר שִׁלְּחוּ חָפְשִׁים וַיַּכְבִּישׁוּם לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת׃
12 וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה לֵאמֹר׃ כֹּה־אָמַר
13 יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אָנֹכִי כָּרַתִּי בְרִית אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם בְּיוֹם

8. v הפטרת משפטים. 11. v יתור י׳

5. בשלום w przeciwstawieniu do בחרב nie śmiercią gwałtowną, lecz naturalną. Mowa tu o wonnych korzeniach, które przy chowaniu zmarłych królów na cześć ich palono, por. וישרפו לו שרפה 2 Kron. 16, 14; 21, 19. במשרפות zam. כמשרפות Mieszkający w Babilonii Judejczycy towarzyszyć ci będą na ostatniej drodze intonując znaną pieśń żałobną, rozpoczynającą się od słów „o panie!“ Palenie samych zwłok nie było zwyczajem żydowskim, o czem już *dat.* ישרפו לך świadczy.

7. Lakisz i Azeka, twierdze, położone po stronie południowej i zachodniej, niedaleko Filistei.

8. Inicjatywa wyszła prawdop. od Jer. nie od króla, którego prorok z pod ogólnej kary nie wyłącza, por. w. 21. דרור Lev. 25, 10. wł. swobodny bieg. Zaimek להם odnosi się do narodu, zd. innych do niewolników.

5. W pokoju umrzesz, a jak palono dla ojców twoich, królów poprzednich, którzy byli przed tobą, tak palić będą i dla ciebie, a też „o panie!“ biadać będą po tobie; gdyż słowo to Ja wypowiedziałem, rzecze Wiekuisty.

6. I powtórzył Jeremjasz, prorok, Cydkjaszowi, królowi Judy, wszystkie te słowa w Jerozolimie,

7. Podczas gdy wojsko króla Babelu walczyło przeciw Jerozolimie i przeciw wszystkim miastom Judy jeszcze pozostałym, — przeciw Lachiszowi i przeciw Azeka; albowiem te jedne trzymały się z pośród miast Judy jako miasta warowne.

8. Słowo, które doszło Jeremjasza od Wiekuistego po zawarciu przez króla Cydkjasza przymierza z całym ludem, który był w Jerozolimie, aby ogłosili wpośród siebie swobodę.

9. Aby puścili każdy sługę swojego i każdy służebnicę swoję, Ibrejczyka albo Ibrejkę, na wolność, aby się nikt nimi — bratem swoim Judejczykiem — nie posługiwał.

10. I usłuchali wszyscy naczelnicy i wszystek lud, którzy byli weszli w przymierze, aby puścił każdy sługę swego i każdy służebnicę swoję na wolność, aby nie posługiwać się nimi nadal — usłuchali i puścili.

11. Ale gdy się później cofnęli i pobrali znowu sługi i służebnice, których byli puścili wolno, zniewalając ich sobie za sługi i służebnice,

12. Wtedy doszło słowo Wiekuistego Jeremjasza, aby w imieniu Wiekuistego ogłosił:

13. Tak rzecze Wiekuisty, Bóg Israela: Jam zawarł

9. Por. Ex. 21, 2. Deut. 15, 12. 15.

10. וכל העם mowa tu naturalnie o wyższych tylko klasach ludu, które w czasie wojennym wraz z służbą swą do Jerozolimy się schroniły.

11. Po ustąpieniu Chaldejczyków, zagrożonych przez Egipcjan, por. w. 21, 37. 5. mniemali oblężeni, że wszelkie niebezpieczeństwo minęło i żałowali wtedy, że się tak łatwo do poniesienia ciężkiej ofiary nakłonić dali. Zamiast ויכבישום *hif.* czyta keri jak w. 16. *Kal.*

12. Mowa wraca do napisu w w. 8. Zbyteczna uwaga מאת ה׳ widocznie przez późniejszą rękę wsunięta.

13. ביום nie ściśle w dniu, por. 7, 22; 11, 4.

14 הוֹצִאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים לֵאמֹר: מִקֵּץ
שֶׁבַע שָׁנִים תְּשַׁלְּחוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו הָעִבְרִי אֲשֶׁר יִמָּכֵר
לְךָ וַעֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים וְשִׁלַּחְתּוֹ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ וְלֹא־שָׁמְעוּ
15 אֲבוֹתֵיכֶם אֵלַי וְלֹא הִטּוּ אֶת־אָזְנָם: וַתָּשֻׁבוּ אַתֶּם הַיּוֹם
וַתַּעֲשׂוּ אֶת־הַיָּשָׁר בְּעֵינַי לִקְרֹא דְרוֹר אִישׁ לְרֵעֵהוּ וַתִּכְרְתוּ
16 בְרִית לְפָנַי בַּבַּיִת אֲשֶׁר־נִקְרָא שְׁמִי עָלָיו: וְתָשֻׁבוּ וַתְּחַלְּלוּ
אֶת־שְׁמִי וַתָּשִׁבוּ אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שִׁפְחָתוֹ אֲשֶׁר־
שִׁלַּחְתֶּם חָפְשִׁים לְנַפְשָׁם וַתִּכְבְּשׁוּ אֹתָם לִהְיוֹת לָכֶם
17 לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת: לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה אַתֶּם
לֹא־שְׁמַעְתֶּם אֵלַי לִקְרֹא דְרוֹר אִישׁ לְאָחִיו וְאִישׁ לְרֵעֵהוּ
הִנְנִי קֹרֵא לָכֶם דְּרוֹר נְאֻם־יְהוָה אֶל־הַחֶרֶב אֶל־הַדֶּבֶר
וְאֶל־הָרָעָב וְנָתַתִּי אֶתְכֶם לְזַוְעָה לְכֹל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ:
18 וְנָתַתִּי אֶת־הָאֲנָשִׁים הָעֹבְרִים אֶת־בְּרִתִי אֲשֶׁר לֹא־הֵקִימוּ
אֶת־דִּבְרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרְתוּ לְפָנַי הָעֶגֶל אֲשֶׁר כָּרְתוּ
19 לִשְׁנַיִם וַיַּעַבְרוּ בֵּין בְּתָרָיו: שָׂרֵי יְהוּדָה וְשָׂרֵי יְרוּשָׁלַם
הַסָּרִיסִים וְהַכֹּהֲנִים וְכֹל עַם הָאָרֶץ הָעֹבְרִים בֵּין בִּתְרֵי
20 הָעֵגֶל: וְנָתַתִּי אוֹתָם בְּיַד אֹיְבֵיהֶם וּבְיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם
וְהָיְתָה נִבְלָתָם לְמַאֲכָל לְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבֶהֱמַת הָאָרֶץ:
21 וְאֶת־צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה וְאֶת־שָׂרָיו אֶתֵּן בְּיַד אֹיְבֵיהֶם
וּבְיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וּבְיַד חֵיל מֶלֶךְ בָּבֶל הָעֹלִים מֵעֲלֵיכֶם:
22 הִנְנִי מְצַוֶּה נְאֻם־יְהוָה וַהֲשִׁבֹתִים אֶל־הָעִיר הַזֹּאת וְנִלְחֲמוּ

v. 17. לזעוה קרי חסר ו v. 18.

14. Liczba siedm zam. sześć jest tu okrągłą, tak samo mówi się ośm dni zam. tydzień, por. Deut. 15, 1. Ex. 23, 10. Lev. 25, 2. Przepis ten był dotąd a przynajmniej przez długi czas zaniechany.

16. לנפשם stosownie do ich pragnienia, do ich woli.

17. To też wyzwolę i Ja was, których za sługi Swe uważałem, z pod opieki Mojej, i wydam na pastwę wszystkich klęsk i niszczących potęg ziemi — לזועה por. 15, 4.

przymierze z ojcami waszymi w dzień, któregom ich wywiódł z ziemi Micraim, z domu niewoli, w te słowa:

14. Po upływie siedmiu lat puścicie każdy brata swego Ibrejczyka, któryby się zaprzedał tobie; a będzie ci służył przez sześć lat, poczém puścisz go wolno od ciebie! Ale nie słuchali Mnie ojcowie wasi, i nie nakłonili ucha swego.

15. I nawróciliście się wy dzisiaj i uczyniliście to, co prawe w oczach Moich, ogłaszając swobodę każdy bliźniemu swemu, i zawarliście przymierze przed obliczem Mojém, w domu, nad którem mianowane imię Moje.

16. Aleście się cofnęli i znieważyli znowu imię Moje i pobraliście każdy sługę swego, i każdy służebnicę swoję którychście byli puścili na wolność podług upodobania ich, i znieważyliście ich, aby wam byli sługami i służebnicami.

17. Przeto rzecze tak Wiekuisty: Wyście nie usłuchali Mnie, abyście ogłosili swobodę każdy bratu swemu, i każdy bliźniemu swemu; otóż Ja ogłoszę nad wami wolność, rzecze Wiekuisty — dla miecza, moru i głodu, i podam was na postrach wszystkim królestwom ziemi.

18. I podam tych ludzi, którzy przekroczyli przymierze Moje, którzy nie dotrzymali słów przymierza, które zawarli zemną przy cielcu, którego rozcięli na dwoje i przeszli między częściami jego —

19. Naczelników Judy i naczelników Jerozolimy, dworzan i kapłanów, i wszystek lud tej ziemi, którzy przeszli między częściami tego cielca —

20. I podam ich w moc wrogów ich, w moc czyhających na życie ich, i pójdą zwłoki ich na żer ptactwu nieba, i zwierzętom ziemi.

21. Cydkjasza też, króla Judy i naczelników jego podam w moc wrogów ich, w moc czyhających na życie ich, w moc wojska króla Babelu, które teraz odstąpiło od was.

22. Oto tylko rozkażę, rzecze Wiekuisty, a przywiodę

18. Podług zwyczaju przy zawieraniu umów, por. Gen. 15, 10. 17. העגל z domyślném לפני por. עלי יבח Ps. 50, 5.

19. Książęta Judy itd. tworzą apozycje do האנשים w. w. 18

20. Groźbę tę spełnią ci, którzy w mniemaniu waszém już nie wrócą.

עָלֶיהָ וּלְכָדוּהָ וְשָׂרְפָה בָאֵשׁ וְאֶת־עָרֵי יְהוּדָה אֶתֵּן שְׁמָמָה
מֵאֵין יֹשֵׁב׃

לה.

1 הַדָּבָר אֲשֶׁר־הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה בִּימֵי יְהוֹיָקִים
2 בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה לֵאמֹר׃ הָלוֹךְ אֶל־בֵּית הָרֵכָבִים
וְדִבַּרְתָּ אוֹתָם וְהֵבֵאתָם בֵּית יְהוָה אֶל־אַחַת הַלְּשָׁכוֹת
3 וְהִשְׁקִיתָ אוֹתָם יָיִן׃ וָאֶקַּח אֶת־יַאֲזַנְיָה בֶן־יִרְמְיָהוּ בֶּן־
חֲבַצִּנְיָה וְאֶת־אֶחָיו וְאֶת־כָּל־בָּנָיו וְאֶת כָּל־בֵּית הָרֵכָבִים׃
4 וָאָבִא אֹתָם בֵּית יְהוָה אֶל־לִשְׁכַּת בְּנֵי חָנָן בֶּן־יִגְדַּלְיָהוּ
אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר־אֵצֶל לִשְׁכַּת הַשָּׂרִים אֲשֶׁר מִמַּעַל
5 לְלִשְׁכַּת מַעֲשֵׂיָהוּ בֶן־שַׁלֻּם שֹׁמֵר הַסַּף׃ וָאֶתֵּן לִפְנֵי בְּנֵי
בֵית־הָרֵכָבִים גְּבִעִים מְלֵאִים־יַיִן וְכוֹסוֹת וָאֹמַר אֲלֵיהֶם שְׁתוּ־
6 יָיִן׃ וַיֹּאמְרוּ לֹא נִשְׁתֶּה־יַּיִן כִּי יוֹנָדָב בֶּן־רֵכָב אָבִינוּ צִוָּה

4. v. פסח בס"פ

Rozdział XXXV. W czasie pierwszej inwazyi Chaldejczyków za Jojakima, por. 2 Król. 24. schroniło się drobne pokolenie Rekabitów do ufortyfikowanej Jerozolimy. Plemię to midjanickiego pochodzenia 1 Kron. 2, 55. wyprowadzające ród swój od Jothry, teścia Mojżesza, Num. 10, 29. Sęd. 4, 11. a w przyjaznych stosunkach z Izraelitami żyjące, 1 Sam. 15, 6. przesiedliło się razem z nimi do Kanaan, gdzie wierni dawnym zwyczajom, nadal nomadyzujący byt prowadzili, Sęd. 4, 11. 17. Na kilka wieków przed Jeremjaszem nadał im Jonadab syn Rekaba 2 Król. 10, 15. 23 statut religijny, wedle którego między innemi używanie wina wzbronionem im zostało. Prorok, pragnąc stałość ich charakteru i czystość obyczajów publicznie skonstatować, zaprasza ich do wewnętrznego dworca świątyni i raczy ich tam tym napojem. Rekabici jednak wymawiają się zakazem patryarchy i założyciela ich sekty i nie dają się żadną miarą do przekroczenia zaleceń jego nakłonić. Otóż wierność tę, dochowaną tradycyi i pamięci praojca, przeciwstawia Jer. nieposłuszeństwu ludu względem woli Boga, który go też za krnąbrność i ustawiczny upór skarci.

2. Dom, tyle co rodzina, pokolenie. Nie posiadając żadnej nad nimi władzy, mógł ich tylko prosić, aby mu do świątyni towarzyszyli. לשכה wł. pomieszczenie, otwarte lub zamknięte hale przy pałacu królewskim, Jer. 36, 12. i wewnętrznym dworcu świątyni, Ezech.

ich napowrót na to miasto, aby walczyli przeciw niemu i zdobyli je i spalili ogniem; miasta też judzkie obrócę w pustynię dla braku mieszkańca!

ROZDZIAŁ XXXV.

1. Słowo, które doszło Jeremjasza od Wiekuistego za czasów Jehojakima, syna Jozjasza, króla Judy, głosząc:

2. Pójdziesz do domu Rekabitów, i pomówisz z nimi, a sprowadzisz ich do domu Wiekuistego, do jednej z komnat, a dasz się im napić wina!

3. Zabrałem tedy Jaazanję, syna Jeremjasza, syna Chabacynji, i braci jego, i wszystkich synów jego i cały dom Rekabitów.

4. I sprowadziłem ich do domu Wiekuistego, do komnaty synów Chanana, syna Igdalji, męża Bożego, która obok komnaty książęcej, położonej nad komnatą Maaseji, syna Szalluma, oddźwiernego.

5. I postawiłem przed synami domu Rekabitów czasze pełne wina i puhary, i rzekłem do nich: Napijcie się wina!

6. Oni wszakże rzekli: Nie pijamy wina; albowiem Jonadab, syn Rekaba, praojciec nasz, zakazał nam, mówiąc: Nie pijajcie wina, ani wy, ani synowie wasi na wieki.

40, 17, 44. Neh. 10, 5. obejmujące liczne sale np. radne, sądowe, biesiadne, w których zbierano się celem spożycia ofiar, 1 Sam. 9, 22. sale przeznaczone do wygłaszania publicznych wykładów, do składania utensylij, ornatów itd.

3. Imiona własne zakończono na יה wskazując, że byli to prozelici.

4. Przydomek „mąż Boży" odnosi się do Chanana, którego imię potomkowie jego, tworzący prawdopod. rodzinę proroczą, zachowali. Maaseja, prawdopod. ojciec Cefanji, drugiego z rzędu kapłana za Cydkjasza, por. 29, 25; 52, 24.

6. Jonadab, wzmiankowany 2 Król. 10, 15. 23. zabraniając im uprawy roli, sadzenia winnic i wszystkiego co do stałego osiedlenia się prowadzić może, chciał ich w prostocie obyczajów utrzymać, a przytem od zazdrości sąsiadów i walk zewnętrznych uchronić. Plemię koczujące, żadną własnością nieruchomą nie krępowane, może w każdej chwili namioty swe zwinąć i w inném miejscu grożących mu prześladowań uniknąć. Przepisów podobnych przestrzegali Nabatejczycy, poczytując je za rękojmię swej swobody. *Diodor* 19, 94.

7 עָלֵינוּ לֵאמֹר לָא תִשְׁתּוּ־יַיִן אַתֶּם וּבְנֵיכֶם עַד־עוֹלָם: וּבַיִת
לָא־תִבְנוּ וְזֶרַע לָא־תִזְרָעוּ וְכֶרֶם לָא־תִטָּעוּ וְלָא יִהְיֶה לָכֶם
כִּי בָאֳהָלִים תֵּשְׁבוּ כָּל־יְמֵיכֶם לְמַעַן תִּחְיוּ יָמִים רַבִּים
8 עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם גָּרִים שָׁם: וַנִּשְׁמַע בְּקוֹל
יְהוֹנָדָב בֶּן־רֵכָב אָבִינוּ לְכֹל אֲשֶׁר צִוָּנוּ לִבְלְתִּי שְׁתוֹת־
9 יַיִן כָּל־יָמֵינוּ אֲנַחְנוּ נָשֵׁינוּ בָּנֵינוּ וּבְנֹתֵינוּ: וּלְבִלְתִּי בְּנוֹת
10 בָּתִּים לְשִׁבְתֵּנוּ וְכֶרֶם וְשָׂדֶה וָזֶרַע לָא יִהְיֶה־לָּנוּ: וַנֵּשֶׁב
11 בָּאֳהָלִים וַנִּשְׁמַע וַנַּעַשׂ כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּנוּ יְהוֹנָדָב אָבִינוּ: וַיְהִי
בַּעֲלוֹת נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל אֶל־הָאָרֶץ וַנֹּאמֵר בָּאוּ
וְנָבוֹא יְרוּשָׁלַם מִפְּנֵי חֵיל הַכַּשְׂדִּים וּמִפְּנֵי חֵיל אֲרָם וַנֵּשֶׁב
12 בִּירוּשָׁלָם: וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ לֵאמֹר:
13 כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הָלוֹךְ וְאָמַרְתָּ לְאִישׁ
יְהוּדָה וְלִישְׁבֵי יְרוּשָׁלַם הֲלוֹא תִקְחוּ מוּסָר לִשְׁמֹעַ אֶל־
14 דְּבָרַי נְאֻם־יְהוָה: הוּקַם אֶת־דִּבְרֵי יְהוֹנָדָב בֶּן־רֵכָב אֲשֶׁר־
צִוָּה אֶת־בָּנָיו לִבְלְתִּי שְׁתוֹת־יַיִן וְלֹא שָׁתוּ עַד־הַיּוֹם הַזֶּה
כִּי שָׁמְעוּ אֶת מִצְוַת אֲבִיהֶם וְאָנֹכִי דִּבַּרְתִּי אֲלֵיכֶם הַשְׁכֵּם
15 וְדַבֵּר וְלֹא שְׁמַעְתֶּם אֵלָי: וָאֶשְׁלַח אֲלֵיכֶם אֶת־כָּל־עֲבָדַי
הַנְּבִיאִים ׀ הַשְׁכֵּם וְשָׁלֹחַ ׀ לֵאמֹר שֻׁבוּ־נָא אִישׁ מִדַּרְכּוֹ
הָרָעָה וְהֵיטִיבוּ מַעַלְלֵיכֶם וְאַל־תֵּלְכוּ אַחֲרֵי אֱלֹהִים
אֲחֵרִים לָעָבְדָם וּשְׁבוּ אֶל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־נָתַתִּי לָכֶם
וְלַאֲבֹתֵיכֶם וְלֹא הִטִּיתֶם אֶת־אָזְנְכֶם וְלֹא שְׁמַעְתֶּם אֵלָי:

v. 7. קמץ בשטא v. 15. נ א על ibid. קמץ בולק

7. Sadzenie winnic albo posiadanie ich zostaje w ścisłym związku z używaniem wina i przeciwnie.

8. נשמע łączy się z לבלתי ש-ות nie ze słowem צונו i usłuchaliśmy, tak że nie pijamy, itd.

11. W obecnej chwili przebywają wprawdzie w mieście, ale uczynili to czasowo wskutek wojny, która nagle wybuchła. Syryjczycy ארם byli sprzymierzeńcami Chaldejczyków, 2 Król. 24. 2.

13 Jer. korzysta z olmowy i z podanego motywu, by do zebranego ludu odpowiednie napomnienie wystosować.

7. Domów też nie budujcie, i nasienia nie rozsiewajcie, i winnic nie sadźcie, ani żadnej nie posiadajcie; lecz w namiotach zamieszkujcie po wszystkie dni wasze, abyście przez długie czasy żyli na ziemi, na której gościcie!

8. I tak usłuchaliśmy głosu Jonadaba, syna Rekaba, praojca naszego, we wszystkiem co nam nakazał, żebyśmy nie pijali wina po wszystkie dni nasze, my, żony nasze, synowie nasi, i córki nasze.

9. I żebyśmy nie budowali domów na mieszkanie nasze, a też winnicy, i roli, i siewu nie mieli.

10. I tak mieszkaliśmy w namiotach, i słuchaliśmy i czynili wedle wszystkiego, co nam rozkazał Jonadab, praojciec nasz.

11. Ale gdy nadciągnął Nebukadrecar, król Babelu, przeciw ziemi tej, rzekliśmy: Pójdźcie, a cofniemy się do Jerozolimy przed wojskiem Kasdejczyków, i przed wojskiem Aramu, a tak zostaliśmy w Jerozolimie.

12. I doszło słowo Wiekuistego Jeremjasza, głosząc:

13. Tak rzecze Wiekuisty zastępów, Bóg Israela: Pójdziesz i oświadczysz mężom Judy i mieszkańcom Jerozolimy: Izali nie przyjmiecie nauki, abyście posłuszni byli słowom Moim? rzecze Wiekuisty.

14. Zachowane zostały słowa Jehonadaba, syna Rekaba, który przykazał synom swoim, aby nie pijali wina; a nie pili go aż po dzień dzisiejszy bo posłuszni są przykazaniu praojca swego. Ja zaś przemawiałem do was, ustawicznie przemawiając, a nie słuchaliście Mnie.

15. I posyłałem do was wszystkie sługi Moje — proroków, ustawicznie posyłając, w te słowa: Nawróćcie się też każdy od drogi swojej niecnej, a poprawcie postępki wasze, a nie postępujcie za bóztwami cudzemi, by służyć im, a wtedy zostaniecie na tej ziemi, którą oddałem wam i ojcom waszym; aleście nie nakłonili ucha swego, aniście usłuchali Mnie.

14. הוקם *pass.* w formie nieosobistej: utrzymano, zachowano — ואנכי Ja, będący ojcem waszym duchowym.

15. אל האדמה zam על jak często.

16 כִּי הֵקִימוּ בְּנֵי יְהוֹנָדָב בֶּן־רֵכָב אֶת־מִצְוַת אֲבִיהֶם אֲשֶׁר
17 צִוָּם וְהָעָם הַזֶּה לֹא שָׁמְעוּ אֵלָי׃ לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה
אֱלֹהֵי צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי מֵבִיא אֶל־יְהוּדָה וְאֶל
כָּל־יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם אֵת כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי עֲלֵיהֶם
יַעַן דִּבַּרְתִּי אֲלֵיהֶם וְלֹא שָׁמֵעוּ וָאֶקְרָא לָהֶם וְלֹא עָנוּ׃
18 וּלְבֵית הָרֵכָבִים אָמַר יִרְמְיָהוּ כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יַעַן אֲשֶׁר שְׁמַעְתֶּם עַל־מִצְוַת יְהוֹנָדָב אֲבִיכֶם
וַתִּשְׁמְרוּ אֶת־כָּל־מִצְוֹתָיו וַתַּעֲשׂוּ כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה אֶתְכֶם׃
19 לָכֵן כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֹא־יִכָּרֵת אִישׁ
לִיהוֹנָדָב בֶּן־רֵכָב עֹמֵד לְפָנַי כָּל־הַיָּמִים׃

לו.

1 וַיְהִי בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִת לִיהוֹיָקִים בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה
2 הָיָה הַדָּבָר הַזֶּה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה לֵאמֹר׃ קַח־לְךָ
מְגִלַּת־סֵפֶר וְכָתַבְתָּ אֵלֶיהָ אֵת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי
אֵלֶיךָ עַל־יִשְׂרָאֵל וְעַל־יְהוּדָה וְעַל־כָּל־הַגּוֹיִם מִיּוֹם דִּבַּרְתִּי
3 אֵלֶיךָ מִימֵי יֹאשִׁיָּהוּ וְעַד הַיּוֹם הַזֶּה׃ אוּלַי יִשְׁמְעוּ בֵּית
יְהוּדָה אֵת כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר אָנֹכִי חֹשֵׁב לַעֲשׂוֹת לָהֶם

---

17. Por. 11. 11. Druga część wiersza brakuje w *Sept.* gdzie i następne wiersze liczne skrócenia i warjanty wykazują.

19. Ród jego przetrwa po wszystkie czasy, prawdop. w znaczeniu „długo". Wyrażenie עמד לפני wskazuje, że Rekabici uważali się za Nazyreów, czyli służbie Bożej poświęconych. Podobno istnieje jeszcze ta sekta w okolicach Mekki i w Mezopotamii.

Rozdział XXXVI. Czwartego roku panowania Jojakima odbiera Jer. polecenie, aby wygłoszone dotąd proroctwa swoje na piśmie utrwalił. W tym celu dyktuje je Baruchowi i każe mu je następnie publicznie w świątyni odczytać. Baruch spełnia dane sobie zlecenie ku końcowi następnego roku około 605. przed erą zwyczajną, gdy na wieść o bitwie pod Karkemisz 46, 2. i zbliżającego się zwycięzkiego Nebukadnecara lud w wielkich masach do stolicy spływał. Odczytuje on wtedy księgę wobec licznych słuchaczy a między innymi Michy b. Gemarji, który zawiadamia o tem zebranych w pałacu królewskim dygnitarzy. Ci przeczytawszy rodał przedstawiają go królowi, radząc

16. Tak, zachowali synowie Jehonadaba, syna Rekaba, rozkaz praojca swego, który przykazał im, ale lud ten nie usłuchał Mnie.

17. Przeto rzecze tak Wiekuisty, Bóg zastępów, Bóg Israela: Oto sprowadzę na Judę i na wszystkich mieszkańców Jerozolimy, wszystką niedolę, którąm wyrzekł przeciw nim, przeto żem mówił do nich, a nie usłuchali, i wołał do nich, a nie odpowiadali.

19. Do domu Rekabitów zaś rzekł Jeremjasz: Tak rzecze Wiekuisty zastępów, Bóg Israela: Dla tego, żeście słuchali rozkazu Jehonadaba, praojca waszego, a przestrzegali wszystkich przykazań jego, a czynili wedle wszystkiego co wam polecił:

19. Przeto rzecze tak Wiekuisty zastępów, Bóg Israela: Nie zbraknie Jonadabowi, synowi Rekaba, męża, któryby stał przed obliczem Mojém po wszystkie dni.

ROZDZIAŁ XXXVI.

1. I stało się roku czwartego Jehojakima, syna Jozjasza, króla Judy, że doszło Jeremjasza słowo to od Wiekuistego, głosząc:

2. Weźmiesz sobie rodał pisarski, a spiszesz na nim wszystkie słowa, którem wyrzekł do ciebie o Israelu i o Judzie i o wszystkich narodach, od dnia, któregom począł mówić z tobą — od dni Jozjasza aż po dzień dzisiejszy.

3. Może rozważy dom Judy wszystką niedolę, którą

---

współcześnie Jeremjaszowi i Baruchowi, aby się w bezpiecznem miejscu ukryli. Jojakim grzejąc się w porze zimowej przy ogniu pali stopniowo przeczytane ustępy i każe niezwłocznie obu winnych ująć, opieka jednak Boża czuwa nad nimi i ocala ściganych. Poczem przepowiada prorok haniebną śmierć Jojakimowi i upadek jego dynastyi, spaloną zaś księgę spisuje powtórnie, uzupełniając ją dalszymi suplementami. Jawne i stanowcze to wystąpienie władzy świeckiej przeciw instytucyi proroctwa w osobie Jer. reprezentowanej, przyspieszyło ostateczną katastrofę, otworzyło bowiem szerokie pole zgubnej działalności kapłanów i fałszywych proroków, których słaby następca Jojakima, Cydkjasz, już ukrócić nie mógł.

2. Nie poraz pierwszy napisać, lecz z pojedynczych luźnych kartek skopjować.

3. Mowa tu nie o możliwej klęsce, lecz o pewnej, już zbliżającej się

לְמַעַן יָשׁוּבוּ אִישׁ מִדַּרְכּוֹ הָרָעָה וְסָלַחְתִּי לַעֲוֹנָם
4 וּלְחַטָּאתָם׃ וַיִּקְרָא יִרְמְיָהוּ אֶת־בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּהוּ
וַיִּכְתֹּב בָּרוּךְ מִפִּי יִרְמְיָהוּ אֵת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה אֲשֶׁר־דִּבֶּר
5 אֵלָיו עַל־מְגִלַּת־סֵפֶר׃ וַיְצַוֶּה יִרְמְיָהוּ אֶת־בָּרוּךְ לֵאמֹר
6 אֲנִי עָצוּר לֹא אוּכַל לָבוֹא בֵּית יְהוָה׃ וּבָאתָ אַתָּה וְקָרָאתָ
בַּמְּגִלָּה אֲשֶׁר־כָּתַבְתָּ מִפִּי אֶת־דִּבְרֵי יְהוָה בְּאָזְנֵי הָעָם
בֵּית יְהוָה בְּיוֹם צוֹם וְגַם בְּאָזְנֵי כָל־יְהוּדָה הַבָּאִים
7 מֵעָרֵיהֶם תִּקְרָאֵם׃ אוּלַי תִּפֹּל תְּחִנָּתָם לִפְנֵי יְהוָה וְיָשֻׁבוּ
אִישׁ מִדַּרְכּוֹ הָרָעָה כִּי־גָדוֹל הָאַף וְהַחֵמָה אֲשֶׁר־דִּבֶּר
8 יְהוָה אֶל־הָעָם הַזֶּה׃ וַיַּעַשׂ בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּהוּ כְּכֹל אֲשֶׁר־
צִוָּהוּ יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא לִקְרֹא בַסֵּפֶר דִּבְרֵי יְהוָה בֵּית
9 יְהוָה׃ וַיְהִי בַּשָּׁנָה הַחֲמִשִּׁית לִיהוֹיָקִים בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ
מֶלֶךְ־יְהוּדָה בַּחֹדֶשׁ הַתְּשִׁעִי קָרְאוּ צוֹם לִפְנֵי יְהוָה כָּל־
הָעָם בִּירוּשָׁלַם וְכָל־הַבָּא מֵעָרֵי יְהוּדָה בִּירוּשָׁלָם׃
10 וַיִּקְרָא בָרוּךְ בַּסֵּפֶר אֶת־דִּבְרֵי יִרְמְיָהוּ בֵּית יְהוָה בִּלְשְׁכַּת
גְּמַרְיָהוּ בֶן־שָׁפָן הַסֹּפֵר בֶּחָצֵר הָעֶלְיוֹן פֶּתַח שַׁעַר בֵּית־
11 יְהוָה הֶחָדָשׁ בְּאָזְנֵי כָל־הָעָם׃ וַיִּשְׁמַע מִכָּיְהוּ בֶן־גְּמַרְיָהוּ
12 בֶּן־שָׁפָן אֶת־כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה מִן־הַסֵּפֶר׃ וַיֵּרֶד בֵּית־

4. Jeremjasz dyktował Baruchowi.

5. עצור nie uwięziony, ponieważ wedle w. 19. na wolnej stopie się znajdował, lecz powstrzymany, prawdopod. zakazem króla, który po wypadku podanym w rozd. 26. wstępu do świątyni mu wzbronił, tak też tłumaczyć należy לא אוכל nie wolno mi.

6. Podług w. 9. nie był to zwykły, peryodycznie obchodzony, lecz post nadzwyczajny z powodu groźnych okoliczności dla uproszenia łaski Bożej ogłoszony, ztąd יום צום zam. הצום.

7. Tak, aby modlitwa skutek swój, mianowicie skruchę sprowadziła, por. 37, 20; 42, 2.

9. Powodem zarządzenia powszechnego postu była prawdopod. wiadomość o klęsce Egipcjan pod Karkemisz, którą prorok przewidywał. Dziewiąty miesiąc odpowiada grudniowi.

10. Sala Gemarji, syna byłego sekretarza stanu czyli kanclerza Szafana, 2 Król. 22, 3. i brata Achikama, 26, 24. nie mogłaby zgro-

zamyślam uczynić im — aby się nawrócili, każdy z drogi swej niecnej, i abym odpuścił winy i grzechy ich.

4. I tak wezwał Jeremjasz Barucha, syna Neryi, i spisał Baruch z ust Jeremjasza wszystkie słowa Wiekuistego, które był wyrzekł do niego, na rodale piśmiennym.

5. I polecił Jeremjasz Baruchowi, i rzekł: Jestem powstrzymany, nie mogę przyjść do domu Wiekuistego.

6. Przeto idź ty, i odczytaj z tego rodału, któryś napisał z ust moich, słowa Wiekuistego w uszy ludu, w domu Wiekuistego, w dzień postu; w uszy też wszystkich z Judy, przybywających z miast swoich odczytaj je.

7. Może przyjdzie błaganie ich przed oblicze Wiekuistego, a nawróci się każdy od drogi swej niecnej; gdyż wielkim jest gniew i oburzenie, które objawił Wiekuisty przeciw ludowi temu.

8. I uczynił Baruch, syn Neryi, według wszystkiego, co mu polecił Jeremjasz, by odczytał z księgi słowa Wiekuistego w domu Wiekuistego.

9. I stało się roku piątego Jehojakima, syna Jozjasza, króla Judy, miesiąca dziewiątego, że ogłoszono post przed obliczem Wiekuistego całemu ludowi w Jerozolimie, i całemu ludowi przybywającemu z miast Judy do Jerozolimy.

10. I odczytał Baruch z księgi słowa Jeremjasza w domu Wiekuistego, w komnacie Gemarji, syna Szafana, kanclerza, w dworcu górnym, u wejścia do nowej bramy domu Wiekuistego, w uszy całego ludu.

11. A gdy usłyszał Michajhu, syn Gemarji, syna Szafana, wszystkie słowa Wiekuistego z księgi, —

12. Zstąpił do domu królewskiego, do komnaty kanclerza,

madzonego ludu pomieścić, rozumieć przeto należy, że Baruch stał u jej wejścia פתח mając lud zebrany na dworcu przed sobą, por. 20, 2; 26, 10; 35, 2.

12. Z położonej wyżej świątyni, por. ויעל 26, 10. zeszedł do kancelaryi królewskiej, znajdującej się na dworcu pałacu w. 20. gdzie się panowie czyli wyżsi dygnitarze państwa zbierali, por. w. 24. Eliszama, następca Szafana w urzędzie. Elnathan b. Akbor, wymieniony 26, 22.

הַמֶּלֶךְ עַל־לִשְׁכַּת הַסֹּפֵר וְהִנֵּה־שָׁם כָּל־הַשָּׂרִים יוֹשְׁבִים
אֱלִישָׁמָע הַסֹּפֵר וּדְלָיָהוּ בֶן־שְׁמַעְיָהוּ וְאֶלְנָתָן בֶּן־עַכְבּוֹר
וּגְמַרְיָהוּ בֶן־שָׁפָן וְצִדְקִיָּהוּ בֶן־חֲנַנְיָהוּ וְכָל־הַשָּׂרִים: 13 וַיַּגֶּד
לָהֶם מִיכָיְהוּ אֵת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר שָׁמַע בִּקְרֹא בָרוּךְ
בַּסֵּפֶר בְּאָזְנֵי הָעָם: 14 וַיִּשְׁלְחוּ כָל־הַשָּׂרִים אֶל־בָּרוּךְ אֶת־
יְהוּדִי בֶּן־נְתַנְיָהוּ בֶּן־שֶׁלֶמְיָהוּ בֶן־כּוּשִׁי לֵאמֹר הַמְּגִלָּה
אֲשֶׁר קָרָאתָ בָּהּ בְּאָזְנֵי הָעָם קְחֶנָּה בְיָדְךָ וָלֵךְ וַיִּקַּח
בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּהוּ אֶת־הַמְּגִלָּה בְּיָדוֹ וַיָּבֹא אֲלֵיהֶם: 15 וַיֹּאמְרוּ
אֵלָיו שֵׁב־נָא וּקְרָאֶנָּה בְּאָזְנֵינוּ וַיִּקְרָא בָרוּךְ בְּאָזְנֵיהֶם:
16 וַיְהִי כְּשָׁמְעָם אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים פָּחֲדוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ
וַיֹּאמְרוּ אֶל־בָּרוּךְ הַגֵּד נַגִּיד לַמֶּלֶךְ אֵת כָּל־הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה: 17 וְאֶת־בָּרוּךְ שָׁאֲלוּ לֵאמֹר הַגֶּד־נָא לָנוּ אֵיךְ כָּתַבְתָּ
אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה מִפִּיו: 18 וַיֹּאמֶר לָהֶם בָּרוּךְ מִפִּיו
יִקְרָא אֵלַי אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַאֲנִי כֹּתֵב עַל־הַסֵּפֶר
בַּדְיוֹ: 19 וַיֹּאמְרוּ הַשָּׂרִים אֶל־בָּרוּךְ לֵךְ הָסָתֵר אַתָּה
וְיִרְמְיָהוּ וְאִישׁ אַל־יֵדַע אֵיפֹה אַתֶּם: 20 וַיָּבֹאוּ אֶל־הַמֶּלֶךְ
חָצֵרָה וְאֶת־הַמְּגִלָּה הִפְקִדוּ בְּלִשְׁכַּת אֱלִישָׁמָע הַסֹּפֵר
וַיַּגִּידוּ בְּאָזְנֵי הַמֶּלֶךְ אֵת כָּל־הַדְּבָרִים: 21 וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ
אֶת־יְהוּדִי לָקַחַת אֶת־הַמְּגִלָּה וַיִּקָּחֶהָ מִלִּשְׁכַּת אֱלִישָׁמָע

13. Micha syn Gemarji, wnuk Szafana, prawdop. stryj Gedalji, późniejszego namiestnika bab., nie miał może złych zamiarów donosząc o treści odczytu Barucha.

14. Jehudi, nie imię własne lecz rodowe, judejczyk pochodzenia etjopskiego por Deut. 23, 8, towarzyszący później dygnitarzom do króla i czytający mu zabraną księgę, był prawdop. adjutantem Jojakima, por. w. 21.

15. שב ponieważ stał przed nimi, czekając rozkazów.

16. Słysząc tak śmiałe i groźne słowa, spoglądali przerażeni jeden na drugiego, niezdecydowani co począć. Z jednej strony znali niebezpieczeństwo na jakie proroka narażą, gdy o tem króla zawiadomią, z drugiej strony nakazywał im obowiązek rzeczy podobnej nie przemilczeć

17. Pragnąc winę proroka zmniejszyć i stan rzeczy dokładnie

a oto zasiadali tam właśnie wszyscy książęta: Eliszama kanclerz, i Delajahu, syn Szemaji, i Elnathan, syn Achbora, i Gemarjahu, syn Szafana, i Cydkijahu, syn Chananji, i wszyscy inni książęta.

13. I opowiedział im Michajhu wszystkie słowa, które słyszał, gdy czytał Baruch z księgi w uszy ludu.

14. Wtedy posłali wszyscy książęta do Barucha Jehudję, syna Nethanji, syna Szelemji, syna Kuszy z poleceniem: Rodał z którego czytałeś w uszy ludu zabierz go w rękę twą, a przyjdź! Wziął tedy Baruch, syn Neryi, rodał w rękę swą, i przyszedł do nich.

15. I rzekli do niego: Siadajże i przeczytaj to w uszy nasze! I czytał Baruch w uszy ich.

16. I stało się, gdy usłyszeli wszystkie one słowa, że zwrócili się zalęknieni jeden do drugiego, i rzekli do Barucha: Bezwarunkowo oznajmić musimy królowi wszystkie te rzeczy!

17. Barucha też rozpytywali się jak następuje: Opowiedzże nam, jakoś pisał wszystkie te słowa z ust jego?

18. I odpowiedział im Baruch: Ustnie dyktował mi wszystkie te słowa, a jam spisywał do księgi atramentem.

19. Wtedy rzekli książęta do Barucha: Idź a ukryj się ty i Jeremjasz, a niechaj nikt nie wié gdzie jesteście!

20. Poczem udali się do króla na dworzec, oddawszy rodał do schowania w komnacie Eliaszamy, kanclerza, i opowiedzieli w uszy króla wszystkie te rzeczy.

21. Tedy posłał król Jehudję, aby zabrał on rodał, i przy-

skonstatować, pytają się, czy Baruch rzeczywiście słowa Jer. wiernie powtórzył, i czy może bez jego wiedzy i woli to uczynił.

18. יקרא nie אמר *imperf.* czytywał często, prawdop. z luźnych, nieuporządkowanych notatek, w których tylko sam Jer. zorjentować się mógł. Baruch stwierdza, że istotnym autorem jest Jer. i że czynnością jego było wyłącznie przepisywanie.

19 Powodowani życzliwością radzą im póki czas się ukryć, por. w. 26.

20. Na dworzec zamku królewskiego, gdzie może na audjencję czekali. Samą księgę zostawili, w nadziei, że jej król zobaczyć nie zażąda.

21. מעל wł. „ponad" ponieważ król siedział, oni zaś stojąc go otaczali, por. 52, 12. Gen. 18, 8. 1 Król. 10, 8.

הַסֹּפֵר וַיִּקְרָאֶהָ יְהוּדִי בְּאָזְנֵי הַמֶּלֶךְ וּבְאָזְנֵי כָּל־הַשָּׂרִים
22 הָעֹמְדִים מֵעַל הַמֶּלֶךְ׃ וְהַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב בֵּית הַחֹרֶף בַּחֹדֶשׁ
23 הַתְּשִׁיעִי וְאֶת־הָאָח לְפָנָיו מְבֹעֶרֶת׃ וַיְהִי ׀ כְּקָרְאוֹ יְהוּדִי
שְׁלֹשׁ דְּלָתוֹת וְאַרְבָּעָה יִקְרָעֵהָ בְּתַעַר הַסֹּפֵר וְהִשְׁלֵךְ
אֶל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר אֶל־הָאָח עַד־תֹּם כָּל־הַמְּגִלָּה עַל־הָאֵשׁ
24 אֲשֶׁר עַל־הָאָח׃ וְלֹא פָחֲדוּ וְלֹא קָרְעוּ אֶת־בִּגְדֵיהֶם
הַמֶּלֶךְ וְכָל־עֲבָדָיו הַשֹּׁמְעִים אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה׃
25 וְגַם אֶלְנָתָן וּדְלָיָהוּ וּגְמַרְיָהוּ הִפְגִּעוּ בַּמֶּלֶךְ לְבִלְתִּי שְׂרֹף
26 אֶת־הַמְּגִלָּה וְלֹא שָׁמַע אֲלֵיהֶם׃ וַיְצַוֵּה הַמֶּלֶךְ אֶת־
יְרַחְמְאֵל בֶּן־הַמֶּלֶךְ וְאֶת־שְׂרָיָהוּ בֶן־עַזְרִיאֵל וְאֶת־שֶׁלֶמְיָהוּ
בֶּן־עַבְדְּאֵל לָקַחַת אֶת־בָּרוּךְ הַסֹּפֵר וְאֶת יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא
27 וַיַּסְתִּרֵם יְהוָה׃ וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ אַחֲרֵי
שְׂרֹף הַמֶּלֶךְ אֶת־הַמְּגִלָּה וְאֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר כָּתַב
28 בָּרוּךְ מִפִּי יִרְמְיָהוּ לֵאמֹר׃ שׁוּב קַח־לְךָ מְגִלָּה אַחֶרֶת
וּכְתֹב עָלֶיהָ אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל־
הַמְּגִלָּה הָרִאשֹׁנָה אֲשֶׁר שָׂרַף יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ־יְהוּדָה׃
29 וְעַל־יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ־יְהוּדָה תֹּאמַר כֹּה אָמַר יְהוָה אַתָּה
שָׂרַפְתָּ אֶת־הַמְּגִלָּה הַזֹּאת לֵאמֹר מַדּוּעַ כָּתַבְתָּ עָלֶיהָ
לֵאמֹר בֹּא יָבוֹא מֶלֶךְ בָּבֶל וְהִשְׁחִית אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת
30 וְהַשְׁבִּית מִמֶּנָּה אָדָם וּבְהֵמָה׃ לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה
עַל־יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה לֹא־יִהְיֶה־לּוֹ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא

22. Król przebywał prawdop. w pałacu zimowym בית התרף Am. 3, 15. gdzie w tej chwili, w grudniu, przy kominku się grzał — ואח a co się tyczy האח fajerki czyli kotlinki מבערת to była ona rozżarzona.

23. דלת prawdop. to samo co rabiniczne שער rozdział — ed. innych karta, kolumna — יקרעה *imperf.* wyraża powtarzaną czynność. תער הספר scyzoryk wzięty od kanclerza, wedł. innych nóż do temperowania trzciny pisarskiej. Odcinał je król.

24. Z obawy przed królem udawali i ministrowie, że czytane groźby wrażenia na nich nie czynią, por. 2 Król. 22, 11.

25. Nietylko, że się król nie uląkł, ale nie zwracał nawet uwagi na czynione sobie przedstawienia, aby księgi nie niszczył.

niósł go z komnaty Eliszamy, kanclerza. I czytał go Jehudi przed uszyma króla i przed uszyma wszystkich książąt stojących wokoło króla.

22. Król zaś przebywał w gmachu zimowym, jako w miesiącu dziewiątym, a ognisko przed nim było rozżarzone.

23. I stało się ile razy odczytał Jehudi trzy rozdziały albo cztery, że odcinał je scyzorykiem kanclerza i wrzucał je w ogień, który na ognisku, aż znikł cały rodał w ogniu, który na ognisku.

24. Ale nie ulękli się ani rozdarli szat swoich król i wszyscy słudzy jego, którzy słyszeli wszystkie te słowa.

25. A chociaż Elnathan i Delajahu i Gemarjahu nalegali na króla, aby nie palił onego rodału, nie usłuchał ich.

26. I rozkazał król Jerachmeelowi, synowi królewskiemu, i Seraji, synowi Azriela, i Szelemji, synowi Abdeela, aby ujęli Barucha, pisarza i Jeremjasza, proroka — ale ukrył ich Wiekuisty.

27. I doszło słowo Wiekuistego Jeremjasza po spaleniu przez króla onego rodału wraz z słowami, które był spisał Baruch z ust Jeremjasza, głosząc:

28. Weźmiesz sobie na nowo rodał inny, i napiszesz na nim wszystkie słowa poprzednie, które były w rodale pierwszym, spalonym przez Jehojakima, króla Judy!

29. O Jehojakimie zaś, królu Judy, powiesz: Tak rzecze Wiekuisty: Tyś spalił rodał ten, mówiąc: Czemuś napisał na nim w tych słowach: „Przyjść przyjdzie król Babelu i spustoszy ziemię tę i wypleni z niej ludzi i zwierzęta!"

30. Przeto rzecze tak Wiekuisty o Jehojakimie, królu Judy: Nie pozostanie mu nikt, któryby zasiadał na stolicy

26. בן המלך nie syn obecnego króla, lecz wogóle potomek królewskiego rodu, por. 38, 6. Cef. 1, 8. Opieka Boża ukryła ich przed okiem poszukujących.

28. הראשונה w przeciwstawieniu do księgi na nowo spisanej, późniejszej.

30. Pierwsza część przepowiedni spełniła się rychło przez tragiczny koniec Jojachina, który zaledwie trzy miesiące na tronie ojcowskim zasiadał, por. 22, 28. co do drugiej części, por. uwagę do 22, 18.

דָּוִד וְנִבְלָתוֹ תְּהִיֶה מֻשְׁלֶכֶת לַחֹרֶב בַּיּוֹם וְלַקֶּרַח בַּלָּיְלָה׃
31 וּפָקַדְתִּי עָלָיו וְעַל־זַרְעוֹ וְעַל־עֲבָדָיו אֶת־עֲוֹנָם וְהֵבֵאתִי
עֲלֵיהֶם וְעַל־יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם וְאֶל־אִישׁ יְהוּדָה אֵת כָּל־
32 הָרָעָה אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי אֲלֵיהֶם וְלֹא שָׁמֵעוּ׃ וַיִּרְמְיָהוּ
קַח ׀ מְגִלָּה אַחֶרֶת וַיִּתֶּנָהּ אֶל־בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּהוּ הַסֹּפֵר
וַיִּכְתֹּב עָלֶיהָ מִפִּי יִרְמְיָהוּ אֵת כָּל־דִּבְרֵי הַסֵּפֶר אֲשֶׁר
שָׂרַף יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ־יְהוּדָה בָּאֵשׁ וְעוֹד נוֹסַף עֲלֵיהֶם דְּבָרִים
רַבִּים כָּהֵמָּה׃

לז.

1 וַיִּמְלֹךְ־מֶלֶךְ צִדְקִיָּהוּ בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ תַּחַת כָּנְיָהוּ בֶּן־יְהוֹיָקִים
2 אֲשֶׁר הִמְלִיךְ נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל בְּאֶרֶץ יְהוּדָה׃ וְלֹא
שָׁמַע הוּא וַעֲבָדָיו וְעַם הָאָרֶץ אֶל־דִּבְרֵי יְהוָה אֲשֶׁר
3 דִּבֶּר בְּיַד יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא׃ וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ אֶת־
יְהוּכַל בֶּן־שֶׁלֶמְיָה וְאֶת־צְפַנְיָהוּ בֶן־מַעֲשִׂיָּה הַכֹּהֵן אֶל־
יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא לֵאמֹר הִתְפַּלֵּל־נָא בַעֲדֵנוּ אֶל־יְהוָה
4 אֱלֹהֵינוּ׃ וְיִרְמְיָהוּ בָּא וְיֹצֵא בְּתוֹךְ הָעָם וְלֹא־נָתְנוּ אֹתוֹ
5 בֵּית הַכְּלִיא׃ וְחֵיל פַּרְעֹה יָצָא מִמִּצְרָיִם וַיִּשְׁמְעוּ

v. 4. תכלוא קרי

31. Por. 35, 17.

32. Im podobnych, czyli podobnej treści.

Rozdział XXXVII. Na wiadomość o zbliżającej się do oblężonej Jerozolimy odsieczy egipskiej deleguje Cydkjasz dwóch wyższych urzędników do Jeremjasza z prośbą, aby pomodlił się o zwycięztwo sprzymierzeńców i z zapytaniem, czyby w danych warunkach nie należało w oporze przeciw Nebukadnecarowi do ostatka wytrwać. Prorok daje odpowiedź przeczącą, przestrzegając przed zgubnemi następstwami dalszego jątrzenia nieprzyjaciół. W tymże czasie znaglają proroka osobiste sprawy do chwilowego opuszczenia stolicy — zamiar jednak ten udaremniony zostaje przez dowódcę straży, który go w bramie Binjamina aresztuje, posądzając o chęć przejścia do Chaldejczyków, którzy cały jeszcze kraj zajmowali. Wtrącony do podziemnego lochu w domu kanclerza Jonathana, zostaje tam przez dłuższy czas, póki go król, w postanowieniach swych chwiejny, do-

Dawida, a trup jego będzie wyrzucony na upał we dnie i na chłód w nocy.

31. I poszukiwać będę na nim, i na rodzie jego, i na sługach jego przewinień ich, i sprowadzę na nich i na mieszkańców Jerozolimy i na mężów Judy wszystką niedolę, którą zapowiadałem im, ale nie słuchali.

32. Jeremjasz zaś wziął rodał inny i oddał go Baruchowi, synowi Neryi, pisarzowi, i spisał on na nim z ust Jeremjasza wszystkie słowa księgi, które był spalił Jehojakim, król Judy, w ogniu; a nadto dodano do nich wiele mów im podobnych.

ROZDZIAŁ XXXVII.

1. I panował jako król Cydkjasz, syn Jozjasza, miasto Konji, syna Jehojakima, którego ustanowił królem Nebukadrecar, król Babelu, w ziemi judzkiej.

2. Ale nie słuchał ani on, ani słudzy jego, ani lud onej ziemi słów Wiekuistego, które wyrzekł był przez Jeremjasza, proroka.

3. I posłał król Cydkjasz Jehuchala, syna Szelemji, i Cefanję, syna Maaseji, kapłana, do Jeremjasza, proroka, z poleceniem: pomódl się też za nami do Wiekuistego, Boga naszego!

4. Jeremjasz zaś wchodził i wychodził wówczas w pośród ludu, a nie osadzono go jeszcze w domu zamknięcia.

5. Tymczasem wyruszyło było wojsko Faraona z Micraim,

siebie nie powołuje, by się z nim osobiście i w tajemnicy porozumieć. Prorok obstaje przy swojem, nagląc do niezwłocznego poddania się — na co król zdecydować się nie ma odwagi. Na prośbę jednak proroka internuje go w mniej uciążliwém więzieniu, mianowicie na głównym odwachu straży pałacowej.

1. וימלך מלך por. 23, 5. אשר odnosi się do Cydkjasza, przedtem Matanjasza, por. 2 Król. 24, 17.

3. Te same osoby 21, 1; 29, 25; 38, 1. Cydkjasz uważał chwilę cofnięcia się Chaldejczyków za promień łaski Bożej i pragnął, aby go prorok, którego osobiście szanował, w nadziei jego utwierdził.

4. Uwaga opowiadającego: w owym czasie był jeszcze Jer. na wolnej stopie, tak że mógł swobodnie z ludem się komunikować.

5. Określenie ogólnego położenia. Egipcjanie wyruszyli pod wodzą Faraona Hofry, por. 44, 30.

הַכַּשְׂדִּים הַצָּרִים עַל־יְרוּשָׁלַם אֶת־שִׁמְעָם וַיַּעֲלוּ מֵעַל
6 יְרוּשָׁלָם: וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא
7 לֵאמֹר: כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כֹּה תֹאמְרוּ אֶל־
מֶלֶךְ יְהוּדָה הַשֹּׁלֵחַ אֶתְכֶם אֵלַי לִדְרֹשֵׁנִי הִנֵּה | חֵיל
8 פַּרְעֹה הַיֹּצֵא לָכֶם לְעֶזְרָה שָׁב לְאַרְצוֹ מִצְרָיִם: וְשָׁבוּ
הַכַּשְׂדִּים וְנִלְחֲמוּ עַל־הָעִיר הַזֹּאת וּלְכָדָהּ וּשְׂרָפָהּ בָּאֵשׁ:
9 כֹּה אָמַר יְהוָה אַל־תַּשִּׁאוּ נַפְשֹׁתֵיכֶם לֵאמֹר הָלוֹךְ
10 יֵלְכוּ מֵעָלֵינוּ הַכַּשְׂדִּים כִּי לֹא יֵלֵכוּ: כִּי אִם־הִכִּיתֶם כָּל־
חֵיל כַּשְׂדִּים הַנִּלְחָמִים אִתְּכֶם וְנִשְׁאֲרוּ־בָם אֲנָשִׁים
מְדֻקָּרִים אִישׁ בְּאָהֳלוֹ יָקוּמוּ וְשָׂרְפוּ אֶת־הָעִיר הַזֹּאת
11 בָּאֵשׁ: וְהָיָה בְּהֵעָלוֹת חֵיל הַכַּשְׂדִּים מֵעַל יְרוּשָׁלַם מִפְּנֵי
12 חֵיל פַּרְעֹה: וַיֵּצֵא יִרְמְיָהוּ מִירוּשָׁלַם לָלֶכֶת אֶרֶץ
13 בִּנְיָמִן לַחֲלֵק מִשָּׁם בְּתוֹךְ הָעָם: וַיְהִי־הוּא בְּשַׁעַר בִּנְיָמִן
וְשָׁם בַּעַל פְּקֻדֹּת וּשְׁמוֹ יִרְאִיָּה בֶּן־שֶׁלֶמְיָה בֶּן־חֲנַנְיָה
וַיִּתְפֹּשׂ אֶת־יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא לֵאמֹר אֶל־הַכַּשְׂדִּים אַתָּה
14 נֹפֵל: וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ שֶׁקֶר אֵינֶנִּי נֹפֵל עַל־הַכַּשְׂדִּים וְלֹא
שָׁמַע אֵלָיו וַיִּתְפֹּשׂ יִרְאִיָּה בִּירְמְיָהוּ וַיְבִאֵהוּ אֶל־הַשָּׂרִים:

9 Por. 29, 8. נפשתיכם samych siebie הלך ילכו wyraża nadzieję zupełnego odstąpienia Chaldejczyków.

10. Upadek miasta jest niewątpliwy i nieunikniony, tak że choćby nawet Judejczycy przy pomocy Egipcjan wojska Chaldejskie pobili, a w namiotach ich tylko garstka rannych pozostała, to i ta garstka wystarczy, aby stolicę zdobyć i spalić — איש באהלו k żdy w namiocie swoim się zerwie.

12 Jer. miał wówczas przypadłe mu dziedzictwo objąć לחלק *hif.* wł. zarządzić podział, „w pośród ludu" o ile lud miejscowy prawo jego do spuścizny publicznie stwierdzić musiał, aby prawomocności nabrało. Znaczenie לחלק „prześliznąć się" do ludu, zostaje w sprzeczności z zapewnieniem Jeremjasza wyrażonem w w. 14. Zd. innych mowa tu o przypadającym mu udziale w dochodach kapłańskich od rodzinnego mi sta mu należnych. Według *Illsley* zamierzał po upływie roku sobotniego objąć w posiadanie grunt, który jak zwykle w tym roku publiczną własność stanowił.

a gdy usłyszeli o tém Kasdejczycy, oblegający Jerozolimę, odstąpili od Jerozolimy.

6. Tedy doszło słowo Wiekuistego Jeremjasza, proroka, głosząc:

7. Tak rzecze Wiekuisty, Bóg Israela: Tak oświadczycie królowi Judy, posyłającego was do mnie, aby się mnie poradzić: Oto wojsko Faraona, które wyruszyło wam na odsiecz, cofnie się do ziemi swej Micraim.

8. A wtedy wrócą też Kasdejczycy, i będą walczyli przeciw miastu temu, i zdobędą je i spalą ogniem!

9. Tak rzecze Wiekuisty: Nie łudźcie samych siebie słowami: odstąpić odstąpią od nas Kasdejczycy, gdyż nie odstąpią.

10. Bo choćbyście pobili całe wojsko Kasdejczyków, walczących z wami, a pozostali w pośród nich tylko pojedynci zranieni — każdy z namiotu swego by się porwali, i spaliliby miasto to ogniem.

11. Gdy jednak odstąpić musiało wojsko Kasdejczyków od Jerozolimy z powodu wojska Faraona,

12. Chciał wtedy wyjść Jeremjasz z Jerozolimy, by udać się do ziemi Binjamin, aby podnieść udział swój ztamtąd w pośród ludu.

13. Gdy wszakże wstąpił do bramy Binjamina, znajdował się tam wachmistrz imieniem Iryjah, syn Szelemji, syna Chananji, który ujął Jeremjasza, proroka, wołając: „Do ziemi Kasdejczyków ty przechodzisz!"

14. Wprawdzie odpowiedział Jeremjasz: „Kłamstwo! nie przechodzę do Kasdejczyków!" i nie zważał nań; Iryjah jednak ujął Jeremjasza i przywiódł go do książąt.

13. Jakkolwiek Chaldejczycy z pod miasta ustąpili, to się jednak zupełnie z granic kraju nie cofnęli, zajmując zdobyte twierdze i inne ważniejsze stanowiska. Zresztą wystarczało zapewnienie proroka 21, 9 że jedynym sposobem ocalenia jest dobrowolna kapitulacja, aby nienawiść zagorzalców nań ściągnąć. שער בניתן por. Zach. 14, 10. בעל פקדת od פקד wyższy dozorca, oficer straży. Podejrzenie, że prorok zostaje w tajemnych stosunkach z nieprzyjaciołom nabrało przez opuszczenie miasta prawdopodobieństwa.

15 וַיִּקְצְפוּ הַשָּׂרִים עַל־יִרְמְיָהוּ וְהִכּוּ אֹתוֹ וַיִּתְּנוּ אוֹתוֹ בֵּית
הָאָסוּר בֵּית יְהוֹנָתָן הַסֹּפֵר כִּי־אֹתוֹ עָשׂוּ לְבֵית הַכֶּלָא׃
16 כִּי בָא יִרְמְיָהוּ אֶל־בֵּית הַבּוֹר וְאֶל־הַחֲנִיּוֹת וַיֵּשֶׁב־שָׁם
17 יִרְמְיָהוּ יָמִים רַבִּים׃ וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ וַיִּקָּחֵהוּ
וַיִּשְׁאָלֵהוּ הַמֶּלֶךְ בְּבֵיתוֹ בַּסֵּתֶר וַיֹּאמֶר הֲיֵשׁ דָּבָר מֵאֵת
יְהוָה וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ יֵשׁ וַיֹּאמֶר בְּיַד־מֶלֶךְ בָּבֶל תִּנָּתֵן׃
18 וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ אֶל־הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ מֶה חָטָאתִי לְךָ
וְלַעֲבָדֶיךָ וְלָעָם הַזֶּה כִּי־נְתַתֶּם אוֹתִי אֶל־בֵּית הַכֶּלָא׃
19 וְאַיּוֹ נְבִיאֵיכֶם אֲשֶׁר־נִבְּאוּ לָכֶם לֵאמֹר לֹא־יָבֹא מֶלֶךְ־
20 בָּבֶל עֲלֵיכֶם וְעַל הָאָרֶץ הַזֹּאת׃ וְעַתָּה שְׁמַע־נָא אֲדֹנִי
הַמֶּלֶךְ תְּפִלָּתִי לְפָנֶיךָ וְאַל־תְּשִׁבֵנִי בֵּית יְהוֹנָתָן
21 הַסֹּפֵר וְלֹא אָמוּת שָׁם׃ וַיְצַוֶּה הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ וַיִּפְקְדוּ
אֶת־יִרְמְיָהוּ בְּחֲצַר הַמַּטָּרָה וְנָתֹן לוֹ כִּכַּר־לֶחֶם לַיּוֹם
מִחוּץ הָאֹפִים עַד־תֹּם כָּל־הַלֶּחֶם מִן־הָעִיר וַיֵּשֶׁב יִרְמְיָהוּ
בַּחֲצַר הַמַּטָּרָה׃

לח.

1 וַיִּשְׁמַע שְׁפַטְיָה בֶן מַתָּן וּגְדַלְיָהוּ בֶן־פַּשְׁחוּר וְיוּכַל בֶּן־

19. v. ואיה קרי

15. Wina Jer. była w ich oczach jasną i dalszych dowodów nie wymagającą.

16. כי בא zam. ויבא por. כי פקד 1 Sam. 2, 21. בית הבור budynek mieszczący w sobie podziemia, por. Gen. 40, 15. Ex. 12, 29. חניות *pl.* od חָנוּת w aram. dyalekcie budka, cela, w mowie rabinicznej sklep — tu podziemne więzienie, podług w. 20. i 38, 26. bardzo ciężkie.

17. Prawdopodobnie po powrocie Chaldejczyków w 9. roku Cydkjasza, por. w. 19. gdy przepowiednia Jer. się spełniła. W tajemnicy przed dygnitarzami, których się obawia, pyta się król, czy doszło go słowo rozjaśniające położenie

19. Jer. motywuje prośbę swoją rezultatem, stwierdzającym, że jest niewinnym, i że tylko w imię prawdy przemawiał. ואיה gdzie są teraz owi fałszywi prorocy, którzy was łudzili, czemuż się pochowali i zamilkli?

20. תפל por. 36, 7.

15. I rozgniewali się książęta na Jeremjasza i kazali go obić, i wsadzili go do więzienia, do domu Jehonatana, kanclerza, bo ten zamienili na dom zamknięcia.

16. I tak wszedł Jeremjasz do ciemnicy, i do lochów, i pozostawał tam Jeremjasz przez czas długi.

17. Wszakże posłał raz król Cydkjasz i kazał go sprowadzić; i zapytał się go król w domu swoim potajemnie, i rzekł: Czy jest jakie słowo od Wiekuistego? I rzekł Jeremjasz: Jest! i dodał: „W moc króla Babelu wydany będziesz!"

18. Poczem rzekł Jeremjasz do króla Cydkjasza: Cóżem zgrzeszył tobie i sługom twoim, i ludowi twemu, żeście osadzili mnie w domu zamknięcia?

19. I gdzież teraz prorocy wasi, którzy prorokowali wam, głosząc: Nie przyciągnie król Babelu przeciw wam, ani przeciw ziemi tej!

20. A tak racz wysłuchać mnie, panie mój, królu! Niechaj też dojdzie błaganie moje przed oblicze twe, a nie odsyłaj mnie do domu Jehonatana, kanclerza, abym nie zginął tam!

21. I rozkazał król Cydkjasz, i oddali Jeremjasza pod nadzór w dworcu straży, i wydzielano mu po bochenku chleba na dzień z ulicy piekarskiej, póki nie wyczerpnął się wszystek chléb w mieście. I tak zostawał Jeremjasz w dworcu straży.

ROZDZIAŁ XXXVIII.

1. Usłyszał zaś Szefatja, syn Mathana, i Gedaljahu, syn

21. Pomimo szacunku dla osoby proroka nie śmie go jednak król zupełnie uwolnić, a może czuł się urażonym szorstkością jego odpowiedzi, w. 17. ככר לחם małej wagi chleb חוץ האפים ulica przez piekarzy zamieszkała, zkąd dostarczano zapasów dla dworu, gdy ludzie prywatni sami sobie chleb wypiekali.

Rozdział XXXVIII. Wskutek ustawicznych nalegań proroka, aby stolica dobrowolnie się poddała, oskarżają go znajdujący się u steru panowie o zdradę, a uzyskawszy przyzwolenie króla, aby z nim wedle upodobania postępowali, wrzucają go do grzęskiej cysterny na dziedzińcu pałacowym się znajdującej. Tam mógłby głodową śmiercią zginąć, gdyby etjopskiego pochodzenia rzezaniec, Ebedmelech, nie wstawił się za nim u króla i z grożącego niebezpieczeństwa nie ocalił. Wezwany do monarchy pragnącego raz jeszcze osobiście rady jego zasięgnąć, prorok obstaje wytrwale przy zdaniu swojem, tylokrotnie wygłoszoném — na życzenie wszakże Cydkjasza nie wyjawia nikomu istotnego przedmiotu rozmowy.

1. Por. 37, 3; 21, 1. כל העם wyraża, że Jer. przed nikim przestróg swych nie taił.

שַׁלֶּמְיָהוּ וּפַשְׁחוּר בֶּן־מַלְכִּיָּה אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר יִרְמְיָהוּ
2 מְדַבֵּר אֶל־כָּל־הָעָם לֵאמֹר׃ כֹּה אָמַר יְהוָה הַיֹּשֵׁב בָּעִיר
הַזֹּאת יָמוּת בַּחֶרֶב בָּרָעָב וּבַדָּבֶר וְהַיֹּצֵא אֶל־הַכַּשְׂדִּים
3 יִחְיֶה וְהָיְתָה־לּוֹ נַפְשׁוֹ לְשָׁלָל וָחָי׃ כֹּה אָמַר יְהוָה
הִנָּתוֹן תִּנָּתֵן הָעִיר הַזֹּאת בְּיַד חֵיל מֶלֶךְ־בָּבֶל וּלְכָדָהּ׃
4 וַיֹּאמְרוּ הַשָּׂרִים אֶל־הַמֶּלֶךְ יוּמַת נָא אֶת־הָאִישׁ הַזֶּה כִּי
עַל־כֵּן הוּא מְרַפֶּא אֶת־יְדֵי אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה הַנִּשְׁאָרִים ו
בָּעִיר הַזֹּאת וְאֶת יְדֵי כָל־הָעָם לְדַבֵּר אֲלֵיהֶם כַּדְּבָרִים
הָאֵלֶּה כִּי ו הָאִישׁ הַזֶּה אֵינֶנּוּ דֹרֵשׁ לְשָׁלוֹם לָעָם הַזֶּה כִּי
5 אִם־לְרָעָה׃ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ הִנֵּה־הוּא בְיֶדְכֶם כִּי־
6 אֵין הַמֶּלֶךְ יוּכַל אִתְּכֶם דָּבָר׃ וַיִּקְחוּ אֶת־יִרְמְיָהוּ וַיַּשְׁלִכוּ
אֹתוֹ אֶל־הַבּוֹר ו מַלְכִּיָּהוּ בֶן־הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בַּחֲצַר הַמַּטָּרָה
וַיְשַׁלְּחוּ אֶת־יִרְמְיָהוּ בַּחֲבָלִים וּבַבּוֹר אֵין מַיִם כִּי אִם־
7 טִיט וַיִּטְבַּע יִרְמְיָהוּ בַּטִּיט׃ וַיִּשְׁמַע עֶבֶד־מֶלֶךְ הַכּוּשִׁי
אִישׁ סָרִיס וְהוּא בְּבֵית הַמֶּלֶךְ כִּי־נָתְנוּ אֶת יִרְמְיָהוּ אֶל־
8 הַבּוֹר וְהַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר בִּנְיָמִן׃ וַיֵּצֵא עֶבֶד־מֶלֶךְ מִבֵּית
9 הַמֶּלֶךְ וַיְדַבֵּר אֶל־הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר׃ אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ הֵרֵעוּ
הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשׂוּ לִירְמְיָהוּ הַנָּבִיא
אֵת אֲשֶׁר־הִשְׁלִיכוּ אֶל־הַבּוֹר וְיָמֹת תַּחְתָּיו מִפְּנֵי הָרָעָב

v. 2. וחיה קרי

2. Por. 21, 9.

4. יומת את *acc.* w konstr. z *pass.* por. חוקם את 35, 14. Głosząc bezskuteczność obrony, odbiera wszystkim odwagę.

5. Król przyznaje się do niemocy wobec namiętnych żądań oskarżycieli — אתכם zam. אִתְּכֶם por. ולא ירע אתי Gen. 39, 6. Zd. innych zam. אִתָּם w takim razie byłaby to uwaga Barucha.

6. Obawiając się stronników Jer. unikali publicznej egzekucyi, i spuścili go dla tego potajemnie do bezwodnej cysterny, Gen. 37, 24. Cysterna była własnością jednego z królewiczów — taką posiadał zresztą i każdy prywatny człowiek, Jez. 36, 16.

7. עבד-מלך jak אבימלך, אחימלך imię własne, nadane mu prawdopod.

Paszchura, i Juchal, syn Szelemji, i Paszchur, syn Malkji słowa, które Jeremjasz zwiastował całemu ludowi, głosząc:

2. Tak rzecze Wiekuisty: Kto pozostanie w mieście tém, zginie od miecza, głodu i moru; ale kto wyjdzie do Kasdejczyków zachowa życie, a będzie mu dusza jego zdobyczą, i żyw zostanie.

3. Tak bowiem rzecze Wiekuisty: Wydane, wydane będzie miasto to w moc wojska króla Babelu, i zdobędzie je!

4. Rzekli przeto owi książęta do króla: Uśmierconym być musi człowiek ten, ponieważ ubezwładnia on ręce wojowników pozostałych w mieście, i ręce całego ludu, przemawiając do nich słowami takiemi; albowiem człowiek ten nie stara się o pomyślność tego ludu, lecz tylko o niedolę jego!

5. I rzekł król Cydkjasz: Oto on w mocy waszej; bo i król nie może nic wobec was.

6. I tak zabrali Jeremjasza, i wrzucili go do cysterny Malkji, syna królewskiego, która na dworcu straży, i spuścili Jeremjasza po powrozach, — w cysternie zaś tej nie było wody, lecz tylko błoto, — i ugrzązł Jeremjasz w oném błocie.

7. Gdy jednak usłyszał Ebed-Melech, Kuszyta, rzezaniec, będący w domu królewskim, że wrzucono Jeremjasza do cysterny, — król zaś przebywał wtedy w bramie Binjamina, —

8. Wyszedł tedy Ebed-Melech z domu królewskiego, i rzekł do króla temi słowy:

9. Panie mój i królu! Niecnie postąpili ci mężowie tem wszystkiem co uczynili Jeremjaszowi, prorokowi, którego teraz wrzucili do cysterny, tak żeby na tem miejscu swojém umarł z głodu, gdyż niema już chleba w mieście.

zam. właściwego, etjopskiego, przy objęciu służby. Pełnił on obowiązki eunucha w haremie בבית המלך które zwykle murzynom z powodu ich brzydoty powierzano.

9. Ponieważ przy rozdziale codziennych racyj chleba obecnym nie jest, a z głębi studni o należną sobie porcję 37, 21. upominać się nie może, to musi z powodu panującego w mieście niedostatku, gdy każdy wyłącznie sobą zajęty, rychło z głodu umrzeć — תחתיו tam, na miejscu, por. 2 Sam. 2, 23.

10 כִּי אֵין הַלֶּחֶם עוֹד בָּעִיר: וַיֹּצֵא הַמֶּלֶךְ אֶת עֶבֶד־מֶלֶךְ
הַכּוּשִׁי לֵאמֹר קַח בְּיָדְךָ מִזֶּה שְׁלֹשִׁים אֲנָשִׁים וְהַעֲלִיתָ
11 אֶת־יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא מִן־הַבּוֹר בְּטֶרֶם יָמוּת: וַיִּקַּח עֶבֶד־
מֶלֶךְ אֶת־הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ וַיָּבֹא בֵּית־הַמֶּלֶךְ אֶל־תַּחַת
הָאוֹצָר וַיִּקַּח מִשָּׁם בְּלוֹיֵ הַסְּחָבוֹת וּבְלוֹיֵ מְלָחִים
12 וַיְשַׁלְּחֵם אֶל־יִרְמְיָהוּ אֶל־הַבּוֹר בַּחֲבָלִים: וַיֹּאמֶר עֶבֶד־
מֶלֶךְ הַכּוּשִׁי אֶל־יִרְמְיָהוּ שִׂים נָא בְּלוֹאֵי הַסְּחָבוֹת
וְהַמְּלָחִים תַּחַת אַצִילוֹת יָדֶיךָ מִתַּחַת לַחֲבָלִים וַיַּעַשׂ
13 יִרְמְיָהוּ כֵּן: וַיִּמְשְׁכוּ אֶת־יִרְמְיָהוּ בַּחֲבָלִים וַיַּעֲלוּ אֹתוֹ
14 מִן־הַבּוֹר וַיֵּשֶׁב יִרְמְיָהוּ בַּחֲצַר הַמַּטָּרָה: וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ
צִדְקִיָּהוּ וַיִּקַּח אֶת־יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא אֵלָיו אֶל־הַמְּבוֹא הַשְּׁלִישִׁי
אֲשֶׁר בְּבֵית יְהוָה וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל־יִרְמְיָהוּ שֹׁאֵל אֲנִי
15 אֹתְךָ דָּבָר אַל־תְּכַחֵד מִמֶּנִּי דָּבָר: וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ אֶל־
צִדְקִיָּהוּ כִּי אַגִּיד לְךָ הֲלוֹא הָמֵת תְּמִיתֵנִי וְכִי אִיעָצְךָ
16 לֹא תִשְׁמַע אֵלָי: וַיִּשָּׁבַע הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ אֶל־יִרְמְיָהוּ
בַּסֵּתֶר לֵאמֹר חַי־יְהוָה אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה־לָנוּ אֶת־הַנֶּפֶשׁ
הַזֹּאת אִם־אֲמִיתֶךָּ וְאִם־אֶתֶּנְךָ בְּיַד הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר
17 מְבַקְשִׁים אֶת־נַפְשֶׁךָ: וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ אֶל־צִדְקִיָּהוּ
כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אִם־יָצֹא תֵּצֵא
אֶל־שָׂרֵי מֶלֶךְ־בָּבֶל וְחָיְתָה נַפְשֶׁךָ וְהָעִיר הַזֹּאת לֹא תִשָּׂרֵף
18 בָּאֵשׁ וְחָיִיתָה אַתָּה וּבֵיתֶךָ: וְאִם לֹא־תֵצֵא אֶל־שָׂרֵי מֶלֶךְ
בָּבֶל וְנִתְּנָה הָעִיר הַזֹּאת בְּיַד הַכַּשְׂדִּים וְשָׂרְפוּהָ בָּאֵשׁ

v. 11. מהכות קרי. v. 16. בתיב ולא קרי

10. Trzydziestu ludzi, aby możliwemu oporowi ze strony nieprzyjaciół proroka zapobiedz — prawdop. jednak zam. שלשה wedle prawideł składni bowiem powinno być איש

11. מחב od חָתָה zwiotszałe szmaty, albo בלוים w. 12. od בלה włóczyć — מלחים od מלח wycierać, a zatem szmaty znoszonej i wytartej czy rozdartej odzieży — אציל zgięcie stawu, pachwina, Ezech. 13, 18.

10. I polecił król Ebed-Melechowi, Kuszycie, i rzekł: Zabierz z sobą ztąd trzydziestu ludzi, a wyciągniesz Jeremjasza, proroka, z cysterny zanim umrze!

11. I zabrał Ebed-Melech ludzi tych ze sobą, i wszedł do domu królewskiego, pod skarbiec, i nabrał ztamtąd szmat podartych i szmat znoszonych i spuścił je do Jeremjasza, do onej cysterny, na powrozach.

12. Poczem rzekł Ebed-Melech, Kuszyta, do Jeremjasza: Podłóżże te szmaty podarte i znoszone pod pachwiny rąk twoich, pod powrozy! I uczynił Jeremjasz tak.

13. I wyciągnęli Jeremjasza powrozami, i wydobyli go z cysterny; i pozostał Jeremjasz w dworcu straży.

14. Tedy posłał król Cydkjasz, i kazał sprowadzić Jeremjasza, proroka, do siebie, do wejścia trzeciego, które w przybytku Wiekuistego, i rzekł król do Jeremjasza: Chciałbym się ciebie o coś zapytać, nie ukrywaj nic przedemną!

15. I rzekł Jeremjasz do Cydkjasza: Jeżeli ci powiem, czyż nie każesz mnie zabić? a gdy ci poradzę, wszak nie posłuchasz mnie!

16. I przysiągł król Cydkjasz Jeremjaszowi potajemnie i rzekł: Żyw Wiekuisty, który stworzył nam duszę tę, — że cię nie zabiję, i że nie wydam cię w moc ludzi owych, którzy czyhają na życie twoje!

17. Na to rzekł Jeremjasz do Cydkjasza: Tak rzecze Wiekuisty, Bóg zastępów, Bóg Israela: Jeżeli dobrowolnie wyjdziesz do książąt króla Babelu, tedy zachowaną zostanie dusza twoja, a miasto to nie będzie spalone ogniem; a tak będziesz żył ty i dom twój.

18. Jeżeli zaś nie wyjdziesz do książąt króla Babelu

12. Aby się sznury w ciało nie wrzynały, a zmorzony głodem sił do utrzymania się nie stracił.

14. „Tedy posłał", po upływie pewnego czasu. „Wejście trzecie", prawdopod. tajemne, prowadzące od świątyni do pałacu, a zarezerwowane wyłącznie dla króla, por. מבוא המלך החיצונה 2 Król. 16, 18. Zd. innych zam. השלישים oficerów służbowych, czyli adjutantów królewskich, por. 2 Król. 7, 2; 9, 25; 10, 25.

16. Zapewniając mu uroczyście bezkarność, zachowuje sobie jednak milcząco swobodę postanowień.

17. Nebukadnecar sam przebywał w Ribla 39, 5.

19 וְאַתָּה לֹא־תִמָּלֵט מִיָּדָם׃ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ
אֶל־יִרְמְיָהוּ אֲנִי דֹאֵג אֶת־הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר נָפְלוּ אֶל־
20 הַכַּשְׂדִּים פֶּן־יִתְּנוּ אֹתִי בְּיָדָם וְהִתְעַלְּלוּ־בִי׃ וַיֹּאמֶר
יִרְמְיָהוּ לֹא יִתֵּנוּ שְׁמַע־נָא ׀ בְּקוֹל יְהוָה לַאֲשֶׁר אֲנִי דֹבֵר
21 אֵלֶיךָ וְיִיטַב לְךָ וּתְחִי נַפְשֶׁךָ׃ וְאִם־מָאֵן אַתָּה לָצֵאת זֶה
22 הַדָּבָר אֲשֶׁר הֹרָאֲנִי יְהוָה׃ וְהִנֵּה כָל־הַנָּשִׁים אֲשֶׁר נִשְׁאָרוּ
בְּבֵית מֶלֶךְ־יְהוּדָה מוּצָאוֹת אֶל־שָׂרֵי מֶלֶךְ בָּבֶל וְהֵנָּה
אֲמֹרוֹת הִסִּיתוּךָ וְיָכְלוּ לְךָ אַנְשֵׁי שְׁלֹמֶךָ דָּמְבְּעוּ בַבֹּץ רַגְלֶךָ
23 נָסֹגוּ אָחוֹר׃ וְאֶת־כָּל־נָשֶׁיךָ וְאֶת־בָּנֶיךָ מוֹצִאִים אֶל־
הַכַּשְׂדִּים וְאַתָּה לֹא־תִמָּלֵט מִיָּדָם כִּי בְיַד מֶלֶךְ־בָּבֶל
24 תִּתָּפֵשׂ וְאֶת־הָעִיר הַזֹּאת תִּשְׂרֹף בָּאֵשׁ׃ וַיֹּאמֶר
צִדְקִיָּהוּ אֶל־יִרְמְיָהוּ אִישׁ אַל־יֵדַע בַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְלֹא
25 תָמוּת׃ וְכִי־יִשְׁמְעוּ הַשָּׂרִים כִּי־דִבַּרְתִּי אִתָּךְ וּבָאוּ אֵלֶיךָ
וְאָמְרוּ אֵלֶיךָ הַגִּידָה־נָּא לָנוּ מַה־דִּבַּרְתָּ אֶל־הַמֶּלֶךְ אַל־
26 תְּכַחֵד מִמֶּנּוּ וְלֹא נְמִיתֶךָ וּמַה־דִּבֶּר אֵלֶיךָ הַמֶּלֶךְ׃ וְאָמַרְתָּ
אֲלֵיהֶם מַפִּיל־אָנִי תְחִנָּתִי לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ לְבִלְתִּי הֲשִׁיבֵנִי
27 בֵּית יְהוֹנָתָן לָמוּת שָׁם׃ וַיָּבֹאוּ כָל־הַשָּׂרִים אֶל־

חסר יו״ר v. 22.

19. Król przypuszcza, że go rzeczywiście Chaldejczycy życia nie pozbawią, obawia się jednak, aby go nie wydali w moc zbiegów żydowskich, w obozie nieprzyjacielskim zebranych, którzy wywrą na nim pomstę za klęski, które długim oporem swoim na kraj sprowadził — והתעללו por. 1 Sam. 6, 6.

20. לאשר co się tyczy, por. ולישמעאל Gen. 17, 20. לרבר הזה Gen. 19, 21.

22 Skutki dobrowolnego poddania się, których król się obawia, są płonne, ale rzeczywiście smutne i opłakane będą następstwa, które dalszy daremny opór sprowadzi. Najprzód opuszczą i zdradzą go jego przyjaciele, obecni podżegacze, którzy o własnem tylko ocaleniu myśląc, osobę króla na szwank wystawią, i następnie urągać mu będą własne jego kobiety, które dla przypodobania się nowym panom, upadłego i nieszczęśliwego władcę swego publicznie wyśmieją. Kobiety opiewały zwykle czyny zwycięzców, 1 Sam. 18, 7. טָבְעוּ *hof.* pogrą-

niechybnie wydane będzie miasto to w moc Kasdejczyków, i spalą je ogniem, a i ty nie ujdziesz ręki ich!

19. I rzekł król Cydkjasz do Jeremjasza: Obawiam się tylko Judejczyków, którzy już do Kasdejczyków przeszli, — że mnie wydadzą w ręce ich, aby poswawolili mną!

20. I odpowiedział Jeremjasz: Nie wydadzą: Chciej usłuchać głosu Wiekuistego w tém, o czem mówię do ciebie, a dobrze ci będzie, i zachowaną zostanie dusza twoja!

21. Gdybyś się wszakże wzbraniał wyjść — oto słowo, które objawił mi Wiekuisty:

22. Zaprawdę, wszystkie niewiasty, które pozostaną w domu króla Judy wyprowadzone będą do książąt króla Babelu, a powiedzą one: „Zwiedli cię i zmogli przyjaciele twoi, — a gdy ugrzęzły w kałuży nogi twe, cofnęli się wstecz!“

23. Wszystkie zaś żony twoje, i wszystkie dzieci twoje, wyprowadzą do Kasdejczyków, a i ty sam nie ujdziesz ręki ich, lecz ręką króla Babelu ujętym będziesz, a miasto to spalisz ogniem.

24. I rzekł Cydkjasz do Jeremjasza: Niechaj się nikt nie dowié o tej rozmowie naszej, abyś nie zginął!

25. Wszakże gdyby usłyszeli książęta, że mówiłem z tobą, a przyszliby do ciebie i powiedzieli ci: „Opowiedzże nam coś mówił z królem, — nie ukrywaj przed nami, abyśmy cię nie zabili! — a co rzekł król do ciebie?“

26. Odpowiesz im wtedy: Wynurzyłem tylko prośbę mą przed królem, aby nie odesłał mnie do domu Jehonatana, abym nie zginął tam!

27. Rzeczywiście przybyli wszyscy książęta do Jeremjasza,

żone zostały, czyli ugrzęzły, wedle starożytnych tłumaczy *hif.* przyjaciele pogrążyli, zam. הִטְבִּיעוּ אנשי שלמך wł. mężowie zaufania twojego.

23. Prorok stwierdza raz jeszcze to, co oku ducha jego w wizyi się przedstawiło. *Sept.* czyt. תִּשָּׂרֵף równolegle do תתפש konstrukcja byłaby w tym razie taka sama jak 35, 14. 36, 22.

24. Aby się nikt nie dowiedział, że myśl o kapitulacyi przedmiot narady stanowiła i wogóle pod rozwagę była wzięta. Abyś nie zginął, mianowicie z rozkazu mojego.

26. Por. 36, 7.

יִרְמְיָהוּ וַיִּשְׁאֲלוּ אֹתוֹ וַיַּגֶּד לָהֶם כְּכָל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר
28 צִוָּה הַמֶּלֶךְ וַיֵּחָרְשׁוּ מִמֶּנּוּ כִּי לֹא־נִשְׁמַע הַדָּבָר: וַיֵּשֶׁב
יִרְמְיָהוּ בַּחֲצַר הַמַּטָּרָה עַד־יוֹם אֲשֶׁר־נִלְכְּדָה יְרוּשָׁלִָם *
וְהָיָה כַּאֲשֶׁר נִלְכְּדָה יְרוּשָׁלִָם:

לט.

1 בַּשָּׁנָה הַתְּשִׁעִית לְצִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה בַּחֹדֶשׁ הָעֲשִׂרִי
בָּא נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל וְכָל־חֵילוֹ אֶל־יְרוּשָׁלִַם וַיָּצֻרוּ
2 עָלֶיהָ: בְּעַשְׁתֵּי־עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְצִדְקִיָּהוּ בַּחֹדֶשׁ הָרְבִיעִי
3 בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ הָבְקְעָה הָעִיר: וַיָּבֹאוּ כָּל שָׂרֵי
מֶלֶךְ־בָּבֶל וַיֵּשְׁבוּ בְּשַׁעַר הַתָּוֶךְ נֶרְגַל שַׂרְאֶצ�er סַמְגַּר־נְבוֹ
שַׂרְסְכִים רַב־סָרִים נֶרְגַל שַׂרְאֶצ�er רַב־מָג וְכָל־שְׁאֵרִית
4 שָׂרֵי מֶלֶךְ־בָּבֶל: וַיְהִי כַּאֲשֶׁר רָאָם צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה
וְכָל אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה וַיִּבְרְחוּ וַיֵּצְאוּ לַיְלָה מִן־הָעִיר דֶּרֶךְ
גַּן הַמֶּלֶךְ בְּשַׁעַר בֵּין הַחֹמֹתַיִם וַיֵּצֵא דֶּרֶךְ הָעֲרָבָה:
5 וַיִּרְדְּפוּ חֵיל־כַּשְׂדִּים אַחֲרֵיהֶם וַיַּשִּׂגוּ אֶת־צִדְקִיָּהוּ בְּעַרְבוֹת
יְרֵחוֹ וַיִּקָּחֻהוּ וַיַּעֲלֻהוּ אֶל־נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל
6 רִבְלָתָה בְּאֶרֶץ חֲמָת וַיְדַבֵּר אִתּוֹ מִשְׁפָּטִים: וַיִּשְׁחַט
מֶלֶךְ בָּבֶל אֶת־בְּנֵי צִדְקִיָּהוּ בְּרִבְלָה לְעֵינָיו וְאֶת כָּל־חֹרֵי

v. 28. פסקא באמצע פסוק ל"ט .3 כצ"ל בסין

28. Druga część wiersza łączy się z rozdziałem następnym.

Rozdział XXXIX. Powtarza poczęści wiadomości zaczerpnięte z 2 Król. 25 i rozd. 52. Opis zdobycia Jerozolimy ogranicza się tu jednak wyłącznie na wypadkach zostających w związku z przepowiedniami proroka, które ściśle się spełniają i na dalszych losach jego po katastrofie. W rozd. 52. brak zato wszelkiej wzmianki o Jeremjaszu.

1. Suche daty, stwierdzające początek i koniec oblężenia, z opuszczeniem wszystkich towarzyszących temu wypadkowi szczegółowych okoliczności, por. 52, 4—7.

2. Oblężenie trwało zatem 18 miesięcy.

3. Rozłożyli się w samej Jerozolimie, oblegając mur środkowy, oddzielający zdobytą już dolną część miasta od górnej, czyli twierdzy

i wypytywali się go, ale odpowiedział im zgodnie ze wszystkiemi słowami temi, które polecił król. I tak odstąpili od niego, gdyż nie rozgłosiła się ta rzecz.

28. Jeremjasz zaś pozostawał w domu straży aż do dnia, którego zdobyto Jerozolimę. I stało się gdy zdobyto Jerozolimę, —

ROZDZIAŁ XXXIX.

1. Roku dziewiątego Cydkjasza, króla Judy, miesiąca dziesiątego nadciągnął Nebukadrecar, król Babelu, ze wszystkiem wojskiem swojém do Jerozolimy i osaczyli ją.

2. Jedenastego zaś roku Cydkjasza, miesiąca czwartego, dziewiątego tegoż miesiąca, zrobiono wyłom w mieście.

3. I wtargnęli wszyscy książęta króla Babelu i usadowili się u bramy środkowej: Nergal-Szarecer, Samgar, Nebu-Sarsechim naczelnik eunuchów, Nergal-Szarecer, naczelnik magów, i wszyscy inni książęta króla Babelu.

4. A gdy ujrzał ich Cydkjasz, król Judy, i wszyscy wojownicy, uciekli, i uszli w nocy z miasta drogą do ogrodu królewskiego, bramą między dwoma murami, i skierowali się na drogę do Araby.

5. Ale pognało wojsko Kasdejczyków za nimi, i doścignęli Cydkjasza na równinach jerechońskich, i ujęli go, i przywiedli do Nebukadnecara, króla Babelu, do Rybli w ziemi Chamath; i wydał nań wyrok.

6. I kazał wyrznąć król Babelu synów Cydkjasza w Ryble przed oczyma jego; wszystkich też panów Judy kazał wyrznąć król Babelu.

Cyońskiej. Główną kwaterę książąt przeniesiono do bramy tego muru, por. 2 Król. 20, 4. i Jez. 38, 4. W ten sposób powiada *Raszi* spełniło się proroctwo, 1, 15. נבו jako zakończenie imienia własnego bez analogii, dlatego łączą niekt. נבו z następnem שרסכים Ponieważ w w. 13. te same imiona wraz z tytułami się powtarzają, uważają niekt. סמגר za dittografią tytułu שר מג por. רב מג towarzyszący wojskom naczelnik magów, w Zendav. magavan, potężny, obdarzony siłą słowa — imię zaś נבושרסכים za identyczne z נבושובן w w. 13 רב סרים por. 2 Król. 18, 17.

4. Por. 52, 7.

5. W pościgu szło głównie o ujęcie króla, który złożoną przysięgę holdowniczą złamał — za to też jedynie ucierpiał tak srogą karę.

7. Oczy zaś Cydkjasza oślepił i kazał go okuć w okowy, aby go sprowadzić do Babelu.

8. Dom też królewski i domy ludu spalili Kasdejczycy ogniem, a mury Jerozolimy zburzyli.

9. A ostatek ludu pozostały w mieście, i zbiegów, którzy byli zbiegli do niego, i inny lud pozostały uprowadził Nebuzaradan, naczelnik straży przybocznej, do Babelu.

10. Tylko najbiedniejszych z ludu, którzy nic nie posiadali, zostawił Nebuzar-Adan, naczelnik straży przybocznej w ziemi judzkiej, i rozdał im winnice i łany onego czasu.

11. Wszakże zarządził Nebukadrecar, król Babelu, względem Jeremjasza przez Nebuzar-Adana, naczelnika straży przybocznej, w tych słowach:

12. Zabierzesz go, a zwrócisz oczy twe na niego, a nie wyrządzisz mu żadnej krzywdy, lecz jako ci powié, tak postąpisz z nim!

13. I posłał Nebuzar-Adan, naczelnik straży przybocznej, i Nebuszasban, naczelnik eunuchów, i Nergal-Sarecer, naczelnik magów, i wszyscy dostojnicy króla Babelu,

14. Posłali tedy i zabrali Jeremjasza z dworca straży, i poruczyli go Gedalji, synowi Achikama, syna Szafana, aby go zaprowadzono do domu; i tak zamieszkał on wpośród ludu.

15. Jeremjasza zaś doszło słowo Wiekuistego, gdy jeszcze osadzony był w dworcu straży, głosząc:

16. Pójdziesz i oświadczysz Ebed-Melechowi, Kuszycie, mówiąc: Tak rzecze Wiekuisty zastępów, król Israela: Oto przywiodę słowa Moje na miasto to, — te, które ku złemu, a nie ku dobremu, — i spełnią się one przed obliczem twojém w onże dzień.

---

12. קחנו wyprowadź go z pośród tłumu jeńców, por. 40, 2.

14. Gedaljasz, syn stronnika Jer. 26, 24. przeszedł prawdopod jeszcze podczas oblężenia do obozu Chaldejczyków i pozyskał sobie tem ich zaufanie — אל הבית do domu Jeremjasza w mieście, inni do domu Gedaljasza albo do świątyni, gdzieby od mordującego po ulicach żołnierstwa był bezpieczny.

16. Widocznie zawiązał bliskie stosunki z zbawcą swoim, który mu zapewne żywności do więzienia dostarczał, por. 38, 7. Zobaczysz urzeczywistnione słowa moje niejako naocznie.

7 יְהוּדָה שָׂחַט מֶלֶךְ בָּבֶל׃ וְאֶת־עֵינֵי צִדְקִיָּהוּ עִוֵּר וַיַּאַסְרֵהוּ
8 בַּנְחֻשְׁתַּיִם לְבִיא אֹתוֹ בָּבֶלָה׃ וְאֶת־בֵּית הַמֶּלֶךְ וְאֶת־בֵּית
הָעָם שָׂרְפוּ הַכַּשְׂדִּים בָּאֵשׁ וְאֶת־חוֹמֹת יְרוּשָׁלַם נָתָצוּ׃
9 וְאֶת יֶתֶר הָעָם הַנִּשְׁאָרִים בָּעִיר וְאֶת־הַנֹּפְלִים אֲשֶׁר נָפְלוּ
עָלָיו וְאֶת יֶתֶר הָעָם הַנִּשְׁאָרִים הֻגְלָה נְבוּזַרְאֲדָן רַב־טַבָּחִים
10 בָּבֶל׃ וּמִן הָעָם הַדַּלִּים אֲשֶׁר אֵין־לָהֶם מְאוּמָה הִשְׁאִיר
נְבוּזַרְאֲדָן רַב־טַבָּחִים בְּאֶרֶץ יְהוּדָה וַיִּתֵּן לָהֶם כְּרָמִים
11 וְיוֹגְבִים בַּיּוֹם הַהוּא׃ וְיִצַּו נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל עַל־
12 יִרְמְיָהוּ בְּיַד נְבוּזַרְאֲדָן רַב־טַבָּחִים לֵאמֹר׃ קָחֵנוּ וְעֵינֶיךָ
שִׂים עָלָיו וְאַל־תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה רָע כִּי אִם כַּאֲשֶׁר יְדַבֶּר
13 אֵלֶיךָ כֵּן עֲשֵׂה עִמּוֹ׃ וַיִּשְׁלַח נְבוּזַרְאֲדָן רַב־טַבָּחִים
וּנְבוּשַׁזְבָּן רַב־סָרִים וְנֵרְגַל שַׂרְאֶצ�er רַב־מָג וְכֹל רַבֵּי מֶלֶךְ־
14 בָּבֶל׃ וַיִּשְׁלְחוּ וַיִּקְחוּ אֶת־יִרְמְיָהוּ מֵחֲצַר הַמַּטָּרָה וַיִּתְּנֻהוּ
אֹתוֹ אֶל־גְּדַלְיָהוּ בֶּן־אֲחִיקָם בֶּן־שָׁפָן לְהוֹצִאֵהוּ אֶל־הַבָּיִת
15 וַיֵּשֶׁב בְּתוֹךְ הָעָם׃ וְאֶל־יִרְמְיָהוּ הָיָה דְבַר־יְהוָה
16 בְּהֵיוֹתוֹ עָצוּר בַּחֲצַר הַמַּטָּרָה לֵאמֹר׃ הָלוֹךְ וְאָמַרְתָּ לְעֶבֶד־
מֶלֶךְ הַכּוּשִׁי לֵאמֹר כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
הִנְנִי מֵבִיא אֶת־דְּבָרַי אֶל־הָעִיר הַזֹּאת לְרָעָה וְלֹא לְטוֹבָה

---

v. 7. כצ"ל v. 12. רי רגושת .ibid כתיב ולא קי v. 13. נון ועירא
v. 16. מביא ק'־

---

8. Zburzenie miasta nastąpiło w miesiąc po zdobyciu, por. 52, 12. בית zam. בתי domy prywatne w przeciwstawieniu do przestronnej rezydencyi królewskiej i gmachów publicznych.

9. Zam. drugiego העם 2 Król. 25, 11. wyraźniej ההמון — רב טבחים mniej więcej szef policyi, por. Gen. 37, 36. W tym razie obdarzony był władzą dyktatorską.

10. Onego czasu, którego im powstać pozwolił, nie obawiając się aby jakiekolwiek spiski knuli יגבים orne pola od גוב kopać, ztąd גֹּב studnia i גֻּב albo גָּב oracz, 2 Król. 25, 12.

11. Niezawodnie powiadomiono Nebukadnecara o usiłowaniach Jeremjasza.

17 וְהָיוֹ לְפָנֶיךָ בַּיּוֹם הַהוּא׃ וְהִצַּלְתִּיךָ בַּיּוֹם־הַהוּא נְאֻם־יְהוָה
18 וְלֹא תִנָּתֵן בְּיַד הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־אַתָּה יָגוֹר מִפְּנֵיהֶם׃ כִּי
מַלֵּט אֲמַלֶּטְךָ וּבַחֶרֶב לֹא תִפֹּל וְהָיְתָה לְךָ נַפְשְׁךָ לְשָׁלָל
כִּי־בָטַחְתָּ בִּי נְאֻם־יְהוָה׃

מ׃

1 הַדָּבָר אֲשֶׁר הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה אַחַר ׀ שַׁלַּח
אֹתוֹ נְבוּזַרְאֲדָן רַב־טַבָּחִים מִן־הָרָמָה בְּקַחְתּוֹ אֹתוֹ וְהוּא־
אָסוּר בָּאֲזִקִּים בְּתוֹךְ כָּל־גָּלוּת יְרוּשָׁלַם וְיהוּדָה הַמֻּגְלִים
2 בָּבֶלָה׃ וַיִּקַּח רַב־טַבָּחִים לְיִרְמְיָהוּ וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה
3 אֱלֹהֶיךָ דִּבֶּר אֶת־הָרָעָה הַזֹּאת אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה׃ וַיָּבֵא
וַיַּעַשׂ יְהוָה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר כִּי־חֲטָאתֶם לַיהוָה וְלֹא־שְׁמַעְתֶּם
4 בְּקוֹלוֹ וְהָיָה לָכֶם הַדָּבָר הַזֶּה׃ וְעַתָּה הִנֵּה פִתַּחְתִּיךָ הַיּוֹם
מִן־הָאֲזִקִּים אֲשֶׁר עַל־יָדֶךָ אִם־טוֹב בְּעֵינֶיךָ לָבוֹא אִתִּי
בָּבֶל בֹּא וְאָשִׁים אֶת־עֵינִי עָלֶיךָ וְאִם־רַע בְּעֵינֶיךָ לָבוֹא־
אִתִּי בָּבֶל חֲדַל רְאֵה כָּל־הָאָרֶץ לְפָנֶיךָ אֶל־טוֹב וְאֶל־
5 הַיָּשָׁר בְּעֵינֶיךָ לָלֶכֶת שָׁמָּה לֵךְ׃ וְעוֹדֶנּוּ לֹא־יָשׁוּב וְשָׁבָה

א׳ נתח .v 1. חדבר ק׳ .v 3. א׳ נתח .v 4.

17. האנשים oznacza tu swawolnych żołnierzy chaldejskich.

18. Ponieważ ufając Bogu wystąpiłeś z odwagą i energią w obronie prześladowanego i krzywdzonego.

Rozdział XL. Jeremjasz mając zostawiony sobie przez Nebuzaradana wolny wybór towarzyszenia mu do Babilonu, czy też pozostania w kraju, wybiera to ostatnie i osiada w Micpah, rezydencyi Gedaljasza, ustanowionego przez Nebukadnecara wielkorządcą Palestyny. Między rozproszonymi po ościennych ziemiach rozbitkami judzkimi, którzy powoli około osoby jego się gromadzili, znajdował się niejaki Jochanan ben Kareach, który go usilnie, ale bezskutecznie przed knowaniami członka rodziny królewskiej imieniem Ismael ben Nethanja przestrzegał. Gedaljasz uważał oskarżenie Jochanana za bezpodstawne oszczerstwo.

1. Napis obejmujący całe opowiadanie do rozd. 42, 8. gdzie słowo Boże wyłuszczone zostaje jest czysto szematycznym. Inni biorą דבר w znaczeniu zbiorowém i odnoszą ten wyraz do wszystkich następnych objawień. W Ramah zostaje Jer. poraz drugi oswobodzonym

17. Ale ciebie ocalę tegoż dnia, rzecze Wiekuisty, a nie będziesz wydany w moc ludzi, których się obawiasz.

18. Albowiem wybawić wybawię cię, a od miecza nie zginiesz, i pozostanie ci życie twoje zdobyczą, przeto żeś polegał na Mnie, rzecze Wiekuisty.

ROZDZIAŁ XL.

1. Słowo, które doszło Jeremjasza od Wiekuistego po wypuszczeniu go przez Nebuzar-Adana, naczelnika straży przybocznej, z Ramah, dokąd go sprowadził okutego w kajdany, wpośród wszystkich brańców Jerozolimy i Judy uprowadzonych do Babelu.

2. Kazał przywieźć tedy naczelnik straży przybocznej Jeremjasza, i rzekł do niego: Wiekuisty, Bóg twój, wyrzekł był klęskę tę nad miejscem tém.

3. Przeto sprowadził i spełnił to Wiekuisty, jako rzekł; boście zgrzeszyli Wiekuistemu, a nie słuchali głosu Jego, i dla tego spotkała was rzecz ta.

4. A teraz, oto wyzwalam cię dzisiaj z kajdan, które na rękach twoich. Jeżeli wydaje się dobrém w oczach twoich towarzyszyć mi do Babelu, pójdź, a zwrócę oko moje na ciebie; jeżeli zaś wydaje się złem w oczach twoich, towarzyszyć mi do Babelu, tedy zaniechaj! Patrz, cała ta ziemia przed tobą, dokąd dobrém i właściwém w oczach twoich iść, tam idź!

5. A gdy jeszcze nie odpowiadał... „wróć tedy do

przez Nebuzaradana, który go tam między przeznaczonymi do deportacyi jeńcami, prawdop. wskutek przedstawień Gedaljasza odnalazł. Widocznie uwięzili go nieznający go Chaldejczycy na nowo, por. 39, 14. podczas nieobecności dyktatora babilońskiego i innych wyższych dygnitarzy chaldejskich w Jerozolimie. Ramah 6 mil na północ od Jerozolimy — אזיקים zam. זקים Neh. 3. 11. okowy, kajdanki ręczne któremi dwóch albo więcej jeńców razem skuto.

2. Nebuzaradan uważa Boga Judejczyków za odrębne bóztwo narodowe, które stosownie do przepowiedni Jer. lud swój opuściło.

4. אל טוב zam. אל הטוב — שמה łączy się wedle akcentów z ללכת

5. Najlepiej czytać לא ישוב ponieważ Jer. jeszcze nie odpowiadał, ciągnął Nebuz. dalej i rzekł: „wróć tedy". Jeremjasz pragnął pozostać w Judei, w pierwszej jednak chwili nie mógł się zdecydować, obawiając się dalszych prześladowań — Nebuz. odgadując jego myśl

אֶל־גְּדַלְיָהוּ בֶן־אֲחִיקָם בֶּן־שָׁפָן אֲשֶׁר הִפְקִיד מֶלֶךְ־בָּבֶל
בְּעָרֵי יְהוּדָה וְיֹשֵׁב אִתּוֹ בְּתוֹךְ הָעָם אוֹ אֶל־כָּל־הַיָּשָׁר
בְּעֵינֶיךָ לָלֶכֶת לָךְ וַיִּתֶּן־לוֹ רַב־טַבָּחִים אֶרְחָה וּמַשְׂאֵת
6 וַיְשַׁלְּחֵהוּ׃ וַיָּבֹא יִרְמְיָהוּ אֶל־גְּדַלְיָהוּ בֶן־אֲחִיקָם הַמִּצְפָּתָה
7 וַיֵּשֶׁב אִתּוֹ בְּתוֹךְ הָעָם הַנִּשְׁאָרִים בָּאָרֶץ׃ וַיִּשְׁמְעוּ
כָּל־שָׂרֵי הַחֲיָלִים אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה הֵמָּה וַאֲנָשֵׁיהֶם כִּי־הִפְקִיד
מֶלֶךְ־בָּבֶל אֶת־גְּדַלְיָהוּ בֶן־אֲחִיקָם בָּאָרֶץ וְכִי ׀ הִפְקִיד
אִתּוֹ אֲנָשִׁים וְנָשִׁים וְטַף וּמִדַּלַּת הָאָרֶץ מֵאֲשֶׁר לֹא־הָגְלוּ
8 בָּבֶלָה׃ וַיָּבֹאוּ אֶל־גְּדַלְיָהוּ הַמִּצְפָּתָה וְיִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָהוּ
וְיוֹחָנָן וְיוֹנָתָן בְּנֵי־קָרֵחַ וּשְׂרָיָה בֶן־תַּנְחֻמֶת וּבְנֵי ׀ עוֹפִי
9 הַנְּטֹפָתִי וְיַזַנְיָהוּ בֶּן־הַמַּעֲכָתִי הֵמָּה וַאֲנָשֵׁיהֶם׃ וַיִּשָּׁבַע
לָהֶם גְּדַלְיָהוּ בֶן־אֲחִיקָם בֶּן־שָׁפָן וּלְאַנְשֵׁיהֶם לֵאמֹר אַל־
תִּירְאוּ מֵעֲבוֹד הַכַּשְׂדִּים שְׁבוּ בָאָרֶץ וְעִבְדוּ אֶת־מֶלֶךְ
10 בָּבֶל וְיִיטַב לָכֶם׃ וְאֲנִי הִנְנִי יֹשֵׁב בַּמִּצְפָּה לַעֲמֹד
לִפְנֵי הַכַּשְׂדִּים אֲשֶׁר יָבֹאוּ אֵלֵינוּ וְאַתֶּם אִסְפּוּ יַיִן וְקַיִץ
11 וְשֶׁמֶן וְשִׂמוּ בִּכְלֵיכֶם וְשִׁבוּ בְּעָרֵיכֶם אֲשֶׁר־תְּפַשְׂתֶּם׃ וְגַם
כָּל־הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר־בְּמוֹאָב ׀ וּבִבְנֵי־עַמּוֹן וּבֶאֱדוֹם וַאֲשֶׁר

v. 8. עיפי קרי

proponuje mu bezpieczne schronienie przy Gedaljaszu. *Hitzig*: „Ale tu nikt już nie powróci". *Mich.* „A gdy Jer. jeszcze nie wracał". ארחה porcja żywności w spustoszonem wówczas kraju droga — משאת dar, Gen. 43, 31. 2 Sam. 11, 8. Am. 5, 11.

6. Z powodu spalenia stolicy przeniósł Ged. rezydencję swą do Micpy w pok. Binjamina, Joz. 18, 26. 1 Sam. 7, 5. 1 Mak. 3, 46. obecnie Nebi Samwil, na wysokiej górze położona moszea, dwie godziny od Jerozolimy.

7. Zgromadzili się tam przywódcy i żołnierze po wzięciu Cydkjasza do niewoli rozproszeni, wszystkie też kobiety i dzieci, którebydalekiej podróży do Babilonu nie wytrzymały, niemniej cały proletarjat, którym Chaldejczycy obarczać się nie chcieli.

8. *Sept.* i 2 Król 25, 23. wymieniają tylko Jochanana b. Kareacha, tak samo w. 13, 15, 41, 11; 42, 1; 43, 2. itd. zajmował on prawdop. rangę wyższego oficera, por. w. 13. Netofa, miejscowość niedaleko

Gedalji, syna Achikama, syna Szafana, którego ustanowił król Babelu nad miastami judzkiemi, a pozostań przy nim wpośród ludu, — albo dokądkolwiekby właściwém było w oczach twoich pójść, idź! I udzielił mu naczelnik straży przybocznej zapasów i upominków i odprawił go.

6. I tak przybył Jeremjasz do Gedalji, syna Achikama, do Micpah i osiadł przy nim, wpośród ludu, który pozostał w kraju.

7. Gdy tedy usłyszeli wszyscy dowódzcy wojsk, którzy w polu, oni i ludzie ich, iż postanowił król Babelu Gedalję, syna Achikama nad krajem, i że mu poruczył mężczyzn i kobiety i dzieci, a z najbiedniejszych ziemi, tych, którzy nie zostali uprowadzeni do Babelu:

8. Przybyli do Gedalji, do Micpah, mianowicie Iszmael syn Netanji, i Jochanan i Jonatan, synowie Kareacha, i Serajah, syn Tanchumeta, i synowie Efaji z Netofy, i Jezanjahu, syn Maachatczyka, oni i ludzie ich.

9. I przysiągł im Gedaljahu, syn Achikama, syna Szafana i ludziom ich w słowach: Nie obawiajcie się służyć Kasdejczykom; zostańcie w kraju, i służcie królowi Babelu, a dobrze wam będzie!

10. Ja zaś, oto pozostanę w Micpah, abym wstawiał się za wami u Kasdejczyków, którzy przybędą do nas; wy tedy możecie zbierać wino, i letnie plony i oliwę, a złożyć je do składów waszych, i zamieszkać w miastach, któreście zajęli!

11. Wszyscy też Judejczycy, którzy bawili w Moabie i u synów Ammonu, i w Edomie i we wszystkich innych krajach usłyszeli, że zostawił król Babelu szczątek Judzie,

Betlehem Ezra 2, 22. Ostatni dowódca był obcego pochodzenia, por. מלך מעכה 2 Sam. 10, 6. jak np. Edomita Doeg.

9. Ged. uśmierza ich obawy i zapewnia im solennie bezkarność jakkolwiek z bronią w ręku przeciw Chaldejczykom walczyli.

10. Ja tu jestem, aby praw i interesów waszych wobec urzędników chald. bronić, tak że możecie spokojnie i wedle upodobania w kraju osiąść i uczciwie się żywić. Ponieważ była to pora dojrzewania winogron, fig i oliwek, zaleca im niezwłocznie do powszedniej pracy się zabrać. קיץ od קוץ zrzynać, każdy dojrzały owoc, w szczególności figi.

בְּכָל־הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר־שָׁמְעוּ כִּי־נָתַן מֶלֶךְ־בָּבֶל שְׁאֵרִית לִיהוּדָה
וְכִי הִפְקִיד עֲלֵיהֶם אֶת־גְּדַלְיָהוּ בֶּן־אֲחִיקָם בֶּן־שָׁפָן׃
12 וַיָּשֻׁבוּ כָל־הַיְּהוּדִים מִכָּל־הַמְּקֹמוֹת אֲשֶׁר נִדְּחוּ־שָׁם וַיָּבֹאוּ
אֶרֶץ־יְהוּדָה אֶל־גְּדַלְיָהוּ הַמִּצְפָּתָה וַיַּאַסְפוּ יַיִן וְקַיִץ
13 הַרְבֵּה מְאֹד׃ וְיוֹחָנָן בֶּן־קָרֵחַ וְכָל־שָׂרֵי הַחֲיָלִים אֲשֶׁר
14 בַּשָּׂדֶה בָּאוּ אֶל־גְּדַלְיָהוּ הַמִּצְפָּתָה׃ וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו הֲיָדֹעַ
תֵּדַע כִּי בַּעֲלִיס ׀ מֶלֶךְ בְּנֵי־עַמּוֹן שָׁלַח אֶת־יִשְׁמָעֵאל בֶּן
נְתַנְיָה לְהַכֹּתְךָ נָפֶשׁ וְלֹא־הֶאֱמִין לָהֶם גְּדַלְיָהוּ בֶּן־אֲחִיקָם׃
15 וְיוֹחָנָן בֶּן־קָרֵחַ אָמַר אֶל־גְּדַלְיָהוּ בַּסֵּתֶר בַּמִּצְפָּה לֵאמֹר
אֵלְכָה נָּא וְאַכֶּה אֶת־יִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָה וְאִישׁ לֹא יֵדָע
לָמָּה יַכֶּכָּה נַפְשׁ וְנָפֹצוּ כָּל־יְהוּדָה הַנִּקְבָּצִים אֵלֶיךָ וְאָבְדָה
16 שְׁאֵרִית יְהוּדָה׃ וַיֹּאמֶר גְּדַלְיָהוּ בֶּן־אֲחִיקָם אֶל־יוֹחָנָן
בֶּן־קָרֵחַ אַל־תַּעַשׂ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה כִּי־שֶׁקֶר אַתָּה דֹבֵר
אֶל־יִשְׁמָעֵאל׃

מא.

1 וַיְהִי ׀ בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בָּא יִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָה בֶן־אֱלִישָׁמָע
מִזֶּרַע הַמְּלוּכָה וְרַבֵּי הַמֶּלֶךְ וַעֲשָׂרָה אֲנָשִׁים אִתּוֹ אֶל־
גְּדַלְיָהוּ בֶּן־אֲחִיקָם הַמִּצְפָּתָה וַיֹּאכְלוּ שָׁם לֶחֶם יַחְדָּו
2 בַּמִּצְפָּה׃ וַיָּקָם יִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָה וַעֲשֶׂרֶת הָאֲנָשִׁים ׀

16. תעשה קרי

12. Moc wielką, korzystali bowiem i z pozostałych dóbr wygnańców.

14. Gedaljasz, zająwszy miejsce należne wedle prawa historycznego członkowi domu Dawida, wzbudził mimowolnie gniew i nienawiść Ismaela. Baalis, sprzymierzeniec Cydkjasza 27, 3. popierał mściwy plan pretendenta, prawdopod. dla korzystnych przyrzeczeń, które mu tenże uczynił.

Rozdział XLI. Ismael zabija rzeczywiście Gedaljasza i znajdujących się przy nim wojskowych chaldejskich i judzkich, napada następnie na karawanę pielgrzymów udających się do Jerozolimy na obchód świąt dorocznych, poczem wraca i zabiera całą ludność miasta, celem uprowadzenia jej do ziemi Ammonickiej. Pod Gibeonem

i że postanowił nad nimi Gedalję, syna Achikama, syna Szafana. —

12. I wrócili wszyscy Judejczycy ze wszystkich miejsc, do których zagnani zostali, i przybyli do ziemi judzkiej, do Gedalji, do Micpah; poczem nazbierali wina i letnich plonów moc wielką.

13. Ale Jochanan, syn Kareacha, i wszyscy dowódzcy wojsk, którzy w polu, przybyli do Gedalji, do Micpah.

14. I rzekli do niego: Czy wiadomo ci, że Baalis, król Ammonitów, wysłał Iszmaela, syna Netanji, aby cię zamordował? Ale nie uwierzył im Gedaljahu, syn Achikama.

15. Jochanan nawet syn Kareacha rzekł do Gedalji potajemnie w Micpah w tych słowach. Dozwól mi pójść i zabić Iszmaela, syna Netanji; nikt o tém się nie dowié! Czemu miałby cię zamordować, aby się znów rozproszył wszystek Juda, który się zgromadził przy tobie, i aby zaginął szczątek Judy?

16. Rzekł jednak Gedaljahu syn Achikama do Jochanana, syna Kareacha: Nie czyń tego, gdyż nieprawdę ty głosisz o Iszmaelu!

ROZDZIAL XLI.

1. I stało się miesiąca siódmego, że przybył Iszmael, syn Netanji, syna Eliszamy, z rodu królewskiego, i dostojnicy królewscy, mianowicie dziesięciu mężów z nim, do Gedalji, syna Achikama, do Micpah, i wyprawili tam ucztę razem w Micpah.

2. Poczém powstał Iszmael, syn Netanji, i dziesięciu

dopędza go jednak Jochanan i zmusza do ucieczki, poczem tenże zdąża dalej wraz z oswobodzonymi do Betlehem, by ztamtąd do Egiptu się schronić.

1. W dzień nowiu miesiąca. Na pamiątkę tego wypadku ustanowiono na dzień trzeci tegoż miesiąca post u Żydów, Karaici obchodzą go 24. Tyszri, por. Zach. 7, 15; 8, 19. Neh. 9, 1. Zaprosił ich z okazyi święta 1 Sam. 20, 5. a może wogóle jako świeżo przybyłych gości, 2 Sam. 12, 4. Neh. 5, 17. Wyrazy רבי המלך z domyślnem מן jeden z wielkich na dworze Cydkjasza, opuszczone w *Sept.* i 2 Król. 25, 25.

2. וימת *sing.* oznacza Ismaela jako właściwego mordercę.

mężów, którzy mu towarzyszyli i zamordowali Gedalję, syna Achikama, syna Szafana, mieczem, i zabili tego, którego był postanowił król Babelu nad krajem.

3. Wszystkich też Judejczyków, którzy byli z nim, — z Gedalją — w Micpah, i Kasdejczyków, którzy znajdowali się tam, mężów wojskowych, zamordował Iszmael.

4. I stało się, że dnia drugiego po zabiciu Gedalji, gdy o tém nikt jeszcze nie wiedział, —

5. Przybyli ludzie z Szechem, z Szylo i z Szomronu — ośmdziesięciu ludzi — o postrzyżonych brodach i rozdartych szatach, i pokryci nacięciami, mając ofiary śniedne i kadzidło przy sobie, aby to złożyć w przybytku Wiekuistego.

6. I wyszedł Iszmael, syn Netanji, naprzeciw nich z Micpah, idąc i wciąż płacząc; a gdy się spotkał z nimi, rzekł do nich: Pójdźcie do Gedalji, syna Achikama!

7. I stało się, że gdy przyszli do środka miasta wyrznął ich Iszmael, syn Netanji, (i wrzucił) w głąb cysterny, — on i mężowie, którzy mu towarzyszyli.

8. Ale dziesięciu ludzi znalazło się między nimi, którzy rzekli do Iszmaela: Nie zabijaj nas; albowiem mamy zapasy ukryte w polu, pszenicę i jęczmień i oliwę i miód! I zaniechał, i nie zabił ich wpośród braci ich.

9. Cysterna zaś, do której wrzucił Iszmael wszystkie zwłoki ludzi, których zamordował z powodu Gedalji, była ta sama, którą ufundował król Assa z powodu Baaszy, króla izraelskiego: tę napełnił Iszmael, syn Netanji zabitymi.

10. Poczém zabrał w niewolę Iszmael cały ostatek ludu,

---

7. חבור znanej powszechnie w mieście cysterny, czy studni.

8. Jako okup za życie ofiarowali mu ukryte w czasie wojennym w parskach zbiory, w spustoszonym kraju drogie.

9. ביד „z powodu" por. ביד עֻנֵּנוּ Jez. 64, 6. aby go nie pomścili, albo wieści o jego zamordowaniu nie rozniośli. Inni emendują בור גדול חוא Zd. Rabinów „dla winy" Gedaljasza, który nieprzezornością swoją ogólną klęskę spowodował. Cysternę tę wykopał Asa, aby na wypadek oblężenia miasto w wodę zaopatrzoném być mogło i dla tego była tak niezwyle wielką, por. 1 Król. 15, 22.

10. Mowa tu prawdop. o córkach Cydkjasza, bo tylko synowie jego zginęli, por. 39, 6.

אֲשֶׁר־הָיוּ אִתּוֹ וַיִּכֹּו אֶת־גְּדַלְיָהוּ בֶן־אֲחִיקָם בֶּן־שָׁפָן בַּחֶרֶב
3 וַיָּמֶת אֹתוֹ אֲשֶׁר־הִפְקִיד מֶלֶךְ־בָּבֶל בָּאָרֶץ: וְאֵת כָּל־
הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר־הָיוּ אִתּוֹ אֶת־גְּדַלְיָהוּ בַּמִּצְפָּה וְאֶת־
הַכַּשְׂדִּים אֲשֶׁר נִמְצְאוּ־שָׁם אֶת אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה הִכָּה
4 יִשְׁמָעֵאל: וַיְהִי בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי לְהָמִית אֶת־גְּדַלְיָהוּ וְאִישׁ לֹא
5 יָדָע: וַיָּבֹאוּ אֲנָשִׁים מִשְּׁכֶם מִשִּׁלֹו וּמִשֹּׁמְרוֹן שְׁמֹנִים אִישׁ
מְגֻלַּחֵי זָקָן וְקֶרַעֵי בְגָדִים וּמִתְגֹּדְדִים וּמִנְחָה וּלְבֹנָה בְּיָדָם
6 לְהָבִיא בֵּית יְהוָה: וַיֵּצֵא יִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָה לִקְרָאתָם
מִן־הַמִּצְפָּה הֹלֵךְ הָלוֹךְ וּבֹכֶה וַיְהִי כְּפִגְשׁוֹ אֹתָם וַיֹּאמֶר
7 אֲלֵיהֶם בֹּאוּ אֶל־גְּדַלְיָהוּ בֶן־אֲחִיקָם: וַיְהִי בְּבוֹאָם אֶל־
תּוֹךְ הָעִיר וַיִּשְׁחָטֵם יִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָה אֶל־תּוֹךְ הַבּוֹר
8 הוּא וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־אִתּוֹ: וַעֲשָׂרָה אֲנָשִׁים נִמְצְאוּ־בָם
וַיֹּאמְרוּ אֶל־יִשְׁמָעֵאל אַל־תְּמִתֵנוּ כִּי־יֶשׁ־לָנוּ מַטְמֹנִים
בַּשָּׂדֶה חִטִּים וּשְׂעֹרִים וְשֶׁמֶן וּדְבָשׁ וַיֶּחְדַּל וְלֹא הֱמִיתָם
9 בְּתוֹךְ אֲחֵיהֶם: וְהַבּוֹר אֲשֶׁר הִשְׁלִיךְ שָׁם יִשְׁמָעֵאל אֵת כָּל־
פִּגְרֵי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הִכָּה בְיַד־גְּדַלְיָהוּ הוּא אֲשֶׁר
עָשָׂה הַמֶּלֶךְ אָסָא מִפְּנֵי בַּעְשָׁא מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל אֹתוֹ מִלֵּא
10 יִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָהוּ חֲלָלִים: וַיִּשְׁבְּ יִשְׁמָעֵאל אֶת־כָּל־

---

3. את אנשי mianowicie wojskowych judzkich i chaldejskich, stanowiących prawdop. przyboczną straż Gedaljasza.

4. Poza obrębem miasta, z którego Ismael nikogo nie wypuszczał, nie wiedział jeszcze nikt o tym wypadku.

5. Pielgrzymów pragnących w czasie świąt na miejscu spalonej świątyni ofiary składać, a przybywających z wszelkiemi oznakami żałoby i smutku 48, 37. wymordował Ismael, dla tego, aby się wieść o wypadku zbyt wcześnie nie rozeszła. Zd. innych mowa tu o starej świątyni w Micpah 1 Sam. 7, 5. niema wszakże nigdzie wzmianki, aby ta świątynia odnowioną została.

6. Ismael dzieli pozornie ich smutek, aby upatrzone ofiary swoje tem pewniej usidlić. Droga z Samaryi do Jerozolimy prowadzi mimo Micpah, obawiał się dla tego, aby ich ktokolwiek o tem co zaszło nie zawiadomił.

שְׁאֵרִית הָעָם אֲשֶׁר בַּמִּצְפָּה אֶת־בְּנוֹת הַמֶּלֶךְ וְאֶת־כָּל־
הָעָם הַנִּשְׁאָרִים בַּמִּצְפָּה אֲשֶׁר הִפְקִיד נְבוּזַרְאֲדָן רַב־
טַבָּחִים אֶת־גְּדַלְיָהוּ בֶּן־אֲחִיקָם וַיִּשְׁבֵּם יִשְׁמָעֵאל בֶּן־
נְתַנְיָה וַיֵּלֶךְ לַעֲבֹר אֶל־בְּנֵי עַמּוֹן׃ וַיִּשְׁמַע יוֹחָנָן בֶּן־קָרֵחַ 11
וְכָל־שָׂרֵי הַחֲיָלִים אֲשֶׁר אִתּוֹ אֵת כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר עָשָׂה
יִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָה׃ וַיִּקְחוּ אֶת־כָּל־הָאֲנָשִׁים וַיֵּלְכוּ לְהִלָּחֵם 12
עִם־יִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָה וַיִּמְצָאוּ אֹתוֹ אֶל־מַיִם רַבִּים אֲשֶׁר
בְּגִבְעוֹן׃ וַיְהִי כִּרְאוֹת כָּל־הָעָם אֲשֶׁר אֶת־יִשְׁמָעֵאל אֶת־ 13
יוֹחָנָן בֶּן־קָרֵחַ וְאֵת כָּל־שָׂרֵי הַחֲיָלִים אֲשֶׁר אִתּוֹ וַיִּשְׂמָחוּ׃
וַיָּסֹבּוּ כָּל־הָעָם אֲשֶׁר־שָׁבָה יִשְׁמָעֵאל מִן־הַמִּצְפָּה וַיָּשֻׁבוּ 14
וַיֵּלְכוּ אֶל־יוֹחָנָן בֶּן־קָרֵחַ׃ יִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָה נִמְלַט 15
בִּשְׁמֹנָה אֲנָשִׁים מִפְּנֵי יוֹחָנָן וַיֵּלֶךְ אֶל־בְּנֵי עַמּוֹן׃ וַיִּקַּח 16
יוֹחָנָן בֶּן־קָרֵחַ וְכָל־שָׂרֵי הַחֲיָלִים אֲשֶׁר־אִתּוֹ אֵת כָּל־
שְׁאֵרִית הָעָם אֲשֶׁר הֵשִׁיב מֵאֵת יִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָה מִן־
הַמִּצְפָּה אַחַר הַכֹּתוֹ אֶת־גְּדַלְיָהוּ בֶּן־אֲחִיקָם גְּבָרִים אַנְשֵׁי
הַמִּלְחָמָה וְנָשִׁים וְטַף וְסָרִיסִים אֲשֶׁר הֵשִׁיב מִגִּבְעוֹן׃
וַיֵּלְכוּ וַיֵּשְׁבוּ בְּגֵרוּת כִּמְהָם אֲשֶׁר־אֵצֶל בֵּית לָחֶם לָלֶכֶת 17
לָבוֹא מִצְרָיִם׃ מִפְּנֵי הַכַּשְׂדִּים כִּי יָרְאוּ מִפְּנֵיהֶם כִּי־הִכָּה 18
יִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָה אֶת־גְּדַלְיָהוּ בֶּן־אֲחִיקָם אֲשֶׁר־הִפְקִיד
מֶלֶךְ־בָּבֶל בָּאָרֶץ׃

מב.

וַיִּגְּשׁוּ כָּל־שָׂרֵי הַחֲיָלִים וְיוֹחָנָן בֶּן־קָרֵחַ וְיַזַנְיָה בֶּן־הוֹשַׁעְיָה 1

כמהם קרי v. 17.

12. Prawdopod. wielki staw gibeoński ברכת גבעון wymiankowany 2 Sam. 2, 13. Jeżeli go Jochanan doścignął, to widocznie dla tego, że prowadził ze sobą prowiant, jako okup mu ofiarowany, por. w. 8.

15. Dwóch towarzyszy stracił w utarczce, por. w. 1.

16. Por. 40, 7. *Sept.* i *Vulg.* czytają גבלים zam. גברים por. wszakże 43, 6.

17. Kimham od גרות כמהם przytułek dla ugoszczenia pielgrzymów, ufundowany może przez Kimhama, wymienionego 2 Sam. 19, 38. 41. Inni czytają בגדרות przy zagrodach. Zatrzymali się tam dziesięć dni, por. 42, 7.

który w Micpah, królewne i wszystek lud pozostały w Micpah, który był poruczył Nebuzaradan, naczelnik straży przybocznej, Gedalji, synowi Achikama, — zabrał ich w niewolę Iszmael, syn Netanji, i wyruszył, by ujść do synów Ammonu.

11. Gdy jednak usłyszał Jochanan, syn Kareacha, i wszyscy dowódzcy wojsk, którzy z nim, o całém nieszczęściu, które sprawił Iszmael, syn Netanji,

12. Zabrali wszystkich ludzi swoich i wyruszyli, by walczyć z Iszmaelem, synem Netanji, i spotkali go u wielkiego stawu, który pod Gibeonem.

13. A gdy ujrzał wszystek lud, znajdujący się przy Iszmaelu, Jochanana, syna Kareacha, i wszystkich dowódzców wojsk, którzy byli przy nim, ucieszyli się.

14. I zwrócił się wszystek lud, który był uprowadził w niewolę Iszmael z Micpah, i przeszedł do Jochanana, syna Kareacha.

15. Iszmael wszakże, syn Netanji, uciekł z ośmiu mężami przed Jochananem, i uszedł do synów Ammonu.

16. I tak zabrał Jochanan, syn Kareacha, i wszyscy dowódzcy wojsk, którzy mu towarzyszyli, cały ostatek ludu, który odbił od Iszmaela, syna Netanji, z Micpah, po zabiciu przez niego Gedalji, syna Achikama, — mężczyzn, wojowników, i kobiety i dzieci i dworzan, których odbił z pod Gibeonu,

17. I wyruszyli, i zatrzymali się w gospodzie Kimhama która w pobliżu Beth-lechem, aby następnie wyruszyć i ujść do Micraim,

18. Z powodu Kasdejczyków; gdyż obawiali się ich, ponieważ Iszmael, syn Netanji, zamordował Gedalję, syna Achikama, którego postanowił był król Babelu nad krajem.

ROZDZIAŁ XLII.

1. I przystąpili wszyscy dowódzcy wojsk, i Jochanan

18. Obawiali się bowiem, aby Chaldejczycy za popełnioną na Gedaljaszu zbrodni wszystkich bez wyjątku Judejczyków do odpowiedzialności nie pociągnęli.

Rozdział XLII. W smutném położeniu swojém zwracają się Jochanan, towarzysze jego i cały lud do Jeremjasza z prośbą, aby im wolę Bożą objawił, zapewniając, że się do niej ściśle zastosują. Prorok spełnia ich życzenie i po upływie pewnego czasu oświadcza im stanowczo, że bezpieczeństwa i pomyślności spodziewać się mogą tylko w Judei, w Egipcie zaś dokąd obecnie dążą, ścigać ich będzie miecz Chaldejczyków i wszelkiego rodzaju klęski, które ich tam doszczętnie wytępią.

1. Zam. יזניה czytają niekt. wraz z *Sept.* עזריה por. 43, 2. zam. מעשיה też הושעיה Cały lud wymieniony 41, 14. 16.

2 וְכָל־הָעָם מִקָּטֹן וְעַד־גָּדוֹל׃ וַיֹּאמְרוּ אֶל־יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא
תִּפָּל־נָא תְחִנָּתֵנוּ לְפָנֶיךָ וְהִתְפַּלֵּל בַּעֲדֵנוּ אֶל־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
בְּעַד כָּל־הַשְּׁאֵרִית הַזֹּאת כִּי־נִשְׁאַרְנוּ מְעַט מֵהַרְבֵּה כַּאֲשֶׁר
3 עֵינֶיךָ רֹאוֹת אֹתָנוּ׃ וְיַגֶּד־לָנוּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַדֶּרֶךְ
4 אֲשֶׁר־נֵלֵךְ בָּהּ וְאֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה׃ וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם
יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא שָׁמַעְתִּי הִנְנִי מִתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
כִּדְבָרֵיכֶם וְהָיָה כָּל־הַדָּבָר אֲשֶׁר־יַעֲנֶה יְהוָה אֶתְכֶם אַגִּיד
5 לָכֶם לֹא־אֶמְנַע מִכֶּם דָּבָר׃ וְהֵמָּה אָמְרוּ אֶל־יִרְמְיָהוּ יְהִי
יְהוָה בָּנוּ לְעֵד אֱמֶת וְנֶאֱמָן אִם־לֹא כְּכָל־הַדָּבָר אֲשֶׁר
6 יִשְׁלָחֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵלֵינוּ כֵּן נַעֲשֶׂה׃ אִם־טוֹב וְאִם־
רָע בְּקוֹל ׀ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ שֹׁלְחִים אֹתְךָ אֵלָיו
נִשְׁמַע לְמַעַן אֲשֶׁר יִיטַב־לָנוּ כִּי נִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה
7 אֱלֹהֵינוּ׃ וַיְהִי מִקֵּץ עֲשֶׂרֶת יָמִים וַיְהִי דְבַר־יְהוָה
8 אֶל־יִרְמְיָהוּ׃ וַיִּקְרָא אֶל־יוֹחָנָן בֶּן־קָרֵחַ וְאֶל כָּל־שָׂרֵי
9 הַחֲיָלִים אֲשֶׁר אִתּוֹ וְכָל־הָעָם לְמִקָּטֹן וְעַד־גָּדוֹל׃ וַיֹּאמֶר
אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר שְׁלַחְתֶּם אֹתִי
10 אֵלָיו לְהַפִּיל תְּחִנַּתְכֶם לְפָנָיו׃ אִם־שׁוֹב תֵּשְׁבוּ בָּאָרֶץ
הַזֹּאת וּבָנִיתִי אֶתְכֶם וְלֹא אֶהֱרֹס וְנָטַעְתִּי אֶתְכֶם וְלֹא

v. 6. אנחנו קרי

2. Przydomek הנביא przemawia przeciw spisaniu tego opowiadania przez Jeremjasza.

3. Drogę, tu w właściwém znaczeniu, por. 1 Sam. 9, 6. ztąd dopełnienie w drugiej części wiersza.

5. Bóg świadczy o człowieku nie słowem, lecz losem, jaki mu stosownie do zasługi jego wyznacza. Wzywając zatem Boga jako prawdziwego świadka ich postępowania, przyjmują z góry wszelkie skutki swego nieposłuszeństwa. *Hitzig.*

6. טוב i רע odnoszą się do דבר Zapewnienia ich były w owej chwili rzeczywiście rzetelne, wiodło ich bowiem przekonanie, że postępują zgodnie z wolą Bożą. Ktib אנו tylko tu się znajdujące, powtarza się często w Misznie i Talmudzie.

syn Kareacha, i Jezanjah, syn Hoszaji, i wszystek lud zarówno mali jak wielcy,

2. I rzekli do Jeremjasza, proroka: Niechaj też przyjdzie prośba nasza przed oblicze twoje, abyś pomodlił się za nami Wiekuistemu, Bogu twojemu, za wszystkim szczątkiem tym; gdyż zostało nas mało z wielu, jako tu widzą nas oczy twoje, —

3. A niechaj wskaże nam Wiekuisty, Bóg twój, drogę, którą pójść mamy, i to, co nam przedsięwziąć należy.

4. I rzekł do nich Jeremjasz, prorok: Dobrze! Oto pomodlę się do Wiekuistego, Boga naszego, stosownie do życzenia waszego, i będzie, cokolwiek by wam odpowiedział Wiekuisty oznajmię wam; nie zatają nic przed wami.

5. Oni zaś rzekli do Jeremjasza: Niechaj będzie nam Wiekuisty świadkiem prawdziwym i niezawodnym, jeśli nie uczynimy ściśle wedle słowa, z jakiém poszle cię Wiekuisty, Bóg twój, do nas.

6. Czy pomyślném, czy złém — głosu Wiekuistego, Boga naszego, do którego cię wysyłamy, usłuchamy, aby się nam dobrze wiodło, gdy słuchać będziemy głosu Wiekuistego, Boga naszego.

7. I stało się po upływie dziesięciu dni, że doszło słowo Wiekuistego Jeremjasza.

8. Wezwał tedy Jochanana, syna Kareacha, i wszystkich dowódzców wojsk, którzy mu towarzyszyli, i wszystek lud zarówno małych jak wielkich.

9. I rzekł do nich: Tak rzecze Wiekuisty, Bóg Israela, do któregoście posłali mnie, abym wynurzył prośbę waszę przed Nim:

10. Jeżeli stale osiędziecie na ziemi tej, wtedy odbuduję was, a nie zburzę, i zasadzę was, a nie wyplenię więcej, bo Mi żal z powodu złego, które wyrządziłem wam.

7. Dlaczego dopiero po dziesięciu dniach — nie wiadomo. Wedle niektórych, aby im zostawić czas do namysłu — gdy mianowicie zobaczą, że nikt ich nie ściga, zmienią może zgubny swój zamiar.

10. Dosyć już zesłałem klęsk na lud nieszczęsny i żal by Mi było dalej go karać, por. 2 Sam. 24, 16.

11 אֶתְוֹשׁ כִּי נִחַמְתִּי אֶל־הָרָעָה אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לָכֶם׃ אַל־
תִּירְאוּ מִפְּנֵי מֶלֶךְ בָּבֶל אֲשֶׁר־אַתֶּם יְרֵאִים מִפָּנָיו אַל־
תִּירְאוּ מִמֶּנּוּ נְאֻם־יְהוָה כִּי־אִתְּכֶם אֲנִי לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם
12 וּלְהַצִּיל אֶתְכֶם מִיָּדוֹ׃ וְאֶתֵּן לָכֶם רַחֲמִים וְרִחַם אֶתְכֶם
13 וְהֵשִׁיב אֶתְכֶם אֶל־אַדְמַתְכֶם׃ וְאִם־אֹמְרִים אַתֶּם לֹא נֵשֵׁב
14 בָּאָרֶץ הַזֹּאת לְבִלְתִּי שְׁמֹעַ בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ לֵאמֹר
לֹא כִּי אֶרֶץ מִצְרַיִם נָבוֹא אֲשֶׁר לֹא־נִרְאֶה מִלְחָמָה וְקוֹל
15 שׁוֹפָר לֹא נִשְׁמָע וְלֶחֶם לֹא־נִרְעָב וְשָׁם נֵשֵׁב׃ וְעַתָּה
לָכֵן שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה שְׁאֵרִית יְהוּדָה כֹּה־אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אִם־אַתֶּם שׂוֹם תְּשִׂמוּן פְּנֵיכֶם לָבֹא
16 מִצְרַיִם וּבָאתֶם לָגוּר שָׁם׃ וְהָיְתָה הַחֶרֶב אֲשֶׁר אַתֶּם
יְרֵאִים מִמֶּנָּה שָׁם תַּשִּׂיג אֶתְכֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְהָרָעָב
אֲשֶׁר־אַתֶּם | דְּאֲגִים מִמֶּנּוּ שָׁם יִדְבַּק אַחֲרֵיכֶם מִצְרַיִם
17 וְשָׁם תָּמֻתוּ׃ וְהָיוּ כָּל־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־שָׂמוּ אֶת־פְּנֵיהֶם
לָבוֹא מִצְרַיִם לָגוּר שָׁם יָמוּתוּ בַּחֶרֶב בָּרָעָב וּבַדֶּבֶר וְלֹא־
יִהְיֶה לָהֶם שָׂרִיד וּפָלִיט מִפְּנֵי הָרָעָה אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא
18 עֲלֵיהֶם׃ כִּי כֹה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר
נִתַּךְ אַפִּי וַחֲמָתִי עַל־יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם כֵּן תִּתַּךְ חֲמָתִי
עֲלֵיכֶם בְּבֹאֲכֶם מִצְרַיִם וְהֱיִיתֶם לְאָלָה וּלְשַׁמָּה וְלִקְלָלָה
19 וּלְחֶרְפָּה וְלֹא־תִרְאוּ עוֹד אֶת־הַמָּקוֹם הַזֶּה׃ דִּבֶּר יְהוָה
עֲלֵיכֶם שְׁאֵרִית יְהוּדָה אַל־תָּבֹאוּ מִצְרָיִם יָדֹעַ תֵּדְעוּ כִּי־
20 הַעִידֹתִי בָכֶם הַיּוֹם׃ כִּי הִתְעִתִּיתֶם בְּנַפְשׁוֹתֵיכֶם כִּי־אַתֶּם

20. התעיתם קרי׳

11. Por. 21, 18; 15, 20.

12. Zam. וְהֵשִׁיב lepiej czytać wraz z *Sept.* i *Vulg.* וְהָשִׁיב od ישב zam. אל zaś על Nebukadnecar nie mógł bowiem sprowadzić napowrót do Judei tych, którzy tam przebywali.

16. Jer. wiedział, że Chaldejczycy przygotowują rychłą wyprawę przeciw Egiptowi i dlatego głównie przemawiał tak stanowczo przeciw powziętemu zamiarowi. W każdym razie było bezpieczniej pozo-

11. Nie obawiajcie się króla Babelu, którego się tak obawiacie, — nie obawiajcie się go, rzecze Wiekuisty; gdyż Ja z wami, abym was wybawił i ocalił z mocy jego.

12. I zjednam wam łaskę, i zmiłuje się nad wami, i pozwoli wam mieszkać na ziemi waszej.

13. Gdybyście wszakże powiedzieli: Nie pozostaniem na ziemi tej, nie słuchając głosu Wiekuistego, Boga waszego, —

14. Mówiąc: Nie! lecz do ziemi Micraim pójdziemy, gdzie nie ujrzymy wojny, ani odgłosu trąby nie usłyszym, a chleba łaknąć nie będziemy, a tam się osiedlim, —

15. Otóż tedy słuchajcie słowa Wiekuistego szczątku Judy! Tak rzecze Wiekuisty zastępów, Bóg Israela: Jeżeli rzeczywiście zwrócicie oblicze wasze, by pójść do Micraim, a pójdziecie by zagościć tam:

16. Tedy miecz, którego się obawiacie, doścignie on was tam na ziemi Micraim, a głód o który się troszczycie, tam podąży on za wami do Micraim, abyście wyginęli tam.

17. Tak się to stanie wszystkim owym ludziom, którzy zwrócą oblicze swoje, by pójść do Micraim, by gościć tam — wyginą oni od miecza, głodu i moru, a nie pozostanie po nich ni szczątku ni niedobitka, z powodu klęski, którą nawiodę na nich.

18. Albowiem tak wyrzekł Wiekuisty zastępów, Bóg Israela: Jako się wylał gniew i oburzenie Moje na mieszkańców Jerozolimy, tak rozleje się gniew Mój na was, gdy przyjdziecie do Micraim; i będziecie złorzeczeniem i zgrozą i przekleństwem i urągowiskiem, a nie ujrzeć wam więcej miejsca tego!

19. Oto co wyrzekł Wiekuisty o was, szczątku Judy: Nie wchodźcie do Micraim, pamiętajcie to dobrze, żem przestrzegał was dzisiaj!

20. Boście łudzili samych siebie, gdyście wysłali mnie

stać spokojnie w kraju, niż bratać się z wrogami Chaldejczyków. אחריכם za wami, niejako w ślady wasze.

18. Por. 18, 16; 24, 9. המקום oznacza Jerozolimę albo wogóle Judeę.

20. Łudziliście samych siebie posyłając mnie, abym wam zwiastował tylko to, coście słyszeć chcieli — albo uczyniliście to ceną życia waszego בנפשותיכם por. 17, 21. Num. 17, 13.

שְׁלַחְתֶּם אֹתִי אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לֵאמֹר הִתְפַּלֵּל בַּעֲדֵנוּ
אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וּכְכֹל אֲשֶׁר יֹאמַר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ כֵּן
21 הַגֶּד־לָנוּ וְנַעֲשֶׂינוּ׃ וָאַגֵּד לָכֶם הַיּוֹם וְלֹא שְׁמַעְתֶּם בְּקוֹל
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּלְכֹל אֲשֶׁר־שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם׃ וְעַתָּה יָדֹעַ
תֵּדְעוּ כִּי בַּחֶרֶב בָּרָעָב וּבַדֶּבֶר תָּמוּתוּ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר
חֲפַצְתֶּם לָבוֹא לָגוּר שָׁם׃

מג.

1 וַיְהִי כְּכַלּוֹת יִרְמְיָהוּ לְדַבֵּר אֶל־כָּל־הָעָם אֵת־כָּל־דִּבְרֵי
יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם אֲלֵיהֶם אֵת
2 כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה׃ וַיֹּאמֶר עֲזַרְיָה בֶן־הוֹשַׁעְיָה
וְיוֹחָנָן בֶּן־קָרֵחַ וְכָל־הָאֲנָשִׁים הַזֵּדִים אֹמְרִים אֶל־יִרְמְיָהוּ
שֶׁקֶר אַתָּה מְדַבֵּר לֹא שְׁלָחֲךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לֵאמֹר לֹא־
3 תָבֹאוּ מִצְרַיִם לָגוּר שָׁם׃ כִּי בָרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּה מַסִּית אֹתְךָ
בָּנוּ לְמַעַן תֵּת אֹתָנוּ בְּיַד־הַכַּשְׂדִּים לְהָמֵית אֹתָנוּ וּלְהַגְלוֹת
4 אֹתָנוּ בָּבֶל׃ וְלֹא־שָׁמַע יוֹחָנָן בֶּן־קָרֵחַ וְכָל־שָׂרֵי הַחֲיָלִים
5 וְכָל־הָעָם בְּקוֹל יְהוָה לָשֶׁבֶת בְּאֶרֶץ יְהוּדָה׃ וַיִּקַּח יוֹחָנָן
בֶּן־קָרֵחַ וְכָל־שָׂרֵי הַחֲיָלִים אֵת כָּל־שְׁאֵרִית יְהוּדָה אֲשֶׁר־
שָׁבוּ מִכָּל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר נִדְּחוּ־שָׁם לָגוּר בְּאֶרֶץ יְהוּדָה׃
6 אֶת־הַגְּבָרִים וְאֶת־הַנָּשִׁים וְאֶת־הַטָּף וְאֶת־בְּנוֹת הַמֶּלֶךְ
וְאֵת כָּל־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר הִנִּיחַ נְבוּזַרְאֲדָן רַב־טַבָּחִים אֵת־

21. Jer. znane było panujące usposobienie słuchaczy i czytał w ich minach, że przestrogi jego są daremne.

22. Por. w. 16.

Rozdział XLIII. Przywódcy ludu, do którego tymczasem inni rozproszeni się przyłączyli, w. 5. zdecydowani do Egiptu wyemigrować, osłabiają wrażenie napomnień Jeremjasza zarzutem rozmyślnego fałszu. Nie może to być wolą Bożą, aby w kraju pozostali, a chce on ich tylko podstępnie za namową Barucha w ręce nieprzyjaciół wydać. Przemocą też zabierają proroka wraz z towarzyszem jego do Egiptu, gdzie symbolem i słowem bliskie zdobycie tego państwa przez Nebukadnecara głosi.

1. Wszystkie słowa podane w rozd. 42.

do Wiekuistego, Boga waszego, mówiąc: Módl się za nami do Wiekuistego, Boga naszego, i jako powié Wiekuisty, Bóg nasz, tak oświadcz nam, a spełnimy.

21. A oto oświadczam wam dzisiaj, ale nie słuchacie głosu Wiekuistego, Boga waszego, we wszystkiém tém, z czem posłał mnie do was.

22. A teraz pamiętać wam dobrze, że od miecza, głodu i moru poginiecie w miejscu, do którego pragniecie przyjść, by gościć tam.

ROZDZIAŁ XLIII.

1. I stało się, gdy Jeremjasz do końca powtórzył całemu ludowi wszystkie słowa Wiekuistego, Boga ich, z któremi posłał go do nich Wiekutsty, Bóg ich, wszystkie słowa te, —

2. Rzekł tedy Azarjah, syn Hoszaji, i Jochanan, syn Kareacha, i wszyscy owi mężowie zuchwali, — rzekli oni do Jeremjasza: Kłamstwo ty głosisz! Nie posłał cię Wiekuisty, Bóg nasz, byś powiedział: „Nie chodźcie do Micraim, by gościć tam!"

3. Lecz Baruch, syn Neryi, poduszcza cię przeciwko nam, aby wydać nas w moc Kasdejczyków, aby nas pozabijano, albo uprowadzono do Babelu.

4. I tak nie usłuchał Jochanan, syn Kareacha, i wszyscy dowódzcy wojsk, i wszystek lud głosu Wiekuistego, by pozostali w ziemi judzkiej.

5. I zabrał Jochanan, syn Kareacha, i wszyscy dowódzcy wojsk cały szczątek Judy, który wrócił był z pośród wszystkich narodów, do których zagnany został, by zagościć w ziemi judzkiej, —

6. Mężczyzn i kobiety i dzieci, i królewne, i wszystkie inne osoby, które zostawił Nebuzaradan, naczelnik straży

2. Azarja przeciw zwykłemu porządkowi wymieniony na czele prawdop. dla tego, że głównie głos zabierał i najsilniejszą opozycję stawiał — חזרים opuszczone w *Sept.*

3. Nie śmiąc samego Jer. o zdradę pomawiać, przypisują to knowaniom jego sekretarza i przyjaciela.

5. Wyrazy כל שארית wskazują, że się liczba wychodźców znacznie wzmogła.

6. Por. 40, 7; 41, 16. Kilkakrotne wzmianki o Baruchu świadczą, że on sam jest autorem sprawozdania.

przybocznej u Gedalji, syna Achikama, syna Szafana, — i Jeremjasza, proroka, i Barucha, syna Neryi.

7. I udali się do ziemi Micraim, gdyż nie usłuchali słowa Wiekuistego; i dotarli aż do Tachpanches.

8. Tedy doszło słowo Wiekuistego Jeremjasza w Tachpanches, głosząc:

9. Nabierzesz sobie kamieni wielkich, a zakopiesz je w miękkiej ziemi, na fundamencie ceglanym, co u wejścia do domu Faraona w Tachpanches przed oczyma mężów judzkich.

10. A powiesz im: Tak rzecze Wiekuisty zastępów, Bóg Israela: Oto poszlę i przywiodę Nebukadrecara, króla Babelu, sługę Mojego, i postawię stolicę jego ponad kamieniami tymi, które kazałem zakopać, a roztoczy on majestat swój nad nimi.

11. I nadciągnie i porazi ziemię Micraim: kto na śmierć, na śmierć, a kto w niewolę, w niewolę, a kto pod miecz, pod miecz!

12. I wzniecę ogień w przybytkach bóztw Micraimu, i spali je albo uprowadzi; i otuli się ziemią Micraim jak się otula pasterz płaszczem swoim, i wyjdzie ztamtąd w pokoju.

13. I skruszy posągi Bethszemeszu, co w ziemi Micraim, a przybytki bóztw Micraimu spali ogniem.

---

u okien albo drzwi. Pospolite tłumaczenie „forma ceglana" Nah. 3, 14. piec do wypalania cegieł 2 Sam. 12, 31. nie ma tu sensu לעיני wobec świadków.

10. שפריר majestat, świetność od שפר piękność, określa w przenośni tron królewski, zd. innych kobierzec, na którym tron ustawiony, albo też sam wspaniały namiot.

11. Por. 15, 12.

12. Uprowadzi kosztowne posągi. Jak pasterz uczuwszy chłód nocny płaszczem swym się otula, tak otuli się Nebuk. bez wysiłku Egiptem. Zd. innych ועטה jak Jez. 22, 7. zwinie i uniesie całą zdobycz egipską w płaszczu, niejako w kieszeni.

13. בית שמש On czyli Heliopolis מצבות obelisk i posągi przed świątyniami. Określenie אשר בארץ dla odróżnienia od innych miast tej nazwy w Palestynie, por. Joz. 21, 16; 19, 38; 19, 22.

גְּדַלְיָהוּ בֶּן־אֲחִיקָם בֶּן־שָׁפָן וְאֵת יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא וְאֵת־
7 בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּהוּ: וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ מִצְרַיִם כִּי לֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹל
8 יְהוָה וַיָּבֹאוּ עַד־תַּחְפַּנְחֵס: וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־
9 יִרְמְיָהוּ בְּתַחְפַּנְחֵס לֵאמֹר: קַח בְּיָדְךָ אֲבָנִים גְּדֹלוֹת
וּטְמַנְתָּם בַּמֶּלֶט בְּמַלְבֵּן אֲשֶׁר בְּפֶתַח בֵּית־פַּרְעֹה
10 בְּתַחְפַּנְחֵס לְעֵינֵי אֲנָשִׁים יְהוּדִים: וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה־
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי שֹׁלֵחַ וְלָקַחְתִּי אֶת־
נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל עַבְדִּי וְשַׂמְתִּי כִסְאוֹ מִמַּעַל
לָאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר טָמַנְתִּי וְנָטָה אֶת־שֻׁפְרוֹרוֹ עֲלֵיהֶם:
11 וּבָאָה וְהִכְּתָה אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר לַמָּוֶת לַמָּוֶת וַאֲשֶׁר
12 לַשִּׁבְי לַשִּׁבְי וַאֲשֶׁר לַחֶרֶב לֶחָרֶב: וְהִצַּתִּי אֵשׁ בְּבָתֵּי
אֱלֹהֵי מִצְרַיִם וּשְׂרָפָם וְשָׁבָם וְעָטָה אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם
13 כַּאֲשֶׁר־יַעְטֶה הָרֹעֶה אֶת־בִּגְדּוֹ וְיָצָא מִשָּׁם בְּשָׁלוֹם: וְשִׁבַּר
אֶת־מַצְּבוֹת בֵּית שֶׁמֶשׁ אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֶת־בָּתֵּי
אֱלֹהֵי מִצְרַיִם יִשְׂרֹף בָּאֵשׁ:

---

10. שפרורו קרי. 11. ובא קרי

---

7. תחפנחס pogranicza twierdza Dafne Δάφναι *Her.* 2, 30. w dolnym Egipcie niedaleko Pelnzjum, por. 2, 16. Ztąd wyruszyli dalej ku południowi do górnego Egiptu.

9. Przepowiednię swą wygłoszoną 42, 16. stwierdza prorok po przybyciu do Egiptu po raz wtóry symboliczną czynnością wyrażającą zwycięski pochód Nebukadnecara w tym kraju, zburzenie jego świątyń, złamanie jego potęgi, i zniszczenie zarazem jedynej, złudnej nadziei emigracyi judzkiej. Przed pałacem Faraona Hofry (Apries) 44, 30. każe on wielkie kamienie zakopać, na których w niedalekiej przyszłości namiot słynnego pogromcy stanie, aby tam na tronie swym zasiadł i upokorzonych przeciwników swych sądził, por. ונתנו איש כסאו 1, 15; 49, 38. Kamienie są zakopane, nie schowane od במלט być śliskim, w napływowej, a zatem lekkiej, miękkiej warstwie ziemi, nie jak inni w wapnie, במלבן *den.* od לבנה na fundamencie z cegieł, którymi prawdopod. plac przed pałacem był wyłożony — kamienie te umieszczone tak, aby się zbyt głęboko w ziemię nie zapadły, mają wkrótce o prawdzie przepowiedni świadczyć. W talm Pea 3, 1. Teruma 4, 8. znaczą מלבנות של מתחים gzymsy wystające

ROZDZIAŁ XLIV.

1. Słowo, które doszło Jeremjasza o wszystkich Judejczykach, osiadłych w ziemi Micraim, osiadłych w Migdolu i w Tachpanches i w Nof, i w ziemi Patros, głosząc:

2. Tak rzecze Wiekuisty, Bóg Israela: Wyście widzieli całą niedolę, którą przywiodłem na Jerozolimę i na wszystkie miasta judzkie, a oto rumowiskiem one po dziś dzień, a niemasz w nich mieszkańca, —

3. Z powodu niecności ich, którą spełniali, aby jątrzyć Mnie, chodząc kadzić i służyć bóztwom cudzym, których nie znali ani oni, ani wy, ani ojcowie wasi.

4. I posyłałem do was wszystkie sługi Moje — proroków, ustawicznie posyłając a napominając: Nie czyńcie téż tej rzeczy ohydnej, której nienawidzę!

5. Ale nie usłuchali i nie nakłonili ucha swego, by się nawrócili od niecności swojej, aby nie kadzili bóztwom cudzym.

6. I tak wylało się oburzenie Moje i gniew Mój i wspłonął przeciw miastom Judy i przeciw ulicom Jerozolimy, i zamieniły się w rumowisko w pustkowie, jako dziś.

7. A teraz — tak rzecze Wiekuisty, Bóg zastępów, Bóg Israela: Czemu wyrządzacie tę krzywdę wielką samym sobie, by wytępić sobie mężczyznę i niewiastę, dziecię i niemowlę z pośród Judy, tak żebyście nie zostawili sobie szczątku,

8. Byście nadal jątrzyli Mnie sprawami rąk waszych, kadząc bóztwom cudzym w ziemi Micraim, do którejście

dobrego t. j. grób Ozyrysa. Pathros, po egips. południowy, czyli górny Egipt, inaczej Tebaida, Jez. 11, 11. Ezech. 29, 14.

2. Prorok wskazuje najprzód na skutki poprzedniego postępowania i pyta się czy w zdrożnościach swoich wytrwać zamierzają.

3. לעבד dopełnia słowo לקטר aby kadzić, a przez to służyć — המה poprzednia generacja, w przeciwstawieniu do teraźniejszej.

4. Por. 35, 15. אליכם oznacza zarówno poprzednie jak i obecne pokolenia.

6. נתך pokr. z נסך rozlewać się, por. 42, 18. Nah. 1, 6. Wyrazy בערי i בחוצות określają miejsca, w których ruch i życie najwięcej się objawiały.

7. אל wł. przeciw duszom waszym, por. 26, 19.

מד.

1 הַדָּבָר אֲשֶׁר־הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ אֶל כָּל־הַיְהוּדִים הַיֹּשְׁבִים
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הַיֹּשְׁבִים בְּמִגְדֹּל וּבְתַחְפַּנְחֵס וּבְנֹף וּבְאֶרֶץ
2 פַּתְרוֹס לֵאמֹר: כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
אַתֶּם רְאִיתֶם אֵת כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר הֵבֵאתִי עַל־יְרוּשָׁלַם
וְעַל כָּל־עָרֵי יְהוּדָה וְהִנָּם חָרְבָּה הַיּוֹם הַזֶּה וְאֵין בָּהֶם
3 יוֹשֵׁב: מִפְּנֵי רָעָתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ לְהַכְעִסֵנִי לָלֶכֶת לְקַטֵּר
לַעֲבֹד לֵאלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא יְדָעוּם הֵמָּה אַתֶּם
4 וַאֲבֹתֵיכֶם: וָאֶשְׁלַח אֲלֵיכֶם אֶת־כָּל־עֲבָדַי הַנְּבִיאִים הַשְׁכֵּם
וְשָׁלֹחַ לֵאמֹר אַל־נָא תַּעֲשׂוּ אֶת דְּבַר־הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת אֲשֶׁר
5 שָׂנֵאתִי: וְלֹא שָׁמְעוּ וְלֹא־הִטּוּ אֶת־אָזְנָם לָשׁוּב מֵרָעָתָם
6 לְבִלְתִּי קַטֵּר לֵאלֹהִים אֲחֵרִים: וַתִּתַּךְ חֲמָתִי וְאַפִּי וַתִּבְעַר
בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחֻצוֹת יְרוּשָׁלַם וַתֶּהֱיֶינָה לְחָרְבָּה לְשַׁמָּמָה
7 כַּיּוֹם הַזֶּה: וְעַתָּה כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי צְבָאוֹת
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לָמָּה אַתֶּם עֹשִׂים רָעָה גְדוֹלָה אֶל־
נַפְשֹׁתֵיכֶם לְהַכְרִית לָכֶם אִישׁ־וְאִשָּׁה עוֹלֵל וְיוֹנֵק מִתּוֹךְ
8 יְהוּדָה לְבִלְתִּי הוֹתִיר לָכֶם שְׁאֵרִית: לְהַכְעִסֵנִי בְּמַעֲשֵׂי
יְדֵיכֶם לְקַטֵּר לֵאלֹהִים אֲחֵרִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר־אַתֶּם

Rozdział XLIV. Jer. strofuje przebywających w Egipcie rodaków swoich z powodu przyjęcia przez nich miejscowego kultu pogańskiego. Ta nieszczęsna skłonność do czci cudzych bóztw sprowadziła na lud wszystkie dotychczasowe klęski, a zwłaszcza zburzenie Jerozolimy, i zniszczy go też i nadal do szczętu. W odpowiedzi swojej powołują się słuchacze na własne doświadczenie, twierdząc, że byli zupełnie zadowoleni i szczęśliwi póki królowej niebios hołdowali, klęski zaś mnożyły się dopiero od chwili, w której zaczęto kult obcy prześladować i tępić. Jer. odpiera fałszywe ich wywody i powtarza uroczyście swoje groźby, wskazując w końcu na bliski upadek państwa, w którém się tak bezpiecznymi czują.

1. Migdol, Ex. 14, 2. twierdza na północno-wsch. stronie Egiptu. Tachpanches, por. 43, 7. Nof czyli Memfis w dolnym Egipcie 2, 16 Jez. 19, 13. niedaleko Kairu, w hieroglifach Mam-phta, mieszkanie

בָּאִים לָגוּר שָׁם לְמַעַן הַכְּרֵת לָכֶם וּלְמַעַן הֱיוֹתְכֶם
9 לִקְלָלָה וְלִחְרָפָה בְּכֹל גּוֹיֵי הָאָרֶץ׃ הֲשְׁכַחְתֶּם אֶת־רָעוֹת
אֲבוֹתֵיכֶם וְאֶת־רָעוֹת | מַלְכֵי יְהוּדָה וְאֶת רָעוֹת נָשָׁיו
וְאֶת רָעָתֵיכֶם וְאֶת רָעַת נְשֵׁיכֶם אֲשֶׁר עָשׂוּ בְּאֶרֶץ יְהוּדָה
10 וּבְחֻצוֹת יְרוּשָׁלָם׃ לֹא דֻכְּאוּ עַד הַיּוֹם הַזֶּה וְלֹא יָרְאוּ
וְלֹא־הָלְכוּ בְתוֹרָתִי וּבְחֻקָּתַי אֲשֶׁר־נָתַתִּי לִפְנֵיכֶם וְלִפְנֵי
11 אֲבוֹתֵיכֶם׃ לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל הִנְנִי שָׂם פָּנַי בָּכֶם לְרָעָה וּלְהַכְרִית אֶת־כָּל־יְהוּדָה׃
12 וְלָקַחְתִּי אֶת־שְׁאֵרִית יְהוּדָה אֲשֶׁר־שָׂמוּ פְנֵיהֶם לָבוֹא
אֶרֶץ־מִצְרַיִם לָגוּר שָׁם וְתַמּוּ כֹל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם יִפָּלוּ
בַּחֶרֶב בָּרָעָב יִתַּמּוּ מִקָּטֹן וְעַד־גָּדוֹל בַּחֶרֶב וּבָרָעָב יָמֻתוּ
13 וְהָיוּ לְאָלָה לְשַׁמָּה וְלִקְלָלָה וּלְחֶרְפָּה׃ וּפָקַדְתִּי עַל־
הַיּוֹשְׁבִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּאֲשֶׁר פָּקַדְתִּי עַל־יְרוּשָׁלָם
14 בַּחֶרֶב בָּרָעָב וּבַדָּבֶר׃ וְלֹא יִהְיֶה פָּלִיט וְשָׂרִיד לִשְׁאֵרִית
יְהוּדָה הַבָּאִים לָגוּר־שָׁם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְלָשׁוּב | אֶרֶץ
יְהוּדָה אֲשֶׁר־הֵמָּה מְנַשְּׂאִים אֶת־נַפְשָׁם לָשׁוּב לָשֶׁבֶת שָׁם
15 כִּי לֹא־יָשׁוּבוּ כִּי אִם־פְּלֵטִים׃ וַיַּעֲנוּ אֶת־יִרְמְיָהוּ
כָּל־הָאֲנָשִׁים הַיֹּדְעִים כִּי־מְקַטְּרוֹת נְשֵׁיהֶם לֵאלֹהִים
אֲחֵרִים וְכָל־הַנָּשִׁים הָעֹמְדוֹת קָהָל גָּדוֹל וְכָל־הָעָם
16 הַיֹּשְׁבִים בְּאֶרֶץ־מִצְרַיִם בְּפַתְרוֹס לֵאמֹר׃ הַדָּבָר אֲשֶׁר־

9. נשי *sing.* oznacza kobiety każdego pojedynczego króla, które głównie do bałwochwalstwa się skłaniały, por. 1 Król. 11, 4; 15, 13. *Sept.* mówią o książętach, τῶν ἀρχόντων ὑμῶν, por. w. 17. i 21.

10. Refleksja przemawiającego, wyrażająca się w wybuchu goryczy, — ztąd nagły zwrot od drugiej do trzeciej osoby, i znowu przejście do drugiej.

12. Por. 42, 17. 18. 22; 14, 15; 16, 4.

13. Por. 50, 18.

14. Wychodźcy osiedlili się tylko czasowo w Egipcie, żywiąc nadzieję rychłego powrotu do ojczyzny אשר dopełnić przez שם dokąd. Inni: „o ile noszą się z pragnieniem".

weszli, by gościć tam, i byście wytępieni byli a stali się przekleństwem i urągowiskiem u wszystkich narodów ziemi.

9. Czyżcie zapomnieli o niecnościach ojców waszych, i o niecnościach królów Judy, i o niecnościach żon ich, i o własnych niecnościach waszych, i o niecnościach żon waszych, których się dopuszczały w ziemi judzkiej i na ulicach Jerozolimy.

10. Nie ukorzyli się po dziś dzień, i nie obawiali się, i nie postępowali wedle nauki Mojej i wedle ustaw Moich, które przedłożyłem wam i ojcom waszym.

11. Przeto rzecze tak Wiekuisty zastępów, Bóg Israela: Oto zwracam oblicze Moje przeciw wam ku złemu, i abym wytępił całego Judę!

12. I wezmę szczątki Judy, które zwróciły oblicza swoje, by wnijść do ziemi Micraim, by gościć tam, i wyginą one wszystkie — w ziemi Micraim legną od miecza, z głodu wyginą, zarówno mały jak wielki, od miecza i głodu pomrą i staną się złorzeczeniem, zgrozą i przekleństwem i urągowiskiem.

13. I nawiedzę zamieszkałych w ziemi Micraim jakom nawiedził Jerozolimę mieczem, głodem i morem.

14. I nie zostanie ktoby uszedł i ocalał z ostatków Judy, które przybyły, by tam gościć — w ziemi Micraim, — i by kiedyś wrócić do ziemi judzkiej, do której unoszą duszę swoję, by znowu zamieszkać tam — gdyż nie wrócą, za wyjątkiem pojedynczych niedobitków!

15. I odpowiedzieli Jeremjaszowi wszyscy mężowie, którym wiadomo było, że kadziły żony ich bóztwom cudzym, i wszystkie kobiety, które stały przytem gromadą wielką, i wszystek lud zamieszkały w ziemi Micraim, w Patros, w tych słowach:

16. Co do mowy, którą wyrzekłeś do nas w imieniu Wiekuistego, nie usłuchamy cię.

15. Odpowiedź wychodźców, powołujących się również na doświadczenie, zabierają zaś głos głównie ci, którzy bezpośrednio albo pośrednio przez zarzuty proroka są dotknięci קהל גדול apozycja.

16. Wymawiają oni wprost i bez ogródek posłuszeństwo Bogu.

17 דַּבֶּרֶת אֵלֵינוּ בְּשֵׁם יְהוָה אֵינֶנּוּ שֹׁמְעִים אֵלֶיךָ׃ כִּי עָשֹׂה
נַעֲשֶׂה אֶת־כָּל־הַדָּבָר ׀ אֲשֶׁר־יָצָא מִפִּינוּ לְקַטֵּר לִמְלֶכֶת
הַשָּׁמַיִם וְהַסֵּךְ־לָהּ נְסָכִים כַּאֲשֶׁר עָשִׂינוּ אֲנַחְנוּ וַאֲבֹתֵינוּ
מְלָכֵינוּ וְשָׂרֵינוּ בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחֻצוֹת יְרוּשָׁלִָם וַנִּשְׂבַּע־
18 לֶחֶם וַנְּהִי טוֹבִים וְרָעָה לֹא רָאִינוּ׃ וּמִן־אָז חָדַלְנוּ
לְקַטֵּר לִמְלֶכֶת הַשָּׁמַיִם וְהַסֵּךְ־לָהּ נְסָכִים חָסַרְנוּ כֹל
19 וּבַחֶרֶב וּבָרָעָב תֻּמָּנוּ׃ וְכִי־אֲנַחְנוּ מְקַטְּרִים לִמְלֶכֶת
הַשָּׁמַיִם וּלְהַסֵּךְ לָהּ נְסָכִים הֲמִבַּלְעֲדֵי אֲנָשֵׁינוּ עָשִׂינוּ לָהּ
20 כַּוָּנִים לְהַעֲצִבָּהּ וְהַסֵּךְ לָהּ נְסָכִים׃ וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ
אֶל־כָּל־הָעָם עַל־הַגְּבָרִים וְעַל־הַנָּשִׁים וְעַל־כָּל־הָעָם הָעֹנִים
21 אֹתוֹ דָּבָר לֵאמֹר׃ הֲלוֹא אֶת־הַקִּטֹּר אֲשֶׁר קִטַּרְתֶּם בְּעָרֵי
יְהוּדָה וּבְחֻצוֹת יְרוּשָׁלִַם אַתֶּם וַאֲבוֹתֵיכֶם מַלְכֵיכֶם וְשָׂרֵיכֶם
22 וְעַם הָאָרֶץ אֹתָם זָכַר יְהוָה וַתַּעֲלֶה עַל־לִבּוֹ׃ וְלֹא־יוּכַל
יְהוָה עוֹד לָשֵׂאת מִפְּנֵי רַע מַעַלְלֵיכֶם מִפְּנֵי הַתּוֹעֵבֹת אֲשֶׁר
עֲשִׂיתֶם וַתְּהִי אַרְצְכֶם לְחָרְבָּה וּלְשַׁמָּה וְלִקְלָלָה מֵאֵין
23 יוֹשֵׁב כְּהַיּוֹם הַזֶּה׃ מִפְּנֵי אֲשֶׁר קִטַּרְתֶּם וַאֲשֶׁר חֲטָאתֶם
לַיהוָה וְלֹא שְׁמַעְתֶּם בְּקוֹל יְהוָה וּבְתֹרָתוֹ וּבְחֻקֹּתָיו
וּבְעֵדְוֹתָיו לֹא הָלַכְתֶּם עַל־כֵּן קָרָאת אֶתְכֶם הָרָעָה הַזֹּאת
24 כַּיּוֹם הַזֶּה׃ וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ אֶל־כָּל־הָעָם וְאֶל כָּל־

17. חסר א׳ v. 19. 18. 17. v. הת׳ רפה

17. Wszystkie śluby, któreśmy jej uczynili, por. Num. 30, 3. 13. Deut. 23, 24. מלכת שמים por. 7, 17—19. *inf.* והסך zam. והסיך I byliśmy szczęśliwi, por. אז טוב 22, 16.

18. Nieszczęścia Judei rozpoczęły się dopiero po zaprowadzeniu reformy przez Jozjasza תמנו pierwsza osoba *pl.* od תמם zam. תמונו tak samo תמנו לגיע Num. 17, 28.

19. Słowa kobiet. כונים por. 7, 18. zazwyczaj identyfikują je z okrągłymi, wyobrażającymi księżyc plackami, które w Atenach na cześć Artemidy wypiekano, σελῆναι. „Aby wzruszyć ją“ tak *Ewald* i inni, *Giesebr.* להעציבה wedle Ij. 10, 8. יריך עצבוני aby uformować czyli wyobrazić ją, „ad imaginem ejus effingendam“ *Hitzig* czyta להעציבם że

17. Raczej spełnić spełnimy każde słowo, które wyszło z ust naszych, byśmy kadzili królowej niebios i rozlewali dla niej zalewki, jakośmy czynili my i ojcowie nasi, królowie i książęta nasi w miastach Judy i na ulicach Jerozolimy; a mieliśmy przytem do syta chleba i byliśmy szczęśliwi, a niedoli nie zaznaliśmy.

18. Ale od chwili gdyśmy przestali kadzić królowej niebios, i rozlewać dla niej zalewki, zbywało nam na wszystkiem, a od miecza i głodu ginęliśmy.

19. A jeżeli kadzim królowej niebios i rozlewamy dla niej zalewki — azaliśmy bez woli mężów naszych przygotowały dla niej ołatki, aby wzruszyć ją, i rozlewały dla niej zalewki?

20. Tedy rzekł Jeremjasz do całego ludu, do mężczyzn i do kobiet i do wszystkich ludzi, którzy mu tak odpowiedzieli, — w tych słowach:

21. Wszak to kadzidło właśnie, któremście kadzili w miastach Judy i na ulicach Jerozolimy, wy i ojcowie wasi, królowie i książęta wasi, i pospólstwo kraju o niém to pamiętał Wiekuisty i to stanęło w pamięci Jego.

22. Tak, że nie mógł Wiekuisty tego ścierpieć dłużej z powodu niecności postępków waszych, i z powodu obmierzłości któreście spełniali — i tak stała się ziemia wasza pustkowiem i zgrozą i przekleństwem, bez mieszkańca, jako dziś.

23. Dla tego żeście kadzili i grzeszyli Wiekuistemu, a nie słuchali głosu Wiekuistego a wedle nauki i ustaw i świadectw Jego nie postępowali, dla tego spotkało was to nieszczęście, jako dziś.

24. I rzekł Jeremjasz do całego ludu i do wszystkich

chcesz mężów naszych, za których wiedzą działałyśmy, przeciw nam podburzyć.

21. הקטר *abstr.* kadzenie, obejmujące rozmaite pojedyncze ceremonje, ztąd *pl.* אתם

22. לשאת por. Jez. 1, 14.

23. Ponieważ przytaczają inny powód nieszczęść swoich, powtarza Jer. raz jeszcze jakim był powód prawdziwy, pór. 32. 23.

24. Widząc, że wszystkie napomnienia jego są daremne, prorok

הַנָּשִׁים שִׁמְעוּ דְּבַר־יְהוָה כָּל־יְהוּדָה אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃
כה כֹּה־אָמַר יְהוָה־צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אַתֶּם
וּנְשֵׁיכֶם וַתְּדַבֵּרְנָה בְּפִיכֶם וּבְיֵדֵיכֶם מִלֵּאתֶם לֵאמֹר עָשֹׂה
נַעֲשֶׂה אֶת־נְדָרֵינוּ אֲשֶׁר נָדַרְנוּ לְקַטֵּר לִמְלֶכֶת הַשָּׁמַיִם
וּלְהַסֵּךְ לָהּ נְסָכִים הָקֵים תָּקִימְנָה אֶת־נִדְרֵיכֶם וְעָשֹׂה
כו תַּעֲשֶׂינָה אֶת־נִדְרֵיכֶם׃ לָכֵן שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה כָּל־יְהוּדָה
הַיֹּשְׁבִים בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם הִנְנִי נִשְׁבַּעְתִּי בִשְׁמִי הַגָּדוֹל אָמַר
יְהוָה אִם־יֵהָיֶה עוֹד שְׁמִי נִקְרָא ׀ בְּפִי ׀ כָּל־אִישׁ יְהוּדָה
כז אֹמֵר חַי־אֲדֹנָי יֱהוִה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ הִנְנִי שֹׁקֵד עֲלֵיהֶם
לְרָעָה וְלֹא לְטוֹבָה וְתַמּוּ כָל־אִישׁ יְהוּדָה אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ
כח מִצְרַיִם בַּחֶרֶב וְכָרָעָב עַד־כַּלּוֹתָם׃ וּפְלִיטֵי חֶרֶב יְשֻׁבוּן
מִן־אֶרֶץ מִצְרַיִם אֶרֶץ יְהוּדָה מְתֵי מִסְפָּר וְיָדְעוּ כָּל־שְׁאֵרִית
יְהוּדָה הַבָּאִים לָאֶרֶץ־מִצְרַיִם לָגוּר שָׁם דְּבַר־מִי יָקוּם
כט מִמֶּנִּי וּמֵהֶם׃ וְזֹאת לָכֶם הָאוֹת נְאֻם־יְהוָה כִּי־פֹקֵד אֲנִי
עֲלֵיכֶם בַּמָּקוֹם הַזֶּה לְמַעַן תֵּדְעוּ כִּי קוֹם יָקוּמוּ דְבָרַי
ל עֲלֵיכֶם לְרָעָה׃ כֹּה ׀ אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹתֵן אֶת־פַּרְעֹה
חָפְרַע מֶלֶךְ־מִצְרַיִם בְּיַד אֹיְבָיו וּבְיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשׁוֹ כַּאֲשֶׁר
נָתַתִּי אֶת־צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה בְּיַד נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־
בָּבֶל אֹיְבוֹ וּמְבַקֵּשׁ נַפְשׁוֹ׃

מה.

א הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא אֶל־בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּה

כה. v חסר א׳

przerywa dalszą dyskusję i powołuje się na przyszłość, która o prawdzie rozstrzygnie.

25. Ironicznie: Owszem, postępujcie tak jakeście postanowili i jak dotąd czynicie תקימנה zam. תקמנה

26. Bóg wszakże wytępi tych wszystkich, którzy dwulicowém wzywaniem imienia Jego, kłamliwy hołd Mu składają — bo nie chce On z nikim chwały Swej dzielić.

28. מתי מספר wł. mężowie liczby, których łatwo zliczyć, por. Gen. 34, 30. Deut. 33, 6. Ex. 12, 16. A wtedy się pokaże, które słowo się stwierdzi, to co wyszło odemnie ממני czy też to, które wyszło od nich.

29. Jako znak, że się przepowiednia obecna w. 27. na nich spełni

kobiet: Słuchajcie słowa Wiekuistego wszystek Judo, któryś w ziemi Micraim.

25. Tak rzecze Wiekuisty zastępów, Bóg Israela, głosząc: Wy, i kobiety wasze, wyście wypowiedzieli usty, a spełnili rękoma waszemi to, coście postanowili: Spełnić chcemy śluby nasze. któreśmy ślubowali, by kadzić królowej niebios i wylewać dla niej zalewki, — Spełniajcie tedy gorliwie śluby wasze, a wykonywajcie pilnie objaty wasze!

26. Wszakże słuchajcie słowa Wiekuistego wy Judejczycy wszyscy, którzy mieszkacie w ziemi Micraim! Oto przysięgam na imię Moje wielkie, rzecze Wiekuisty, jeśli będzie więcej imię Moje wzywane usty któregobądź męża judzkiego, tak aby wyrzekł: „Żyw Wiekuisty! w całej ziemi Micraim" —

27. Oto będę czuwał nad nimi ku złemu, i wyginą wszyscy mężowie Judy, którzy w ziemi Micraim mieczem i głodem, aż wytępieni będą!

28. A tylko od miecza ocaleni wrócić mają z ziemi Micraim do ziemi judzkiej jako garstka nieliczna. i tak poznają wszystkie szczątki Judy, przybyłe do ziemi Micraim, aby gościć tam, czyje słowo się ostoi, — to, które odemnie pochodzi, czy też to, które od nich!

29. A oto wam znak, rzecze Wiekuisty, że nawiedzę was na miejscu tém, abyście poznali, że ściśle się stwierdzą słowa Moje przeciw wam ku złemu.

30. Tak rzecze Wiekuisty: Oto podam Faraona Hofrę, króla Micraimu, w moc wrogów jego i w moc czyhających na życie jego, jakom podał Cydkjasza, króla Judy, w moc Nebukadnecara, króla Babelu, wroga jego i czyhającego na życie jego.

ROZDZIAŁ XLV.

1. Słowo, które wyrzekł Jeremjasz, prorok, do Barucha,

---

posłuży im spełnienie się proroctwa na sprzymierzeńcu Cydkjasza, który los jego dzielić będzie, por. 43, 11.

30. Hofra u Greków Ἀπρίης *Sept.* Οὐαφρῆ złożony z tronu przez wodza Amazysa i wskutek nieszczęśliwej wyprawy wydany w moc rozjątrzonego tłumu, zginął śród ogólnych zaburzeń r. 569. *Her.* 2, 162. Zdobycie Egiptu przez Nebukadn. nastąpiło nieco później.

Rozdział XLV. Z okazyi skarg Barucha, utyskującego nad smutną dolą swoją, odpowiada mu Jer. w imieniu Boga, że wobec ogólnego zniszczenia nic wielkiego dla siebie żądać nie może. Śród cierpień całego ludu znika indywidualne cierpienie jednostki. I Bóg niejako cierpi, burząc to, co zbudował, a jest to boleść większa, niż marna boleść ludzka. Uspakaja go wszakże zapewnieniem, że na wygnaniu, które go czeka, życiu jego niebezpieczeństwo nie grozi. Podobne zapewnienie daje Jer. Ebedmelechowi, por. 39, 16—18.

1. Gdy poraz pierwszy pisał dyktowane mu przez Jer. proroctwa zwiastujące upadek Judei, por. 25, 9 itd.

syna Neryi — gdy był spisał mowy te do księgi z ust Jeremjasza, roku czwartego Jehojakima, syna Jozjasza, króla Judy, jak następuje:

2. Tak rzecze Wiekuisty, Bóg Israela, o tobie Baruchu!

3. Powiadasz: O biada mi! gdyż przymnożył Wiekuisty nowy smutek do bólu mojego; zmożony jestem wzdychaniem, a pokoju nie znajduję!

4. Tak oświadczysz mu: Tak rzecze Wiekuisty: Oto com zbudował burzę, a com zasadził wypleniam, a jest tém — kraj cały.

5. A ty chciałbyś rzeczy wielkich żądać dla siebie? Nie żądaj! — Bo oto przywiodę niedolę na wszelkie ciało, rzecze Wiekuisty, tobie wszakże oddam życie na zdobycz we wszystkich miejscach dokądkolwiek pójdziesz.

ROZDZIAŁ XLVI.

1. Co doszło jako słowo Wiekuistego Jeremjasza, proroka, o narodach.

2. O Micraimie. O wojsku Faraona Neka, króla Micraimu, które stało nad rzeką Frat w Karkemisz, a które pobił

---

przez Egipcjan i wezwanie wojsk ich, aby w całej potędze swej wystąpiły w. 3. 4. 7. 8. przemawiają za momentem poprzedzającym klęskę, gdy przeciwnie ton wyraźnie historyczny i podanie dokładnych szczegółów, w proroctwach zazwyczaj pomijanych, por. w. 6. 10. myśl o późniejszém przedstawieniu dokonanego już faktu nasuwa.

1. אשר היה konstr. jak 14, 1; 47, 1; 49, 34. על הגוים tworzy zbiorowy napis dla wszystkich następnych rozdziałów.

2. למצרים jak למואב itd. zam. zwykłego משא מצרים tworzy napis specjalny, wyłącznie do obecnej mowy się odnoszący. Neko, *Sept.* Νεχαώ, *Herod.* Νεκώς, syn i następca Psammetycha 2 Król. 23, 29—35. אשר היה odnosi się do armji zebranej nad Eufratem, a oblegającej Karkemisz, por. 2 Kron. 35, 20. Miasto to, identyfikowane zwykle z twierdzą assyryjską Circesium przy ujściu Chaborasu, czyli gr. Araksesu do Eufratu, uważają nowsi za Gargamis, w napisach klinowych wymienione, po prawej stronie Eufratu, na północnym brzegu rzeki Sâgur, stanowiące starożytną stolicę Chetitów, Gen. 10, 15. obecnie ruiny Dzirbas. Czwartego roku Jojakima, czyli 605. Nebukadnecar stoczył wówczas jeszcze bitwę jako następca tronu i odniósł stanowcze zwycięztwo, wskutek którego Egipt znaczne posiadłości swoje w Azyi utracił, por. 2 Król. 24, 7

בְּכָתְבוֹ אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה עַל־סֵפֶר מִפִּי יִרְמְיָהוּ בַּשָּׁנָה
2 הָרְבִעִית לִיהוֹיָקִים בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה לֵאמֹר׃ כֹּה־
3 אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עָלֶיךָ בָרוּךְ׃ אָמַרְתָּ אוֹי־נָא לִי
כִּי־יָסַף יְהוָה יָגוֹן עַל־מַכְאֹבִי יָגַעְתִּי בַאֲנָחָתִי וּמְנוּחָה לֹא
4 מָצָאתִי׃ כֹּה׀ תֹּאמַר אֵלָיו כֹּה אָמַר יְהוָה הִנֵּה אֲשֶׁר־
בָּנִיתִי אֲנִי הֹרֵס וְאֵת אֲשֶׁר־נָטַעְתִּי אֲנִי נֹתֵשׁ וְאֶת־כָּל־הָאָרֶץ
5 לְיִ־הִיא׃ וְאַתָּה תְּבַקֶּשׁ־לְךָ גְדֹלוֹת אַל־תְּבַקֵּשׁ כִּי הִנְנִי מֵבִיא
רָעָה עַל־כָּל־בָּשָׂר נְאֻם יְהוָה וְנָתַתִּי לְךָ אֶת־נַפְשְׁךָ לְשָׁלָל
עַל כָּל־הַמְּקֹמוֹת אֲשֶׁר תֵּלֵךְ־שָׁם׃

מו.

1 אֲשֶׁר הָיָה דְבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא עַל־הַגּוֹיִם׃
2 לְמִצְרַיִם עַל־חֵיל פַּרְעֹה נְכוֹ מֶלֶךְ מִצְרַיִם אֲשֶׁר־הָיָה עַל־

---

4. v. בסקצת ספרים לא נמצא מלת לי

3. Niewiadomo jakiego rodzaju były troski Barucha, ale w każdym razie dręczyły go więcej nieszczęścia osobiste niż ogólne, które właśnie Jer. skargom jego przeciwstawia. מנוחה spokój, ukojenie duchowe.

4. Jestto cały ten kraj, który zburzę, a ty pojedynczy człowiek chciałbyś o szczęściu marzyć?

5. Por. 21, 9; 38, 2.

Rozdział XLVI—LI. Szereg mów wystosowanych do postronnych narodów. Rozpoczyna je rzecz o Egipcie, któremu prorok zwiastuje najprzód klęskę w stanowczym boju nad Eufratem, w. 1—12. i następnie zupełne ujarzmienie przez Nebukadnecara, 13—26. Złowrogie przepowiednie kończą się słowem pociechy dla przebywających na ziemi egipskiej Judejczyków. Z powodu braku współczucia dla zwyciężonych i zwykłych napomnień pobudzających do skruchy i poprawy, a nadto przeważającego odcienia ironii i tryumfu, nie licującego z powagą i charakterem Jeremjasza, powątpiewają niektórzy o autentyczności tej mowy. Wyraźne wzmianki wszakże, że Jer. podobne proroctwa o obcych ludach wygłosił על כל הגוים 36, 2; 25, 13. i sama nazwa jego נביא לגוים 1, 5. nie zgadzają się z podobném przypuszczeniem. Krótkie urywki 9, 24; 12 14; 48, 10. a nawet dłuższe ustępy 25, 9—26. rozd. 27. a poczęści 28. nie wystarczałyby, aby mu przydomek proroka narodów nadać. Równa wątpliwość zachodzi i co do daty nastania tego rozdziału, czy mianowicie napisany został przed czy po czwartym roku Jojakima. Szeroki opis przygotowań przedsięwziętych

נְהַר־פְּרָת בְּכַרְכְּמִשׁ אֲשֶׁר הִכָּה נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל
3 בִּשְׁנַת הָרְבִיעִית לִיהוֹיָקִים בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה: עִרְכוּ
4 מָגֵן וְצִנָּה וּגְשׁוּ לַמִּלְחָמָה: אִסְרוּ הַסּוּסִים וַעֲלוּ הַפָּרָשִׁים
5 וְהִתְיַצְּבוּ בְּכוֹבָעִים מָרְקוּ הָרְמָחִים לִבְשׁוּ הַסְּרִיֹנוֹת: מַדּוּעַ
רָאִיתִי הֵמָּה חַתִּים נְסוֹגִים אָחוֹר וְגִבּוֹרֵיהֶם יֻכַּתּוּ וּמָנוֹס
6 נָסוּ וְלֹא הִפְנוּ מָגוֹר מָסָבִיב נְאֻם־יְהוָה: אַל־יָנוּס הַקַּל
וְאַל־יִמָּלֵט הַגִּבּוֹר צָפוֹנָה עַל־יַד נְהַר־פְּרָת כָּשְׁלוּ וְנָפָלוּ:
7 מִי־זֶה כַּיְאֹר יַעֲלֶה כַּנְּהָרוֹת יִתְגָּעֲשׁוּ מֵימָיו: מִצְרַיִם כַּיְאֹר
8 יַעֲלֶה וְכַנְּהָרוֹת יִתְגָּעֲשׁוּ מָיִם וַיֹּאמֶר אַעֲלֶה אְכַסֶּה־אֶרֶץ
9 אֹבִידָה עִיר וְיֹשְׁבֵי בָהּ: עֲלוּ הַסּוּסִים וְהִתְהֹלְלוּ הָרֶכֶב
וְיֵצְאוּ הַגִּבּוֹרִים כּוּשׁ וּפוּט תֹּפְשֵׂי מָגֵן וְלוּדִים תֹּפְשֵׂי דֹרְכֵי
10 קָשֶׁת: וְהַיּוֹם הַהוּא לַאדֹנָי יְהוִה צְבָאוֹת יוֹם נָקָמָה לְהִנָּקֵם
מִצָּרָיו וְאָכְלָה חֶרֶב וְשָׂבְעָה וְרִוְתָה מִדָּמָם כִּי זֶבַח לַאדֹנָי
11 יְהוִה צְבָאוֹת בְּאֶרֶץ צָפוֹן אֶל־נְהַר־פְּרָת: עֲלִי גִלְעָד וּקְחִי
צֳרִי בְּתוּלַת בַּת־מִצְרָיִם לַשָּׁוְא הִרְבֵּיתִי רְפוּאוֹת תְּעֻלָה אֵין
12 לָךְ: שָׁמְעוּ גוֹיִם קְלוֹנֵךְ וְצִוְחָתֵךְ מָלְאָה הָאָרֶץ כִּי־גִבּוֹר

v. 11. הרבית קרי

3. Wezwanie do rozpoczęcia bitwy zwraca się przedewszystkiem do piechoty lekko i ciężko uzbrojonej, i przechodzi następnie do obsady wozów wojennych i kawaleryi. Słowo ערך obejmuje מגן i אפש pawęż צנה miała nierównie większe rozmiary, niż zwykła tarcza albo puklerz

4. עלו dosiadajcie rumaków, równolegle do הסוסים nie zaś „wystąpcie jeźdźcy!"

5. Wieszcz przewiduje już rezultat. Uciekają nawet najdzielniejsi 1 Sam. 17, 51. którzy dotrzymują placu wtedy, gdy tłum panicznym strachem zdjęty pierzcha מנוס נסו por. בכה תבכה 1 Sam. 1, 10. zam. ונוס Postrach zewsząd, por. 20, 3.

6. Por. Amos 2, 15.

7. Obraz niezliczonych zastępów egipskich, wyruszających do walki a zalewających niby wezbrany Nil ogromne przestrzenie, Am. 8, 8; 9, 5. יתגעשו por. 25, 16.

9. Wspinajcie się, stawajcie dęba! כוש ciemnej cery Etjopczycy,

Nebukadrecar, król Babelu, roku czwartego Jehojakima, syna Jozjasza, króla Judy.

3. Szykujcie tarcze i pawęże, a wystąpcie do boju!

4. Kiełznajcie konie, a dosiadajcie rumaków, a stańcie w hełmach; naostrzcie oszczepy, przybierzcie się w pancerze!

5. Czemu widzę ich strwożonych, cofających się wstecz, a rycerze ich zgromieni, rzucają się do ucieczki nie oglądając się — postrach zewsząd! rzecze Wiekuisty.

6. Nie może schronić się rączy, a nie może ocalić się bohater: na północy, nad brzegiem rzeki Frat, zachwiali się i legli!

7. Któż to ów, co niby rzeka wzbiera, a niby strumienie pienią się jego fale?

8. Micraim niby rzeka wzbiera, i niby strumienie pienią się jego fale, i rzecze: Dźwignę się, pokryję ziemię, zniweczę miasta i mieszkańców ich!

9. Wspinajcie się konie, a tętnijcie wozy, a niech wyruszą rycerze — Kusz i Put dzierżący tarcze, i Ludejczycy dzierżący i napinający łuk!

10. Ale dzień to Pana, Wiekuistego zastępów, dzień pomsty, aby się pomścił nad wrogami Swoimi, i tak chłonie miecz i nasyca się, i opija się krwi ich; bo ucztę ofiarną wyprawia Pan, Wiekuisty zastępów, w ziemi północnej, nad rzeką Frat!

11. Wstąp do Gileadu a nabierz balsamu, dziewicza córo Micraimu! Daremnie mnożysz leki, ukojenia niema dla ciebie!

12. Słyszały narody o sromocie twojej, a biadaniem twojém

Gen. 10, 16. Jer. 13, 23. פוט Ezech. 27, 10; 30, 5. plemię afrykańskie w Maurytanji, w Kopt. znaczy „pite" albo „fit" łuk. לוד por. Gen. 10, 13. Jez. 66, 19. strzelcy w wojsku egipskiém, wedle niekt. to samo co לובים Libijczycy, Nah. 3, 9. תפשי דרכי podwójny *stat. constr.* por. נוד כרת Cef. 2, 6.

10. Dzień pomsty za klęskę zadaną Judejczykom pod Megiddo. 2 Król. 23, 29. Miecz Chaldejczyków, będący narzędziem w ręku Boga, por. 12, 12. Wiersz prawie identyczny z Jez. 34, 6, 8.

11. Dla państwa egipskiego jest klęska ta raną ciężką i nieuleczalną, por. 8, 22.

12. גבור בגבור jak w popłochu Lywa.

13 בְּנֹבוֹ כָּשְׁלוּ יַחְדָּו נָפָלוּ שְׁנֵיהֶם׃ *הַדָּבָר אֲשֶׁר־דִּבֶּר
יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא לָבוֹא נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל
14 לְהַכּוֹת אֶת־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ הַגִּידוּ בְמִצְרַיִם וְהַשְׁמִיעוּ
בְּמִגְדּוֹל וְהַשְׁמִיעוּ בְנֹף וּבְתַחְפַּנְחֵס אִמְרוּ הִתְיַצֵּב וְהָכֵן
15 לְךָ כִּי־אָכְלָה חֶרֶב סְבִיבֶיךָ׃ מַדּוּעַ נִסְחַף אַבִּירֶיךָ לֹא
עָמַד כִּי יְהוָה הֲדָפוֹ׃ הִרְבָּה כּוֹשֵׁל גַּם־נָפַל אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ
16 וַיֹּאמְרוּ קוּמָה ׀ וְנָשׁוּבָה אֶל־עַמֵּנוּ וְאֶל־אֶרֶץ מוֹלַדְתֵּנוּ מִפְּנֵי
17 חֶרֶב הַיּוֹנָה׃ קָרְאוּ שָׁם פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם שָׁאוֹן הֶעֱבִיר
18. הַמּוֹעֵד׃ חַי־אָנִי נְאֻם־הַמֶּלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ כִּי כְתָבוֹר
19 בֶּהָרִים וּכְכַרְמֶל בַּיָּם יָבוֹא׃ כְּלֵי גוֹלָה עֲשִׂי לָךְ יוֹשֶׁבֶת
בַּת־מִצְרָיִם כִּי־נֹף לְשַׁמָּה תִּהְיֶה וְנִצָּתָה מֵאֵין יוֹשֵׁב׃
20 עֶגְלָה יְפֵה־פִיָּה מִצְרַיִם קֶרֶץ מִצָּפוֹן בָּא בָא׃ גַּם־שְׂכִרֶיהָ
21 בְּקִרְבָּהּ כְּעֶגְלֵי מַרְבֵּק כִּי־גַם־הֵמָּה הָפְנוּ נָסוּ יַחְדָּיו לֹא
22 עָמָדוּ כִּי יוֹם אֵידָם בָּא עֲלֵיהֶם עֵת פְּקֻדָּתָם׃ קוֹלָהּ כַּנָּחָשׁ

v. 12. קכין כו'ק v. 13. הפטרת בא אל פרעה

13. Przepowiednia o zdobyciu Egiptu przez Chald. por. 43, 8—13. Ezech. 29—32, jako dalszego następstwa odniesionego zwycięztwa לבוא z okazyi nadejścia, albo gdy zamierzał przyjść.

14. Ogłoście w głównych miastach bliskość niebezpieczeństwa. O tych miastach por. 44. 1. Stań a szykuj potrzebny materyał wojenny; wezwanie stosuje się do całego Egiptu. Miecz, który w okolicach twoich chłonie, dosięgnie wkrótce i ciebie, Micha 1, 9.

15. אביריך zam. אֲפִיסְךָ twój wół czyli Apis, jako symbol Ozyrysa w Memfis hodowany, tak *Sept.* i inni. Zwykle tł. przywódcy, bohaterowie. סחף pokr. z סחב Przyp. 28, 3.

16. Mowa tu o wojskach posiłkowych i najemnych, które w szeregach egipskich służyły, por. שכריה w. 21. 50, 16; 51, 9. On, Bóg mnożył - היונה por. 25, 38; 50, 16.

17. Wołać będą, każdy żołnierz w rodzinnym kraju, do którego się schronił — שאון bezpieczny, od שען = שאן pewny siebie, opóźnił porę właściwą. Inni wraz z *Sept.* קִרְאוּ שָׁם niby szyderczo: nazywajcie imię Faraona (Nekona) „pustą wrzawą“, która itd. por. Jez. 30, 7.

18. Tak pewnie i niewzruszenie jak stoi wysoki i samotny Tabor między górami, tak pewnie, albo tak pewny siebie nadciągnie i on,

napełniła się ziemia; bo rycerz przez rycerza się zachwiał, społem legli obydwaj.

13. Słowo, które wyrzekł Wiekuisty do Jeremjasza, proroka, gdy zamierzał przyjść Nebukadrecar, król Babelu, by pobić ziemię Micraim.

14. Zwiastujcie w Micraim, a ogłoście w Migdolu, a rozgłoście też w Nof i Tachpanches, wołajcie: Stań, a szykuj się, gdyż chłonie miecz dokoła ciebie!

15. Czemuż wleczony byk twój? Nie mógł się ostać, gdyż Wiekuisty powalił go!

16. Mnoży On potykających się, a pada też jeden na drugiego i wołają: Dalej, wróćmy do ludu naszego i do ziemi rodzinnej naszej przed mieczem tępiącym!

17. Wołać tam będą: Faraon, król Micraimu, bezpieczny — opóźnił porę!

18. Ale jakom żyw, rzecze król, Wiekuisty zastępów imię Jego: Tak jak stoi Tabor między górami, a Karmel przy morzu, tak nadciągnie!

19. Strój wygnania przygotuj sobie, obywatelko, córo Micraimu! gdyż Nof w pustkowie się obróci, zapadnie się dla braku mieszkańca.

20. Jałowico przepiękna, Micraimie! rzeźnik od Północy nadchodzi, nadchodzi!

21. I najmici w pośród niego do cielców tucznych podobni, — i oni odwrócą się i uciekną społem, nie ostoją się, gdyż dzień klęski ich przyjdzie na nich, czas kaźni ich.

22. Głos jego jako węża się rozlegnie, gdyż z potęgą nadciągają i z siekierami przychodzą nań jako drwale.

Nebukadnecar. Inni: nadejdzie jak ruchoma, tocząca się naprzód góra, która wszystkie inne przewyższy.

19. Por. Ezech. 12, 3.

20. Jałowico przepiękna, w żyznym kraju swoim wykarmiona — obraz maluje siłę i swawolę, por. 31, 18. Hoz. 10, 11. קרץ od קרע = קרץ rozdzierać, rwać, tu prawdop. zam. קרץ rzeźnik. Inni wedle *Hitziga* „gzik“, szczypiący krowy bąk, oestrus, por. Jez. 7, 18.

21. Wypasione w Egipcie cudzoziemskie legjony, cieszące się wielkiém zaufaniem u królów egipskich, por. w. 9. עת פקדתם apozycja do יום אידם

22. Jak ukryta w lesie, czołgająca się żmija na widok drwala

יֶלֶךְ כִּי־בְחַיִל יֵלֵכוּ וּבְקַרְדֻמּוֹת בָּאוּ לָהּ כְּחֹטְבֵי עֵצִים׃
23 כָּרְתוּ יַעְרָהּ נְאֻם־יְהוָה כִּי לֹא יֵחָקֵר כִּי רַבּוּ מֵאַרְבֶּה
24 וְאֵין לָהֶם מִסְפָּר׃ הֹבִישָׁה בַת־מִצְרַיִם נִתְּנָה בְּיַד עַם־
25 צָפוֹן׃ אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי פוֹקֵד אֶל־
אָמוֹן מִנֹּא וְעַל־פַּרְעֹה וְעַל־מִצְרַיִם וְעַל־אֱלֹהֶיהָ וְעַל־מְלָכֶיהָ
26 וְעַל־פַּרְעֹה וְעַל הַבֹּטְחִים בּוֹ׃ וּנְתַתִּים בְּיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם
וּבְיַד נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל וּבְיַד עֲבָדָיו וְאַחֲרֵי־כֵן תִּשָּׁכֵן
27 כִּימֵי־קֶדֶם נְאֻם־יְהוָה׃ וְאַתָּה אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב
וְאַל־תֵּחַת יִשְׂרָאֵל כִּי הִנְנִי מוֹשִׁיעֲךָ מֵרָחוֹק וְאֶת־זַרְעֲךָ
28 מֵאֶרֶץ שִׁבְיָם וְשָׁב יַעֲקֹב וְשָׁקַט וְשַׁאֲנַן וְאֵין מַחֲרִיד׃ אַתָּה
אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב נְאֻם־יְהוָה כִּי אִתְּךָ אֲנִי כִּי אֶעֱשֶׂה
כָלָה בְּכָל־הַגּוֹיִם׀ אֲשֶׁר הַדַּחְתִּיךָ שָּׁמָּה וְאֹתְךָ לֹא־אֶעֱשֶׂה
כָלָה וְיִסַּרְתִּיךָ לַמִּשְׁפָּט וְנַקֵּה לֹא אֲנַקֶּךָּ׃ *

מז.

1 אֲשֶׁר הָיָה דְבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא אֶל־פְּלִשְׁתִּים
2 בְּטֶרֶם יַכֶּה פַּרְעֹה אֶת־עַזָּה׃ כֹּה׀ אָמַר יְהוָה הִנֵּה־מַיִם
עֹלִים מִצָּפוֹן וְהָיוּ לְנַחַל שׁוֹטֵף וְיִשְׁטְפוּ אֶרֶץ וּמְלוֹאָהּ עִיר

27. מלא ו׳ 28. v עד כאן

z sykiem ucieka, tak pierzchnie i Egipt na widok uzbrojonych w oszczepy Chaldejczyków, por. Jez. 29, 4.

23 כרתו *perf. prophet.* wyrąbią las tj. niezliczoną ludność Egiptu. „Więcej ich" Chaldejczyków *Syr.* czyta פקדו w trybie rozkazującym.

25. אמון gr. Ἀμμοῦν najwyższe bóztwo egipskie, niby Zeus u Greków, którego główna świątynia znajdowała się w No czyli w Tebach, w górnym Egipcie — ztąd No-Ammon, Nah 3, 8. Wszyscy bez wyjątku ulegną karze, bóg, król i poddani, którzy na nim polegali, dla tego wyraz פרעה dwukrotnie powtórzony.

26. Por. Ezech. 29. 13. ובד mianowicie w rękę Nebukadnecara. Zamieszka spokojnie, zaniechając dalszych wypraw do cudzych ziem.

27. Słowo pociechy dla przebywających w Egipcie ziomków, dosłownie tu powtórzone, por. 30, 10. ponieważ wieszcz na wszystkie wypadki z odrębnego stanowiska narodowego się zapatruje.

23. Wyrąbią las jego, rzecze Wiekuisty, choć niezgłębiony, albowiem więcej ich niż szarańczy, a niemasz im liczby.

24. Pohańbiona będzie córa Micraimu, wydana w moc ludu Północy!

25. Tak rzecze Wiekuisty zastępów, Bóg Israela: Oto nawiedzę Amona z No, i Faraona, i Micraim i bóztwa jego i królów jego; zarówno Faraona jak tych, którzy polegają na nim.

26. I wydam ich w rękę czyhających na życie ich, w rękę Nebukadrecara, króla Babelu, i w rękę sług jego, poczém wszakże zamieszka spokojnie, jako za dni dawnych, rzecze Wiekuisty.

27. Ale ty się nie bój sługo Mój, Jakóbie, a nie trwoż się Israelu! Gdyż oto Ja cię wybawię zdaleka, a potomstwo twoje z ziemi ich niewoli, i wróci Jakób i będzie odpoczywał bezpiecznie, a nikt go nie zatrwoży.

28. Ty się nie bój, sługo Mój, Jakóbie, rzecze Wiekuisty, bom Ja z tobą; choćbym zgładził doszczętnie wszystkie narody, do których cię rzucę, ciebie doszczętnie nie zgładzę, i będę cię karcił należycie, ale wytępić cię nie wytępię.

ROZDZIAŁ XLVII.

1. Co doszło jako słowo Wiekuistego Jeremjasza, proroka, o Pelisztach, zanim zgromił Faraon Gazę.

2. Tak rzecze Wiekuisty: Oto fale dźwigają się od północy i zamieniają się w strumień gwałtowny, a zalewają

Rozdział XLVII. Przepowiednia, zwiastująca upokorzenie miast filistyńskich przez nieprzyjaciela z północy, czyli przez Chaldejczyków. Data proroctwa tu podana jest niepewną. Wedle tradycyi żyd. Seder Olam wypowiedzianą została 10. roku Cydkjasza, gdy Farao, cofając się przed Chaldejczykami, którzy z pod Jerozolimy ustąpili, pograniczną twierdzę filistyńską Gazę oblegali. Mogłoby to wszakże nastąpić i za czasów Jojakima, por. 2 Król. 24, 7. albo i za panowania Jozjasza, 2 Król. 23, 29.

2. Pochód przeciw Filistynom przypada na czas ogólnej zawieruchy wojennej, rozpętanej przez Chaldejczyków, którzy niby wzburzone fale gwałtownego strumienia, po całej ziemi się rozlewają, por. Jez. 8, 7. עיר *coll.* Wyraz האדם wskazuje, że tu nie mowa o Palestynie, lecz o całej ziemi.

3 וְיַשְׁבֵי בָהּ וְזָעֲקוּ הָאָדָם וְהֵילֵל כָּל יוֹשֵׁב הָאָרֶץ׃ מִקּוֹל
שַׁעֲטַת פַּרְסוֹת אַבִּירָיו מֵרַעַשׁ לִרְכֻבֹו הֲמוֹן גַּלְגִּלָּיו לֹא־
4 הִפְנוּ אָבוֹת אֶל־בָּנִים מֵרִפְיוֹן יָדָיִם׃ עַל־הַיּוֹם הַבָּא לְשַׁדּוֹד
אֶת־כָּל־פְּלִשְׁתִּים לְהַכְרִית לְצֹר וְלְצִידוֹן כָּל שָׂרִיד עֹזֵר
5 כִּי־שֹׁדֵד יְהוָה אֶת־פְּלִשְׁתִּים שְׁאֵרִית אִי כַּפְתּוֹר׃ בָּאָה
קָרְחָה אֶל־עַזָּה נִדְמְתָה אַשְׁקְלוֹן שְׁאֵרִית עִמְקָם עַד־מָתַי
6 תִּתְגֹּדָדִי׃ הוֹי חֶרֶב יְהוָה עַד־אָנָה לֹא תִשְׁקֹטִי הֵאָסְפִי
7 אֶל־תַּעֲרֵךְ הֲרָגְעִי וְדֹמִי׃ אֵיךְ תִּשְׁקֹטִי וַיהוָה צִוָּה־לָהּ אֶל
אַשְׁקְלוֹן וְאֶל־חוֹף הַיָּם שָׁם יְעָדָהּ׃

מח.

1 לְמוֹאָב כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הוֹי אֶל־נְבוֹ
כִּי שֻׁדָּדָה הֹבִישָׁה נִלְכְּדָה קִרְיָתַיִם הֹבִישָׁה הַמִּשְׂגָּב
2 וָחֻתָּה׃ אֵין עוֹד תְּהִלַּת מוֹאָב בְּחֶשְׁבּוֹן חָשְׁבוּ עָלֶיהָ רָעָה

3. Trwoga i zgroza będzie tak wielką, że ojcowie, na własne tylko bezpieczeństwo bacząc, o ocaleniu dzieci zapomną.

4. על היום zostaje w związku z poprzedniém רפיון ידים Fenicjanie, Tyr i Cydon, utracą swych sprzymierzeńców, mianowicie שריד עזר ostatki rozbitych swych wojsk posiłkowych. Naród filistyński utworzył się z wychodźców egipskich, którzy osiadłszy pierwiastkowo na Krecie czyli w Kandyi כפתור z kolei na wschodniém wybrzeżu morza Śródziemnego kolonję założyli, por. גוי כרתים Cef. 2, 5. Ezech 25, 16, 1 Sam. 30, 14. 16. פלשתיים מכפתור Am. 9, 7. i Gen. 10, 14.

5. Wystrzyganie włosów i nacinanie ciała były oznakami żałoby. por. 16, 6. עמקם *suff.* odnosi się do dwóch wymienionych miast i oznacza równinę filistyńską. Inni zam. ענקים = עמקים por. 1 Kron. 12, 15. w związku z ענקי שפה Jez. 33, 19. ostatek ich olbrzymów, w okolicach Gazy i Gath zamieszkałych, por. Joz. 11, 22. 1 Sam. 17, 4. 2 Sam. 21, 16.

6. Okrzyk Filistynów חרב להי por. 25, 29.

7. Odpowiedź proroka — תשקוטי może być aram. formą trzeciej osoby, zam. תשקוט

Rozdział XLVIII. Proroctwo przeciw Moabitom, przedstawia się jako konglomerat z różnych urywków, czerpanych w szczególności z 15. i 16. rozd. Jezajasza. Oryginalny tekst Jeremjasza ginie w przeróbce późniejszego glosatora i trudno go wyróżnić i oddzielić. Wieszcz

ziemię i pełnię jej, miasta i mieszkańców ich, i biadają ludzie, i zawodzą wszyscy mieszkańcy ziemi.

3. Wobec grzmotu tętniących kopyt biegunów jego, wobec huku jego wozów, skrzypu jego kół, nie oglądają się ojcowie na dzieci w bezsilności rąk, —

4. Wobec dnia, który nadchodzi, by spustoszyć całe Pelisztym, by wytępić Corowi i Cydonowi wszelki szczątek pomocy; albowiem spustoszy Wiekuisty Pelisztów, ostatek wyspy Kaftor.

5. Spada pleszywość na Gazę, ginie Aszkalon, ostatek ich niziny. Dopókiż nacinać się będziesz!

6. O mieczu Wiekuistego, dopókiż nie odpoczniesz? Wróć do pochew twoich, uśmierz się, a ucisz!

7. Ale jakżebyś odpoczął? Wszak Wiekuisty go wyprawił. Przeciw Aszkalonowi i przeciw wybrzeżom morza — tam przeznaczył go!

ROZDZIAŁ XLVIII.

1. O Moabie. Tak rzecze Wiekuisty zastępów, Bóg Israela: Biada nad Nebo, bo spustoszone, shańbione — zdobyte Kirjataim, shańbione Misgab i strwożone!

2. Znikła już chluba Moabu w Cheszbonie; umyślili

mówi o dumie rozzuchwalonego powodzeniem i polegającego na bogactwach swoich Moabu, za którą ciężko odpokutuje. Miasta jego zamienią się w zgliszcza, a najdzielniejsi jego wojownicy wyginą. Cała ludność się rozpierzchnie śród biadania i trwogi, szukając w pustyni schronienia. Tak upokorzy Bóg Moab i uczyni go pośmiewiskiem u sąsiadów. Pogrom nie sprowadzi wszakże ostatecznego jego upadku.

1. Ruina Moabu jest niewątpliwa i niejako już dokonana. נבו góra w Moabie, miejsce śmierci Mojżesza, Deut. 34, 1. następnie nazwa planety Merkurjusza, uważanego za boga wymowy i zapisującego zdarzenia na niebie i na ziemi, Jez. 46, 1. i nareszcie miasto Nebo, w którém główna jego świątynia stanęła, położone pierwiastkowo w udziale Reubena, Num. 32, 38. a przyłączone następnie do posiadłości Moabu, Jez. 15, 2. קריתים gród podwójny, pierwiastkowo również w udziale Reubena, Num. 32, 37. Joz. 13, 19. zabrany przez Moabitów — המשגב twierdza bliżej nie określona, z powodu konstr. z הוביש *fem.* uważają ją *Raszi* i *Kimchi* za imię własne miasta.

2. חשבון pierwotna stolica Moabu, zdobyta przez Sychona, Num. 21, 26. i następnie przez pokolenie Reubena, Num. 32, 37. odebrana

לְכוּ וְנַכְרִיתֶנָּה מִגּוֹי גַּם־מַדְמֵן תִּדֹּמִי אַחֲרַיִךְ תֵּלֵךְ חָרֶב׃
3 קוֹל צְעָקָה מֵחֹרֹנַיִם שֹׁד וְשֶׁבֶר גָּדוֹל׃ 4 נִשְׁבְּרָה מוֹאָב
5 הִשְׁמִיעוּ זְעָקָה צֹעָרֶיהָ׃ כִּי מַעֲלֵה הַלְּחוּת בִּבְכִי יַעֲלֶה־
6 בֶּכִי כִּי בְמוֹרַד חֹרוֹנַיִם צָרֵי צָעֲקַת־שֶׁבֶר שָׁמָעוּ׃ נֻסוּ
7 מַלְּטוּ נַפְשְׁכֶם וְתִהְיֶנָה כָּעֲרוֹעֵר בַּמִּדְבָּר׃ כִּי יַעַן בְּטַחֵךְ
בְּמַעֲשַׂיִךְ וּבְאוֹצְרוֹתַיִךְ גַּם־אַתְּ תִּלָּכֵדִי וְיָצָא כְמוֹשׁ בְּגוֹלָה
8 כֹּהֲנָיו וְשָׂרָיו יַחְדָּו׃ וְיָבֹא שׁדֵד אֶל־כָּל־עִיר וְעִיר לֹא תִמָּלֵט
9 וְאָבַד הָעֵמֶק וְנִשְׁמַד הַמִּישׁוֹר אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה׃ תְּנוּ־צִיץ
לְמוֹאָב כִּי נָצוֹא תֵּצֵא וְעָרֶיהָ לְשַׁמָּה תִּהְיֶנָה מֵאֵין יוֹשֵׁב
10 בָּהֶן׃ אָרוּר עֹשֵׂה מְלֶאכֶת יְהוָה רְמִיָּה וְאָרוּר מֹנֵעַ חַרְבּוֹ
11 מִדָּם׃ שַׁאֲנַן מוֹאָב מִנְּעוּרָיו וְשֹׁקֵט הוּא אֶל־שְׁמָרָיו וְלֹא־
הוּרַק מִכְּלִי אֶל־כֶּלִי וּבַגּוֹלָה לֹא הָלָךְ עַל־כֵּן עָמַד טַעְמוֹ

צעיריה ק׳ v. 4. הלוחות קרי v. 5. כמוש׳ קרי ibid. יהדיו קרי

w późniejszych czasach przez Moabitów, Jez. 15, 4. W tém położoném na północnej granicy mieście stanie najprzód nieprzyjaciel, nadciągający z północy, by tam dalsze plany przeciw Moabowi ułożyć. חשבון i חשבו gra wyrazów, tak samo מרמן Jez. 25, 10. i תדמי od רמם z punktacyą jakby od דום.

3. חרנים Jez. 15, 5. Neh. 2, 10.

4. צעיריה analogicznie do צער Jez. 15, 5. pomniejsze, nieobwarowane miasta kraju. Inni czytają צעקה płacz rozlega się aż do Coar, *Sept.* ἐς Ζογόφα

5. Prawie dosłownie Jez. 15, 5. ze zmianą בו na בכי במורד-בכי zam. ירד i z dodatkiem צרי wedle *Syr.* i *Kim.* = צרים nieprzyjaciele Moabitów słyszą — inni: angustias clamoris, por. 4, Bl. zam. צרות.

6. Oryginalne słowa Jer. por. 51, 6. 45. ותהינה odnosi się do נפשכם *sing.* ponieważ każdy własne tylko życie ma ocalić — ערוער zam. ערער 17, 6.

7. מעשיך dostatki, dobra, por. ומעשהו בכרמל 1 Sam. 25, 2. *Syr.* i *Vulg.* מָעֻזֵּךְ twierdze — Kemosz, główne bóztwo Moabu, Num. 21, 29. analogiczny w. 49, 3.

8. Nizina, w znaczeniu zbiorowém — wszystkie przerzynające górzysty kraj doliny, por. 49, 4. מישר płaszczyzna, równina Moabu, Dent. 3, 10.

przeciw niemu zagubę: Naprzód, a wytępmy go z pośród ludów! I ty Madmeno uciszysz się, w ślad za tobą idzie miecz!

3. Odgłos krzyku z Choronaim, spustoszenie i pogrom wielki!

4. Zgromiony Moab, głoszą to zawodząc pomniejsze miasta jego.

5. Bo po ścieżce do Luchit rzewnym płaczem się zanoszą; bo u stoku Choronaim wrogowie jęk rozpaczy słyszą.

6. Schrońcie się, ocalcie dusze wasze, a zostańcie niby samotny wrzos na puszczy!

7. Przeto, że polegasz na dostatkach twoich i na skarbach twoich i ty usidlony będziesz, i pójdzie Kemosz na wygnanie, kapłani i książęta jego wraz.

8. I nadciągnie pogromca na każde miasto, a żadne nie ujdzie, i spustoszone będą niziny, i zniweczone równiny, jako wyrzekł Wiekuisty.

9. Dajcie skrzydła Moabowi, albowiem chyżo uleci, a miasta jego pustkowiem zostaną dla braku w nich mieszkańca!

10. Przeklęty kto spełnia sprawę Wiekuistego niedbale, przeklęty też kto hamuje miecz swój od krwi!

11. Spokojnym był Moab od młodości swojej i cicho osadził się na drożdżach swoich, — nie był przelewany z naczynia w naczynie, a na wygnanie nie poszedł; dla tego przytęchł w nim smak jego, a woń jego nie odświeżyła się.

9. *Targ.* do Ps. 130. 9. oddaje כנף przez ציץ zatem skrzydła, por. מי יתן לי אבר Ps. 55, 7. נצא dla współdźwięku zam. יצא por. 38, 17. gra słów z נצה i נצץ uleci niby młode pisklę, które dotąd spokojnie w gnieździe swém przebywało.

10. Nieprzyjaciel musi poruczone sobie dzieło Boże, zburzenie Moabu, wiernie wykonać — רמיה w znaczeniu adwerbialném.

11. Stosunkowo byli Moabici szczęśliwsi niż Izraelici, pozostali bowiem zawsze na rodzinnej ziemi swojej — שקוט על שמריו cieszyć się spokojnym bytem, por. Cef. 1, 12. Otóż przyjdzie i na nich czas. Wygnanie przedstawione jako przelewanie wina z jednego naczynia do drugiego. Nie poruszony z miejsca, niby wystałe wino na drożdżach, zachował on cierpki smak swój dla innych, stykających się z nim ludów, por. Am. 2, 1. 2 Król. 24, 2. Cuchnąca jego buta i wyniosłość עמר pozostała niezmiennie ta sama, por. גאון מואב Jez. 16, 6. נטר *perf. nif.* od מרר = מור mienić się.

12 בֹּו וְרִיקָו לֹא נָמָר׃ לָכֵן הִנֵּה־יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה
וְשִׁלַּחְתִּי־לוֹ צֹעִים וְצֵעֻהוּ וְכֵלָיו יָרִיקוּ וְנִבְלֵיהֶם יְנַפֵּצוּ׃
13 וּבוֹשׁ מוֹאָב מִכְּמוֹשׁ כַּאֲשֶׁר־בָּשׁוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל מִבֵּית אֵל
14 מִבְטַחָם׃ אֵיךְ תֹּאמְרוּ גִּבּוֹרִים אֲנָחְנוּ וַאֲנְשֵׁי־חַיִל לַמִּלְחָמָה׃
15 שֻׁדַּד מוֹאָב וְעָרֶיהָ עָלָה וּמִבְחַר בַּחוּרָיו יָרְדוּ לַטָּבַח נְאֻם־
16 הַמֶּלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ׃ קָרוֹב אֵיד־מוֹאָב לָבוֹא וְרָעָתוֹ
17 מְהֵרָה מְאֹד׃ נֻדוּ לוֹ כָּל־סְבִיבָיו וְכָל יְדְעֵי שְׁמוֹ אִמְרוּ
18 אֵיכָה נִשְׁבַּר מַטֵּה־עֹז מַקֵּל תִּפְאָרָה׃ רְדִי מִכָּבוֹד וֵישְׁבִי
בַּצָּמָא יֹשֶׁבֶת בַּת־דִּיבוֹן כִּי־שׁוֹדֵד מוֹאָב עָלָה בָּךְ שִׁחֵת
19 מִבְצָרָיִךְ׃ אֶל־דֶּרֶךְ עִמְדִי וְצִפִּי יוֹשֶׁבֶת עֲרוֹעֵר שַׁאֲלִי־נָס
20 וְנִמְלָטָה אִמְרִי מַה־נֶּהְיָתָה׃ הֹבִישׁ מוֹאָב כִּי־חַתָּה הֵילִילוּ
21 וְזַעֲקוּ הַגִּידוּ בְאַרְנוֹן כִּי שֻׁדַּד מוֹאָב׃ וּמִשְׁפַּט בָּא אֶל־
22 אֶרֶץ הַמִּישֹׁר אֶל־חֹלוֹן וְאֶל־יַהְצָה וְעַל־מֵפָעַת׃ וְעַל־
23 דִּיבוֹן וְעַל־נְבוֹ וְעַל־בֵּית דִּבְלָתָיִם׃ וְעַל קִרְיָתַיִם וְעַל־בֵּית
24 גָּמוּל וְעַל־בֵּית מְעוֹן׃ וְעַל־קְרִיוֹת וְעַל־בָּצְרָה וְעַל כָּל־

18. וישבי ק׳ 20. חלילו ק׳ ibid. וזעקו ק׳ 21. מיפעת ק׳

12. צעים toczący beczki, którzy je nachylają, aby zawartość ich wylać וצעהו *piel.* i wypróżnią je, równolegle do הריק por. השכיב Ij. 38, 37. Moab będzie tak toczony i potrząsany, że naczynia tj. miasta jego ludne 51, 34. się pokruszą.

13. Betel, miejsce czci złotego cielca, 1 Król. 12, 29. Am. 7, 10.

14. Powiedzie się wam jak ludom słabym i zniewieściałym, i jakże możecie dzielnością swą się chełpić. Por. 8, 8; 2, 23.

15. עלה pójdą z dymem, Sęd. 20, 40. Inni z domyślnym subj. עֵרֵי miasta jego zdobędzie pustoszyciel. *Mich, Ewald,* i inni czytają: Pustoszyciel Moabu i miast jego nadciąga.

17. Wezwanie sąsiadów, aby nad złamanem berłem narodu, por. Ps. 110, 2, żałobną pieśń zaintonowali. Słowa wieszcza przyjmują stosownie do tego rytm żałobny, z charakterystycznym wyrazem איכה

18. Por. 13, 18. Jez. 47, 1. בצמא na ziemi bezwodnej, to samo co בציון w arab. „sama" twardy, kamienisty grunt — דיבון = דימון Jez. 15, 2. 9. Znijdź z dostatku do nędzy.

19. Rytm pieśni żałobnej. Mieszkańcy pogranicznego miasta Aroer

12. Dla tego oto dni nadejdą, rzecze Wiekuisty, że poszlę nań toczących i wytoczą go, i wypróżnią naczynia jego, a dzbany jego potłuką!

13. I powstydzi się Moab z powodu Kemosza jako powstydził się dom Israela z powodu Betela, otuchy swojej.

14. Jakże wam twierdzić: Bohaterami jesteśmy, mężami dzielnymi do boju?

15. Spustoszony będzie Moab, a miasta jego zdobyte, a dobór młodzieży jego zejdzie na rzeź, rzecze król, Wiekuisty zastępów imię Jego.

16. Bliską klęska Moabu nadejścia, a niedola jego spieszy bardzo.

17. Bolejcie nad nim wszyscy sąsiedzi jego, wszyscy którzy znacie imię jego, wołajcie: Jakże się połamał pręt silny, berło wspaniałe!

18. Znijdź ze sławy, a siądź na bezwodziu mieszkanko, córo Dybonu! gdyż pogromca Moabu wystąpił przeciw tobie, burzy twierdze twoje!

19. W pobliżu drogi stań i wypatruj obywatelko Aroeru! wypytuj zbiega i uchodzącą, powiedz: Co się dzieje?

20. Shańbiony Moab, tak, skruszony; biadajcie i wołajcie, głoście nad Arnonem, że zburzony Moab!

21. Bo sąd przypadł na ziemię równin, na Cholon i na Jahca i na Mefaath.

22. I na Dybon i na Nebo i na Beth-Dyblataim.

23. I na Kirjataim i na Beth-Gamul i na Beth-Maon.

24. I na Keryjoth i na Bocrah i na wszystkie miasta Moabu dalekie i blizkie.

nad Arnonem, Joz. 13, 16. Widząc moc pierzchających, zwrócą się do nich z zapytaniem, co się stało.

20. Odpowiedź uciekających.

21. מישר por. w. 8. חלון prawdop. = חוּרן — יהצה Deut. 2, 24. מיפעת Joz. 13, 18.

22. Por. Jez. 15, 2. בית דבלתים Num. 33, 46.

23. בית בעל מעון Jez. 13, 17. = בעון Num. 32, 3.

24. קריות Am. 2, 2. prawdop. identyczne z Ar Moabem. בצרה Gen. 36, 33. Jez. 34, 6; 63, 1. pierwotnie miasto edomickie, czasowo też stolica tej krainy.

25 עָרֵי אֶרֶץ מוֹאָב הָרְחֹקוֹת וְהַקְּרֹבוֹת׃ נִגְדָּעָה קֶרֶן מוֹאָב
26 וּזְרֹעוֹ נִשְׁבָּרָה נְאֻם יְהוָה׃ הַשְׁכִּירֻהוּ כִּי עַל־יְהוָה הִגְדִּיל
27 וְסָפַק מוֹאָב בְּקִיאוֹ וְהָיָה לִשְׂחֹק גַּם־הוּא׃ וְאִם ו לֹוא
הַשְׂחֹק הָיָה לְךָ יִשְׂרָאֵל אִם־בַּגַּנָּבִים נִמְצָאָה כִּי־מִדֵּי
28 דַּבֶּרְךָ בּוֹ תִּתְנוֹדָד׃ עִזְבוּ עָרִים וְשִׁכְנוּ בַּסֶּלַע יוֹשְׁבֵי מוֹאָב
29 וִהְיוּ כְּיוֹנָה תְּקַנֵּן בְּעִבְרֵי פִי־פָחַת׃ שָׁמַעְנוּ גְאוֹן־מוֹאָב
30 גֵּאֶה מְאֹד גְּבֹהוֹ וּגְאוֹנוֹ וְגַאֲוָתוֹ וְרֹם לִבּוֹ׃ אֲנִי יָדַעְתִּי נְאֻם־
31 יְהוָה עֶבְרָתוֹ וְלֹא־כֵן בַּדָּיו לֹא־כֵן עָשׂוּ׃ עַל־כֵּן עַל־מוֹאָב
אֵילִיל וּלְמוֹאָב כֻּלֹּה אֶזְעָק אֶל־אַנְשֵׁי קִיר־חֶרֶשׂ יֶהְגֶּה׃
32 מִבְכִי יַעְזֵר אֶבְכֶּה־לָּךְ גֶּפֶן שִׂבְמָה נְטִישֹׁתַיִךְ עָבְרוּ יָם
33 עַד יָם־יַעְזֵר נָגָעוּ עַל־קַיִצֵךְ וְעַל־בְּצִירֵךְ שֹׁדֵד נָפָל׃ וְנֶאֱסַפָּה
שִׂמְחָה וָגִיל מִכַּרְמֶל וּמֵאֶרֶץ מוֹאָב וְיַיִן מִיקְבִים הִשְׁבַּתִּי
34 לֹא־יִדְרֹךְ הַיְדִד הֵידֵד לֹא הֵידֵד׃ מִזַּעֲקַת חֶשְׁבּוֹן עַד־
אֶלְעָלֵה עַד־יַהַץ נָתְנוּ קוֹלָם מִצֹּעַר עַד־חֹרֹנַיִם עֶגְלַת
שְׁלִשִׁיָּה כִּי גַם־מֵי נִמְרִים לְמְשַׁמּוֹת יִהְיוּ׃ וְהִשְׁבַּתִּי לְמוֹאָב
36 נְאֻם־יְהוָה מַעֲלֶה בָמָה וּמַקְטִיר לֵאלֹהָיו׃ עַל־כֵּן לִבִּי

27. נמצא קרי

25. Róg i ramię, symbole potęgi.

26. Mowa zwraca się do Chaldejczyków: Dajcie mu się napić z czary gniewu Bożego, por. 25, 15. 16. aby jak w dumie swojej, nie bacząc na Boga, innych wyśmiewał, teraz sam pośmiewiskiem został — ספק pluskać się קיא Jer. 28, 8. plwocina.

27. Moab urągał prowadzonym do niewoli dziesięciu pokoleniom izraelskim, jak gdyby zdybano je na złodziejstwie, por. Cef. 2, 8. 10. השחק tyle co לשחק Trząsłeś się, niby z oburzenia.

28. Ukryjcie się śród niedostępnych skał, gdzie was nieprzyjaciel nie znajdzie, jak kryje się dzika gołębica. P. Sal. 2, 14. za przepaścistemi urwiskami przed ścigającym ją strzelcem, por. 2 Sam. 17, 9. עברי *pl.* por. בעברי נהר Jez. 7, 20. w poezyi.

29. Począwszy od tego w. jest cały ustęp aż do pierwszej części wiersza 38. za wyjątkiem jedynie w. 35. mniej albo więcej dosłowną przeróbką zestawioną z oryginału Jezajasza 16, 6. itd.

30. Massora kładzie *athnach* przy כן — Jez. 16, 6. łączy כן z wyrazem כדיו „bezzasadność jego wymysłów".

25. Odcięty róg Moabu, a ramię jego złamane, rzecze Wiekuisty.

26. Opójcie go, gdyż przeciw Wiekuistemu się wynosił; niech się pluska Moab w plwocinach swoich, a niech będzie i on pośmiewiskiem.

27. Bo czyż nie w pośmiewisku był u ciebie Israel? Albo czyż go między złodziejami zdybano? bo ile razy mówiłeś o nim trząsłeś się.

28. Opuśćcie miasta, a osiądźcie śród skał, mieszkańcy Moabu! a naśladujcie gołębicę, ścielącą gniazdo na skrajach szczelin przepaścistych!

29. Słyszeliśmy o dumie Moabu, dumnego niezmiernie, o pysze i hardości i nadętości jego, i o wyniosłości serca jego.

30. Znam ja, rzecze Wiekuisty, jego porywczość i nieszczerość; kłamcy jego nieszczerze działali.

31. Przeto nad Moabem biadać muszę, a nad Moabem całym zawodzić, nad mieszkańcami też Kir-Cheresu niechaj westchną!

32. Bardziej niż opłakiwano Jazer muszę ciebie opłakiwać winogradzie Sybmy, ty, którego latorośle przebieraly się poza morze, aż do morza Jazeru sięgały, na zbiory i na winobranie twoje niszczyciel przypadł.

33. I znikły radość i wesele z sadów i z ziemi Moabu, a wino z kadzi usunąłem; nie tłoczą już przy okrzykach radosnych — okrzyki nie okrzykami!

34. Z powodu narzekań Cheszbonu aż do Elaleh, podnoszą do Jahac głos swój, od Coaru do Choronaim i do Eglat Szeliszyja; bo i wody Nimrym w pustkowia się obrócą.

35. I wytracę z Moabu, rzecze Wiekuisty, usypującego wyżynę i kadzącego tam bóztwom swoim.

36. Przeto serce moje nad Moabem niby fletami roz-

31. Por. objaśnienia do Jez. 15, 4—6; 16, 7. itd.

33. Pospolity przy wytłaczaniu wina okrzyk rozlega się i teraz, ale jest to bojowy okrzyk wrogu. הידד Jez. 16. 10. לא ירדך dom. הדרך

35. מעלה במה por. כעלות גריש Ij. 5, 26. usypać sztuczny pagórek.

36. Por. Jez. 16, 11. Pieśniom żałobnym towarzyszyły zwykle ostre tony fletu. יתרת zam. יתרה Jez. 15, 7,

לְמוֹאָב בַּהֲלִלִים יֵיֻמָּה וְלִבִּי אֶל־אַנְשֵׁי קִיר־חָרֶשׁ
37 כַּהֲלִילִים יֵיֻמָּה עַל־כֵּן יִתְרַת עָשָׂה אָבָדוּ: כִּי כָל־רֹאשׁ
קָרְחָה וְכָל־זָקָן גְּרֻעָה עַל כָּל־יָדַיִם גְּדֻדֹת וְעַל־מָתְנַיִם
38 שָׂק: עַל כָּל־גַּגּוֹת מוֹאָב וּבְרְחֹבֹתֶיהָ כֻּלָּה מִסְפֵּד כִּי־
39 שָׁבַרְתִּי אֶת־מוֹאָב כִּכְלִי אֵין־חֵפֶץ בּוֹ נְאֻם־יְהוָה: אֵיךְ
חַתָּה הֵילִילוּ אֵיךְ הֶעֱרָה־עֹרֶף מוֹאָב בּוֹשׁ וְהָיָה מוֹאָב
40 לִשְׂחֹק וְלִמְחִתָּה לְכָל־סְבִיבָיו: כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה
41 הִנֵּה כַנֶּשֶׁר יְדָאֶה וּפָרַשׂ כְּנָפָיו אֶל־מוֹאָב: נִלְכְּדָה הַקְּרִיּוֹת
וְהַמְּצָדוֹת נִתְפָּשָׂה וְהָיָה לֵב גִּבּוֹרֵי מוֹאָב בַּיּוֹם הַהוּא כְּלֵב
42 אִשָּׁה מְצֵרָה: וְנִשְׁמַד מוֹאָב מֵעָם כִּי עַל־יְהוָה הִגְדִּיל:
43 פַּחַד וָפַחַת וָפָח עָלֶיךָ יוֹשֵׁב מוֹאָב נְאֻם־יְהוָה: הַנָּס מִפְּנֵי
44 הַפַּחַד יִפֹּל אֶל־הַפַּחַת וְהָעֹלֶה מִן־הַפַּחַת יִלָּכֵד בַּפָּח
45 כִּי־אָבִיא אֵלֶיהָ אֶל־מוֹאָב שְׁנַת פְּקֻדָּתָם נְאֻם־יְהוָה: בְּצֵל
חֶשְׁבּוֹן עָמְדוּ מִכֹּחַ נָסִים כִּי־אֵשׁ יָצְאָה מֵחֶשְׁבּוֹן וְלֶהָבָה מִבֵּין
46 סִיחֹן וַתֹּאכַל פְּאַת מוֹאָב וְקָדְקֹד בְּנֵי שָׁאוֹן: אוֹי־לְךָ מוֹאָב
אָבַד עַם־כְּמוֹשׁ כִּי־לֻקְּחוּ בָנֶיךָ בַּשֶּׁבִי וּבְנֹתֶיךָ בַּשְּׁבִיָּה:
47 וְשַׁבְתִּי שְׁבוּת־מוֹאָב בְּאַחֲרִית הַיָּמִים נְאֻם־יְהוָה עַד־הֵנָּה
מִשְׁפַּט מוֹאָב:

מט.

1 לִבְנֵי עַמּוֹן כֹּה אָמַר יְהוָה הֲבָנִים אֵין לְיִשְׂרָאֵל אִם־

v. 44. רנס ק׳ v. 45. סבירין יצאה

40. Nebukadnecar spnści się nagle jak orzeł na zdobycz swoję, por. 49, 22. Ezech. 17, 3.

41. מצרה *hif.* od צרר por. 49, 22. Kobieta naprężająca wszystkie swe siły.

43. Ten sam obraz wszelakiego nieszczęścia Jez. 24, 17. 18. Tr. 3, 47.

45. Kompilacja z Num. 21, 28; 24, 17. I w Heszbonie, starej swej twierdzy nie znajdą pierzchający schronienia, bo ztamtąd właśnie wyjdzie ogień, t. j. nadciągnie wróg, który cały Moab od dołu do góry pochłonie; אש *masc.* jak Ps. 104, 4. שאון od שאה szumieć, synowie wrzawy, zgiełku, albo też głośnego samochwalstwa.

46. Num. 21, 29.

brzmiewa — rozbrzmiewa też serce moje nad mężami Kir-Cheres niby fletami — bo i dostatki których nabyli w niwecz poszły.

37. Bo każda głowa pleszywa, a każda broda zdjęta, na wszystkich rękach nacięcia, a na biodrach wór.

38 Po wszystkich dachach Moabu i po ulicach jego, wszędzie żaloba, bo skruszę Moab jako naczynie nieużyteczne, rzecze Wiekuisty.

39. Jakże strwożony, o biadajcie! Jakże podał tył Moab shańbiony, i stał się Moab pośmiewiskiem i postrachem dla wszystkich sąsiadów swoich!

40. Albowiem tak rzecze Wiekuisty: Oto jako orzeł nalatuje i rozpościera skrzydła swoje nad Moabem.

41. Wzięte Keryjot i twierdze też zdobyte; a będzie serce rycerzy Moabu w on dzień jako serce kobiety w bolach.

42. I zgładzony Moab z rzędu ludów, bo przeciw Wiekuistemu się wynosił.

43. Postrach i przepaść i zasadzka na was mieszkańcy Moabu, rzecze Wiekuisty.

44. Kto ucieknie przed postrachem popadnie w przepaść; a kto wydostanie się z przepaści pojmany będzie w zasadzkę. Bo przywiodę nań, na Moab, rok każni jego, rzecze Wiekuisty.

45. Pod cieniem Cheszbonu stanęli bezsilnie pierzchający; bo ogień wydobywa się z Cheszbonu, a płomień z pośród Sychonu, i pożera bok Moabu i ciemię synów wrzawy wojennej.

46. Biada ci Moabie, zginął lud Kemosza, gdyż pobrani synowie twoi w niewolę, a córki twe do więzienia.

47. Wszakże przywrócę brańców Moabu w następstwie czasów, rzecze Wiekuisty. Dotąd wyrok o Moabie

ROZDZIAŁ XLIX.

1. O synach Ammonu. Tak rzecze Wiekuisty: Alboż

Rozdział XLIX. Obejmuje dalsze proroctwa przeciw sąsiednim plemionom, mianowicie przeciw Ammonitom, w. 1 - 6. przeciw Edomitom, w. 7—22. przeciw dzielnicom aramejskim, w. 23—27. przeciw Kedareńczykom i innym szczepom arabskim, w 28—33. i nareszcie przeciw Elamitom, w. 34.—39.

1. Po uprowadzeniu Izraelitów do niewoli assyryjskiej, 1 Kron. 5, 26. zajęli Ammonici ziemię pokolenia Gada. Otóż wieszcz zapowiada,

יוֹרֵשׁ אֵין לוֹ מַדּוּעַ יָרַשׁ מַלְכָּם אֶת־גָּד וְעַמּוֹ בְּעָרָיו יָשָׁב׃
2 לָכֵן הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וְהִשְׁמַעְתִּי אֶל־רַבַּת
בְּנֵי־עַמּוֹן תְּרוּעַת מִלְחָמָה וְהָיְתָה לְתֵל שְׁמָמָה וּבְנֹתֶיהָ
בָּאֵשׁ תִּצַּתְנָה וְיָרַשׁ יִשְׂרָאֵל אֶת־יְרָשָׁיו אָמַר יְהוָה׃
3 הֵילִילִי חֶשְׁבּוֹן כִּי שֻׁדְּדָה־עַי צְעַקְנָה בְּנוֹת רַבָּה חִגֹּרְנָה
שַׂקִּים סְפֵדְנָה וְהִתְשׁוֹטַטְנָה בַּגְּדֵרוֹת כִּי מַלְכָּם בַּגּוֹלָה
4 יֵלֵךְ כְּהֲנָיו וְשָׂרָיו יַחְדָּיו׃ מַה־תִּתְהַלָּלִי בָּעֲמָקִים זָב
עֲמָקֵךְ הַבַּת הַשּׁוֹבָבָה הַבֹּטַחַת בְּאֹצְרֹתֶיהָ מִי יָבוֹא אֵלָי׃
5 הִנְנִי מֵבִיא עָלַיִךְ פַּחַד נְאֻם־אֲדֹנָי יֱהוִה צְבָאוֹת מִכָּל־
6 סְבִיבָיִךְ וְנִדַּחְתֶּם אִישׁ לְפָנָיו וְאֵין מְקַבֵּץ לַנָּדֵד׃ וְאַחֲרֵי־
7 כֵן אָשִׁיב אֶת־שְׁבוּת בְּנֵי־עַמּוֹן נְאֻם־יְהוָה׃ לֶאֱדוֹם
כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הַאֵין עוֹד חָכְמָה בְּתֵימָן אָבְדָה
8 עֵצָה מִבָּנִים נִסְרְחָה חָכְמָתָם׃ נֻסּוּ הָפְנוּ הֶעְמִקוּ לָשֶׁבֶת
9 יוֹשְׁבֵי דְדָן כִּי אֵיד עֵשָׂו הֵבֵאתִי עָלָיו עֵת פָּקַדְתִּיו׃ אִם־
בְּצִרִים בָּאוּ לָךְ לֹא יַשְׁאִרוּ עוֹלְלוֹת אִם־גַּנָּבִים בַּלַּיְלָה׃

v. 2. פתח באתנח

niema już synów Israel, alboż dziedzica mu zbrakło? Czemu wypędził Malkam Gada, a lud jego w miastach jego osiadł?

2. Przeto oto dni nadchodzą, rzecze Wiekuisty, że ogłoszę przeciw Rabbat synów Ammonu trwogę wojenną, a obróci się w zwaliska pustynne, a przyległe miasta jego w ogniu spłoną, a odziedziczy Israel dziedziców swoich, rzecze Wiekuisty.

3. Biadaj Cheszbonie, gdyż spustoszone Aj, bolejcie córy Rabby, przepaszcie się worem, zawodźcie a tułajcie się około hurt; bo Malkam na wygnanie pójdzie, kapłani i książęta jego społem!

4. Czemu chlubisz się dolinami, że ocieka dolina twoja, córo przekorna, która polegasz na skarbach swoich: któż zbliżyć się może do mnie?

5. Oto nawiodę na cię postrach, rzecze Pan, Wiekuisty zastępów, od wszystkich którzy cię otaczają; i będziecie gnani każdy przed siebie, a nikt nie zgromadzi pierzchających!

6. Poczém wszakże przywrócę brańców synów Ammonu, rzecze Wiekuisty.

7. O Edomie. Tak rzecze Wiekuisty zastępów: Czyż niema już mądrości w Themanie, czyż znikła rada roztropnych, upadła mądrość ich?

8. Schrońcie się, uchodźcie, przysiądźcie się nisko, mieszkańcy Dedanu! albowiem klęskę Ezawa nawiodę nań, czas którego go nawiedzę.

9. Jeżeli winobrańcy przyjdą na cię, czyż nie zostawią pobierek? jeżeli złodzieje w nocy — poniszczą dowoli!

że ich Bóg ztamtąd znowu wyrzuci, a Izrael posiadłość swą odzyska מלכם prawdop. nie król ich, lecz bóztwo ammonickie Milkom, 2 Sam. 12, 30. 1 Król. 11, 5. por. w. 3. i 48, 7. Prawowitym spadkobiercą Izraela byłoby państwo judzkie.

2. רבה stolica Ammonitów, Deut. 3, 11. 2 Sam. 11, 1. zdobyta przez Dawida, 1 Kron. 20, 1. późniejsza Filadelfia. Por. Am. 1, 14.

3. Pobliskie Cheszbon zagrożone, ponieważ nieprzyjaciel już Aj zburzył — בנות pomniejsze okoliczne miasta. Tułajcie się około hurt, albo krążcie po zagrodach, Num. 32, 16. aby dobytek uprowadzić, por. w. 29. Kosztowny posąg Milkoma zabiera nieprzyjaciel, Jez. 46, 1. Dosłownie Am. 1, 15.

4. Że obficie nawodniona, że bujna dolina twoja. *Hitzig*: Rozpływa się, rozprasza ludność dolin twoich, por. יובו מרקרים Tr. 4, 9. ימאסו כמו מים Ps. 58, 8. כמים הנגרים 2 Sam. 14, 14. Inni wedle *Kim.* rozpływa się we krwi.

5. Trwoga nie pozwoli się wam w jakimbądź celu połączyć i rozpierzchniecie się każdy w swą stronę — jak איש לפניו אשה נגדה Am. 4, 3.

6. Por. 46, 26; 48, 27.

7. I Edom runie, a słynni jego mędrcy nie ochronią go od upadku — תימן prowincja i plemię na wschodzie Idumei, Jez. 25. 13. Hab. 3, 3. Am. 1, 12. Ob. 9. Ij. 22, 1. בנים *part. kal.* od בון *Sept.* ממבינים — נסרחה *nif.* od סרח zwieszać się, upadła, poniżyła się. *Hitz.* wedle arabs. „insarach" ściekła, spłynęła niby woda.

8. Por. 46, 5. 21. דדן Gen. 25, 3. Ezech. 25, 13. plemię w północnej Arabji, sąsiadujące z Idumejczykami. Już *Raszi* bierze słowa נסו itd. w trybie rozkazującym: Objuczone skarbami karawany dedańskie, ciągnące przez krainę Ezawa, uciekajcie albo pochowajcie się w parowach, aby was wróg nie dostrzegł — הפנו *imper. hof.* por. Ezech. 32, 19.

9. W jakiejkolwiek postaci nieprzyjaciele wtargną, zniszczą oni wszystko doszczętnie — prawie dosłownie Obad. 5.

10. Ale gdy Ja sam ogołocę Ezawa, odsłonię skarbce jego, że się skryć nie zdoła, zniszczony będzie ród jego i bracia i sąsiedzi jego, a nie będzie go więcej!

11. Zostaw sieroty twoje, Ja je wyżywię, a niechaj wdowy twoje Mnie ufają:

12. Gdyż tak rzecze Wiekuisty: Oto ci, którym nie przysądzono pić z kielicha tego, pić muszą, — a tybyś bezkarnie miał ujść? Nie ujdziesz bezkarnie, pić musisz!

13. Bo na Siebie przysięgam, rzecze Wiekuisty, że na zgrozę, na pośmiewisko, na spustoszenie i na przekleństwo pójdzie Bocrah, a wszystkie miasta jego zostaną pustkowiem na wieki!

14. Wieść słyszałem od Wiekuistego, a poseł między narody wysłan: Zgromadźcie się a wyruszcie przeciw niemu, a stańcie do boju!

15 Oto najlichszym cię uczynię między narodami, wzgardzonym między ludźmi!

16. Straszydło twoje uwiodło cię, zuchwałość serca twego, ty, który zamieszkałeś w rozpadlinach skał, który dzierżysz wierzcholki pagórków. Choćbyś wzniósł jako orzeł gniazdo twoje, — ztamtąd strącę cię, rzecze Wiekuisty.

17. I będzie Edom zgrozą, ktokolwiek przejdzie mimo niego przerazi się i syknie nad wszystkiemi klęskami jego.

18. Jako na rumowisku Sodomu i Amory i sąsiadów ich, rzecze Wiekuisty, nie zamieszka tam człowiek, a nie zagości tam syn Adama.

19. Oto jako lew wystąpi z gęstwiny Jardenu do siedziby silnej; w okamgnieniu spłoszę je z niej, a tego, który wybrany nad nią ustanowię. Albowiem któż Mnie równy, i któż

18. Por. Am. 4, 11. Deut. 29, 22.

19. Nebukadnecar wyruszy jak lew z pośród gęstwin północnego Jordanu, por. 4, 7; 12, 5. Zach. 11, 1. przeciw איתן silnej siedzibie Edomu. Za sprawą Boga pierzchną mieszkańcy, a opuszczoną ziemię zajmie מי בחור ten, którego On wybrał. Któryż bowiem pasterz czyli król zdoła się ostać wobec lwa, którego Bóg prowadzi. *Hitz.* tł. נוה איתן siedziba pasterza. כי ארגיעה wl. gdy porusz̨ę powiekami, gdy mrugnę, t. j. w jednej chwili. Przyp. 12, 19. Zam. אריצנו 50, 44. *pl.* אריצם — יעד oznaczyć czas spotkania się, wyzwać do walki.

10 הִשְׁחֵיתִו דָיֵם׃ כִּי־אֲנִי חָשַׂפְתִּי אֶת־עֵשָׂו גִּלֵּיתִי אֶת־
מִסְתָּרָיו וְנֶחְבָּה לֹא יוּכָל שֻׁדַּד זַרְעוֹ וְאֶחָיו וּשְׁכֵנָיו
11 וְאֵינֶנּוּ׃ עָזְבָה יְתֹמֶיךָ אֲנִי אֲחַיֶּה וְאַלְמְנֹתֶיךָ עָלַי תִּבְטָחוּ׃
12 כִּי־כֹה ׀ אָמַר יְהוָה הִנֵּה אֲשֶׁר־אֵין מִשְׁפָּטָם
לִשְׁתּוֹת כַּסּוֹס שָׁתוֹ יִשְׁתּוּ וְאַתָּה הוּא נָקֹה תִּנָּקֶה לֹא
13 תִנָּקֶה כִּי שָׁתֹה תִּשְׁתֶּה׃ כִּי בִי נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם־יְהוָה כִּי־
לְשַׁמָּה לְחֶרְפָּה לְחָרֵב וְלִקְלָלָה תִּהְיֶה בָצְרָה וְכָל־עָרֶיהָ
14 תִּהְיֶינָה לְחָרְבוֹת עוֹלָם׃ שְׁמוּעָה שָׁמַעְתִּי מֵאֵת יְהוָה
וְצִיר בַּגּוֹיִם שָׁלוּחַ הִתְקַבְּצוּ וּבֹאוּ עָלֶיהָ וְקוּמוּ לַמִּלְחָמָה׃
15 כִּי־הִנֵּה קָטֹן נְתַתִּיךְ בַּגּוֹיִם בָּזוּי בָּאָדָם׃ תִּפְלַצְתְּךָ הִשִּׁיא
16 אֹתָךְ זְדוֹן לִבֶּךָ שֹׁכְנִי בְחַגְוֵי הַסֶּלַע תֹּפְשִׂי מְרוֹם גִּבְעָה
כִּי־תַגְבִּיהַ כַּנֶּשֶׁר קִנֶּךָ מִשָּׁם אוֹרִידְךָ נְאֻם־יְהוָה׃ וְהָיְתָה
17 אֱדוֹם לְשַׁמָּה כָּל עֹבֵר עָלֶיהָ יִשֹּׁם וְיִשְׁרֹק עַל־כָּל־מַכּוֹתֶהָ׃
18 כְּמַהְפֵּכַת סְדֹם וַעֲמֹרָה וּשְׁכֵנֶיהָ אָמַר יְהוָה לֹא־יֵשֵׁב שָׁם
19 אִישׁ וְלֹא־יָגוּר בָּהּ בֶּן־אָדָם׃ הִנֵּה כְּאַרְיֵה יַעֲלֶה מִגְּאוֹן
הַיַּרְדֵּן אֶל־נְוֵה אֵיתָן כִּי־אַרְגִּיעָה אָרִיצֵנּוּ מֵעָלֶיהָ וּמִי

10. Bóg, którego wyrok spełniają, wskaże im ukrywających się ludzi wraz z skarbami ich — ונחבה Ewald wedle *Sept.* ונחבא *inf. abs. nif.* זרעו ród Ezawa w odróżnieniu od pobratymców, razem z nim osiadłych, np. Amalekitów, Gen. 36, 12. Syryjczyków, 2 Król. 16, 6. i innych.

11. Edom zmuszony będzie sieroty i wdowy swoje bez opieki zostawić — tylko Bóg niemi się zaopiekuje תבטחו w skróceniu zam. תבטחנה por. תקרבי Ezech. 37. 7

12. Por. 25, 19. Jeżeli innym ludom, mniej winnym, zasłużona kara odpuszczoną nie została, to nie możesz ty jeden wyjątku stanowić — משפטם por. 26, 11

13. בצרה por. 48, 23.

14. Ogólna walka przygotowuje się przeciw Edomowi, a już rozesłani są posłowie zwiastujący ludom wojnę — ruchem kieruje sam Bóg. Ten i następne dwa wiersze prawie dosłownie Obad. 1—4.

16. strach wzbudzające bóztwo, por. מפלצת 1 Król. 15, 13. Edom ujrzy się zawiedzionym w dumnej pewności swojej. חגוי szczelina, rozpadlina, P. Sal. 2, 14.

17. Por. 25, 11; 19. 8.

בָּחוּר אֵלֶיהָ אִפְקֹד כִּי מִי כָמֹנִי וּמִי יְעִידֵנִי וּמִי־זֶה רֹעֶה
אֲשֶׁר יַעֲמֹד לְפָנָי׃ לָכֵן שִׁמְעוּ עֲצַת־יְהוָה אֲשֶׁר יָעַץ אֶל 20
אֱדוֹם וּמַחְשְׁבוֹתָיו אֲשֶׁר חָשַׁב אֶל־יֹשְׁבֵי תֵימָן אִם־לֹוא
יִסְחָבוּם צְעִירֵי הַצֹּאן אִם־לֹא־יַשִּׁים עֲלֵיהֶם נְוֵהֶם׃
מִקּוֹל נָפְלָם רָעֲשָׁה הָאָרֶץ צְעָקָה בְיַם־סוּף נִשְׁמַע 21
קוֹלָהּ׃ הִנֵּה כַנָּשֶׁר יַעֲלֶה וְיִדְאֶה וְיִפְרֹשׂ כְּנָפָיו עַל־ 22
בָּצְרָה וְהָיָה לֵב גִּבּוֹרֵי אֱדוֹם בַּיּוֹם הַהוּא כְּלֵב אִשָּׁה
מְצֵרָה׃ לְדַמֶּשֶׂק בּוֹשָׁה חֲמָת וְאַרְפָּד כִּי־שָׁמְעָה 23
רָעָה שָׁמְעוּ נָמֹגוּ בַּיָּם דְּאָגָה הַשְׁקֵט לֹא יוּכָל׃ רָפְתָה 24
דַמֶּשֶׂק הִפְנְתָה לָנוּס וְרָטַט הֶחֱזִיקָה צָרָה וַחֲבָלִים
אֲחָזָתָה כַּיּוֹלֵדָה׃ אֵיךְ לֹא־עֻזְּבָה עִיר תְּהִלָּה קִרְיַת 25
מְשׂוֹשִׂי׃ לָכֵן יִפְּלוּ בַחוּרֶיהָ בִּרְחֹבֹתֶיהָ וְכָל־אַנְשֵׁי 26
הַמִּלְחָמָה יִדַּמּוּ בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת׃ וְהִצַּתִּי 27
אֵשׁ בְּחוֹמַת דַּמֶּשֶׂק וְאָכְלָה אַרְמְנוֹת בֶּן־הֲדָד׃
לִקֵדָר וְ לְמַמְלְכוֹת חָצוֹר אֲשֶׁר הִכָּה נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־ 28
בָּבֶל כֹּה אָמַר יְהוָה קוּמוּ עֲלוּ אֶל־קֵדָר וְשָׁדְדוּ אֶת־בְּנֵי־
קֶדֶם׃ אָהֳלֵיהֶם וְצֹאנָם יִקָּחוּ יְרִיעֹתֵיהֶם וְכָל־כֵּלֵיהֶם 29

v. 21. נ״א קולם. v. 25. תהלת ק׳. v. 28. יתיר ו׳. v. 29. קמץ בו״ק

20. Pokonają ich najsłabsi w wojsku Nebukadnecara. Inni בצעירי הצאן lew uniesie Edomitów bez wysiłku jak młode, słabe owce. ישים *hif.* wedle niekt. zam. *kal*, 34, 11; 42, 20. „zaprawdę, zatrwoży się nad nimi ich zagroda".

21. Ponieważ z tak wysokich skał runą, zadrży ziemia, a odgłos upadku ich słyszany będzie daleko, aż na wybrzeżach m. Czerwonego. צעקה może zam. צָעֲקָה ona, mianowicie ziemia edomicka krzyczy.

22. Pogromca chaldejski, por. 48, 40. 41.

23. Do w. 37. proroctwo o państwie aramejskiém czyli syryjskiém. Chamath i Arpad, por. Gen. 10, 18. Jez. 10, 9; 36, 19; 37, 13. Na wieść o zbliżających się Chaldejczykach zadrżą sąsiednie miasta stolicy — I morze ogarnie niepokój. Trudno zrozumieć, czy mowa tu retorycznie o samém morzu, por. Jez. 57, 20. czy też o mieszkańcach wybrzeży fenickich, albo wysp m. Śródziemnego — którzy jednak z Syrją nic wspólnego nie mieli.

Mnie wyzwie, a któryż ten pasterz co się postawi przeciw Mnie?

20. Przeto słuchajcie postanowienia Wiekuistego, które postanowił względem Edomu, i zamysłów Jego, które umyślił przeciw mieszkańcom Themanu: Zaprawdę, że powloką ich pachołki stąd, że zburzą nad nimi siedzibę ich!

21. Od łoskotu upadku ich zadygoce ziemia, odgłos okrzyków jego — nad morzem Sitowém się rozlegnie!

22. Oto jako orzeł wzbije się i nadleci, i rozpostrze skrzydła nad Bocrą, i podobném będzie serce rycerzy Edomu w on dzień do serca kobiety w bolach.

23. O Damesku. Zawstydzony Chamath i Arpad, gdyż wieść złą słyszą, truchleją; i w morzu niepokój, uciszyć się nie może.

24. Bezsilny Damesek, rzuca się do ucieczki, a drżenie opada go; trwoga i bole ogarną go jako rodzącą.

25. Czemuż nie opuszczone miasto chwały, gród rozkoszy mojej!

26. Przeto padną jego młodzieńcy na ulicach jego, a wszyscy mężowie waleczni wyginą dnia onego, rzecze Wiekuisty zastępów.

27. I rozniecę ogień w murach Damesku, że strawi zamki Ben Hadada.

28. O Kedarze i państwach Chacoru, które porazi Nebukadrecar, król Babelu: Tak rzecze Wiekuisty: Wstańcie, wyruszcie przeciw Kedarowi, a niszczcie synów Wschodu!

29. Namioty ich i stada zabierają, pokrowce ich i wszystkie statki i wielbłądy ich uprowadzają za sobą, i wołają o nich: Postrach zewsząd!

24. Por. 6, 24. i 46, 21. רמט wyraz aram. tyle co רָתָה

25. Słowa władcy Damaszku. Jak się to stało, że drżąca ludność dotąd metropolji nie opuściła. *Hitz.* czyta אֵיךְ לֹא עֻזְּבָה jakże opuścić.

27. Por. Am. 1, 14. i 4. בן הדד król Damaszku, 1 Król. 15, 18.

28. Do w. 33. proroctwo o Kedarze i innych plemionach arabskich. קדר por. 2, 10. Jez. 21, 16. חצור zbiorowa nazwa siół, zamieszkałych przez różne pokolenia beduińskie חצרים תשב קדר Jez. 42, 11. zd. innych odrębne miasto, por. w. 33.

30. Schrońcie się, pierzchajcie czemprędzej, przysiądźcie nizko mieszkańcy Chacoru, rzecze Wiekuisty, gdyż powziął przeciw wam Nebukadrecar, król Babelu, postanowienie, a uknuł przeciw wam zamysł.

31. Wstańcie, wyruszcie przeciw narodowi spokojnemu, który mieszka bezpiecznie, rzecze Wiekuisty; ani wrót ani zawór nie ma, samotnie przebywa

32. A niech podane będą wielbłądy ich na łup, a mnóstwo stad ich na zdobycz; i rozproszę ich na wsze strony, tych z obciętemi bokobrodami, — ze wszystkich stron nawiodę na nich nieszczęście, rzecze Wiekuisty

33. I obróci się Chacor w legowisko szakali, w pustkowie na wieki: nie zamieszka tam człowiek, a nie zagości tam syn Adama.

34. Co doszło jako słowo Wiekuistego Jeremjasza, proroka, o Elamie na początku panowania Cydkjasza, króla Judy, głosząc:

35. Tak rzecze Wiekuisty zastępów: Oto skruszę łuk Elamu, pierwiastek potęgi ich.

36. I sprowadzę na Elam cztery wiatry z czterech krańców nieba, i rozmiotę ich na wszystkie te wiatry, a nie będzie narodu, do któregoby nie przybyli rozproszeni Elamu.

37. I roztrącę Elam przed obliczem wrogów ich, i przed obliczem czyhających na życie ich; i nawiodę na nich niedolę, żar gniewu Mojego, rzecze Wiekuisty, i poszlę za nimi miecz, dopóki nie wytępię ich.

38. I ustanowię stolicę Moję w Elam, i zgładzę ztamtąd króla i możnowładców, rzecze Wiekuisty.

39 Wszakże w następstwie czasów przywrócę brańców Elamu, rzecze Wiekuisty.

---

zwaną w następstwie פרס O stosunkach jej z Assyrją, Medją i Judeą por. Jez. 11, 11; 22, 6. Ezech. 34, 22. Ezra 4, 9. Est. 9, 6, 13.

35. Łuk, główna broń Elamitów i zarazem główna ich siła, por. Jez. 22, 6.

36. Cztery wiatry, określają tu zupełne i ostateczne rozproszenie.

37. והחתתי *hif.* od חתת zam. וְהַחִתִּתִי

38. Tron dla sądzenia, por. 1, 15; 43, 10.

39. Jak 46, 26; 48, 47; 49, 6.

30 וּגְמַלְיֵהֶם יִשְׁאוּ לָהֶם וְקָרְאוּ עֲלֵיהֶם מָגוֹר מִסָּבִיב: נֻסוּ
נָדוּדוּ מְאֹד הֶעְמִיקוּ לָשֶׁבֶת יוֹשְׁבֵי חָצוֹר נְאֻם־יְהוָה כִּי־
יָעַץ עֲלֵיכֶם נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל עֵצָה וְחָשַׁב עֲלֵיהֶם
31 מַחֲשָׁבָה: קוּמוּ עֲלוּ אֶל־גּוֹי שַׁלֵּיו יוֹשֵׁב לָבֶטַח נְאֻם־יְהוָה
32 לֹא־דְלָתַיִם וְלֹא־בְרִיחַ לוֹ בָּדָד יִשְׁכְּנוּ: וְהָיוּ גְמַלֵּיהֶם
לָבַז וַהֲמוֹן מִקְנֵיהֶם לְשָׁלָל וְזֵרִתִּים לְכָל־רוּחַ קְצוּצֵי פֵאָה
33 וּמִכָּל־עָבְרָיו אָבִיא אֶת־אֵידָם נְאֻם־יְהוָה: וְהָיְתָה חָצוֹר
לְמָעוֹן תַּנִּים שְׁמָמָה עַד־עוֹלָם לֹא־יֵשֵׁב שָׁם אִישׁ וְלֹא־
34 יָגוּר בָּהּ בֶּן־אָדָם: אֲשֶׁר הָיָה דְבַר־יְהוָה אֶל־
יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא אֶל־עֵילָם בְּרֵאשִׁית מַלְכוּת צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־
35 יְהוּדָה לֵאמֹר: כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הִנְנִי שֹׁבֵר אֶת־
36 קֶשֶׁת עֵילָם רֵאשִׁית גְּבוּרָתָם: וְהֵבֵאתִי אֶל־עֵילָם אַרְבַּע
רוּחוֹת מֵאַרְבַּע קְצוֹת הַשָּׁמַיִם וְזֵרִתִּים לְכָל הָרוּחוֹת
הָאֵלֶּה וְלֹא־יִהְיֶה הַגּוֹי אֲשֶׁר לֹא־יָבוֹא שָׁם נִדְחֵי עֵילָם:
37 וְהַחִתֹּתִי אֶת־עֵילָם לִפְנֵי אֹיְבֵיהֶם וְלִפְנֵי | מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם
וְהֵבֵאתִי עֲלֵיהֶם | רָעָה אֵת־חֲרוֹן אַפִּי נְאֻם־יְהוָה וְשִׁלַּחְתִּי
38 אַחֲרֵיהֶם אֶת־הַחֶרֶב עַד כַּלּוֹתִי אוֹתָם: וְשַׂמְתִּי כִסְאִי
39 בְּעֵילָם וְהַאֲבַדְתִּי מִשָּׁם מֶלֶךְ וְשָׂרִים נְאֻם־יְהוָה: וְהָיָה |
בְּאַחֲרִית הַיָּמִים אָשׁוֹב אֶת־שְׁבִית עֵילָם נְאֻם־יְהוָה:

---

v. 30. עליכם ק׳ v. 36. סביבין יבואו ibid. עולם ק׳ v. 39. אשיב קרי שבות קרי ibid.

---

30. Por. w. 8. i 20.

31. Naród nie mający ani obwarowanych miast, ani przymierzy z innemi ludami. Por. Ezech. 38, 11. שָׁלֵו zam, zwykłego שָׁלֵי

32. Por. 9, 25.

33. Por. w. 18. i 9, 10.

34. Do w. 39. proroctwo przeciw Elamowi — עילם prowincja między Persją z Babilonią, po wschodniej stronie dolnego Tygru, z głównem miastem Suza, Dan. 8, 2. ztąd i Suzjaną nazwana. Pierwiastkowo obejmowała ona całą Persję, Gen. 10, 22. Jez. 21, 2. na-

נ.

1 הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־בָּבֶל אֶל־אֶרֶץ כַּשְׂדִּים בְּיַד
2 יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא: הַגִּידוּ בַגּוֹיִם וְהַשְׁמִיעוּ וְשָׂאוּ־נֵס הַשְׁמִיעוּ
אַל־תְּכַחֵדוּ אִמְרוּ נִלְכְּדָה בֵל הֹבִישׁ מְרֹדַךְ
3 הֹבִישׁוּ עֲצַבֶּיהָ חַתּוּ גִלּוּלֶיהָ: כִּי עָלְתָה עָלֶיהָ גּוֹי מִצָּפוֹן
הוּא־יָשִׂית אֶת־אַרְצָהּ לְשַׁמָּה וְלֹא־יִהְיֶה יוֹשֵׁב בָּהּ מֵאָדָם
4 וְעַד־בְּהֵמָה נָדְדוּ הָלָכוּ: בַּיָּמִים הָהֵמָּה וּבָעֵת הַהִיא נְאֻם־
יְהוָה יָבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל הֵמָּה וּבְנֵי־יְהוּדָה יַחְדָּו הָלוֹךְ וּבָכוֹ
5 יֵלֵכוּ וְאֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם יְבַקֵּשׁוּ: צִיּוֹן יִשְׁאֲלוּ דֶּרֶךְ הֵנָּה
פְּנֵיהֶם בָּאוּ וְנִלְווּ אֶל־יְהוָה בְּרִית עוֹלָם לֹא תִשָּׁכֵחַ:
6 צֹאן אֲבֵדוֹת הָיָה עַמִּי רֹעֵיהֶם הִתְעוּם הָרִים שׁוֹבְבִים מֵהַר
7 אֶל־גִּבְעָה הָלְכוּ שָׁכְחוּ רִבְצָם: כָּל־מֹצְאֵיהֶם אֲכָלוּם
וְצָרֵיהֶם אָמְרוּ לֹא נֶאְשָׁם תַּחַת אֲשֶׁר חָטְאוּ לַיהוָה נְוֵה־

ibid. שובבום קרי v. 6. היו קרי ibid. קמץ בו"ק v. 5. קמץ בו"ק

Rozdział L. i LI. Proroctwo o upadku Babilonu, por. 25, 12. wygłoszone przez Jer. za panowania Cydkjasza. Za epoką tą przemawiają daty chronologiczne 50, 11. 17. 18; 51, 34. 35. 51. 59. danej sytuacyi odpowiadające, a niemniej i charakter stylu, prorokowi właściwy, 50, 16; 51, 1. 3. 7. 14 itd. Inni powątpiewają o autentyczności tych rozdziałów, a to najprzód ze względu na literacką łączność ich z utworami innych proroków, np. 50, 39. z Jez. 13. 19—22; 51, 25. z Ezech. 35, 3. powtóre ze względu na częste cytaty z poprzednich oryginalnych mów Jer. np. 50, 40—46. z 49, 18; 6, 22; 51, 15—19. z 10, 12—16. i nareszcie ze względu na brak ścisłej konsekwencyi z całą tendencją mów proroka, w których Chaldejczycy występują tylko jako narzędzie kary Bożej, gdy tu grozi im krwawą zemstą za zajęcie Jerozolimy i zburzenie świątyni. Podobne sprzeczności dają się wszakże pogodzić, jak pokazuje np. Jez. 10, 5—34. Sama mowa rozpada się na dwie główne części. Pierwsza 50, 2—28. zwiastuje upadek potęgi babilońskiej i wyzwolenie Judei — druga w. 29—51, 58. bliższe okoliczności, upadkowi temu towarzyszące. Poczem następuje zakończenie 59—64 w formie symbolicznie wyrażonej groźby.

2. Podnieście chorągwie po górach, zdaleka widoczne, ponieważ wszystkie narody wieść o upadku swego ciemiężcy z radością przyjmą.

ROZDZIAŁ L.

1. Słowo, które wyrzekł Wiekuisty o Babelu, o ziemi Kasdejczyków, przez Jeremjasza, proroka:

2. Zwiastujcie między narodami, a rozgłoście i podnieście chorągiew! Rozgłaszajcie, nie ukrywajcie, opowiadajcie! Zdobyty Babel, pohańbiony Bel, rozbity Merodach, pohańbione bałwany jego, skruszone bożyszcza jego!

3. Bo wyruszy przeciw niemu naród z północy, który obróci ziemię jego w pustynię, tak że nie będzie w niej mieszkańca; tak ludzie jak zwierzęta pierzchną, ujdą.

4. Za dni onych i czasu onego, rzecze Wiekuisty, przyjdą synowie Izraela, oni i synowie Judy społem; ustawicznie płacząc pójdą, Wiekuistego Boga swego szukając.

5. Do Cyonu dopytywać się będą, ku drodze do tego miejsca zwróci się oblicze ich: „Pójdźcie a przyłączcie się do Wiekuistego przymierzem wieczném, któreby zapomnianém nie było!"

6. Błąkającą się trzodą był lud Mój: ich pasterze powiedli ich na manowce; po górach dali się im tułać, z góry na pagórek chodzili, zapomnieli o legowisku swojém.

7. Wszyscy, którzy ich napotykali, pożerali ich, a wrogi ich mawiali: Nie ściągamy na siebie winy! Dla tego, że

Opiekuńcze bóztwa bab. Bel i Merodach, por. Jez. 46, 1. są upokorzone, gdyż nie mogły ziemi swej obronić.

3. Medowie i Persowie pod wodzą Cyrusa, por. 51, 11.

4. Ze łzami radości i skruchy wrócą wtedy Juda i Izrael z niewoli, by odtąd w wspólnej ojczyźnie Boga swego czcić.

5. O najkrótszą drogę do Cyonu. Wieszcz przebywa w Jerozolimie ztąd wyraz הנה tu, do tego miejsca. „Pójdźcie", słowa Izraelitów, zachęcających się wzajemnie do powrotu — נלוו *imperat.* por. ונקבצו Joel 4, 11. כברית zam. בכרית.

6. Wzmianka o powrocie i o odnowieniu przymierza naprowadza myśl na przyczyny, które obecną niedolę spowodowały. Pasterze prowadzili trzodę swą po skalistych górach — שובבום *piel* od שוב sprowadzać z drogi הרים *acc. loci* dokąd, albo zam. על ההרים por. Nah. 3, 18.

7. Pożerali ich bezkarnie, por. והיה לאכל Deut. 31, 17. Zach. 11, 5. mówiąc לא נאשם nie będziemy zmuszeni za to płacić, w przeciwstawieniu do כל אכליו יאשמו 2, 2.

8 צֵ֚אוּ מִתּ֣וֹךְ בָּבֶ֔ל וּמֵאֶ֥רֶץ
9 כַּשְׂדִּ֖ים יֵצֵ֑אוּ וִֽהְיוּ֙ כְּעַתּוּדִ֣ים לִפְנֵי־צֹ֔אן : כִּ֣י הִנֵּ֗ה אָנֹכִי
מֵעִ֤יר וּמַעֲלֶה֙ עַל־בָּבֶ֔ל קְהַ֥ל־גּוֹיִ֖ם גְּדֹלִ֑ים מֵאֶ֣רֶץ צָפ֔וֹן
וְעָרְכ֥וּ לָ֖הּ מִשָּׁ֑ם תִּלָּכֵ֕ד חִצָּיו֙ כְּגִבּ֣וֹר מַשְׁכִּ֔יל לֹ֥א יָשׁ֖וּב
10 רֵיקָֽם : וְהָיְתָ֥ה כַשְׂדִּ֖ים לְשָׁלָ֑ל כָּל־שֹׁלְלֶ֖יהָ יִשְׂבָּֽעוּ נְאֻם־
11 יְהוָֽה : כִּֽי־תְשִׂמְח֣וּ כִּֽי־תַעַלְזוּ֮ שֹׁסֵ֣י נַחֲלָתִי֒ כִּֽי־תָפוּשִׁ֗י
12 כְּעֶגְלָ֥ה דָשָׁ֖ה וְתִצַּהֲלִ֥י כָּאַבִּרִֽים : בּוֹשָׁ֤ה אִמְּכֶם֙ מְאֹ֔ד
חָפְרָ֥ה יֽוֹלַדְתְּכֶ֖ם הִנֵּ֣ה אַחֲרִ֣ית גּוֹיִ֑ם מִדְבָּ֥ר צִיָּ֖ה וַעֲרָבָֽה :
13 מִקֶּ֣צֶף יְהוָ֔ה לֹ֥א תֵשֵׁ֖ב וְהָיְתָ֣ה שְׁמָמָ֑ה כֻּלָּ֗הּ כֹּ֚ל עֹבֵ֣ר עַל־
14 בָּבֶ֔ל יִשֹּׁ֥ם וְיִשְׁרֹ֖ק עַל־כָּל־מַכּוֹתֶֽיהָ : עִרְכ֤וּ עַל־בָּבֶל֙
סָבִ֔יב כָּל־דֹּרְכֵ֖י קָ֑שֶׁת דְּר֤וּ אֵלֶ֙יהָ֙ אַל־תַּחְמְל֣וּ אֶל־חֵ֔ץ כִּֽי
15 לַיהוָ֖ה חָטָֽאָה : הָרִ֤יעוּ עָלֶ֙יהָ֙ סָבִ֔יב נָתְנָ֖ה יָדָ֑הּ נָפְל֤וּ
אֲשֻׁיּוֹתֶ֙יהָ֙ נֶהֶרְס֣וּ חוֹמוֹתֶ֔יהָ כִּ֥י נִקְמַ֖ת יְהוָ֣ה הִ֑יא הִנָּקְמ֥וּ
16 בָ֖הּ כַּאֲשֶׁ֥ר עָשְׂתָ֖ה עֲשׂ֥וּ־לָֽהּ : כָּרְת֤וּ זוֹרֵ֙עַ֙ מִבָּבֶ֔ל וְתֹפֵ֖שׂ
מַגָּ֣ל בְּעֵ֣ת קָצִ֑יר מִפְּנֵ֣י חֶ֤רֶב הַיּוֹנָה֙ אִ֣ישׁ אֶל־עַמּ֔וֹ יִפְנ֖וּ

v. 8. צאו קרי. v. 9. נ״א משכיל. v. 10. קמץ בטרחא. v. 11. תשבחו קרי. ibid. העלוז קרי. ibid. תפישו קרי. ibid. נ״א דשא. ibid. ותצהלו קרי. v. 15. אשיותיה קרי.

8. Ale z upadkiem Babilonu spełni się dla Izraelitów czas pokuty, a wtedy wyjść powinni pierwsi, dając przykład innym ujarzmionym ludom, por. 31, 7. Jez. 48, 20.

9. משם odnosi się do קהל גוים por. עשי לי משם 1 Król. 17, 13. od tych ludów wyjdzie jego klęska. משכיל wyćwiczony, wprawny, według Massory מַשְׂכִּיל który osieroca rodziców czyli morduje, por. Deut. 32, 25. w tem wszakże znaczeniu używane to słowo tylko w *piel*.

11. Niechaj Chaldejczycy, nie przewidujący tego końca, tymczasem powodzeniem swém się cieszą רשה = דשא krowa, która przy młóbie bezustannie żre, por. Hoz. 10, 11. Micha 4, 13.

12. Matka, metropolja bab. Teraz reprezentuje ona najprzedniejszy z narodów, ale będzie on אחרית גוים ostatnim w ich rzędzie, w przeciwstawieniu do ראשית הגוים Am. 6, 1. מדבר odnosi się do stolicy.

13. Por. 18, 16; 19, 8. Jez. 13, 20.

zgrzeszyli Wiekuistemu, siedzibie cnoty, i przeciw nadziei ojców swoich, Wiekuistemu.

8. Uchodźcie z pośród Babelu, a z ziemi Kasdejczyków wynijdźcie, a bądźcie jako przewodnie barany przed trzodą!

9. Bo oto ja rozbudzę i dźwignę na Babel gromadę narodów wielkich z ziemi północnej, i uszykują się przeciw niemu; ztamtąd zdobytym będzie. Strzały ich jako rycerza wprawnego, żadna nie wraca daremnie.

10. I będzie Kasdym łupem, wszyscy, którzy je ograbią nasycą się, rzecze Wiekuisty.

11. Jakkolwiek byście się nie cieszyli, jakkolwiek nie radowali, wy łupieżcy dziedzictwa Mojego, jakkolwiek byście nie tyli jako jałowica pasąca się, a rżali jako źrebce,

12. Shańbiona będzie matka wasza ostatecznie, zarumieni się rodzicielka wasza; oto najpośledniejszą będzie z narodów — pustynią, spiekotą, stepem!

13. Dla gniewu Wiekuistego nie będzie zamieszkaną i obróci się w pustkowie cała; ktokolwiek przejdzie mimo Babelu przerazi się i syknie wobec wszystkich klęsk jego.

14. Szykujcie się przeciw Babelowi zewsząd, wszyscy napinający łuk, strzelajcie do niego, nie żałujcie strzał! albowiem przeciw Wiekuistemu zgrzeszył.

15. Wykrzykujcie przeciw niemu dokoła: Poddał się, runęły jego posady, zburzone jego mury! — Ponieważ pomsta to Wiekuistego, mścijcie się nad nim! Jako czynił, tak czyńcie jemu!

16. Wytępcie siewcę z Babelu, i dzierżącego sierp czasu żniwa; przed mieczem tępiącym niechaj każdy do ludu swego się zwróci i każdy do kraju swego schroni!

14. Nie żałujcie strzał, żadna bowiem nie chybi celu swojego i nie zmarnuje się, por. w. 9. ירו *Kal* tylko tu. Druga część wiersza brakuje w *Sept.*

15. נתן יד kapitulować, por. Ezech. 17, 18. אֶשָׁיָה podmurowanie, fundament, od אָשָׁה = אשש wzmacniać, fortyfikować.

16. Aby pola babilońskie, spustoszone ostatecznie, odłogiem leżały, nie należy i robotników, z obcych stron przybyłych, oszczędzać.

17 וְאִישׁ לְאַרְצוֹ יָנוּסוּ׃ שֶׂה פְזוּרָה יִשְׂרָאֵל אֲרָיוֹת הִדִּיחוּ
הָרִאשׁוֹן אָכַל מֶלֶךְ אַשּׁוּר וְזֶה הָאַחֲרוֹן עַצְמוֹ נְבוּכַדְרֶאצַּר
18 מֶלֶךְ בָּבֶל׃ לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל הִנְנִי פֹקֵד אֶל־מֶלֶךְ בָּבֶל וְאֶל־אַרְצוֹ כַּאֲשֶׁר
19 פָּקַדְתִּי אֶל־מֶלֶךְ אַשּׁוּר׃ וְשַׁבְתִּי אֶת־יִשְׂרָאֵל אֶל־נָוֵהוּ
וְרָעָה הַכַּרְמֶל וְהַבָּשָׁן וּבְהַר אֶפְרַיִם וְהַגִּלְעָד תִּשְׂבַּע
20 נַפְשׁוֹ׃ בַּיָּמִים הָהֵם וּבָעֵת הַהִיא נְאֻם־יְהוָה יְבֻקַּשׁ אֶת־
עֲוֹן יִשְׂרָאֵל וְאֵינֶנּוּ וְאֶת־חַטֹּאת יְהוּדָה וְלֹא תִמָּצֶאנָה כִּי
21 אֶסְלַח לָאֲשֶׁר אַשְׁאִיר׃ עַל־הָאָרֶץ מְרָתַיִם עֲלֵה
עָלֶיהָ וְאֶל־יוֹשְׁבֵי פְקוֹד חָרֹב וְהַחֲרֵם אַחֲרֵיהֶם נְאֻם־יְהוָה
22 וַעֲשֵׂה כְּכֹל אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ׃ קוֹל מִלְחָמָה בָּאָרֶץ וְשֶׁבֶר
23 גָּדוֹל׃ אֵיךְ נִגְדַּע וַיִּשָּׁבֵר פַּטִּישׁ כָּל־הָאָרֶץ אֵיךְ הָיְתָה
24 לְשַׁמָּה בָּבֶל בַּגּוֹיִם׃ יָקֹשְׁתִּי לָךְ וְגַם־נִלְכַּדְתְּ בָּבֶל וְאַתְּ
לֹא יָדָעַתְּ נִמְצֵאת וְגַם־נִתְפַּשְׂתְּ כִּי בַיהוָה הִתְגָּרִית׃
25 פָּתַח יְהוָה אֶת־אוֹצָרוֹ וַיּוֹצֵא אֶת־כְּלֵי זַעְמוֹ כִּי־מְלָאכָה
26 הִיא לַאדֹנָי יֱהוִה צְבָאוֹת בְּאֶרֶץ כַּשְׂדִּים׃ בְּאוּ־לָהּ מִקֵּץ
פִּתְחוּ מַאֲבֻסֶיהָ סָלُוהָ כְּמוֹ־עֳרֵמִים וְהַחֲרִימוּהָ אַל־תְּהִי־

יחיר׳ v. 20.

17. Przyczyna tego sądu nad Babilonem. שה w znaczeniu zbiorowém הדיחו zam. הדיחהו z *suff.* odnoszącym się do ludu izr. Assyryjczycy zburzyli państwo dziesięciu pokoleń, a Chaldejczycy ostatek — Judę i Binjamina — עצמו *piel.* gruchotać, albo obgryzać kości, to samo co לא גרמו Cef. 3, 3.

19. Por. 23, 3. שובב zam. השיב por. נפשי ישובב Ps. 23, 3. ורעה zwraca się do שה w. 17.

20. Przebyte cierpienia zmażą zupełnie winę, por Jez. 40, 2 tak, że dalsze klęski ustaną.

21. מרתים prawdopod. sarkastyczny przydomek Babilonji „podwójna przekora" jak רשעתים Sęd. 3, 8. *Hitzig* upatruje w tem wyraz sanskrycki „martjam", oznaczający „świat", orbis terrarum, οἰκουμένη, jak chaldejskie ogromne państwo nazywali — פקוד nazwa jednego z plemion babilońskich, por. Ezech. 23, 23. zd. *Hitz.* tyle co פגוד w sanskr.

17. Jagnięciem zagnaném Israel, lwy spłoszyły je. Pierwszy począł je żreć król Aszuru, a ten ostatni obgryzł kości jego — Nebukadrecar, król Babelu.

18. Przeto rzecze tak Wiekuisty zastępów, Bóg Israela: Oto nawiedzę króla Babelu i kraj jego, jakom nawiedził króla Aszuru.

19. I przywrócę Israela do siedziby jego, a paść się będzie na Karmelu i na Baszanie, a na wzgórzu Efraima i Gileadu nasyci się dusza jego!

20. Za dni onych i czasu onego, rzecze Wiekuisty, szukaną będzie wina Israela, ale nie będzie jej, a grzechy Judy nie znajdą się; gdyż odpuszczę tym, których pozostawię.

21. Przeciw ziemi „podwójnej przekory" — wyrusz przeciw niej, i przeciw mieszkańcom Pekodu, — rąb i wytępiaj w ślad za nimi, rzecze Wiekuisty; a czyń wedle wszystkiego com ci rozkazał!

22. Zgiełk wojny w kraju i pogrom wielki!

23. Jakże posiekany i połamany młot całej ziemi! Jakże obrócił się w zgrozę Babel między narodami!

24. Zastawiłem na cię sidła, a pochwycony też zostałeś Babelu, a tyś nawet nie zmiarkował! Zdybano cię i ujęto, albowiem przeciw Wiekuistemu zbuntowałeś się.

25. Otworzył Wiekuisty zbrojownię swoją, i wydobył narzędzia gniewu Swego; albowiem robotę ma Pan, Wiekuisty zastępów, w ziemi Kasdejczyków.

26. Nadciągnijcie przeciw niej ze wszystkich krańców:

Bhagawat, pagoda, tytuł kraju — תרב jako *verb.* od חָרַב niszczę, mordaj, por. ואחריתם בחרב אחרג Am. 9, 1.

22. W kraju chaldejskim.

23. Młot, który wszystkie państwa kruszył, ścięty obecnie sam z drzewca i rozbity, por. 48, 25.

24. Nie zmiarkował, por. 14, 18. Gdy na to najmniej będziesz przygotowany, zdybie cię nieprzyjaciel.

25. Zdobywcy są bronią Boga, narzędziami gniewu Jego, por. 48, 10. Jez. 10, 5; 13, 5.

26. מקץ jak מקצה 51, 31. Gen. 19, 4. ze wszech stron מאבסיה śpichrze, tu w przenośni niby składy ludności — סלוה jak סָלָה Tr. 1, 15. סלית כל שנים Ps. 119, 118. deptać, młócić, *suff.* odnosi się do miasta. Inni wedle Deut. 13, 17. ואת כל שללה תקבץ skupić na jednem miejscu.

27 לָהּ שְׁאֵרִית: חֲרִבוּ כָּל־פָּרֶיהָ יֵרְדוּ לַטָּבַח הוֹי עֲלֵיהֶם
28 כִּי־בָא יוֹמָם עֵת פָּקְדָתָם: קוֹל נָסִים וּפְלֵטִים מֵאֶרֶץ
בָּבֶל לְהַגִּיד בְּצִיּוֹן אֶת־נִקְמַת יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נִקְמַת הֵיכָלוֹ:
29 הַשְׁמִיעוּ אֶל־בָּבֶל ׀ רַבִּים כָּל־דֹּרְכֵי קָשֶׁת חֲנוּ עָלֶיהָ
סָבִיב אַל־יְהִי־ * פְלֵיטָה שַׁלְּמוּ־לָהּ כְּפָעֳלָהּ כְּכֹל אֲשֶׁר
עָשְׂתָה עֲשׂוּ־לָהּ כִּי אֶל־יְהוָה זָדָה אֶל־קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל:
30 לָכֵן יִפְּלוּ בַחוּרֶיהָ בִּרְחֹבֹתֶיהָ וְכָל־אַנְשֵׁי מִלְחַמְתָּהּ יִדַּמּוּ
31 בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם־יְהוָה: הִנְנִי אֵלַיִךְ זָדוֹן נְאֻם־אֲדֹנָי
32 יְהוִה צְבָאוֹת כִּי בָא יוֹמֵךְ עֵת פְּקַדְתִּיךְ: וְכָשַׁל זָדוֹן
וְנָפַל וְאֵין לוֹ מֵקִים וְהִצַּתִּי אֵשׁ בְּעָרָיו וְאָכְלָה כָּל־
33 סְבִיבֹתָיו: כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עֲשׁוּקִים בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי־יְהוּדָה יַחְדָּו וְכָל־שֹׁבֵיהֶם הֶחֱזִיקוּ בָם מֵאֲנוּ
34 שַׁלְּחָם: גֹּאֲלָם ׀ חָזָק יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ רִיב יָרִיב אֶת־
35 רִיבָם לְמַעַן הַרְגִּיעַ אֶת־הָאָרֶץ וְהִרְגִּיז לְיוֹשְׁבֵי בָבֶל: חֶרֶב
עַל־כַּשְׂדִּים נְאֻם־יְהוָה וְאֶל־יוֹשְׁבֵי בָבֶל וְאֶל־שָׂרֶיהָ וְאֶל־
36 חֲכָמֶיהָ: חֶרֶב אֶל־הַבַּדִּים וְנֹאָלוּ חֶרֶב אֶל־גִּבּוֹרֶיהָ וְחַתּוּ:
37 חֶרֶב אֶל־סוּסָיו וְאֶל־רִכְבּוֹ וְאֶל־כָּל־הָעֵרֶב אֲשֶׁר בְּתוֹכָהּ

v. 29. לה קרי ולא כתיב

27. Por. 48, 15. Jez. 34, 2. פרים dygnitarze babilońscy, por. פרות הבשן Am. 4, 1. zd. *Hitz.* wogóle dorosła ludność męzka, por. מבחר בחוריו 48, 15.

29. השמיע zwołać, zgromadzić, jak 51, 27. 1 Król. 15, 22. odpowiada słowu הצעיק 1 Sam. 10, 17. רבים zam. רמים strzelcy, por. נפץ Jj. 16, 13.

30. Wiersz identyczny, 49, 26.

31. זדון zuchwalstwo, zam. zuchwały, ze względu na זדה w. 29. כי בא jak. w 27.

32. Por. 21, 14.

34. הרגיע uspokoić, por. 31, 1. por. też נחה שקטה Jez. 14. 7. *inf.* jak השאיר Deut. 3, 3 Zd. innych równolegle do הרגיז wstrząsać, por. רגע תים 31, 35. wszakże i tam jest znaczenie takie wątpliwém.

35. כשדים oznacza klasę panującą w narodzie, gdy lud nosił miano Babilończyków.

Roztwórzcie stodoły jej, zmłóćcie ją jako snopy, i zniweczcie ją; niechaj nie zostanie szczątku po niej!

27. Porąbcie wszystkie cielce jej, — niechaj pójdą na rzeź! Biada im, gdyż nadszedł dzień ich, czas kaźni ich!

28. Głos zbiegów i niedobitków z ziemi babilońskiej, by zwiastowali na Cyonie pomstę Wiekuistego, Boga naszego, pomstę za przybytek Swój!

29. Zgromadźcie się przeciw Babelowi strzelcy; wszyscy napinający łuk oblegajcie go dokoła! Niechaj nikt zeń nie ujdzie! Odpłaćcie mu wedle dzieła jego, wedle wszystkiego co czynił uczyńcie mu; albowiem przeciw Wiekuistemu się rozzuchwalił, przeciw Świętemu w Israelu!

30. Przeto padną jego młodzieńcy na ulicach jego, a wszyscy mężowie jego waleczni wyginą dnia onego, rzecze Wiekuisty.

31. Otom Ja przeciw tobie zuchwały! rzecze Pan, Wiekuisty zastępów; albowiem nadszedł dzień twój, czas, którego cię skarcę!

32. I potknie się zuchwałość i runie, a nie będzie, ktoby ją podźwignął; i rozżarzę ogień w miastach jej, i pochłonie wszystkie jej przyległości.

33. Tak rzecze Wiekuisty zastępów: Gnębieni są synowie Israela i synowie Judy społem; trzymają ich zaborcy ich, nie chcą ich puścić.

34. Ale wybawca ich potężny, Wiekuisty zastępów imię jego; poprowadzi, poprowadzi On sprawę ich; aby uspokoić ziemię, wstrząśnie mieszkańcami Babelu.

35. Miecz na Kasdejczyków, rzecze Wiekuisty, i na mieszkańców Babelu i na książęta i mędrce jego!

36. Miecz na kłamców, aby wyjawiła się ich głupota; miecz na rycerzy jego, aby strętwieli!

37. Miecz na rumaki i zaprzęgi jego, i na wszystkich

36. בדים kłamcy, astrologowie, kasta magów, Jez. 44, 25; 47, 13. których własne przepowiednie znamionują jako głupców גבוריה stan wojskowy.

37. *Suff.* רכבו, סוסיו odnoszą się do króla, rozporządzającego siłą obronną — כל הערב por. 25. 20. żołnierze najemni, z pośród rozmaitych plemion rekrutowani, to samo co שבויה 46, 21.

38 וְהָיוּ לַנְּשִׁים חֲרֵב אֶל־אוֹצְרֹתֶיהָ וּבֻזּוּ: חֹרֶב אֶל־מֵימֶיהָ
39 וְיֵבָשׁוּ כִּי אֶרֶץ פְּסִלִים הִיא וּבָאֵימִים יִתְהֹלָלוּ: לָכֵן יֵשְׁבוּ
צִיִּים אֶת־אִיִּים וְיָשְׁבוּ בָהּ בְּנוֹת יַעֲנָה וְלֹא־תֵשֵׁב עוֹד
40 לָנֶצַח וְלֹא תִשְׁכֹּון עַד־דּוֹר וָדֹר: כְּמַהְפֵּכַת אֱלֹהִים אֶת־
סְדֹם וְאֶת־עֲמֹרָה וְאֶת־שְׁכֵנֶיהָ נְאֻם־יְהוָה לֹא־יֵשֵׁב שָׁם
41 אִישׁ וְלֹא־יָגוּר בָּהּ בֶּן־אָדָם: הִנֵּה עָם בָּא מִצָּפוֹן וְגוֹי
42 גָּדוֹל וּמְלָכִים רַבִּים יֵעֹרוּ מִיַּרְכְּתֵי־אָרֶץ: קֶשֶׁת וְכִידֹן
יַחֲזִיקוּ אַכְזָרִי הֵמָּה וְלֹא יְרַחֵמוּ קוֹלָם כַּיָּם יֶהֱמֶה וְעַל־
סוּסִים יִרְכָּבוּ עָרוּךְ כְּאִישׁ לַמִּלְחָמָה עָלַיִךְ בַּת־בָּבֶל:
43 שָׁמַע מֶלֶךְ־בָּבֶל אֶת־שִׁמְעָם וְרָפוּ יָדָיו צָרָה חֱזָיוֹ תָּהוּ
44 חִיל כַּיּוֹלֵדָה: הִנֵּה כְּאַרְיֵה יַעֲלֶה מִגְאוֹן הַיַּרְדֵּן אֶל־נְוֵה
אֵיתָן כִּי־אַרְגִּיעָה אָרוּצֵם מֶעָלֶיהָ וּמִי בָחוּר אֵלֶיהָ אֶפְקֹד
כִּי מִי כָמוֹנִי וּמִי יוֹעֲדֵנִי וּמִי־זֶה רֹעֶה אֲשֶׁר יַעֲמֹד לְפָנָי:
45 לָכֵן שִׁמְעוּ עֲצַת־יְהוָה אֲשֶׁר יָעַץ אֶל־בָּבֶל וּמַחְשְׁבוֹתָיו
אֲשֶׁר חָשַׁב אֶל־אֶרֶץ כַּשְׂדִּים אִם־לֹא יִסְחָבוּם צְעִירֵי
46 הַצֹּאן אִם־לֹא יַשִּׁים עֲלֵיהֶם נָוֵה: מִקּוֹל נִתְפְּשָׂה בָבֶל
נִרְעֲשָׁה הָאָרֶץ וּזְעָקָה בַגּוֹיִם נִשְׁמָע:

נא.

1 כֹּה אָמַר יְהוָה הִנְנִי מֵעִיר עַל־בָּבֶל וְאֶל־יֹשְׁבֵי לֵב קָמָי

---

44. אריצם קרי

---

38. Nie wiadomo czy mowa tu o Eufracie albo sprowadzającym wody jego kanale Jez. 44, 27. *Herod.* 1, 190. czy też obrazowo o falującém po ulicach morzu ludności, por. החרבתי חוצותם Cef. 3, 6. albo החרבתי את ימה Jer. 51, 36. אימים straszydła, por. מפלצת *Hitz.* tł. ובאימים jak ובאלמים Hab. 2, 18. niememi bóztwami יִתְהַלְלוּ się chlubią.

39. Por. Jez. 34, 14.

40. Por. 49, 18. 33. Jez. 13, 19.

41. Przepowiednia o Cyonie, 6, 22—24. w tych samych słowach zastosowana do Babilonu מלכים wodzowie, jak רעים ועדריהם 6, 3. por. też כמלך בגדוד Ij. 29, 25.

44. Por. objaśnienia do identycznego ustępu 49, 19—21.

mieszkańców którzy w nim, aby zniewieścieli; miecz na skarbce jego, aby złupione były!

38. Posucha na wody jego, aby wyschły; bo krajem posągów on, a straszydłami wprawiają się w szał.

39. Przeto osiądą tam stepowce przy szakalach, a zamieszkają w nim strusie, nie będzie zamieszkany więcej, ani zaludniony po wszystkie wieki.

40. Jako w zburzonych przez Boga Sedomie i Amorze i przyległościach ich, rzecze Wiekuisty, nie osiądzie tam człowiek, a nie zagości w nim syn Adama.

41. Oto lud nadciąga z północy — naród wielki, — a królowie liczni budzą się z krańców ziemi.

42. Łuk i włócznię dzierżą; srodzy są a nie litują się. Głos ich jako morze huczy, a na rumakach jeżdżą; szykują się jako mąż do boju przeciw tobie córo Babelu!

43 Gdy usłyszy król Babelu wieść o nich opadną ręce jego; znękanie ogarnie go, drżenie jako rodzącą.

44 Oto jako lew występujący z gęstwiny Jardenu na niwę stale rozkwitłą — w okamgnieniu spłoszę ich z niej, a tego, który wybrany, nad nią ustanowię; albowiem któż Mnie równy, i któż Mnie wyzwie, a któryż ten pasterz, co się postawi przeciw Mnie?

45. Przeto słuchajcie postanowienia Wiekuistego, które postanowił względem Babelu, i zamysłów Jego, które umyślił przeciw ziemi Kasdejczyków; zaprawdę, że powloką ich pacholki stad, że zburzą nad nimi siedzibę ich.

46. Na wołanie: „Wzięty Babel!“ zadygoce ziemia, a krzyk między narodami się rozlegnie.

ROZDZIAŁ LI.

1. Tak rzecze Wiekuisty: Oto poduszczę przeciw Babelowi i przeciw mieszkańcom ogniska przeciwników Moich, zaciekłość niszczyciela.

Rozdział LI. Powtórna zapowiedź bliskiego upadku Babilonu. Często powtarzana nazwa כשרים tu oddana przez wyrazy לב קמי „serce czyli ognisko przeciwników Moich“ utworzone z przestawienia liter abecadła w porządku odwrotnym אתבש por. ששך zam. בבל w. 41. i 25, 26. *Sept. i Chald.* czytają „Chaldejczycy“. Zd. innych wicher albo רוח משחית ducha niszczącego.

2 רוּחַ מַשְׁחִית׃ וְשִׁלַּחְתִּי לְבָבֶל ׀ זָרִים וְזֵרוּהָ וְיִבְקְקוּ אֶת־
3 אַרְצָהּ כִּי־הָיוּ עָלֶיהָ מִפָּבִיב בְּיוֹם רָעָה׃ אֶל־יִדְרֹךְ יֹרֶה
הַדֹּרְכִי קַשְׁתּוֹ וְאֶל־יִתְעַל בְּסִרְיָנוֹ וְאַל־תַּחְמְלוּ אֶל־בַּחֻרֶיהָ
4 הַחֲרִימוּ כָּל־צְבָאָהּ׃ וְנָפְלוּ חֲלָלִים בְּאֶרֶץ כַּשְׂדִּים וּמְדֻקָּרִים
5 בְּחוּצוֹתֶיהָ׃ כִּי לֹא־אַלְמָן יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה מֵאֱלֹהָיו
מֵיְהוָה צְבָאוֹת כִּי אַרְצָם מָלְאָה אָשָׁם מִקְּדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל׃
6 נֻסוּ ׀ מִתּוֹךְ בָּבֶל וּמַלְּטוּ אִישׁ נַפְשׁוֹ אַל־תִּדַּמּוּ בַּעֲוֹנָהּ כִּי
7 עֵת נְקָמָה הִיא לַיהוָה גְּמוֹל הוּא מְשַׁלֵּם לָהּ׃ כּוֹס־זָהָב
בָּבֶל בְּיַד־יְהוָה מְשַׁכֶּרֶת כָּל־הָאָרֶץ מִיֵּינָהּ שָׁתוּ גוֹיִם עַל־
8 כֵּן יִתְהֹלְלוּ גוֹיִם׃ פִּתְאֹם נָפְלָה בָבֶל וַתִּשָּׁבֵר הֵילִילוּ
9 עָלֶיהָ קְחוּ צֳרִי לְמַכְאוֹבָהּ אוּלַי תֵּרָפֵא׃ רִפִּאנוּ אֶת־בָּבֶל
וְלֹא נִרְפָּתָה עִזְבוּהָ וְנֵלֵךְ אִישׁ לְאַרְצוֹ כִּי־נָגַע אֶל־הַשָּׁמַיִם
10 מִשְׁפָּטָהּ וְנִשָּׂא עַד־שְׁחָקִים׃ הוֹצִיא יְהוָה אֶת־צִדְקֹתֵינוּ
11 בֹּאוּ וְנִסַּפְּרָה בְצִיּוֹן אֶת־מַעֲשֵׂה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ׃ הָבְרוּ
הַחִצִּים מִלְאוּ הַשְּׁלָטִים הֵעִיר יְהוָה אֶת־רוּחַ מַלְכֵי מָדַי
כִּי־עַל־בָּבֶל מְזִמָּתוֹ לְהַשְׁחִיתָהּ כִּי־נִקְמַת יְהוָה הִיא נִקְמָתּ

v. 3. נ׳א אַל וְאַל. ibid. כתיב ולא קרי. v. 9. חסר אי

2. Zam. זרים czytają niekt. זרים przewiewacze, którzy mieszkańców niby plewy rozproszą, por. זורתים לכל הרוחות 49, 36.

3. Zwraca się do עליה zam. אל הידרך אשר ידרך Persowie wyruszą przeciw wszystkim gatunkom wojsk babilońskich — יתעל *hitp.* od עלה wynosić się, chełpić. Inni czytają אַל niechaj nie złoży strzelec łuku, niechaj nie zdejmie (hoplita) pancerza.

5. Izrael nie jest opuszczony niby wdowa przez męża, por Jez. 47, 8; 54. 4. Bóg jego żyje i może go wybawić, ale ziemia jego pełną była winy i dlatego musiał pokutować, por. הן בעוניכם נמכרתם Jez. 50, 1.

6. Por. 48, 6. Jez. 48, 20; 52, 11. עון kaźń, jako ekwiwalent winy, por. Ps. 38, 5.

7. Bogactwem i przepychem swoim nęcił Babilon ludy, które niby ze złotego puharu zagubę swą piły, por. podobny obraz o Ninewie Nah. 3, 4.

8. Wieszcz wzywa posiłkowe wojska czy też sojuszników Babilonu, aby niby lekarze, nad środkiem ocalenia go radzili, 46, 11.

2. I poszlę przeciw Babelowi barbarzyńców i przewieją go, i wypróżnią kraj ich; gdyż staną przeciw niemu zewsząd w dniu niedoli.

3. Przeciw każdemu, który napina łuk swój, i przeciw każdemu, który się chełpi w pancerzu swoim! Nie oszczędzajcie młodzieńców jego, zgładźcie wszystek zastęp jego!

4. Niechaj padną pobici w ziemi Kasdym, a poprzebijani po ulicach jego!

5. Bo nie opuszczony Israel i Juda od Boga swego, od Wiekuistego zastępów, dla tego, że ziemia ich pełna była winy wobec Świętego Israela.

6. Uchodźcie z Babelu, a niechaj ocala każdy życie swoje, nie gińcie śród kaźni jego! albowiem czas pomsty to dla Wiekuistego; wysługę wypłaca mu!

7. Puharem złotym był Babel w ręce Wiekuistego, upajający całą ziemię; z wina jego piły narody, przeto poszalały narody.

8. Nagle runął Babel i skruszony został; biadajcie nad nim, nabierzcie balsamu na ból jego, może da się uleczyć!

9. Leczyliśmy Babel, ale się nie wyleczył; opuśćcie go, a idźmy każdy do kraju swego, bo sięga nieba sąd jego, a wznosi się ku obłokom!

10. Wyjawił Wiekuisty słuszną sprawę naszę: Pójdźmy, opowiadajmy w Cyonie dzieło Wiekuistego, Boga naszego!

11. Wyostrzcie strzały, napełniajcie sajdaki! Rozbudził Wiekuisty ducha królów Madaju, bo przeciw Babelowi jest zamysł Jego, by go zgładzić. Bo pomsta Wiekuistego to jest, pomsta za przybytek Swój.

9. Odpowiedź wezwanych, których leki bezskutecznymi się okazały, którzy mianowicie pomocą swoją doznanych przez Bab. klęsk powetować nie mogli. Bo sięga nieba, maluje może pożogę miast babilońskich, por. Sęd. 20, 40. i wznoszące się ku niebu słupy dymu.

10. Słowa wieszcza do ludu izr. Przez ukaranie nieprzyjaciół wyprowadził Bóg na jaw słuszność sprawy, którą oni ukryć usiłowali.

11. Mowa zwraca się do zdobywców, aby dzieło Boże, już rozpoczęte, spełnili. חברו por. חץ ברור Jez. 49, 2. שלט *Sept.* sajdak, por. Ezech. 27, 11. tak też *Raszi* i *Ewald*. Inni: gładźcie „tarcze", biorąc מלאו zam. מָרְטוּ jak 1 Król. 7, 45. albo jak *De Wette* „nasycajcie" je olejem — העיר Jez. 13, 17.

12 הֵיכָלוֹ׃ אֶל־חוֹמֹת בָּבֶל שְׂאוּ־נֵס הַחֲזִיקוּ הַמִשְׁמָר הָקִימוּ
שֹׁמְרִים הָכִינוּ הָאֹרְבִים כִּי גַם־זָמַם יְהוָה גַּם־עָשָׂה אֵת
13 אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֶל־יֹשְׁבֵי בָבֶל׃ שֹׁכְנָתִי עַל־מַיִם רַבִּים רַבַּת
14 אוֹצָרֹת בָּא קִצֵּךְ אַמַּת בִּצָּעֵךְ׃ נִשְׁבַּע יְהוָה צְבָאוֹת בְּנַפְשׁוֹ
15 כִּי אִם־מִלֵּאתִיךְ אָדָם כַּיֶּלֶק וְעָנוּ עָלַיִךְ הֵידָד׃ עֹשֵׂה
אֶרֶץ בְּכֹחוֹ מֵכִין תֵּבֵל בְּחָכְמָתוֹ וּבִתְבוּנָתוֹ נָטָה שָׁמָיִם׃
16 לְקוֹל תִּתּוֹ הֲמוֹן מַיִם בַּשָּׁמַיִם וַיַּעַל נְשִׂאִים מִקְצֵה אָרֶץ
17 בְּרָקִים לַמָּטָר עָשָׂה וַיּוֹצֵא רוּחַ מֵאֹצְרֹתָיו׃ נִבְעַר כָּל־
אָדָם מִדַּעַת הֹבִישׁ כָּל־צוֹרֵף מִפֶּסֶל כִּי שֶׁקֶר נִסְכּוֹ וְלֹא־
18 רוּחַ בָּם׃ הֶבֶל הֵמָּה מַעֲשֵׂה תַּעְתֻּעִים בְּעֵת פְּקֻדָּתָם יֹאבֵדוּ׃
19 לֹא־כְאֵלֶּה חֵלֶק יַעֲקֹב כִּי־יוֹצֵר הַכֹּל הוּא וְשֵׁבֶט נַחֲלָתוֹ
20 יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ׃ מַפֵּץ־אַתָּה לִי כְּלֵי מִלְחָמָה
21 וְנִפַּצְתִּי בְךָ גּוֹיִם וְהִשְׁחַתִּי בְךָ מַמְלָכוֹת׃ וְנִפַּצְתִּי בְךָ
22 סוּס וְרֹכְבוֹ וְנִפַּצְתִּי בְךָ רֶכֶב וְרֹכְבוֹ׃ וְנִפַּצְתִּי בְךָ אִישׁ
וְאִשָּׁה וְנִפַּצְתִּי בְךָ זָקֵן וָנָעַר וְנִפַּצְתִּי בְךָ בָּחוּר וּבְתוּלָה׃
23 וְנִפַּצְתִּי בְךָ רֹעֶה וְעֶדְרוֹ וְנִפַּצְתִּי בְךָ אִכָּר וְצִמְדּוֹ וְנִפַּצְתִּי
24 בְךָ פַּחוֹת וּסְגָנִים׃ וְשִׁלַּמְתִּי לְבָבֶל וּלְכֹל יוֹשְׁבֵי כַשְׂדִּים

שכנת קרי v. 13. מלא ו׳

12. Podnieście sztandar, aby oblegających do szturmu zgromadzić. משמר 2 Sam. 11, 25. ארבים straż tylna, wojska w odwodzie stojące.

13. Babilon nad Eufratem. אמת כצעך wł łokieć dla odcięcia ciebie, na wzór kupców odcinających sprzedany towar łokciowy, por. מדלת יבצעני Jez. 38, 12. a zatem kres przymierzonego ci czasu istnienia. Inni, cel chciwości twojej, albo miara grabieży twojej jest pełna.

14. Ludźmi obrońcami, zdaniem innych nieprzyjaciołmi, כי אם zaprawdę, 2 Król. 5, 20. ועמו por. 48, 13; 25, 30.

15. Ustęp do w. 19 z rozd. 10, 12—16. tu przeniesiony, stanowi prawdopod interpolację późniejszą i ma być ilustracją przedstawionego tu sądu nad Babilonem.

20. Mowa zwraca się wedle *Raszi* dalej do Babilonu, w znaczeniu: dotąd byłeś młotem Moim, abyś świat rozbijał, ale nadmierne krzywdy, któreś wyrządzał, nie ujdą ci bezkarnie, por. 50, 23. Zd. *Hitziga* mowa.

12. Przeciw murom Babelu podnieście sztandar, wzmocnijcie straż, ustanówcie czaty, szykujcie odwód! Bo tak umyślił Wiekuisty i tak spełni co wyrzekł o mieszkańcach Babelu.

13. Któryś osiadł nad wodami wielkiemi, bogaty w skarby, — nadszedł koniec twój, kres dla odcięcia ciebie!

14. Zaprzysiągł Wiekuisty zastępów na żywot Swój: Zaprawdę, choćbym cię napełnił ludźmi jako szarańczą — zawtórują przeciw tobie pobudkę!

15. Utworzył ziemię Swoją mocą, utwierdził świat Swoją mądrością, a Swoim rozumem rozpostarł niebiosa.

16. Gdy na głos, od Niego wydany, zaszumią wody na niebie, gdy wywodzi obłoki z krańców ziemi, błyskawice dla deszczu tworzy, a wyprowadza wicher ze składów Swoich,

17. Wtedy oszołomiony każdy człowiek i nie może tego pojąć, i pohańbiony każdy złotnik z powodu rzeźby, bo kłamstwem odlew jego, a niemasz ducha w nim.

18. Marnością są, dziełem obłędu, czasu nawiedzenia swego wyginą.

19. Nie do nich podobnym udział Jakóba, bo Stwórcą wszechrzeczy On i berłem dziedzictwa jego, — Wiekuisty zastępów imię Jego.

20. Młotem ty Moim, narzędziem wojennem, i miażdżę tobą narody, i wytępiam tobą królestwa.

21. I miażdżę tobą rumaka i jeźdźca jego, i miażdżę tobą wóz i woźnicę.

22. I miażdżę tobą mężczyznę i niewiastę, i miażdżę tobą starca i wyrostka, i miażdżę tobą młodzieńca i dziewicę.

23. I miażdżę tobą pasterza i trzodę jego, i miażdżę tobą rataja i uprząż jego, i miażdżę tobą namiestników i starostów.

24. Ale odpłacę Babelowi i wszystkim mieszkańcom

tu o Cyrusie, będziesz młotem Moim, por. w. 24, 50, 29. ostatnie to przypuszczenie zdaje się prawdopodobniejszém. *Ewald* odnosi ten ustęp do idealnego ludu izraelskiego — בָּךְ zam. לָךְ

24. W oczach waszych, tak że wy tego jeszcze dożyjecie, por. ושלמת רשעים תראה Ps. 91, 8.

אֵת כָּל־רָעָתָם אֲשֶׁר־עָשׂוּ בְצִיּוֹן לְעֵינֵיכֶם נְאֻם יְהוָה׃
הִנֵּנִי אֵלַיִךְ הַר הַמַּשְׁחִית נְאֻם־יְהוָה הַמַּשְׁחֶתֶת 25
אֶת־כָּל־הָאָרֶץ וְנָטִיתִי אֶת־יָדִי עָלַיִךְ וְגַלַּגְתִּיךְ מִן־הַסְּלָעִים
וְנָתַתִּיךְ לְהַר שְׂרֵפָה׃ וְלֹא־יִקְחוּ מִמֵּךְ אֶבֶן לְפִנָּה וְאֶבֶן 26
לְמוֹסָדוֹת כִּי־שִׁמְמוֹת עוֹלָם תִּהְיֶה נְאֻם־יְהוָה׃ שְׂאוּ־נֵס 27
בָּאָרֶץ תִּקְעוּ שׁוֹפָר בַּגּוֹיִם קַדְּשׁוּ עָלֶיהָ גוֹיִם הַשְׁמִיעוּ
עָלֶיהָ מַמְלְכוֹת אֲרָרָט מִנִּי וְאַשְׁכְּנַז פִּקְדוּ עָלֶיהָ טִפְסָר
הַעֲלוּ־סוּס כְּיֶלֶק סָמָר׃ קַדְּשׁוּ עָלֶיהָ גוֹיִם אֶת־מַלְכֵי מָדַי 28
אֶת־פַּחוֹתֶיהָ וְאֶת־כָּל־סְגָנֶיהָ וְאֵת כָּל־אֶרֶץ מֶמְשַׁלְתּוֹ׃
וַתִּרְעַשׁ הָאָרֶץ וַתָּחֹל כִּי קָמָה עַל־בָּבֶל מַחְשְׁבוֹת יְהוָה 29
לָשׂוּם אֶת־אֶרֶץ בָּבֶל לְשַׁמָּה מֵאֵין יוֹשֵׁב׃ חָדְלוּ גִבּוֹרֵי 30
בָבֶל לְהִלָּחֵם יָשְׁבוּ בַּמְּצָדוֹת נָשְׁתָּה גְבוּרָתָם הָיוּ לְנָשִׁים
הִצָּיתוּ מִשְׁכְּנוֹתֶיהָ נִשְׁבְּרוּ בְרִיחֶיהָ׃ רָץ לִקְרַאת־רָץ יָרוּץ 31
וּמַגִּיד לִקְרַאת מַגִּיד לְהַגִּיד לְמֶלֶךְ בָּבֶל כִּי־נִלְכְּדָה עִירוֹ
מִקְצֶה׃ וְהַמַּעְבָּרוֹת נִתְפָּשׂוּ וְאֶת־הָאֲגַמִּים שָׂרְפוּ בָאֵשׁ 32
וְאַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה נִבְהָלוּ׃ כִּי כֹה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת 33

v. 27. נ"א מלחמה. v. 32. קמץ בויק

25. Dla ogromu potęgi swojej porównany Babilon do ziejącego ogniem wulkanu, który wyrzucaną lawą ziemię pustoszy. Ale góra się wypali a szczyt jej do krateru się zapadnie, rozsypując odłamy kamieni na dolinę, z których jednak nikt nowych budowli nie dźwignie, bo do niczego przydatne nie będą.

26. Por. Jez. 30, 14. Ezech. 35, 9.

27. Wszystkie podbite już przez Cyrusa północne narody Ararat itd. por. Gen. 8, 4; 10, 3. mają na dany znak, niby na świętą wojnę wyruszyć. על קרש por. 6, 4. Joel 4, 9. Micha 3, 5. powoływać do walki — טפסר por. Nah. 3, 17. w assyr wódz, wedle niekt. z przestawieniem liter satrapa. — ילק סמר szarańcza, której skrzydła jeszcze rogową powłoczką pokryte.

28. Wraz z wszystkimi wasalami, por. 50, 41. פחה z sanskr. paksza, przyjaciel, mianowicie króla, pasza, namiestnik סָגַן pokr. z סגן dozorować, nadzorca, inspektor.

29. Por. 4, 7; 10, 22. Jez. 13, 13. Ps. 18, 8.

kasdejskim wszystko zło ich, które spełnili w Cyonie w oczach waszych, rzecze Wiekuisty.

25. Otom Ja przeciw tobie, góro niszcząca, rzecze Wiekuisty, któraś niszczyła całą ziemię, i wyciągnę rękę Moję przeciw tobie, i strącę cię ze skał, i obrócę cię w górę wypaloną.

26. I nie wezmą z ciebie kamienia węgielnego, ani kamienia na podwalinę, bo w zwaliska wieczne się obrócisz — rzecze Wiekuisty!

27. Podnieście sztandar na ziemi! Uderzcie w surmę między narody! Wezwijcie przeciw niemu ludy! Zwołujcie przeciw niemu królestwa Araratu, Minni i Aszkenas! Ustanówcie przeciw niemu wodza! Sprowadźcie rumaki niby szarańczę szczecinowatą!

28. Wezwijcie przeciw niemu narody, — królów Madaju, namiestników jego, i wszystkich starostów jego, i wszystką ziemię jego władztwa!

29. I zadrży ziemia i zadygoce, gdyż stwierdzą się nad Babelem zamysły Wiekuistego, by obrócić ziemię Babel w pustkowie, bez mieszkańca.

30. Zaprzestali rycerze Babelu walczyć, osiedli w warowniach, opadła siła ich, zniewieścieli; podpalono siedziby jego, kruszone są zawory jego.

31. Goniec naprzeciw gońca pędzi, a zwiastun naprzeciw zwiastuna, by obwieścić królowi Babelu, że zdobyto miasto jego ze wszystkich stron.

32. A brody wzięte, a rowy wypalone ogniem, a bojownicy przerażeni.

33. Albowiem tak rzecze Wiekuisty zastępów, Bóg Israela:

30. Prorok widzi już w duchu nadciągające niezliczone zastępy, a obrońców Babilonu tracących wszelką odwagę — נשתה wł. wyschła wyczerpała się, por. Jez. 19, 5; 41, 17. Osiedli bezczynnie w warowniach.

32. Słowa gońców, zwiastujących klęskę — אגמים wł. stawy, tu porosłe sitowiem fosy forteczne. Por. 1 Król. 18, 38. Am. 7, 4. o pochłanianiu wody przez ogień.

33. Babilon jest obecnie w stanie klepiska, którego grunt się ubija, aby na nim następnie zebrane snopy młócić.

אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בַּת־בָּבֶל כִּגֹּרֶן עֵת הְדְרִיכָהּ עוֹד מְעַט וּבָאָה
34 עֵת־הַקָּצִיר לָהּ׃ אֲכָלַנִי הֲמָמַנִי נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל
הִצִּיגָנִי כְּלִי רִיק בְּלָעַנִי כַּתַּנִּין מִלָּא כְרֵשׂוֹ מֵעֲדָנַי הֲדִיחָנִי׃
35 חֲמָסִי וּשְׁאֵרִי עַל־בָּבֶל תֹּאמַר יֹשֶׁבֶת צִיּוֹן וְדָמִי אֶל־יֹשְׁבֵי
36 כַשְׂדִּים תֹּאמַר יְרוּשָׁלָם׃ לָכֵן כֹּה אָמַר יְהוָה
הִנְנִי־רָב אֶת־רִיבֵךְ וְנִקַּמְתִּי אֶת־נִקְמָתֵךְ וְהַחֲרַבְתִּי אֶת־
37 יַמָּהּ וְהוֹבַשְׁתִּי אֶת־מְקוֹרָהּ׃ וְהָיְתָה בָבֶל ׀ לְגַלִּים מְעוֹן־
38 תַּנִּים שַׁמָּה וּשְׁרֵקָה מֵאֵין יוֹשֵׁב׃ יַחְדָּו כַּכְפִרִים יִשְׁאֲגוּ
39 נָעֲרוּ כְּגוּרֵי אֲרָיוֹת׃ בְּחֻמָּם אָשִׁית אֶת־מִשְׁתֵּיהֶם
וְהִשְׁכַּרְתִּים לְמַעַן יַעֲלֹזוּ וְיָשְׁנוּ שְׁנַת־עוֹלָם וְלֹא יָקִיצוּ נְאֻם
40 יְהוָה׃ אוֹרִידֵם כְּכָרִים לִטְבוֹחַ כְּאֵילִים עִם־עַתּוּדִים׃
41 אֵיךְ נִלְכְּדָה שֵׁשַׁךְ וַתִּתָּפֵשׂ תְּהִלַּת כָּל־הָאָרֶץ אֵיךְ הָיְתָה
42 לְשַׁמָּה בָּבֶל בַּגּוֹיִם׃ עָלְתָה עַל־בָּבֶל הַיָּם בַּהֲמוֹן גַּלָּיו
43 נִכְסָתָה׃ הָיוּ עָרֶיהָ לְשַׁמָּה אֶרֶץ צִיָּה וַעֲרָבָה אֶרֶץ לֹא־
44 יֵשֵׁב בָּהֵן כָּל־אִישׁ וְלֹא־יַעֲבֹר בָּהֶן בֶּן־אָדָם׃ וּפָקַדְתִּי
עַל־בֵּל בְּבָבֶל וְהוֹצֵאתִי אֶת־בִּלְעוֹ מִפִּיו וְלֹא־יִנָּהֲרוּ אֵלָיו
45 עוֹד גּוֹיִם גַּם־חוֹמַת בָּבֶל נָפָלָה׃ צְאוּ מִתּוֹכָהּ עַמִּי וּמַלְּטוּ

v. 34. אכלני ק׳ ibid. חמסני ק׳ ibid. הציגני ק׳ ibid. בלעני ק׳ ibid. הדיחני ק׳

34. Ta sama myśl 50, 7. 17. חמם jak להמם Dent. 2, 15. Pozbawił miasta Judei mieszkańców, pochłonął, uprowadził mnie do państwa swojego, zagarnął najkosztowniejsze płody ziemi mojej, wypędził mnie z rodzinnych stron moich.

35. Krzywda moja, por. Gen. 16, 5. i zdarta ze mnie skóra ושארם מעל עצמותם Micha 3, 2. niechaj spadnie na Babel!

36. Por. w. 13; 50, 38. tu prawdopod. w przenośni o sile żywotnej Chaldejczyków, albo o morzu ludności

37. Por. 9, 10; 10, 22.

38. Które warcząc na zdobycz swą się rzucają. Jez. 5, 29. Am. 3, 4.

39. בחמם gdy rozpaleni będą żądzą łupu יעלו określa dziki, hałaśliwy zgiełk pijanych, będzie to ostatnia huczna ich uczta.

40. Por. Jez. 34, 7.

41. Szeszak, Babel, por. 25, 26; 50, 23. Sława, przedmiot hołdów całej ziemi, por. 49, 25. Jez. 62, 7.

Córa Babelu jako klepisko jest, czasu gdy się je wydeptuje; niezadługo a nadejdzie pora żniwa dla niej.

34. Pożarł mnie, zgładził mnie Nebukadrecar, król Babelu; postawił mnie jako naczynie wypróżnione, pochłonął mnie jako krokodyl, napełnił żywot swój słodyczami mojemi, wypędził mnie.

35. Krzywda moja i ciało moje na Babel! rzecze mieszkanka Cyonu, a krew moja na mieszkańców Kasdym! rzecze Jerozolima.

36. Przeto rzecze tak Wieknisty: Oto poprowadzę sprawę twoję i pomszczę pomstę twoję i wysuszę morze jego, i wypłonię źródło jego!

37. I będzie Babel rumowiskiem, siedliskiem szakali zgrozą i pośmiewiskiem, bez mieszkańców!

38. Jeszcze społem jako lwy ryczą, warczą jako lwie szczenięta.

39. Ale gdy rozochoceni będą przygotuję im ucztę, i upoję ich, aby się weselili i posnęli snem wiecznym, a nie rozbudzili się, rzecze Wiekuisty.

40. Powalę ich jako jagnięta na rzeź, jako barany wraz z kozłami!

41. Jakże zdobytym Szeszach, a wziętą slawa całej ziemi; jakże obrócił się w zgrozę Babel między narodami!

42. Wezbrało nad Babelem morze, mnóztwem fal jego pokryty został.

43. Obróciły się miasta jego w pustynię, w ziemię spiekłą i jałową, w ziemię, której nie zamieszkuje człowiek, a nie przechodzi przez nią syn Adama.

44. I nawiedzę Bela w Babelu, i wydobędę połknięty kęs z gęby jego, a nie będą dążyły doń więcej narody; i mur Babelu runie.

45. Uchodźcie z pośród niego, ludu mój, a ocalcie każdy życie swoje od zapalczywego gniewu Wiekuistego!

42. Zastępami Medów, por. 46, 7; 47, 2.

43. Por. 2, 6; 50, 40.

44. Zagrabione skarby i składane w świątyni Bela, przez wszystkie zwiedzające ją tłumy, kosztowne dary — wszystko to odebrane będzie, słynny też mur babiloński runie בל, בבל, בלעו gra wyrazów.

45. Por. w. 6, 50, 8. Jez. 52, 11.

46 אַיִשׁ אֶת נַפְשׁוֹ מֵחֲרוֹן אַף־יְהוָה׃ וּפֶן־יֵרַךְ לְבַבְכֶם
וְתִירְאוּ בַּשְּׁמוּעָה הַנִּשְׁמַעַת בָּאָרֶץ וּבָא בַשָּׁנָה הַשְּׁמוּעָה
וְאַחֲרֵיו בַּשָּׁנָה הַשְּׁמוּעָה וְחָמָס בָּאָרֶץ מֹשֵׁל עַל־מֹשֵׁל׃
47 לָכֵן הִנֵּה יָמִים בָּאִים וּפָקַדְתִּי עַל־פְּסִילֵי בָבֶל וְכָל־אַרְצָהּ
48 תֵּבוֹשׁ וְכָל־חֲלָלֶיהָ יִפְּלוּ בְּתוֹכָהּ׃ וְרָנְנוּ עַל־בָּבֶל שָׁמַיִם
וָאָרֶץ וְכֹל אֲשֶׁר בָּהֶם כִּי מִצָּפוֹן יָבוֹא־לָהּ הַשּׁוֹדְדִים
49 נְאֻם־יְהוָה׃ גַּם־בָּבֶל לִנְפֹּל חַלְלֵי יִשְׂרָאֵל גַּם־לְבָבֶל
50 נָפְלוּ חַלְלֵי כָל־הָאָרֶץ׃ פְּלֵטִים מֵחֶרֶב הִלְכוּ אַל־תַּעֲמֹדוּ
זִכְרוּ מֵרָחוֹק אֶת־יְהוָה וִירוּשָׁלַם תַּעֲלֶה עַל־לִבְּכֶם׃
51 בֹּשְׁנוּ כִּי־שָׁמַעְנוּ חֶרְפָּה כִּסְּתָה כְלִמָּה פָּנֵינוּ כִּי בָאוּ זָרִים
52 עַל־מִקְדְּשֵׁי בֵּית יְהוָה׃ לָכֵן הִנֵּה־יָמִים בָּאִים נְאֻם־
53 יְהוָה וּפָקַדְתִּי עַל־פְּסִילֶיהָ וּבְכָל־אַרְצָהּ יֵאָנַק חָלָל׃ כִּי־
תַעֲלֶה בָבֶל הַשָּׁמַיִם וְכִי תְבַצֵּר מְרוֹם עֻזָּהּ מֵאִתִּי יְבֹאוּ
54 שׁוֹדְדִים לָהּ נְאֻם־יְהוָה׃ קוֹל זְעָקָה מִבָּבֶל וְשֶׁבֶר גָּדוֹל
55 מֵאֶרֶץ כַּשְׂדִּים׃ כִּי־שֹׁדֵד יְהוָה אֶת־בָּבֶל וְאִבֵּד מִמֶּנָּה
קוֹל גָּדוֹל וְהָמוֹ גַלֵּיהֶם כְּמַיִם רַבִּים נִתַּן שְׁאוֹן קוֹלָם׃
56 כִּי בָא עָלֶיהָ עַל־בָּבֶל שׁוֹדֵד וְנִלְכְּדוּ גִּבּוֹרֶיהָ חִתְּתָה
57 קַשְּׁתוֹתָם כִּי אֵל גְּמֻלוֹת יְהוָה שָׁלֵם יְשַׁלֵּם׃ וְהִשְׁכַּרְתִּי
שָׂרֶיהָ וַחֲכָמֶיהָ פַּחוֹתֶיהָ וּסְגָנֶיהָ וְגִבֹּרֶיהָ וְיָשְׁנוּ שְׁנַת־עוֹלָם

v. 48. סבירין יכואי v. 56. כצ'ל

46. Nie rozpaczajcie gdy wam przyjdzie w ogólnem zamieszaniu dłużej na wyzwolenie czekać — gdy rozmaite współzawodniczące ze sobą potęgi o supremację walczyć będą, a liczne wieści was dojdą o przewadze tego lub innego władcy — שמועה *coll.*

49. Samolubne postępowanie Babilonu, który egoizmowi swemu tylu ofiar poświęcił, będzie z kolei skarcone.

50. Mowa zwraca się do Izraelitów — לכו zam. הלכו — Por. Ps. 137, 6.

51. Słowa osiadłych w Babilonji wygnańców, którzy słyszeli, co się w Judei dzieje.

52. Por. Ezech. 26, 15.

53. Por. 49, 16, Obad. 3. עוז tylu co קשׁוה

54. Identycznie 48, 3.

46. A niechaj nie zwątpi serce wasze, abyście się lękać mieli wobec wieści głoszonej po ziemi, gdy rozejdzie się w jednym roku ta wieść, a potem po roku inna wieść, a ucisk będzie w kraju, a władca po władcy.

47. Przeto oto dni nadchodzą, a nawiedzę posągi Babelu, a cały kraj jego shańbiony będzie, a wszyscy polegli jego padną w pośród niego.

48. I rozradują się nad Babelem niebo i ziemia, i wszystko co w nich; gdyż z Północy przybędą doń pogromcy, rzecze Wiekuisty.

49. I Babel musi upaść, o polegli Israela! tak jak dla Babelu padli polegli na całej ziemi.

50. Ocaleni od miecza uchodźcie, nie zatrzymujcie się. Wspominajcie w dali o Wiekuistym, a Jerozolima niechaj stanie w myśli waszej!

51. Zawstydziliśmy się, bośmy słyszeli o hańbie, pokrył rumieniec oblicze nasze; gdyż naszli barbarzyńcy na świętości domu Wiekuistego!

52. Przeto oto dni nadchodzą, rzecze Wiekuisty, a nawiedzę posągi jego, a w całym kraju jego jęczeć będą ranni!

53. Choćby wzniósł się Babel ku niebu, i choćby niedostępną uczynił wyżynę twierdzy swojej: odemnie przyjdą jednak pogromcy jego! rzecze Wiekuisty.

54. Odgłos biadania z Babelu, a pogrom wielki z ziemi Kasdejczyków!

55. Albowiem pustoszy Wiekuisty Babel, i usuwa zeń zgiełk wielki, — a huczały fale ich jako wody potężne, rozlegała się wrzawa okrzyków ich.

56. Bo nadejdzie nań, na Babel, pogromca, i ujęci będą rycerze jego, złamią się łuki ich; gdyż Bogiem odpłaty Wiekuisty, rzetelnie odpłaci.

57. I upoję możnowładców i mędrców jego, namiestników i starostów i rycerzy jego, i posną snem wiecznym,

55. Zd. innych huczeć będą: po najściu nieprzyjaciół, którzy jak wezbrane fale miasto zaleją, uciszy się obecny zgiełk po ulicach, a natomiast rozlegać się będzie zgiełk innego rodzaju.

57. Jak w. 39.

58 וְלָא יִיגְעוּ נְאֻם־הַמֶּלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ׃ כֹּה־
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת חֹמוֹת בָּבֶל הָרְחָבָה עֲרָעֵר תִּתְעָרְעָר
וּשְׁעָרֶיהָ הַגְּבֹהִים בָּאֵשׁ יַצֻּתוּ וְיָגְעוּ עַמִּים בְּדֵי־רִיק וּלְאֻמִּים
59 בְּדֵי־אֵשׁ וְיֵעָפוּ׃ הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה | יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא
אֶת־שְׂרָיָה בֶן־נֵרִיָּה בֶּן־מַחְסֵיָה בְּלֶכְתּוֹ אֶת־צִדְקִיָּהוּ
מֶלֶךְ־יְהוּדָה בָּבֶל בִּשְׁנַת הָרְבִעִית לְמָלְכּוֹ וּשְׂרָיָה שַׂר־
60 מְנוּחָה׃ וַיִּכְתֹּב יִרְמְיָהוּ אֵת כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר־תָּבוֹא אֶל־
בָּבֶל אֶל־סֵפֶר אֶחָד אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַכְּתֻבִים
61 אֶל־בָּבֶל׃ וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ אֶל־שְׂרָיָה כְּבֹאֲךָ בָבֶל וְרָאִיתָ
62 וְקָרָאתָ אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה׃ וְאָמַרְתָּ יְהוָה אַתָּה
דִּבַּרְתָּ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה לְהַכְרִיתוֹ לְבִלְתִּי הֱיוֹת־בּוֹ יוֹשֵׁב
63 לְמֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה כִּי־שְׁמָמוֹת עוֹלָם תִּהְיֶה׃ וְהָיָה
כְּכַלֹּתְךָ לִקְרֹא אֶת־הַסֵּפֶר הַזֶּה תִּקְשֹׁר עָלָיו אֶבֶן
64 וְהִשְׁלַכְתּוֹ אֶל־תּוֹךְ פְּרָת׃ וְאָמַרְתָּ כָּכָה תִּשְׁקַע בָּבֶל וְלֹא־
תָקוּם מִפְּנֵי הָרָעָה אֲשֶׁר אֲנֹכִי מֵבִיא עָלֶיהָ וְיָעֲפוּ עַד־הֵנָּה
דִּבְרֵי יִרְמְיָהוּ׃

נב.

1 בֶּן־עֶשְׂרִים וְאַחַת שָׁנָה צִדְקִיָּהוּ בְּמָלְכּוֹ וְאַחַת עֶשְׂרֵה
שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלִָם וְשֵׁם אִמּוֹ חֲמִיטַל בַּת־יִרְמְיָהוּ

v. 58. פתח באתנח נ"ב. v. 1. חמוטל קרי

58. חמות zam. חומת por. w. 44. Mur babiloński miał wedle Herodota 1, 178. pięćdziesiąt łokci szerokości ערער od ערר pokr. z ערה do szczętu burzyć — bo tak to obraca się wedle przysłowia wszelka ciężko zdobyta wielkość i potęga ludzka w nicość. Ta sama sentencja Hab. 2, 13. ויעפו zam. יעפו

59. Do w. 64. epilog. Serajah brat Barucha, 32, 12. towarzyszył Cydkjaszowi, gdy tenże w początkach panowania swego do Babilonu się udał, by tam hołd złożyć i powzięte podejrzenia rozproszyć. *Chald.* tł. את צדקיהו dla Cydkjasza, czyli z polecenia jego, tak że Cydkjasz sam w Babilonie nie był. שר מנוחה kwatermistrz, zd. innych podkomorzy.

60. Te słowa, podane w niniejszym rozdziale.

a nie obudzą się! — rzecze Król, Wiekuisty zastępów imię Jego.

58. Tak rzecze Wiekuisty zastępów: Mur Babelu, szeroki, zburzonym będzie do szczętu, a bramy jego wysokie w ogniu spłoną, — bo tak „trudzą się ludy o nic, a plemiona dla ognia się nużą!"

59. Zlecenie, które dał Jeremjasz, prorok, Seraji, synowi Neryi, syna Machseji, gdy poszedł z Cydkjaszem, królem Judy, do Babelu, czwartego roku jego panowania. Serajah zaś był kwatermistrzem.

60. Spisał tedy Jeremjasz całą klęskę, która spaść ma na Babel do księgi jednej, — wszystkie mianowicie owe mowy, które napisane są odnośnie do Babelu.

61. I rzekł Jeremjasz do Seraji: Gdy przybędziesz do Babelu a ujrzysz go, odczytasz wtedy wszystkie te słowa.

62. I powiesz: Wiekuisty! Tyś wyrzekł o miejscu tém, że je zgładzisz, aby nie zostało w niém mieszkańca, ani człowieka ani bydlęcia, lecz że pustkowiem wieczném będzie...

63. A oto gdy skończysz czytać księgę tę przywiążesz do niej kamień i wrzucisz ją w głąb Eufratu.

64. I powiesz: Tak niechaj pogrąży się Babel, a nie podniesie się z powodu klęski, którą nawiodę na niego! Aż do „znużą się" są słowa Jeremjasza.

ROZDZIAŁ LII.

1. Dwadzieścia jeden lat miał Cydkjasz, gdy królować począł, a jedenaście lat panował w Jerozolimie, imię zaś matki jego Chamutal, córka Jeremjasza z Libna.

61. Odczytasz te słowa wobec murów miasta jako akt symboliczny. Inni וראית pamiętaj o tem abyś odczytał.

62. Krótkie streszczenie podanego wyżej proroctwa.

63. Aby się księga w niczyje ręce nie dostała, przez co bawiący tam wygnańcy judzcy ucierpiećby mogli.

64. Uwaga glosatora, że na słowie ויעפו w. 58. kończą się proroctwa Jeremjasza. Akcent niewłaściwie umieszczony.

Rozdział LII. z 2 Król. 24, 18—25, 30. prawie identyczny, i dla stwierdzenia przepowiedni Jeremjasza widocznie ztamtąd tu przeniesiony, nie jest utworem proroka, jak zresztą z wyrazów עד הנה 51, 64.

2 מִלְּבָנָה: וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוֹיָקִם:
3 כִּי ׀ עַל־אַף יְהוָה הָיְתָה בִּירוּשָׁלַם וִיהוּדָה עַד־הִשְׁלִיכוֹ
4 אוֹתָם מֵעַל פָּנָיו וַיִּמְרֹד צִדְקִיָּהוּ בְּמֶלֶךְ בָּבֶל: וַיְהִי
בַּשָּׁנָה הַתְּשִׁעִית לְמָלְכוֹ בַּחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ
בָּא נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל הוּא וְכָל־חֵילוֹ עַל־יְרוּשָׁלַם
5 וַיַּחֲנוּ עָלֶיהָ וַיִּבְנוּ עָלֶיהָ דָּיֵק סָבִיב: וַתָּבֹא הָעִיר בַּמָּצוֹר
6 עַד עַשְׁתֵּי־עֶשְׂרֵה שָׁנָה לַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ: בַּחֹדֶשׁ הָרְבִיעִי
בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ וַיֶּחֱזַק הָרָעָב בָּעִיר וְלֹא־הָיָה לֶחֶם לְעַם
7 הָאָרֶץ: וַתִּבָּקַע הָעִיר וְכָל־אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה יִבְרְחוּ וַיֵּצְאוּ
מֵהָעִיר לַיְלָה דֶּרֶךְ שַׁעַר בֵּין־הַחֹמֹתַיִם אֲשֶׁר עַל־גַּן הַמֶּלֶךְ
8 וְכַשְׂדִּים עַל הָעִיר סָבִיב וַיֵּלְכוּ דֶּרֶךְ הָעֲרָבָה: וַיִּרְדְּפוּ
חֵיל־כַּשְׂדִּים אַחֲרֵי הַמֶּלֶךְ וַיַּשִּׂיגוּ אֶת־צִדְקִיָּהוּ בְּעַרְבֹת
9 יְרֵחוֹ וְכָל־חֵילוֹ נָפְצוּ מֵעָלָיו: וַיִּתְפְּשׂוּ אֶת־הַמֶּלֶךְ וַיַּעֲלוּ
אֹתוֹ אֶל־מֶלֶךְ בָּבֶל רִבְלָתָה בְּאֶרֶץ חֲמָת וַיְדַבֵּר אִתּוֹ
10 מִשְׁפָּטִים: וַיִּשְׁחַט מֶלֶךְ־בָּבֶל אֶת־בְּנֵי צִדְקִיָּהוּ לְעֵינָיו וְגַם
11 אֶת־כָּל־שָׂרֵי יְהוּדָה שָׁחַט בְּרִבְלָתָה: וְאֶת־עֵינֵי צִדְקִיָּהוּ
עִוֵּר וַיַּאַסְרֵהוּ בַנְחֻשְׁתַּיִם וַיְבִאֵהוּ מֶלֶךְ־בָּבֶל בָּבֶלָה
12 וַיִּתְּנֵהוּ בֵּבִית־הַפְּקֻדֹת עַד־יוֹם מוֹתוֹ: וּבַחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי
בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הִיא שְׁנַת תְּשַׁע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה לַמֶּלֶךְ

11. v. בית קרי

się pokazuje. Może napisał go jeden z uprowadzonych do niewoli Judejczyków. Bliższe objaśnienia ob. w wymienionej księdze.

3. Zam. בירושלם lepiej ירושלם jak w podobnym wierszu העיר 32, 31.

6. Wyrazy „miesiąca czwartego" nie podane w księdze Król. i w *Sept.* odpowiadają wszakże tekstowi 39, 2. Lud pospolity, z prowincyi pochodzący.

7. יברחו opuszczone w ks. Król. i w *Sept.* gdzie pominięte też wyrazy ויצאו מהעיר

9. Określenie בארץ חמת brakuje w ks. Król. i w *Sept.* por. wszakże w. 27. i 39, 5. 2 Król. 25, 1.

10. Druga część wiersza opuszczona w ks. Królów.

2. I pełnił zło w oczach Wiekuistego, zupełnie tak, jako czynił Jehojakim.

3. Albowiem działo się to wskutek gniewu Wiekuistego przeciw Jerozolimie i przeciw Judzie, aż je rzucił z przed oblicza Swego. Cydkjasz zaś zbuntował się przeciw królowi Babelu.

4. I stało się roku dziewiątego panowania jego, miesiąca dziesiątego, dziewiątego tegoż miesiąca, że przyciągnął Nebukadrecar, król Babelu, on i całe wojsko jego przeciw Jerozolimie i oblegali ją; i zbudowali przeciw niej wał wokoło.

5. I podlegało miasto oblężeniu aż do jedenastego roku króla Cydkjasza.

6. Miesiąca czwartego, dziewiątego tegoż miesiąca, wzmógł się głód w mieście, a nie stało chleba dla ludu pospolitego.

7. I zrobiono wyłom w mieście; wszyscy zaś wojownicy uciekli i uszli z miasta w nocy, drogą bramy między dwoma murami, która przy ogrodzie królewskim, podczas gdy Kasdejczycy otaczali miasto zewsząd, i skierowali się na drogę do Araby.

8. Ale pognało wojsko Kasdejczyków za królem, i doścignęli Cydkjasza na równinach jerechońskich, całe zaś wojsko jego rozpierzchło się od niego.

9. I ujęli króla i przywiedli go do króla Babelu, do Rybli w ziemi Chamath; i wydał nań wyrok.

10. I kazał wyrżnąć król Babelu synów Cydkjasza przed oczyma jego, i wszystkich też książąt Judy kazał wyrżnąć w Ryble.

11. Oczy zaś Cydkjasza oślepił, i kazał go okuć w okowy, i przywiódł go król babiloński do Babelu i osadził go w domu straży aż do dnia śmierci jego.

12. Miesiąca zaś piątego, dziesiątego tegoż miesiąca, mianowicie roku dziewiętnastego króla Nebukadrecara, króla

11. W ks. Król. skrócone ויבאהו בבל tak samo w rozd. 39, 7. לבוא אתו בבלה

12. Zam. בעשור w ks. Król. בשבעה który stawał jako sługa עמר prawdopod. zam. עמד w ks. Król. עבר מלך בבל Wyraz בירושלם zam. ירושלם łączy się ze słowem בא por, 2 Król. 25, 8.

Babelu, przybył Nebuzar-Adan, naczelnik straży przybocznej, który stawał przed obliczem króla Babelu, do Jerozolimy.

13. I spalił przybytek Wiekuistego i dom królewski, i wszystkie domy Jerozolimy, i wszystkie domy możnych spalili ogniem.

14. Wszystkie też mury Jerozolimy wokoło zburzyło całe wojsko Kasdejskie, będące przy naczelniku straży przybocznej.

15. A z biednych ludu — zarówno ostatek ludu pozostały w mieście, jak i zbiegów, którzy byli zbiegli do króla Babelu, i ostatek rzemieślników uprowadził Nebuzar-Adan, naczelnik straży przybocznej.

16. Z najbiedniejszych tylko kraju pozostawił Nebuzar-Adan, naczelnik straży przybocznej, jako winiarzy i rolników.

17. Kolumny zaś miedziane, które w przybytku Wiekuistego, i podnoża i wodozbiór miedziany, który w przybytku Wiekuistego, połamali Kasdejczycy i uprowadzili wszystką ich miedź do Babelu.

18. I kotły i łopaty i noże i kropielnice, i czasze i wszystkie przybory miedziane, któremi pełniono służbę, zabrali.

19. I panwie i łopatki, i kropielnice i kotły i świeczniki i czasze i kielichy, co tylko ze złota i co tylko ze srebra było zabrał naczelnik straży przybocznej.

20. Kolumny obie, wódozbiór jeden, i wołów dwanaście miedzianych co miasto podnoży, które sporządził król Szelomo do przybytku Wiekuistego — nie do zważenia była miedź wszystkich przyborów tych.

21. Co się zaś tycze kolumn — ośmnaście łokci wysoką była kolumna każda, a nić na dwanaście łokci obejmowała ją; a grubość jej na cztery palce, pustą była.

---

20. W ks. Król, krócej. Woły służyły same za podnoża 1 Król. 7, 25. תחת znaczy zatem nie „pod“ lecz „zamiast“.

21. ותוך do końca wiersza brakuje w ks. Król. Kruszec kolumny miał cztery stopy grubości. Pustą wewnątrz.

נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל בָּא נְבוּזַרְאֲדָן רַב־טַבָּחִים עֹמֵד
לִפְנֵי מֶלֶךְ־בָּבֶל בִּירוּשָׁלִָם׃ 13 וַיִּשְׂרֹף אֶת־בֵּית־יְהוָה וְאֶת־
בֵּית הַמֶּלֶךְ וְאֵת כָּל־בָּתֵּי יְרוּשָׁלִַם וְאֵת־כָּל־בֵּית הַגָּדוֹל
שָׂרַף בָּאֵשׁ׃ 14 וְאֵת־כָּל־חוֹמוֹת יְרוּשָׁלִַם סָבִיב נָתְצוּ כָּל־חֵיל
כַּשְׂדִּים אֲשֶׁר אֶת־רַב־טַבָּחִים׃ 15 וּמִדַּלּוֹת הָעָם וְאֶת־יֶתֶר
הָעָם הַנִּשְׁאָרִים בָּעִיר וְאֶת־הַנֹּפְלִים אֲשֶׁר נָפְלוּ אֶל־מֶלֶךְ
בָּבֶל וְאֶת יֶתֶר הָאָמוֹן הֶגְלָה נְבוּזַרְאֲדָן רַב־טַבָּחִים׃
16 וּמִדַּלּוֹת הָאָרֶץ הִשְׁאִיר נְבוּזַרְאֲדָן רַב־טַבָּחִים לְכֹרְמִים
וּלְיוֹגְבִים׃ 17 וְאֶת־עַמּוּדֵי הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר לְבֵית־יְהוָה וְאֶת־
הַמְּכֹנוֹת וְאֶת־יָם הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר בְּבֵית־יְהוָה שִׁבְּרוּ כַשְׂדִּים
וַיִּשְׂאוּ אֶת־כָּל־נְחָשְׁתָּם בָּבֶלָה׃ 18 וְאֶת־הַסִּרוֹת וְאֶת־הַיָּעִים
וְאֶת־הַמְזַמְּרוֹת וְאֶת־הַמִּזְרָקֹת וְאֶת־הַכַּפּוֹת וְאֶת כָּל־כְּלֵי
הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר־יְשָׁרְתוּ בָהֶם לָקָחוּ׃ 19 וְאֶת־הַסִּפִּים וְאֶת־
הַמַּחְתּוֹת וְאֶת־הַמִּזְרָקוֹת וְאֶת־הַסִּירוֹת וְאֶת־הַמְנֹרוֹת וְאֶת־
הַכַּפּוֹת וְאֶת־הַמְנַקִּיּוֹת אֲשֶׁר זָהָב זָהָב וַאֲשֶׁר־כֶּסֶף כֶּסֶף
לָקַח רַב טַבָּחִים׃ 20 הָעַמּוּדִים ׀ שְׁנַיִם הַיָּם אֶחָד וְהַבָּקָר
שְׁנֵים־עָשָׂר נְחֹשֶׁת אֲשֶׁר־תַּחַת הַמְּכֹנוֹת אֲשֶׁר עָשָׂה הַמֶּלֶךְ
שְׁלֹמֹה לְבֵית יְהוָה לֹא־הָיָה מִשְׁקָל לִנְחֹשְׁתָּם כָּל־הַכֵּלִים
הָאֵלֶּה׃ 21 וְהָעַמּוּדִים שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה אַמָּה קוֹמַה הָעַמֻּד
הָאֶחָד וְחוּט שְׁתֵּים־עֶשְׂרֵה אַמָּה יְסֻבֶּנּוּ וְעָבְיוֹ אַרְבַּע

---

20. כצ"ל כתיב וקרי. 21. קומת ק'

13. הגדול w ks. Król. גדול

15. Cały w. brakuje w *Sept.* pierwsze zaś wyrazy w ks. Król Zam. אמון w ks. Król, המון

16. Zam. מדלות w Ks. Król. ומרלת 39, 10. מן העם הדלים Z ludzi najniższej sfery.

18. המזרקת opuszczone w ks. Królów.

19. Trzy rodzaje przyborów, wymienione już w w. 18. były może w użyciu przy ołtarzu zewnętrznym, gdy wymienione w tym wierszu do ołtarza wewnętrznego należały. Wyraz הספים nie podany w ks. Królów

22 אֲצִבְעוֹת נָבוּב: וְכֹתֶרֶת עָלָיו נְחֹשֶׁת וְקוֹמַת הַכֹּתֶרֶת
הָאַחַת חָמֵשׁ אַמּוֹת וּשְׂבָכָה וְרִמֹּנִים עַל־הַכֹּתֶרֶת סָבִיב
23 הַכֹּל נְחֹשֶׁת וְכָאֵלֶּה לָעַמּוּד הַשֵּׁנִי וְרִמּוֹנִים: וַיִּהְיוּ הָרִמֹּנִים
תִּשְׁעִים וְשִׁשָּׁה רוּחָה כָּל־הָרִמֹּנִים מֵאָה עַל־הַשְּׂבָכָה
24 סָבִיב: וַיִּקַּח רַב־טַבָּחִים אֶת־שְׂרָיָה כֹּהֵן הָרֹאשׁ וְאֶת־
25 צְפַנְיָה כֹּהֵן הַמִּשְׁנֶה וְאֶת־שְׁלֹשֶׁת שֹׁמְרֵי הַסַּף: וּמִן־הָעִיר
לָקַח סָרִיס אֶחָד אֲשֶׁר־הָיָה פָקִיד עַל־אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה
וְשִׁבְעָה אֲנָשִׁים מְרֵאֵי פְנֵי־הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר־נִמְצְאוּ בָעִיר וְאֶת
סֹפֵר שַׂר הַצָּבָא הַמַּצְבֵּא אֶת־עַם הָאָרֶץ וְשִׁשִּׁים אִישׁ
26 מֵעַם הָאָרֶץ הַנִּמְצְאִים בְּתוֹךְ הָעִיר: וַיִּקַּח אוֹתָם נְבוּזַרְאֲדָן
27 רַב־טַבָּחִים וַיֹּלֶךְ אוֹתָם אֶל־מֶלֶךְ בָּבֶל רִבְלָתָה: וַיַּךְ
אוֹתָם מֶלֶךְ בָּבֶל וַיְמִתֵם בְּרִבְלָה בְּאֶרֶץ חֲמָת וַיִּגֶל יְהוּדָה
28 מֵעַל אַדְמָתוֹ: זֶה הָעָם אֲשֶׁר הָגְלָה נְבוּכַדְרֶאצַּר בִּשְׁנַת־
29 שֶׁבַע יְהוּדִים שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וְעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה: בִּשְׁנַת
שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה לִנְבוּכַדְרֶאצַּר מִירוּשָׁלַם נֶפֶשׁ שְׁמֹנֶה מֵאוֹת
30 שְׁלֹשִׁים וּשְׁנָיִם: בִּשְׁנַת שָׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים לִנְבוּכַדְרֶאצַּר
הָגְלָה נְבוּזַרְאֲדָן רַב־טַבָּחִים יְהוּדִים נֶפֶשׁ שְׁבַע מֵאוֹת
אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה כָּל־נֶפֶשׁ אַרְבַּעַת אֲלָפִים וְשֵׁשׁ מֵאוֹת:
31 וַיְהִי בִּשְׁלֹשִׁים וְשֶׁבַע שָׁנָה לְגָלוּת יְהוֹיָכִן מֶלֶךְ־

22. האחת brakuje w ks. Król. zam. חמש zaś czytamy tam שלש por. wszakże 1 Król. 7, 16.

23. Cały wiersz opuszczony w ks. Król. Oprócz 96. granatów umieszczone były jeszcze cztery na węgłach, רוחה zd. niekt. w stronę powietrza czyli wzwyż.

25. Zam. siedmiu podaje 2 Król. 7, 19. pięciu. Wedle *Raszi* byli dwaj inni mniejszego znaczenia — ספר w ks. Król. wyraźniej הספר nie pisarz lecz wyższej rangi urzędnik wojskowy. Dosł. z oglądających oblicze królewskie.

28. Roku siódmego panowania Nebukadrecara. Podana tu lista braćców aż do w. 30. opuszczona w ks. Król. i *Sept.* widocznie jest ona z innego źródła zaczerpnięta. Wymieniona w tym wierszu cyfra odnosi się prawdopod. do braćców deportowanych z prowincyi w czasie

22. A kapitel nad nią z miedzi, wysokość zaś kapitelu jednego pięć łokci, a krata i granaty nad kapitelem wokoło, wszystko z miedzi, i tak samo na kolumnie drugiej, niemniej granaty.

23. Było zaś granatów dziewięćdziesiąt sześć po każdej stronie; wszystkich granatów było sto przy kracie wokoło.

24. I zabrał naczelnik straży przybocznej Serajęl, kapłana głównego, i Cefanję kapłana zastępcę, i trzech odźwiernych.

25. A z miasta zabrał dworzanina jednego, który ustanowiony był nad wojownikami, i siedmiu mężów z najbliższego otoczenia królewskiego, którzy znajdowali się w mieście, i kanclerza, naczelnika wojska, który rekrutował ludność kraju, i sześćdziesięciu ludzi z ludności kraju, którzy znajdowali się w mieście.

26. I zabrał ich Nebuzar-Adan, naczelnik straży przybocznej, i uprowadził ich do króla babilońskiego do Rybli.

27. I kazał ich pobić król Babilonu i uśmiercić w Ryble, w ziemi Chamath; i tak uprowadzony został Juda z ziemi swojej.

28. Oto lud, który uprowadził Nebukadrecar: Roku siódmego: Judejczyków trzy tysiące i dwudziestu trzech.

29. Roku ośmnastego Nebukadrecara: z Jerozolimy dusz ośmset trzydzieści i dwie.

30. Roku dwudziestego trzeciego Nebukadrecara, uprowadził Nebuzar-Adan, naczelnik straży przybocznej, Judejczyków dusz siedmset czterdzieści pięć; wszystkich dusz było cztery tysiące sześćset.

31. I stało się trzydziestego siódmego roku po uprowadzeniu Jehojachina, króla Judy, dwunastego miesiąca, dwudziestego piątego tegoż miesiąca, że wywyższył Ewil-

oblężenia stolicy, dwie dalsze cyfry w. 29. i 30. do deportowanych z kraju i miasta po upadku Jerozolimy — wogóle są podane tu liczby z powodu nizkości swej wątpliwe, por. 2 Król. 24, 14. Zam. שבע czyta *Ewald* שבע עשרה

31. Wywyższył głową, ułaskawił. הכלא w ks. Król. הכליא gdzie też wyrazy ער יום מותו w ostatnim wierszu opuszczone.

יְהוּדָה בִּשְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ בְּעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה לַחֹדֶשׁ נָשָׂא
אֱוִיל מְרֹדַךְ מֶלֶךְ בָּבֶל בִּשְׁנַת מַלְכֻתּוֹ אֶת־רֹאשׁ יְהוֹיָכִין
32 מֶלֶךְ־יְהוּדָה וַיֹּצֵא אֹתוֹ מִבֵּית הַכֶּלֶא׃ וַיְדַבֵּר אִתּוֹ טֹבוֹת
וַיִּתֵּן אֶת־כִּסְאוֹ מִמַּעַל לְכִסֵּא מְלָכִים אֲשֶׁר אִתּוֹ בְּבָבֶל׃
33 וְשַׁנֶּה אֶת בִּגְדֵי כִלְאוֹ וְאָכַל לֶחֶם לְפָנָיו תָּמִיד כָּל־יְמֵי
34 חַיָּיו׃ וַאֲרֻחָתוֹ אֲרֻחַת תָּמִיד נִתְּנָה־לּוֹ מֵאֵת מֶלֶךְ־בָּבֶל
דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ עַד־יוֹם מוֹתוֹ כֹּל יְמֵי חַיָּיו׃

v. 31. הכלוא ק׳ v. 32. המלכים ק׳ v. 34. חסר יו״ד

Merodach, król Babelu, — w roku wstąpienia swego na tron, — głowę Jehojachina, króla Judy, i uwolnił go z domu zamknięcia.

32. I mówił z nim dobrotliwie, i ustanowił krzesło jego ponad krzesła królów, którzy byli przy nim w Babelu.

33. I odmienił szaty jego więzienne, i jadał chléb przed obliczem jego wciąż, po wszystkie dni życia swego.

34. A utrzymanie jego, — utrzymanie stałe — dane mu zostało od króla Babelu, potrzeba dzienna w dniu swoim, aż do dnia śmierci jego, po wszystkie dni jego życia.